

ΕΚΘΕΣΗ

ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΠΕΡΙΗΛΘΕ ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Γ. Μ. Πικής
Πρόεδρος

Α. Κραμβής
Μέλος

Ηλ. Νικολάου,
Μέλος

28 Σεπτεμβρίου, 2013

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1.0	ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	06
2.0	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΥΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.....	21
3.0.	Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ.....	22
3.1.	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ.....	22
3.1.1	Πατσαλίδης Χ.....	22
3.1.2	Καλοζώης Φ.....	25
3.1.3.	Μιχαήλ Σ.	29
3.1.4	Τρόκκος Α.....	29
3.1.5.	Χαραλάμπους Α.....	31
3.1.6	Πούφος Γ.	34
3.1.7	Γεωργίου Γ.	35
3.2.	ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΩΝ.....	36
3.2.1.	Σταυράκης Χ.	36
3.2.2.	Καζαμίας Κ.....	43
3.2.3	Σιαρλή Β.....	49
3.2.4	Σαρρής Μ.....	51
3.3.	ΓΕΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΚΤΗΣ..	55
3.3.1	Γιωρκάτζη Χρ.....	55
3.4.	ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ.....	58
3.4.1.	Συλλούρης Δ.....	58
3.4.2.	Γεωργίου Γ.....	60
3.4.3.	Παπαδόπουλος Ν.....	61

3.5.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ.....	66
3.5.1.	Διογένους Α.....	66
3.5.2.	Πίττας Α.....	69
3.5.3.	Μαυρομάτης Μ.....	71
3.5.4.	Ηρακλέους Η.	73
3.5.5.	Βύρωνος Β.....	76
3.5.6	Ιωάννου Ε.....	79
3.5.7	Αριστοδήμου Θ.....	83
3.5.8	Ξενοφώντος Ε.....	87
3.5.9	Αρτέμη Α.....	91
3.5.10	Καρυδάς Ν.....	96
3.5.11	Κυπρής Γ.....	99
3.5.12	Ηλιάδης Α.....	103
3.5.13	Τσολάκης Κ.....	109
3.6	ΛΑΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.....	114
3.6.1	Σαρρής Μ.....	114
3.6.2.	Φιλίππου Α.....	116
3.6.3	Λαζαρίδης Κ.	118
3.7	ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.....	121
3.7.1.	Χριστοδούλου Χρ.....	121
3.7.2	Θεοφίλου Α.	124
3.7.3	Πουλλής Κ.....	126
3.7.4	Σταυρινάκης Σ.....	130
3.7.5	Ορφανίδης Α.	134

3.7.6	Δημητριάδης Π.	140
3.8	ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	146
3.8.1	Χριστόφιας Δ.....	146
3.8.2	Αναστασιάδης Ν.	146
4.0	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	153
5.0.	ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΥΘΥΝΕΣ.....	176

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	01
Αγόρευση και απαντήσεις Γενικού Εισαγγελέα.....	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	02
Απόφαση σχετικά με τις εξουσίες και πεδίο αρμοδιοτήτων της Ερευνητικής Επιτροπής.....	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	03
Απόφαση (μειοψηφίας) κ. Ηλιάνας Νικολάου σχετικά με τις εξουσίες και πεδίο αρμοδιοτήτων της Ερευνητικής Επιτροπής.....	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	04
Εξουσίες και πεδίο αρμοδιοτήτων της Ερευνητικής Επιτροπής.....	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	05
Απόφαση Υπουργικού Συμβουλίου ημερ. 5 Ιουλίου 2013 αναφορικά με τις εξουσίες και πεδίο αρμοδιοτήτων της Ερευνητικής Επιτροπής.....	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	06
Κατάλογος μαρτύρων που κατάθεσαν στην Ερευνητική Επιτροπή για την οικονομία.....	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	07
Διαχρονική αξιολόγηση κυπριακής οικονομίας από διεθνείς οίκους αξιολόγησης.....	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	08
Πρακτικά συνεδρίας του Υπουργικού Συμβουλίου, 25ης Οκτωβρίου 2011.....	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	09
Συνοπτικοί Πίνακες: Συνολική απασχόληση στον ευρύ δημόσιο τομέα, 1995-2012.....	

1.0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις 28 Μαρτίου, 2013, δημοσιεύθηκε η ακόλουθη απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, ως Κανονιστική Διοικητική Πράξη, με Αρ. 99/2013 :

«Το Υπουργικό Συμβούλιο, ασκώντας τις εξουσίες που παρέχονται σ'αυτό από τα άρθρα 2 και 3 του περί Ερευνητικών Επιτροπών Νόμου, Κεφ. 44, και τους Νόμους με αρ. 37/1982, 84/1983, 119(I)/2011 και 147(I)/2012, με απόφασή του κατά τη συνεδρία του της 28^{ης} Μαρτίου 2013, διόρισε τον κ. Γεώργιο Μ. Πική ως Πρόεδρο και τους κ. Παναγιώτη Καλλή και κ. Γιαννάκη Κωνσταντινίδη ως Μέλη της τριμελούς Ερευνητικής Επιτροπής, με όλες τις εξουσίες που προνοούν οι Νόμοι αυτοί, για να εξετάσει το θέμα ευθύνης και/ή ευθυνών για την κατάσταση στην οποία περιήλθε το τραπεζικό σύστημα και γενικά η οικονομία της Κυπριακής Δημοκρατίας, με ειδική αναφορά στα ακόλουθα ζητήματα:

- i. Το σύνολο των ενεργειών, παραλείψεων, γεγονότων, συνθηκών, ή το συνδυασμό τους, που οδήγησαν στην παρούσα κατάσταση της οικονομίας, του τραπεζικού συστήματος γενικά και του κάθε επί μέρους τραπεζικού ιδρύματος.*
- ii. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις, βάσει των οποίων έγιναν συγκεκριμένες ενέργειες ή παραλείψεις που οδήγησαν στην παρούσα κατάσταση της οικονομίας.*
- iii. Τα γεγονότα και τις συνθήκες υπό τις οποίες αποχώρησε η HSBC από τη Λαϊκή Τράπεζα Κύπρου και τη διάθεση του μεριδίου της.*
- iv. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με την απόκτηση και διάθεση ξένων ομολόγων από κυπριακές τράπεζες, με ιδιαίτερη αναφορά στην περίοδο κατά την οποία, ενώ μεγάλες διεθνείς τράπεζες πωλούσαν τα ομόλογα του ελληνικού δημοσίου που κατείχαν, την ίδια ώρα κυπριακές τράπεζες αγόραζαν ομόλογα του ελληνικού δημοσίου στη δευτερογενή αγορά.*

- v. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με την τραπεζική επέκταση κυπριακών τραπεζών στο εξωτερικό.
- vi. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με την παραχώρηση φιλοδωρημάτων ή άλλων παροχών σε μέλη διοικητικών συμβουλίων ή λειτουργούς των τραπεζών, σε ποιους και τα ποσά που παραχωρήθηκαν.
- vii. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με τα κέρδη που δηλώθηκαν με βάση τα οικονομικά αποτελέσματα των τραπεζών των τελευταίων δέκα ετών και τη διαχείρισή τους.
- viii. Κατά πόσο ακολουθήθηκαν οι οδηγίες της Κεντρικής Τράπεζας για τον ορθό τρόπο λειτουργίας των τραπεζών σε σχέση με την ανάγκη για τον αποτελεσματικό εντοπισμό, διαχείριση και αναφορά όλων των κινδύνων στους οποίους εκτίθεται, ή είναι ενδεχόμενο να εκτεθεί μια τράπεζα.
- ix. Κατά πόσο τηρήθηκαν οι μηχανισμοί εσωτερικού ελέγχου των τραπεζών και, πιο συγκεκριμένα, της εσωτερικής επιθεώρησης, διαχείρισης κινδύνων και κανονιστικής συμμόρφωσης.
- x. Τις συνθήκες και τη διαδικασία επιλογής και καθορισμού των όρων εντολής της PIMCO για αξιολόγηση του χαρτοφυλακίου και των κεφαλαιακών αναγκών των κυπριακών τραπεζών.
- xi. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με την απόφαση του Eurogroup και της Συνόδου Κορυφής του Ιουλίου και Οκτωβρίου του 2011 για απομείωση των ελληνικών ομολόγων.
- xii. Κατά πόσο οι τράπεζες συμμετείχαν στη λήψη αποφάσεων εκ μέρους του IIF, ποιες ήταν οι θέσεις τους και αν οι θέσεις αυτές έγιναν δεκτές ή όχι και γιατί.
- xiii. Τις συνθήκες και τον τρόπο διαπραγμάτευσης του θέματος του χρηματοπιστωτικού συστήματος κατά τη διαπραγμάτευση της δανειακής σύμβασης.
- xiv. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με την παροχή ή διαγραφή ή μείωση δανείων ή διαγραφή εγγυήσεων ή παροχή άλλων

διευκολύνσεων από τράπεζες της Δημοκρατίας, τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό, και, ειδικότερα, αν αυτά πραγματοποιήθηκαν με βάση τις ορθές διαδικασίες, εγγυήσεις ή εξασφαλίσεις, ή με βάση τα τραπεζικά κριτήρια καλού δανεισμού, και κατά πόσο υπήρξε επαρκής έλεγχος εκ μέρους της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου.

- xv. Κατά πόσο ακολουθήθηκαν οι κανόνες ή το ευρωπαϊκό πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης από τα διοικητικά συμβούλια και τις διοικήσεις των τραπεζών της Δημοκρατίας και αν είχαν διεξαχθεί οι απαιτούμενοι εσωτερικοί έλεγχοι των πρακτικών αυτών.
- xvi. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με την εκ μέρους της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου σύναψη δανείων από το *Emergency Liquidity Assistance* και τη διοχέτευσή τους σε τράπεζες της Δημοκρατίας.
- xvii. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με τη διοχέτευση/χρήση από τις τράπεζες της Δημοκρατίας κεφαλαίων τα οποία εξασφάλισαν από το *Emergency Liquidity Assistance*.
- xviii. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με την ορθότητα ή/και λογικότητα ή/και επάρκεια των αποφάσεων των διοικητικών συμβουλίων και άλλων αξιωματούχων ή λειτουργών τραπεζών της Δημοκρατίας κατά τη διαχείριση των υποθέσεων ή τη διεξαγωγή των εργασιών αυτών και ειδικότερα την αγορά ή πώληση ομολόγων ή άλλων αξιογράφων, την παροχή, διαγραφή ή μείωση δανείων ή διαγραφή εγγυήσεων ή παροχή άλλων διευκολύνσεων.
- xix. Κατά πόσο οποιοδήποτε κρατικοί αξιωματούχοι ή υπάλληλοι στην κρατική υπηρεσία ή την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου ή τον ευρύτερο δημόσιο τομέα ή διοικητικοί σύμβουλοι ή λειτουργοί τραπεζών της Δημοκρατίας παρέλειπαν να συμμορφώνονται με αποφάσεις ή οδηγίες αρμόδιων οργάνων που τους εδίδοντο και, αν η απάντηση είναι καταφατική, ποιοι είναι αυτοί και ποιος ο βαθμός ευθύνης ενός εκάστου.

- xx. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με την ποιότητα, επάρκεια και πληρότητα των εισηγήσεων, αποφάσεων και απόψεων που υποβάλλονταν ή διατυπώνονταν από κρατικούς αξιωματούχους ή υπαλλήλους στην κρατική υπηρεσία ή την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου ή τον ευρύτερο δημόσιο τομέα ή διοικητικούς συμβούλους ή λειτουργούς τραπεζών της Δημοκρατίας από την ανάληψη των καθηκόντων τους μέχρι την 23^η Μαρτίου 2013.
- xxi. Την ορθότητα των χειρισμών που σχετίζονται με τη διαχείριση της περιουσίας και τη διοίκηση των τραπεζών και των αποφάσεων ή ενεργειών για στήριξή τους από το κράτος.
- xxii. Κατά πόσο οι αρμόδιοι πολιτειακοί αξιωματούχοι αποφάσισαν έγκαιρα οποιοδήποτε σχέδιο διάσωσης του τραπεζικού συστήματος, αν στο πλαίσιο αυτό έλαβαν υπόψη τις δημοσιονομικές επιπτώσεις και αν έδωσαν ή όχι ξεκάθαρα μηνύματα στις διεθνείς αγορές.
- xxiii. Την ορθότητα χειρισμών και αποφάσεων για τη διαχείριση των δημοσιονομικών θεμάτων της Δημοκρατίας.
- xxiv. Τα γεγονότα και τις αποφάσεις που σχετίζονται με τις αποφάσεις και τις ευθύνες οποιωνδήποτε ανεξάρτητων αξιωματούχων, κρατικών, πολιτικών ή πολιτειακών αξιωματούχων, ή υπαλλήλων στην κρατική υπηρεσία ή την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου ή τον ευρύτερο δημόσιο τομέα ή υπαλλήλων στην κρατική υπηρεσία ή την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου ή τον ευρύτερο δημόσιο τομέα και τις επιπτώσεις που είχαν οι αποφάσεις τους στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και τη δημοσιονομική κατάσταση της Δημοκρατίας.
- xxv. Κατά πόσο προκύπτουν οποιεσδήποτε ευθύνες πολιτικές, αστικές ή ποινικές - και, αν η απάντηση είναι καταφατική, ποιες είναι αυτές που αποδίδονται - από το σύνολο των ενεργειών, παραλείψεων, γεγονότων, συνθηκών, ή το συνδυασμό τους, που οδήγησαν στην παρούσα κατάσταση.
- xxvi. Εισηγήσεις για τον τρόπο βελτίωσης της κατάστασης, προς αποφυγή παρόμοιων περιστατικών στο μέλλον.

xxvii. Οποιοσδήποτε άλλες συναφείς πτυχές ή ζητήματα ή θέματα που σχετίζονται με τα πιο πάνω, κατά την κρίση της Ερευνητικής Επιτροπής».

Ο περί *Ερευνητικών Επιτροπών Νόμος - ΚΕΦ. 44* - παρέχει εξουσία στο Υπουργικό Συμβούλιο να προβαίνει στο διορισμό ερευνητικής επιτροπής, αποτελούμενης από τρεις ή περισσότερους επιτρόπους, με διάταγμα δημοσιευόμενο στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας. Αξιοσημείωτη είναι η πρόνοια του νόμου ότι ο ένας εκ των διορισθόμενων επιτρόπων πρέπει να είναι νομομαθής, κατέχοντας τα προσόντα για διορισμό στη θέση δικαστή του Ανωτάτου Δικαστηρίου ή υπήρξε δικαστής του Ανωτάτου Δικαστηρίου.

Στις 2 Απριλίου 2013, τα διορισθέντα Μέλη της Επιτροπής έδωσαν το νενομισμένο όρκο για την άσκηση των καθηκόντων τους.

Ο κ. Γιαννάκης Κωνσταντινίδης υπέβαλε παραίτηση την 8^η Απριλίου. Αντικαταστάθηκε, με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, στις 11 Απριλίου 2013, από τον κ. Ανδρέα Κραμβή (βλ. ΚΔΠ 114/2013) ο οποίος ανέλαβε καθήκοντα μετά το νενομισμένο όρκο.

Στις 19 Απριλίου 2013, κατέθεσε ο πρώτος μάρτυρας ενώπιον της Επιτροπής - ο κ. Χρ. Πατσαλίδης, Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου Οικονομικών.

Στις 22 Απριλίου 2013, υπέβαλε παραίτηση ο κ. Παναγιώτης Καλλής ο οποίος αντικαταστάθηκε στις 23/04/2013 (βλ. ΚΔΠ 114/2013) από την κυρία Ηλιάννα Νικολάου.

Το Άρθρο 10(1) του περί *Ερευνητικών Επιτροπών Νόμου* παρέχει εξουσία για αντικατάσταση μελών της τα οποία παραιτούνται για λόγους ασθενείας ή άλλους λόγους.

Το Άρθρο 10(2) ορίζει ότι έρευνες που διενεργήθηκαν πριν την ανάληψη καθηκόντων από νέο μέλος **δεν επαναλαμβάνονται ή ανακεφαλαιώνονται.**

Η διαχείριση της περιουσίας τους και, γενικότερα η διοίκηση των τραπεζών, αποτελεί αντικείμενο έρευνας. Περιήλθε σε γνώση της Ερευνητικής Επιτροπής ότι η Λαϊκή Τράπεζα ήγειρε αγωγή εναντίον έντεκα φυσικών και ενός νομικού προσώπου, αξιούσα αποζημιώσεις 3,9 δις Ευρώ, αναφορικά με ζημίες που υπέστη κατά την περίοδο, αρχομένης από το 2006, της διαχείρισης της Λαϊκής Τράπεζας από τον κύριο Βγενόπουλο και, γενικότερα, από ελληνικά συμφέροντα. Συν τω χρόνω, ζητήθηκε από τη Γενική Διαχειρίστρια της Λαϊκής Τράπεζας η οποία διορίστηκε μετά τις αποφάσεις του Eurogroup του 2013, ενδιάμεσο διάταγμα για την παγοποίηση των στοιχείων ενεργητικού, ορισμένων από τους εναγομένους στην Κύπρο και στο εξωτερικό.

Άλλο θέμα το οποίο περιήλθε σε γνώση της Επιτροπής σε σχέση με θέματα που άπτονται της λειτουργίας της Τράπεζας Κύπρου, είναι η διεξαγωγή, μετά από οδηγίες του Γενικού Εισαγγελέα ποινικής έρευνας από τις αστυνομικές Αρχές, για την εξαγορά της *Uniastrum* - Ρωσικής Τράπεζας - από την Τράπεζα Κύπρου και τη διαχείρισή της.

Ποινικές έρευνες έχουν στο μεταξύ διαταχθεί και για την -

- (α) Διάθεση τραπεζικών αξιογράφων,
- (β) Εμπλοκή του πρώην Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, κυρίου Χριστοδούλου, σε δωροδοκία και,
- (γ) Τη διαχείριση της Λαϊκής Τράπεζας επί εποχής Βγενόπουλου.

Η δυνατότητα διερεύνησης από την Ερευνητική Επιτροπή θεμάτων τα οποία αποτελούν αντικείμενο είτε δικαστικής διαδικασίας ή ποινικής έρευνας, αποτέλεσε αντικείμενο ενδιάμεσης απόφασης της Ερευνητικής Επιτροπής.

Άλλο θέμα το οποίο απασχόλησε την Επιτροπή και αποτέλεσε θέμα εξέτασης στην προαναφερθείσα απόφαση, είναι κατά πόσο παρέχεται κατά νόμο η δυνατότητα απόδοσης από αυτήν, αστικών ή ποινικών ευθυνών σε οποιοδήποτε άτομο.

Πριν απαντήσουμε στα εγείρομενα ερωτήματα, θεωρήσαμε πρέπον όπως ζητήσουμε τις απόψεις του Γενικού Εισαγγελέα, του νομικού συμβούλου του Υπουργικού Συμβουλίου το οποίο διόρισε την Επιτροπή, επί των εγειρομένων θεμάτων τα οποία προσδιορίστηκαν σε σημείωμα της Επιτροπής της 7^{ης} Ιουνίου 2013. Ο Γενικός Εισαγγελέας προθύμως ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση της Ερευνητικής Επιτροπής και εξέθεσε τις απόψεις του επί όλων των αναφευομένων ζητημάτων, περιλαμβανομένης και της δυνατότητας απόδοσης αστικών και ποινικών ευθυνών από την Ερευνητική Επιτροπή. Η αγόρευση του Γενικού Εισαγγελέα, μαζί και οι απαντήσεις του σε υποβληθέντα από την Επιτροπή ερωτήματα, συνάπτονται (**Παράρτημα Αρ. 1**).

Στις 25 Ιουνίου 2013, η Ερευνητική Επιτροπή εξέδωσε απόφαση σχετικά με τις εξουσίες και το πεδίο αρμοδιοτήτων της.

Αντίγραφο της απόφασης (απόφαση πλειοψηφίας) επισυνάπτεται **Παράρτημα 2**. Επισυνάπτεται επίσης και η απόφαση μειοψηφίας, **Παράρτημα 3**.

Αποφασίστηκε ότι -

«(α) Δεν είναι επιτρεπτή η εξέταση θεμάτων τα οποία αποτελούν το αντικείμενο δικαστικής διαδικασίας.

(β) Δεν είναι κατά νόμο επιτρεπτή η εξέταση θεμάτων τα οποία αποτελούν το αντικείμενο ποινικής έρευνας.

Επί του προκειμένου, περιήλθε σε γνώση της Επιτροπής ότι η διάθεση τραπεζικών αξιογράφων αποτελεί το αντικείμενο ποινικής έρευνας καθώς και ισχυρισμούς ή κατηγορίες ότι ο κ. Χριστοδούλου, πρώην Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας, χρηματίστηκε σε σχέση με την αγορά των μετοχών της HSBC από ελληνικά συμφέροντα, προέχοντος του κ. Βγενόπουλου, και την επέκταση του μεριδίου τους στη Λαϊκή Τράπεζα.

(γ) Δεν είναι κατά νόμο παραδεκτή η απόδοση αστικών ή ποινικών ευθυνών σε οποιοδήποτε πρόσωπο».

Το πεδίο της έρευνας συνοψίζεται στην προαναφερθείσα απόφαση ως ακολούθως:

- i. «Δεν παρέχεται δικαίωμα σε Ερευνητική Επιτροπή να αποδώσει σε άτομο ποινικές ή άστικές ευθύνες.
- ii. Αποκλειστικός κριτής των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του ατόμου είναι η δικαστική εξουσία. Απόκλιση από τη θέση αυτή αντιμάχεται τις διατάξεις του Συντάγματος στις οποίες έχουμε αναφερθεί.
- iii. Δεν είναι επιτρεπτή η διερεύνηση από την Ερευνητική Επιτροπή θέματος το οποίο αποτελεί το αντικείμενο δικαστικής διαδικασίας.
- iv. Δεν παρεμβάλλεται εμπόδιο στη διερεύνηση της λειτουργίας πολιτειακών οργάνων προς διαπίστωση κατά πόσο ανταποκρίνονται στις αρχές που διέπουν τη σύννομη, αφενός, λειτουργία του κράτους και την προστασία και προαγωγή του κοινού συμφέροντος, αφετέρου. Ούτε παρεμβάλλεται κώλυμα στην απόδοση πολιτικών ευθυνών όπου υπάρχουν.

- v. Παρέχεται εξουσία στην Ερευνητική Επιτροπή διερεύνησης της λειτουργίας οργανισμών δημοσίου δικαίου προς το σκοπό διαπίστωσης κατά πόσο ανταποκρίνονται στην αποστολή τους, ως προσδιορίζεται από το δίκαιο και τους σκοπούς δημιουργίας τους.
- vi. Παρέχεται η δυνατότητα στην Ερευνητική Επιτροπή να προβεί σε έλεγχο της λειτουργίας τραπεζών, οργανισμών συνυφασμένων με τη λειτουργία και διακίνηση του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο. Οι τράπεζες λειτουργούν βάσει νομοθεσίας και τυγχάνουν εποπτείας από την Κεντρική Τράπεζα.
- vii. Οι διαπιστώσεις της Επιτροπής μπορεί να έχουν ως αντικείμενο τη λειτουργία των προαναφερθέντων σωμάτων και οργανισμών προς το σκοπό διαπίστωσης, πρώτον, της κατά νόμο λειτουργίας τους και, δεύτερον, της προαγωγής του σκοπού που είναι ταγμένοι να υπηρετήσουν. Η κακή διαχείριση συνιστά αναπόσπαστη πτυχή των υπό διερεύνηση θεμάτων. Ότι δεν είναι παραδεκτό είναι η προσωποποίηση ευθυνών είτε αστικών, είτε ποινικών».

Ο όρος «τράπεζα» τόσο στην καθομιλουμένη, όσο και στις διατάξεις της σχετικής νομοθεσίας, διακρίνεται από το «Συνεργατικό Πιστωτικό Ίδρυμα». Το προοίμιο του *Περί Κεντρικής Τράπεζας Νόμου (2002-2013)* αποκαλύπτει ότι ο νόμος θεσπίστηκε χάριν προσαρμογής του τραπεζικού συστήματος προς τα θέσμια της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο τραπεζικό πεδίο. Ο όρος «τράπεζα» διακρίνεται από το «Συνεργατικό Πιστωτικό Ίδρυμα» και στον *Περί Τραπεζικών Εργασιών Νόμον - Άρθρον 2 - (1997-2013)*.

Ως προς την ποινική έρευνα σε σχέση με την Uniastrum, διαπιστώνεται ότι «..... διερεύνηση θεμάτων που άπτονται της Uniastrum θα συνιστούσε παρέμβαση στο ανακριτικό έργο με ενδεχόμενο να πληγούν τα δικαιώματα προσώπων υπό ανάκριση για την διάπραξη εγκληματικής πράξης. Συνεπώς,

δε θα εξετάσουμε οτιδήποτε ενδεχόμενα άπτεται του αστυνομικού έργου. Ό,τι μπορούμε να διερευνήσουμε είναι η επιμέλεια που έχει επιδειχθεί από τα αρμόδια όργανα της Τράπεζας Κύπρου για την απόκτηση της *Uniastrum* και τις οικονομικές επιπτώσεις από την αγορά της”.

Η απόφαση της Ερευνητικής Επιτροπής γνωστοποιήθηκε με επιστολή μας στο Υπουργικό Συμβούλιο την επαύριο της έκδοσής της (26 Ιουνίου 2013). Αντίγραφο της επιστολής επισυνάπτεται - **Παράρτημα Αρ. 4**).

Η επιστολή μας καταλήγει ως ακολούθως: «Σκοπός της παρούσης επιστολής είναι να θέσουμε ενώπιον του αρμόδιου κατά νόμο σώματος για τη σύσταση της Ερευνητικής Επιτροπής, του Υπουργικού Συμβουλίου, προς διευκρίνιση κατά πόσο υπό το φως της απόφασης της πλειοψηφίας το Υπουργικό Συμβούλιο επιθυμεί

- (α) να συνεχίσουμε το έργο μας στα πλαίσια που διαγράφονται στην απόφαση, ή
- (β) να μεταβάλει τους όρους εντολής και πάλι υπό το φως του κειμένου της Ερευνητικής Επιτροπής...».

Επακόλουθα, στις 5 Ιουλίου 2013, το Υπουργικό Συμβούλιο έλαβε απόφαση επί του θέματος και ο Υπουργός Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως προέβη σε δηλώσεις εκδοθείσες από τα ακόλουθα αποσπάσματα : «Δεν υπάρχει οποιοδήποτε νομικό κώλυμα για την παράλληλη έρευνα από την Ερευνητική Επιτροπή και ανακρίσεων από ποινικούς ερευνητές ... . Το Υπουργικό Συμβούλιο ύστερα από ανταλλαγή απόψεων θεωρεί ότι πέραν από την απόδοση ποινικών και αστικών ευθυνών, οι πλείστοι από τους όρους εντολής της Ερευνητικής Επιτροπής, όπως αυτοί καθορίστηκαν με την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, υπηρετούνται από τη συνέχιση της έρευνας που διεξάγεται από τη διορισθείσα Ερευνητική Επιτροπή και ως εκ τούτου αποφάσισε ότι η Επιτροπή θα πρέπει να συνεχίσει το έργο της ...».

Αυτή τούτη η απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου έχει ως ακολούθως :

«Το Συμβούλιο, ύστερα από ανταλλαγή απόψεων, θεωρεί ότι, πέραν από την απόδοση ποινικών και αστικών ευθυνών, οι πλείστοι από τους όρους εντολής της Ερευνητικής Επιτροπής, όπως αυτοί καθορίστηκαν με την Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, υπηρετούνται από τη συνέχιση της έρευνας που διεξάγεται από τη διορισθείσα Ερευνητική Επιτροπή. Ως εκ τούτου, το Συμβούλιο αποφάσισε να συνεχίσει η Επιτροπή το έργο της στα πλαίσια που διαγράφονται στην επισυναπτόμενη στο Σημείωμα ως παράρτημα ΙΙΙ απόφαση της πλειοψηφίας, λαμβάνοντας υπόψη και τους πιο κάτω λόγους:

α) Ο διορισμός ποινικών ανακριτών από τον Γενικό Εισαγγελέα καλύπτει το κενό που δημιουργείται από την απόφαση της Ερευνητικής Επιτροπής.

β) Οι εργασίες της Επιτροπής θα λειτουργούν υποβοηθητικά στις ποινικές ανακρίσεις, ενώ η δημόσια ακρόαση, από τη μια διασφαλίζει τη διαφάνεια και από την άλλη επιτελεί σημαντικό βοηθητικό ρόλο στις ανακρίσεις αυτές». - **Παράρτημα Αρ. 5).**

Ο θεσμός Ερευνητικών Επιτροπών είναι διαδεδομένος σε πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων στο Ηνωμένο Βασίλειο, τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και στον Καναδά. Κοινή είναι η θέση ότι συνιστούν μέσο για τη διερεύνηση γεγονότων που οδήγησαν σε τραγωδίες, προκάλεσαν μεγάλη ζημιά στο δημόσιο ή σημαντική εκτροπή από τα θέσμια. Πρωταρχικός σκοπός ερευνητικών επιτροπών είναι διαπίστωση των γεγονότων που οδήγησαν στο συμβάν ή συμβάντα που διερευνούνται. Χρήσιμη αναφορά σχετικά με τη σφαίρα αρμοδιοτήτων ερευνητικών επιτροπών, μπορεί να γίνει στην απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου του Καναδά - *Canada (Attorney General) v. Canada (Commission of Inquiry on the Blood System)*, [1997] 3 S.C.R. 440). Τα ακόλουθα αποσπάσματα ρίπτουν φως στο θέμα χωρίς, βεβαίως, να ενέχουν δέσμευση για την Ερευνητική Επιτροπή:

- «(α) The Commission of Inquiry is not a court or tribunal and has no authority to determine legal liability.
- (β) Further, a Commissioner may make findings of misconduct based on the factual findings, provided that they are necessary to fulfil the purpose of the inquiry as it is described in the terms of reference.
- (γ) One of the primary functions of public inquiries is fact-finding. They are often concerned, in the way of public shock, horror, disillusionment or scepticism, in order to uncover the truth.
- (δ) A public inquiry into a tragedy would be quite pointless if it did not lead to identification of the causes and players for fear of harming reputations ...
- (ε) I doubt that it would be possible to meet the need for public inquiries whose aim is to shed light on a particular incident without in some way interfering with the reputations of the individuals involved».

Η Ερευνητική Επιτροπή προχώρησε στο έργο της με κεντρικό άξονα τους λόγους που οδήγησαν στην κατάρπωση της κυπριακής οικονομίας.

Ακούσαμε επί τούτου μαρτυρία από

- (Α) Διευθυντικά στελέχη του Υπουργείου Οικονομικών,
- (Β) τη Γενική Ελέγκτρια,
- (Γ) άτομα που διετέλεσαν Υπουργοί Οικονομικών κατά την περίοδο 2008, μέχρι την απόφαση για τη σύσταση της Ερευνητικής Επιτροπής,
- (Δ) τους προέδρους των Κοινοβουλευτικών Επιτροπών -

- (i) Οικονομικών και Προϋπολογισμού,
  - (ii) Θεσμών, Αξιών και Επιτρόπου Διοικήσεως,
  - (iii) Παρακολούθησης Σχεδίων Ανάπτυξης και Ελέγχου Δημοσίων Δαπανών,
- (Ε) Συμβούλους και Μέλη της Εκτελεστικής Διεύθυνσης της Τράπεζας Κύπρου,
- (ΣΤ') Τον νυν, τον τέως Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας και άλλα στελέχη και Λειτουργούς της και
- (Ζ) τρεις πρώην Προέδρους του Διοικητικού Συμβουλίου της Λαϊκής Τράπεζας.

Συνάπτεται παράρτημα με τα ονόματα των μαρτύρων και τις ημερομηνίες κατά τις οποίες κατέθεσαν **(Παράρτημα Αρ. 6)**.

Η Ερευνητική Επιτροπή εξέτασε τη ληφθείσα μαρτυρία με την ακόλουθη σειρά :

(Α) Υπουργείο Οικονομικών

- (i) Γενικός Διευθυντής και διευθυντικά στελέχη του Υπουργείου Οικονομικών,
- (ii) Υπουργοί οι οποίοι υπηρέτησαν κατά την περίοδο 2008 μέχρι την ημερομηνία σύστασης της Ερευνητικής Επιτροπής,
- (iii) Γενική Ελέγκτρια,
- (iv) Πρόεδροι Κοινοβουλευτικών Επιτροπών.

(Β) Τράπεζα Κύπρου

- (i) Εκτελεστικά και διευθυντικά στελέχη,
- (ii) Μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, περιλαμβανομένων και των διατελεσάντων προέδρων της Επιτροπής Αμοιβών, κατά την υπό εξέταση περίοδο.

- (Γ) Λαϊκή Τράπεζα: Πρώην Πρόεδροι του Διοικητικού Συμβουλίου.
- (Δ) Κεντρική Τράπεζα:
- (i) Διοικητές,
  - (ii) Διευθυντικά στελέχη και
  - (iii) Λειτουργοί της Κεντρικής Τράπεζας.
- (Ε) Τέως και νυν Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση της μαρτυρίας, ενδείκνυται η απεικόνιση της οικονομίας με αναφορά σε καθιερωμένους δείκτες, αποκαλυπτικούς της ευρωστίας ή της αδυναμίας της οικονομίας, αρχής γενόμενης από το 2007 .

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

- (α) Δημόσιο Χρέος - Ποσοστιαία αναλογία του δημόσιου χρέους προς το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) :

Έτος	Ποσοστιαία αναλογία
2007	58,3%
2008	48,9%
2009	58,5%
2010	61,2%
2011	71,1%
2012	85,8%

- (β) Δημοσιονομικό Έλλειμμα ή Πλεόνασμα: Ποσοστιαία Αναλογία προς ΑΕΠ

Έτος	Ποσοστιαία αναλογία
2007	3,4
2008	0,9
2009	-6,0
2010	-5,3

2011	-6,0
2012	-5,2

(γ) Ανεργία

Έτος	Ποσοστό (%)
2007	3,9
2008	3,7
2009	5,3
2010	6,2
2011	7,9
2012	12,0

2.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΑΠΟ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΥΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Οι Οίκοι είναι τρεις : *Fitch, Standard & Poor's and, Moody's*. Ο πίνακας αξιολόγησης κυμαίνεται μεταξύ 1 μέχρι 20. Η αξιολόγηση στη βαθμίδα 11 υποδηλώνει κατάταξη στα σκουπίδια (junk). Πέραν του σημείου εκείνου η αξιολόγηση υποδηλώνει περαιτέρω επιδείνωση της χρηματοπιστωτικής ικανότητας και γενικά της οικονομίας της χώρας. Ο Οίκος Standard & Poor's κατέταξε την Κύπρο στα σκουπίδια στις 13/01/2012. Ο Οίκος Moody's στις 12/03/2012 και ο Οίκος Fitch στις 25/06/2012. Ο πίνακας των υποβαθμίσεων της Κύπρου από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης για την κρίσιμη περίοδο μέχρι 10/01/2013, εκτίθεται ως **Παράρτημα 7**.

3.0

Η

MARTYRIA

3.1.

ΥΠΟΥΡ

ΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

3.1.1 ΠΑΤΣΑΛΙΔΗΣ ΧΡ.

Πρώτος μάρτυρας κατέθεσε ο κ. Πατσαλίδης, Διευθυντής του Υπουργείου Οικονομικών. Στην κατάθεσή του διέγραψε την κατηφορική πορεία της κυπριακής οικονομίας και αναφέρθηκε σε κομβικά σημεία των αξιολογήσεων. Εισηγήσεις του Υπουργείου Οικονομικών για συγκράτηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων παραγνωρίστηκαν ολότελα. Από τον Ιούλιο του 2010 η Κύπρος κατατάχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος, επαγόμενη τη λήψη μέτρων για αποκατάσταση του δημοσιονομικού ισοζυγίου. Τόσο τον Ιούνιο όσο και το Νοέμβριο του 2011, ο Olli Rehn, Επίτροπος για τις Οικονομικές και Χρηματοδοτικές Υποθέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προειδοποίησε την Κύπρο για τους ελλοχεύοντες κινδύνους για την κυπριακή οικονομία μάλιστα, στην επιστολή του Νοεμβρίου του 2011 γνωστοποίησε πρόθεσή του για την επιβολή προστίμου στην Κύπρο, τιμωρία την οποίαν απέσυρε τον Ιανουάριο του 2012 λόγω της λήψης ορισμένων διορθωτικών μέτρων.

Κυριότερος λόγος επιδείνωσης των δημοσιονομικών υπήρξε η μεγάλη αύξηση των δαπανών σε ανισοσκέλεια προς τα έσοδα του κράτους καθώς και η παραγνώριση εισηγήσεων του Υπουργείου Οικονομικών για λήψη μέτρων προς αναχαίτιση της οπισθοδρόμησης της κυπριακής οικονομίας.

Υπογράμμισε ότι επί κυβερνήσεως του Τάσσου Παπαδόπουλου, υπήρξαν άριστοι οικονομικοί δείκτες που επέτρεψαν στην Κύπρο να ενταχθεί στην Ευρωζώνη την 1^η Ιανουαρίου 2008. Έκανε ειδική αναφορά στην αντίδραση του τέως Προέδρου της Δημοκρατίας, κυρίου Δημήτρη Χριστόφια, δύο χρόνια μετά την ανάληψη της προεδρίας σε ερώτημα για την απόρριψη μέτρων που υπέβαλε το Υπουργείο Οικονομικών για την αντιμετώπιση προβλημάτων της οικονομίας. Η απάντηση του κυρίου Χριστόφια ήταν : *«Τα απέρριψα γιατί τα ετοίμασαν οι τεχνοκράτες»*. Αναφέρθηκε και στους δείκτες που καταγράφουν την κατιούσα της κυπριακής οικονομίας. Σχετικά με τη Λαϊκή Τράπεζα, κατέθεσε ότι από το Νοέμβριο του 2011 διαπιστώθηκε ότι είχε μεγάλες κεφαλαιουχικές ανάγκες. Άλλαξε η Διοίκησή της, έφυγε ο κ. Βγενόπουλος και ανέλαβε νέα διοίκηση. Το κράτος ήταν ενήμερο ότι η Λαϊκή είχε αποταθεί στην Κεντρική Τράπεζα για την παροχή ELA (Emergency Liquidity Assistance). Έκαμε ειδική αναφορά στην απομείωση των ελληνικών ομολόγων που κατείχαν η Τράπεζα Κύπρου, η Λαϊκή Τράπεζα και σε μικρότερο βαθμό η Ελληνική Τράπεζα. Η συμμετοχή στις απομειώσεις ήταν εθελούσια πλην, ως ανέφερε, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, εάν συμμετείχε στην απομείωση πέραν του 50% των κατόχων ελληνικών ομολόγων, η απομείωση ήταν υποχρεωτική για όλους. Ως αποτέλεσμα της απομείωσης, οι Τράπεζες υπέστησαν ζημιάν 4,5 δις Ευρώ που αντιστοιχεί με το 25% του ΑΕΠ.

Ο αποκλεισμός της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές την 31/05/2011 που κατέστησε ουσιαστικά ανέφικτη τη σύναψη δανείων από την Κυπριακή Δημοκρατία για την αντιμετώπιση των αναγκών της οικονομίας, επιδείνωσε ουσιαστικά την κατάσταση. Το γεγονός αυτό, συν η ζημία από την απώλεια των ελληνικών ομολόγων, επέφεραν μεγάλη ζημιά, καθιστώντας μέχρι και προβληματική την ανταπόκριση της Κυπριακής Δημοκρατίας στις υποχρεώσεις της για την καταβολή μισθών στους δημόσιους υπαλλήλους.

Η σύναψη του Ρωσικού δανείου στις 26/08/2011, με τόκον 4,5%, σκοπούσε στην κάλυψη τρεχουσών αναγκών του κράτους και αποφυγή του ενδεχομένου στάσης πληρωμών. Απαντώντας σε ερωτήσεις της Επιτροπής ο κύριος Πατσαλίδης, αναφέρθηκε και στη διαχρονική αύξηση του προσωπικού της Δημόσιας Υπηρεσίας. Ζητήθηκε από την Επιτροπή όπως τη διαφωτίσει ως προς τον αριθμό των δημοσίων υπαλλήλων το 1974, το 2002 και το 2011. Μας πληροφόρησε ότι οι αντιστοιχούντες αριθμοί είναι, 22,728, 43,978 και 52,198. Το 2012 ο αριθμός μειώθηκε κατά 1,000 άτομα. Κατέθεσε ότι φιλοσοφία του Υπουργείου Οικονομικών ήταν πάντοτε εναντίον της δημιουργίας πρόσθετων θέσεων στη Δημόσια Υπηρεσία.

Στις 25/06/2012 υποβλήθηκε αίτημα για στήριξη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τουτέστιν από τις χώρες της Ευρωζώνης. Το αίτημα στηρίχθηκε με αναφορά στα ακόλουθα στοιχεία : *«Μή πρόσβαση στις διεθνείς αγορές ομολόγων και δυσκολία αναχρηματοδότησης υφισταμένων δανείων που έληγαν εκείνη την περίοδο, καθώς και δυσκολία χρηματοδότησης του ελλείμματος. Η άσχημη κατάσταση του τραπεζικού τομέα καθώς και η ανάγκη για ενίσχυση της κεφαλαιουχικής του επάρκειας».*

Ακολούθησαν διαπραγματεύσεις στην Κύπρο μεταξύ της Τρόικας και της κυπριακής κυβέρνησης. Οι διαπραγματεύσεις δεν καρποφόρησαν. Μεταξύ άλλων, η Τρόικα επέμενε ότι η Κύπρος έπρεπε να προβεί σε περικοπές δαπανών 975 εκατομμυρίων Ευρώ το χρόνο, γεγονός απαράδεκτο για την κυπριακή κυβέρνηση. Οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν μέχρι τις 29 Νοεμβρίου του 2012, οπότε υπεγράφη Μνημόνιο Συναντίληψης. Διαφαίνεται ότι οι τεθέντες όροι για εξυγίανση της κυπριακής οικονομίας ήταν σκληρότεροι από εκείνους που απαιτούσε η Τρόικα τον Ιούλιο του 2012. Συνάγεται ότι κάθε καθυστέρηση στην υπογραφή Μνημονίου, είχε ως επακόλουθο την επιβολή αυστηρότερων όρων από την Τρόικα και συνακόλουθα την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για τη διάσωση της κυπριακής οικονομίας. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση της 15^{ης} Σεπτεμβρίου 2012, του Προέδρου

του Eurogroup, Πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου, ο οποίος «κάλεσε την Κύπρο όπως τάχιστα υπογράψει Μνημόνιο για να είναι στο επόμενο πακέτο διάσωσης μαζί με τις υπόλοιπες χώρες που αποτάθηκαν για στήριξη την 1^η Νοεμβρίου 2012». Οι όροι, όπως κατέθεσε ο κύριος Πατσαλίδης, ήταν ακόμα πιο οδυνηροί τον Μάρτιο του 2013 όταν συνομολογήθηκε συμφωνία. Απαίτηση της Κύπρου για αντιμετώπιση των αναγκών της, ήταν η χορήγηση δανείου 17,5 δις Ευρώ. Η Γερμανία και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ήταν αμετακίνητοι από τη θέση ότι το δάνειο δεν έπρεπε να υπερβαίνει τα 10 δις Ευρώ, αφήνοντας κατ' ουσίαν την ανακεφαλαίωση των Τραπεζών με ίδια μέσα.

Τέλος, απαντώντας σε ερώτηση της Επιτροπής κατά πόσο υπήρξε εγρήγορση στην αντιμετώπιση της επιδεινούμενης οικονομικής κατάστασης στην Κύπρο, απάντησε : **«Θα είμαι σαφής, κύριε Πρόεδρε, όπως ήταν σαφής και η ερώτησή σας. Εκ του αποτελέσματος φαίνεται ότι δεν είμαστε, όσο θα έπρεπε, εν εγρηγόρσει, είναι καθαρό το αποτέλεσμα, το αποτέλεσμα δε δίνει σε κανένα καμιά δικαιολογία ότι κάναμε στο βαθμό που έπρεπε εκείνα που έπρεπε να κάνουμε για τη σωτηρία του τόπου. Το να αποποιοούμε ευθυνών και να λέμε ότι ήταν όλα τέλεια, όχι, δε θα το ακούσετε από εμένα. Σε τεχνοκρατικό επίπεδο, πολλές επανειλημμένες φορές κρούαμε τον κώδωνα του κινδύνου για λήψη μέτρων .....».**

Ο κύριος Πατσαλίδης ανέφερε, επίσης, ότι οι σχέσεις μεταξύ Προέδρου και Υπουργού Οικονομικών με τον Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, ήταν ανύπαρκτες.

3.1.2. ΚΑΛΟΖΩΗΣ Φ.

Το 2008, η κυβέρνηση έδωσε ειδοποίηση για τη μεταφορά του ελέγχου του δημοσίου χρέους από την Κεντρική Τράπεζα στο Υπουργείο Οικονομικών από

το 2010. Από τον Αύγουστο του 2010 ο έλεγχος περιήλθε στο Υπουργείο Οικονομικών. Διορίστηκε προς τούτο τριμελής επιτροπή υπό τη διεύθυνση του αξιωματούχου του Υπουργείου, του κυρίου Καλοζώη. Η μετάθεση του ελέγχου του δημόσιου χρέους από την Κεντρική Τράπεζα στο Υπουργείο Οικονομικών, είναι επιτρεπτή βάσει του περί *Κεντρικής Τράπεζας Νόμου*. Αξιοπρόσεκτο είναι ότι η συσταθείσα επιτροπή δεν ήταν ανεξάρτητη από την επίβλεψη του Υπουργού Οικονομικών ούτε είχε αυτοτελή υπόσταση. Πρόνοια περί τούτου έγινε στη νομοθεσία του 2012.

Η κυπριακή οικονομία υποβαθμίστηκε την 16^η Νοεμβρίου 2010, από τον Οίκο Αξιολόγησης Standard & Poor's. Υποβάθμισε την Κύπρο από την κατηγορία 5 στην κατηγορία 6, υποδεικνύοντας όπως η Κύπρος προβεί σε μακροπρόθεσμο δανεισμό προς αντιμετώπιση των αναγκών της. Προειδοποίησε περί τούτου τον Υπουργό Οικονομικών επανειλημμένα ως και γενικότερα για τη φθίνουσα κατάσταση της κυπριακής οικονομίας. Στα επανειλημμένα προφορικά και γραπτά υπομνήματα, ο Υπουργός, κύριος Σταυράκης, τους ανέφερε : *«Δεν χρειάζεται να ασχολείστε. Η πολιτική είναι δικό μου θέμα και εγώ θα αποφασίζω»*. Απουσίαζε, ως κατέθεσε ο κ. Καλοζώης, μακροπρόθεσμη πολιτική για την οικονομία' εγειρόμενα προβλήματα αντιμετωπίζοντο ευκαιριακά. Η ανισοσκέλεια μεταξύ δαπανών και εσόδων οδηγούσε την οικονομία σε πτώση. Έγιναν προς τούτο εισηγήσεις είτε για τη μείωση των δαπανών είτε για την αύξηση των εσόδων. Επίσης υπέδειξε ότι οι δαπάνες έπρεπε να στρέφονται προς παραγωγικούς τομείς η απόδοση των οποίων θα είναι μεγαλύτερη από το κόστος δανεισμού. Στην επιστολή του της 11^{ης} Ιουλίου προς το Γενικό Διευθυντή, επισημαίνονται οι ατέλειες στη διαχείριση του δημοσίου χρέους. Στάληκε το μήνυμα στον Υπουργό ότι αν θέλει η κυβέρνηση να βελτιώσει τη δημοσιονομική θέση του Κράτους, θα πρέπει να πάρει δημοσιονομικά μέτρα και όχι να χρησιμοποιεί τη διαχείριση του δημοσίου χρέους κατά το δοκούν. Στην επιστολή του, τέλος, ο κύριος Καλοζώης υπέβαλε την παραίτησή του από τη Διεύθυνση Ελέγχου

του Δημοσίου Χρέους, αίτημα το οποίο μετά από διαβούλευση μεταξύ του Γενικού Διευθυντή και του Υπουργού Οικονομικών, απερρίφθη.

Μεγάλη, ως συνάγεται, ήταν η ανησυχία του κυρίου Καλοζώη για τη διαχείριση του δημοσίου χρέους και τις επιπτώσεις στην οικονομία. Με επιστολή του της 11^{ης} Ιουλίου 2007, προς τη Διεύθυνση του Υπουργείου, ο κύριος Καλοζώης πραγματεύεται τους κινδύνους που αντιμετώπιζε η Κύπρος με την ευκαιριακή λύση προβλημάτων και όχι με την προγραμματισμένη αντιμετώπισή τους. Στις υποδείξεις του δεν υπήρξε η πρέπουσα ανταπόκριση.

Η επιστολή στάληκε μετά τον αποκλεισμό της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές. Οδηγίες του Υπουργού για μακροπρόθεσμο δανεισμό απέβησαν εις μάτην. Η αποστολή που μετέβη προς τούτο στο εξωτερικό, επέστρεψε με τη διαπίστωση ότι δεν υπήρχε κανένα απολύτως ενδιαφέρον για παροχή δανείων στην Κύπρο. Συνακόλουθο του αποκλεισμού της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές ήταν και η υποβάθμιση της κυπριακής οικονομίας από τον Οίκο Fitch κατά τρεις βαθμίδες.

Ως κύριος λόγος για την υποβάθμιση της Κύπρου, αναφέρεται η αναποφασιστικότητα της κυβέρνησης για τη λήψη αποτελεσματικών αποφάσεων για τη διαχείριση του χρέους στην Ευρώπη. Ως αποτέλεσμα, κατέθεσε ο κύριος Καλοζώης, «..... παρακολουθούσαμε σε καθημερινή βάση τα μετρητά που διέθετε το Κράτος, τα οποία διαρκώς λιγόστευαν και με λίγα λόγια είχε αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση για πιθανή στάση πληρωμών .....». Δανεισμός έγινε από τις εγχώριες τράπεζες που είχαν, ως λέχθηκε, τα δικά τους προβλήματα.

Οι προβληματισμοί της υπηρεσίας του κυρίου Καλοζώη για τα τεκταινόμενα στην οικονομία, διαβιβάστηκαν και γραπτώς στη Διεύθυνση του Υπουργείου με επιστολή της 11^{ης} Ιουλίου 2011.

Στις 25/07/2011 υποβλήθηκε από τον κύριο Καλοζώη υπόμνημα στο Υπουργικό Συμβούλιο με εισήγηση όπως η Κύπρος προσφύγει στο μηχανισμό στήριξης. Η κυπριακή οικονομία είχε εισέλθει σε μια διαδικασία ανεξέλεγκτης χρεωκοπίας.

Πρόσθετα στοιχεία προς υποστήριξη της εισήγησης για προσφυγή στο μηχανισμό στήριξης, υποβλήθηκαν στις 03/08/2011. Η απάντηση που δόθηκε από τις κυβερνητικές Αρχές είναι ότι δεν προλάμβανε η Κύπρος την προσφυγή στο μηχανισμό στήριξης για την επίλυση των προβλημάτων. Ως εκ τούτου, η κυβέρνηση κατέφυγε σε δανεισμό 2,5 δις Ευρώ από τη Ρωσική Ομοσπονδία.

Υπογράμμισε στη μαρτυρία του ο κύριος Καλοζώης ότι στην περίπτωση άλλων χωρών που προσέφυγαν στο μηχανισμό - όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία - το αίτημα αντιμετωπίστηκε με απόφαση ληφθείσα μέσα σε τρεις εβδομάδες. Ο κύριος Καλοζώης παρέπεμψε σε άρθρο της Γερμανικής Commercial Bank του Λονδίνου τον Ιούνιο του 2011 όπου γινόταν η πρόβλεψη, έχοντας υπόψη τα οικονομικά δεδομένα, ότι η Κύπρος θα ήταν η πρώτη χώρα που θα προσέφευγε στο μηχανισμό στήριξης. Ο μάρτυρας υπέδειξε ότι ο βραχυπρόθεσμος δανεισμός της Κυπριακής Δημοκρατίας, με τους κινδύνους που είχε, αυξήθηκε από το 2010 μέχρι τα μέσα του 2011, από 19% σε 46%.

Σημαίνουσα είναι η γνωμάτευση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, της 14^{ης} Μαΐου 2010, στην οποία αναφέρθηκε ο κύριος Καλοζώης και στην οποία υπογραμμίζεται ότι δεν πρέπει να υπάρξει διασύνδεση της πολιτικής διαχείρισης του δημόσιου χρέους με τη δημοσιονομική πολιτική. Τέλος, ο κύριος Καλοζώης έκαμε αναφορά στο δημόσιο έλλειμμα και στο συσχετισμό του προς το ΑΕΠ που αποκαλύπτει την κατηφόρα της κυπριακής οικονομίας.

Στις 5 Αυγούστου έγινε ανασχηματισμός της Κυβέρνησης. Ο Υπουργός Οικονομικών, κύριος Χαρίλαος Σταυράκης, αντικαταστάθηκε από τον κύριο Κίκη Καζαμία ο οποίος επίσης κατέθεσε, ως θα αναφέρουμε αργότερα, ότι η κατάσταση την οποία αντιμετώπισε επί τη αναλήψει των καθηκόντων του, ήταν όντως προβληματική.

3.1.3 ΜΙΧΑΗΛ ΣΤ.

Ο κύριος Μιχαήλ, Οικονομικός Διευθυντής της Διεύθυνσης Προϋπολογισμού και Δημοσιονομικού Ελέγχου, κατέθεσε ότι το 2008 η οικονομία της Κύπρου ήταν από τις καλύτερες της Ευρωζώνης, γεγονός άλλωστε που επιμαρτυρείται και από την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση. Υπήρξαν συνεχείς μειώσεις του δημόσιου χρέους τα έτη 2006, 2007 και 2008. Το 2007, όπως υπέδειξε, η κυπριακή οικονομία είχε υπερθερμανθεί λόγω της μεγάλης ζήτησης για ακίνητη ιδιοκτησία και τα κατασκευαστικά έργα. Το 2009 άρχισε οικονομική ανισορροπία και αύξηση του δημόσιου χρέους. Ο Προϋπολογισμός ο οποίος ετοιμαζόταν από τη Διεύθυνση της οποίας προϊστάτο, την Άνοιξη του κάθε χρόνου άλλαζε ουσιωδώς μέχρι την κατάθεσή του στη Βουλή κατά τη βούληση της πολιτικής Εξουσίας. Η επιμονή μας, ανέφερε, ότι οι δαπάνες έπρεπε να περιοριστούν, δεν είχε ανταπόκριση, ενώ η ροή των εσόδων συνεχώς μειωνόταν. Έκαμε αναφορά στη συνεχόμενη σημαντική αύξηση του δημόσιου χρέους. Επεσήμανε ότι οι Οίκοι Αξιολόγησης υπογράμμιζαν τη δημοσιονομική ανισορροπία και την ανάγκη λήψης των αναγκαίων μέτρων από τις κυβερνητικές Αρχές, πλην ουδέν επί τούτου. Ο αποκλεισμός της Κύπρου το 2011 από τις διεθνείς αγορές επηρέασε τόσο την πραγματική οικονομία, όσο και τα δημόσια οικονομικά.

3.1.4 ΤΡΟΚΚΟΣ Α.

Ο κύριος Τρόκκος, Οικονομικός Διευθυντής της Διεύθυνσης Χρηματοδοτήσεων και Επενδύσεων από το 2005, είναι άλλο ανώτερο στέλεχος του Υπουργείου Οικονομικών που κατέθεσε ενώπιον της Ερευνητικής Επιτροπής. Κατ' αρχήν, αναφέρθηκε στα κριτήρια για ένταξη στην Ευρωζώνη που περιστρέφονταν γύρω από το ύψος - (α) του δημοσίου χρέους, (β) του δημοσιονομικού ελλείμματος και (γ) της μέγιστης απόκλισης του ρυθμού πληθωρισμού από τον μέσο όρο των τριών χωρών με τις καλύτερες επιδόσεις σε θέματα πληθωρισμού.

Έκαμε αναφορά, όπως και άλλοι μάρτυρες, στην υπέρμετρη αύξηση των δαπανών, αρχής γενομένης από το 2008 και στη μείωση των εσόδων. Υποβλήθηκαν, ως κατέθεσε, πολλά σημειώματα για τους κινδύνους που εγκυμονούσαν. Οι δαπάνες, ως είπε, ήταν υπέρμετρες, αντιπαραβαλλόμενες προς τις δυνατότητες της κυπριακής οικονομίας. Έγιναν εισηγήσεις, μεταξύ άλλων, για μεταρρύθμιση του σχεδίου Συντάξεων, του σχεδίου Ιατροφαρμακευτικής Περίθαλψης και για διαφοροποιήσεις στην αγορά εργασίας. Καμιά όμως από τις εισηγήσεις δεν έγινε δεκτή από την πολιτική Εξουσία.

Η απομείωση των ελληνικών ομολόγων τα οποία κατείχαν οι κυπριακές τράπεζες τον Ιούλιο και Οκτώβριο του 2011, επέφερε ζημιάν ίση με το 75% μέχρις 80% της αξίας τους. Δεν ζητήθηκε η γνώμη του Υπουργείου Οικονομικών για τις επιπτώσεις και τις συνέπειες που θα είχε η απομείωση των ελληνικών ομολόγων στο τραπεζικό σύστημα. Η μοναδική περίπτωση κατά την οποία ζητήθηκε η γνώμη του Υπουργείου Οικονομικών για τις επιπτώσεις της απομείωσης, ήταν τον Αύγουστο του 2011, μετά το πρώτο κούρεμα (*hair-cut*) της 21^{ης} Ιουλίου 2011. Η κυβέρνηση δεν είχε, όπως είπε, τη δυνατότητα να υποστυλώσει κεφαλαιουχικά τις τράπεζες.

Μετά τη δεύτερη απομείωση - 26 με 27 Οκτωβρίου 2011 - θεσπίστηκε ο περί *Χρηματοοικονομικών Κρίσεων Νόμος* ο οποίος διέγραψε πλαίσιο για τη στήριξη των τραπεζών από το κράτος.

Μετά την αποχώρηση του κ. Α. Βγενόπουλου, ο κ. Τρόκκος διορίστηκε ως μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Λαϊκής Τράπεζας. Ανέφερε ότι αν η Λαϊκή αφηνόταν να κλείσει και δεν τύγχανε στήριξης, *«... θα ενεργοποιείτο το Ταμείο Προστασίας Καταθέσεων και θα διαφαινόταν η αδυναμία κάλυψης των απαιτούμενων ποσών από τους καταθέτες. ....»*.

Σε δηλώσεις στο Stock Watch στις 03/07/2012 ο κ. Τρόκκος εξέφρασε την προσδοκία ότι θα υπήρχε κατάληξη για στήριξη από το μηχανισμό μέχρι το τέλος Ιουλίου. Η Κύπρος έπρεπε, σύμφωνα με τον κ. Τρόκκο, να αποταθεί χωρίς καθυστέρηση για στήριξη από το μηχανισμό ευθύς μετά τον αποκλεισμό της από τις διεθνείς αγορές. Όχι μόνο δεν υποβλήθηκε τέτοιο αίτημα τότε, αλλά και μεταγενέστερα υπήρξε μεγάλη καθυστέρηση στη συμφωνία, έστω, για Μνημόνιο Συναντίληψης. Εξήγησε στη μαρτυρία του τι συνεπάγεται το *'bail-in banking'* ιδρύματος, ήτοι διάσωση με ίδια μέσα επαγόμενη τον επιμερισμό της ζημίας τράπεζας, κατά πρώτον, από τους μετόχους, κατά δεύτερον, από τους πιστωτές και, τρίτον, από τους καταθέτες. Σημειωτέον ότι σε σχέση με το ενδεχόμενο διάσωσης τραπεζικού οργανισμού με ίδια μέσα, γίνεται πρόνοια στην παράγραφο 1,19 του Μνημονίου Συναντίληψης της 29^{ης} Νοεμβρίου 2012.

Κατά τη σύναψη του Μνημονίου, ανέφερε ο κ. Τρόκκος, απαντώντας σε ερώτηση της Επιτροπής, σε τεχνοκρατικό επίπεδο, δεν έγινε καμιά αναφορά στο ανθρώπινο δικαίωμα της περιουσίας το οποίο διαγράφεται στο Άρθρο 17 του Χάρτη Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συμπερασματικά, ανέφερε ότι οι κύριοι λόγοι που οδήγησαν στην εξουθένωση της κυπριακής οικονομίας ήταν η κοινωνική πολιτική της κυβέρνησης και η προώθησή της έναντι παντός κόστους.

3.1.5. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Α.

Ο Οικονομικός Διευθυντής της Διεύθυνσης Οικονομικών Μελετών και Ευρωπαϊκής Ένωσης, κύριος Χαραλάμπους, στην κατάθεσή του υπογράμμισε ότι η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωζώνη ήταν θετικό στοιχείο, εξυπηρετούσα την μακροοικονομική σταθερότητα καθώς και τη σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Αναφέρθηκε, όπως και προηγούμενοι μάρτυρες, στα κριτήρια τα οποία ικανοποίησε η Κύπρος για να γίνει δεκτή ως μέλος της Ευρωζώνης. Η οικονομία, ως είπε, ενισχύεται όταν υπάρχει εμπιστοσύνη στη λειτουργία των θεσμών.

Αρχές του 2008 η Κύπρος είχε, ως ανέφερε -

- (α) ικανοποιητική ανάπτυξη,
- (β) δημοσιονομικά πλεονάσματα κ α ι ,
- (γ) δημόσιο χρέος σε ελεγχόμενα επίπεδα.

Το 2008 μειώθηκε το πλεόνασμα από 3,5% σε 0,9%. Οι δαπάνες αυξάνονταν με ρυθμούς πέραν των δυνατοτήτων της οικονομίας. Από το 2008 η Ευρωπαϊκή Ένωση προειδοποιούσε την Κύπρο ότι οι κρατικές δαπάνες αυξάνονταν υπέρμετρα, δηλαδή πέραν των δυνατοτήτων της κυπριακής οικονομίας και, εισηγήθηκε μείωσή τους. Όπως και άλλοι μάρτυρες, κατέθεσε ότι το 2010 υποβλήθηκαν πολλά σημειώματα από τις υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών για τη λήψη μέτρων δημοσιονομικού και διαρθρωτικού χαρακτήρα προς αναχαίτιση της κατιούσας της κυπριακής οικονομίας, πλην όμως δεν υιοθετήθηκαν από την πολιτική Εξουσία. Διερωτάτο η πολιτική Εξουσία: «Γιατί να έχουμε έλλειμμα κάτω του 3%»; τονίζοντας ότι περικοπή στις δαπάνες θα είχε πολιτικό κόστος. Η πτωτική πορεία της κυπριακής οικονομίας είχε ως λόγο την αύξηση των δαπανών. Όπως και άλλοι, ο κ. Χαραλάμπους ανέφερε ότι το 2010 η Ευρωζώνη κατέταξε

την Κύπρο στη διαδικασία υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος. Σε δηλώσεις του της 16^{ης} Οκτωβρίου 2009 στο Stock Watch, ο μάρτυς είπε ότι πρέπει να διατηρούμε τη δημοσιονομική μας κατάσταση όπως ήταν το 2008 - χωρίς, δηλαδή, ελλείμματα και χωρίς άλλες πρόσθετες δαπάνες που θα επαύξαναν το δημόσιο χρέος. Εξηγώντας τη δήλωσή του αυτή, είπε ότι τον ανησυχούσε το συνεχώς αυξανόμενο έλλειμμα λέγοντας, μεταξύ άλλων, ότι *«αν αφήναμε τα πράγματα να εξελιχθούν, οι μελλοντικές γενιές δεν θα είχαν συντάξεις»*. Υπογράμμισε ότι το 2012 το δημόσιο χρέος ανήλθε στο 85,8% του ΑΕΠ. Εκτός από τη μεγάλη αύξηση των δαπανών υπήρχαν, ως είπε, μεγάλες σπατάλες στο δημόσιο τομέα, ως η πρόσληψη προσωρινού προσωπικού, ενοικίαση ακινήτων από το κράτος, μελέτες, οι οποίες ουδέποτε υλοποιήθηκαν, καθώς και βαθμός ασυδοσίας. Εξέφρασε την απόλυτη συμφωνία του με τις Εκθέσεις του Γενικού Ελεγκτή σε σχέση με τη λειτουργία των θεσμών στο δημόσιο τομέα.

Μετά τον αποκλεισμό της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές το τέλος Μαΐου 2011, επιβαλλόταν με μαθηματική ακρίβεια η υποβολή αιτήματος για στήριξη από το μηχανισμό. Η παράλειψη υποβολής αιτήματος για το σκοπό αυτό οφειλόταν, κατά την εκτίμησή του, στα οδυνηρά μέτρα που θα εκαλείτο η κυβέρνηση να λάβει. Η κυβέρνηση θεωρούσε τις συνταγές πιθανού μνημονίου ως πολιτικά απαράδεκτες.

Πριν τη πρώτη απόφαση για απομείωση των ελληνικών ομολόγων που κατείχαν οι τράπεζες, ζητήθηκε η γνώμη του Τμήματος του κυρίου Χαραλάμπους ως προς τις πιθανές επιπτώσεις που θα είχε τέτοιο κούρεμα για τις τράπεζες. Ξεκαθαρίσαμε στο σημείωμά μας, είπε ο κύριος Χαραλάμπους, ότι το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων θα είχε δυσμενείς επιπτώσεις για τις τράπεζες, ανερχόμενο σε ζημιάν ενός δισεκατομμυρίου Ευρώ. Το σημείωμα τέθηκε ενώπιον του Υπουργού Οικονομικών και οι επιπτώσεις από την απομείωση ήταν γνωστές στην κυβέρνηση. Από τη μαρτυρία του συνάγεται ότι δεν ζητήθηκε η γνώμη του Υπουργείου για τη δεύτερη απόφαση για

απομείωση των ελληνικών ομολόγων που λήφθηκε στις 26 και 27 Οκτωβρίου 2011. Κατά την άποψή του, η Κύπρος έπρεπε να αποταθεί αμέσως μετά το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων στο μηχανισμό στήριξης με τη βάσιμη προσδοκία ότι θα επιδεικνυόταν ελαστικότητα στην επιβολή όρων, λαμβάνοντας υπόψη το μεγάλο μέγεθος της ζημίας που υπέστησαν οι τράπεζες από τη μείωση των ελληνικών ομολόγων, ανερχόμενο σε 4,6 δις Ευρώ.

Ως προς τη στήριξη της Λαϊκής Τράπεζας από το κράτος με την παροχή ομολόγων ύψους 1,8 δις Ευρώ και τους σκοπούς του εγχειρήματος, ο μάρτυς κατέθεσε: *«Στην πραγματικότητα αγοράσαμε χρόνο. Αυτό κάναμε διότι μη έγκαιρη λήψη αποφάσεων και διαρθρωτικών μέτρων οδηγούσε από τη μια στην επόμενη»*. Επανέλαβε με έμφαση ότι κάθε καθυστέρηση στη συνομολόγηση συμφωνίας για στήριξη, είχε ως αποτέλεσμα απαίτηση των Αρχών της Ευρωζώνης δυσανάλογα αυστηρών μέτρων για τη στήριξη της κυπριακής οικονομίας. Ήταν, κατά τον κύριο Χαραλάμπους, σφάλμα που δεν έκλεισε συμφωνία τον Ιούλιο του 2012.

Ο μάρτυς συμφώνησε ότι με το Μνημόνιο Συναντίληψης της 29^{ης} Νοεμβρίου 2012 γινόταν ρητή πρόνοια για κούρεμα καταθέσεων ως ένα ενδεχόμενο για την αντιμετώπιση των αναγκών της Κύπρου.

Στις 11/01/2013 ζητήθηκε η γνώμη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας αναφορικά με την εξυγίανση των κυπριακών τραπεζών. Η γνώμη δόθηκε την 01/02/2013. Σ' αυτήν γίνεται ρητή πρόνοια σε απομείωση καταθέσεων ως ένα από τα μέτρα που μπορεί να ληφθούν για εξυγίανση των κυπριακών τραπεζών.

3.1.6. ΠΟΥΦΟΣ Γ.

Άλλο ηγετικό στέλεχος Υπηρεσίας του Υπουργείου Οικονομικών που κατέθεσε, είναι ο κύριος Πούφος, Διευθυντής του Τμήματος Φόρου Εισοδήματος. Ο μάρτυς αναφέρθηκε στα εισπρακτέα ποσά από φόρους κατά τη δεκαετία μεταξύ του 2002 και 2011, τα οποία αυξήθηκαν κατά 300%. Έδωσε λεπτομέρειες για ανείσπρακτους φόρους που επίσης αυξάνονταν από χρόνο σε χρόνο. Στο τέλος του 2002 οι ανείσπρακτοι φόροι ανέρχονταν σε 387,6 εκατομμύρια Ευρώ. Το 2012 αυξήθηκαν σε 603 εκατομμύρια Ευρώ. Στα προαναφερθέντα ποσά δεν προστέθηκαν οι οφειλόμενοι τόκοι. Οι επισφαλείς οφειλές δεν υπερβαίνουν, ως είπε, το 1%. Κατά κανόνα, πρόσωπα τα οποία δεν εκπληρώνουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις, προσάγονται ενώπιον δικαστηρίου, ανερχόμενοι σε 10 περίπου χιλιάδες το χρόνο. Την 31/03/2013 εκκρεμούσαν 396 υποθέσεις στις οποίες η φορολογική οφειλή υπερέβαινε τις 100 χιλιάδες Ευρώ. Από αυτές, 10% αφορούσαν ποδοσφαιρικά σωματεία τα οποία είχαν συνάψει ειδική συμφωνία με την κυβέρνηση αναφορικά με την πληρωμή των φορολογικών τους υποχρεώσεων.

Διερωτάται ένας, πώς, γιατί και με ποίον νομικό έρεισμα έγινε ειδική ρύθμιση για ποδοσφαιρικά σωματεία, πράγμα που συνιστά ιδιαίτερη μεταχείριση ως προς την εκπλήρωση των φορολογικών τους υποχρεώσεων. Η διευθέτηση για ποδοσφαιρικά σωματεία έγινε προ πολλού χρόνου. Πότε, ακριβώς, δεν μας ανέφερε ο μάρτυς. Ως αποτέλεσμα της επελθούσας συμφωνίας, τα ποδοσφαιρικά σωματεία δεν διώκονται ενώπιον δικαστηρίου για τη μη εκπλήρωση των φορολογικών τους υποχρεώσεων. Περαιτέρω, γνωστοποίησε ο μάρτυς ότι η ηλικία του καθαρού εισπρακτέου χρέους από το Τμήμα, είναι τρία έτη. Εξέφρασε σφοδρά παράπονα ότι παρά τη μεγάλη αύξηση των εργασιών του Τμήματός του, το προσωπικό έχει μειωθεί σημαντικά, παρεμβάλλοντας κωλύματα στην ταχεία εκπλήρωση του έργου του. Χαρακτηριστικά, ως ο μάρτυς ανέφερε, οι Λειτουργοί ήταν 62 το 2002 και μόνο 35 το 2013.

3.1.7. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ.

Μεταξύ των άλλων αξιωματούχων του Υπουργείου Οικονομικών, κλήθηκε και κατέθεσε και ο κύριος Γεωργίου, Διευθυντής της Υπηρεσίας Στατιστικής. Κατά κύριον λόγο, του ζητήθηκε και μας παρείχε στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό του προσωπικού το οποίο ασχολείτο στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, περιλαμβανομένων και οργανισμών δημοσίου δικαίου. Για το 1995 και το 2012 οι αντίστοιχοι αριθμοί είναι, 51,123 και 70,268. Τον προηγούμενο χρόνο - το 2011 - ο αριθμός έφθανε τις 71,553. Το 1985, το σύνολο των εργοδοτούμενων στο δημόσιο τομέα ήταν 29,215.

Το ποσοστό των εργοδοτούμενων στο δημόσιο τομέα ανερχόταν το 2011 σε 18,9% του συνόλου του επικερδώς απασχολούμενου πληθυσμού και το 2012 σε 19,2%. Λεπτομερή στοιχεία για την απασχόληση στον ευρύ δημόσιο τομέα περιέχονται στο Τεκμήριο 25, υποδιαιρούμενο σε έξι Παραρτήματα.

3.2.

ΚΑΤΑΘ

ΕΞΕΙΣ ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΩΝ

3.2.1.

ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ Χ.

Ο κύριος Σταυράκης διορίστηκε Υπουργός Οικονομικών στο πρώτο Υπουργικό Συμβούλιο του κυρίου Δημήτρη Χριστόφια, αναλαμβάνοντας καθήκοντα την 1^η Μαρτίου 2008. Η εντολή που πήρε από τον Πρόεδρο ήταν να προάγει το πρόγραμμα για δικαιότερη κατανομή του εθνικού πλούτου, από τη μια και, ανάπτυξη από την άλλη. Διετέλεσε Υπουργός για 3,5 χρόνια. Κατά την έναρξη της κατάθεσής του, αξιολόγησε το έργο του με τα ακόλουθα λόγια: «..... Και εγώ, ως Υπουργός Οικονομικών, κατάφερα και έβαλα στους όρους διακυβέρνησης, προχωρώντας την πενταετία, τα 3,5 χρόνια που ήμουν

Υπουργός, και εύρωστα δημόσια οικονομικά, γιατί ένοιωθα ότι εάν δεν υπάρχουν σχετικά εύρωστα δημόσια οικονομικά, οι άλλοι στόχοι μπορεί να μην είναι εφικτοί ....».

Ο κύριος Σταυράκης απέδωσε την κατάρρευση της οικονομίας στις ζημιές των τραπεζών τις οποίες αναβίβασε σε 10 δις Ευρώ. Αναφέρθηκε, παράλληλα, σε εισηγήσεις του στο Υπουργικό Συμβούλιο οι οποίες απορρίφθηκαν, ως η διαφωνία για την κατασκευή του δρόμου Πόλης Χρυσοχούς και Πάφου, καθώς και τη διαφωνία του για το Μέγαρο Πολιτισμού. Στη συνέχεια είπε ότι τα αποτελέσματα της διεθνούς οικονομικής κρίσης ήταν δυσμενέστερα απ' ό,τι μπορούσε να υπολογίσει κανείς, όπως και άλλα, αναφερόμενος προς τούτο στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Απέδωσε τα εύσημα στην κυβέρνηση Παπαδόπουλου για τους χειρισμούς της στην κυπριακή οικονομία, περιλαμβανομένων και των δύο μηνών που ο κύριος Παπαδόπουλος διετέλεσε Πρόεδρος το 2008. Κατά τη θητεία του η κυβέρνηση τόλμησε, ως ανέφερε, να φορολογήσει τις τράπεζες με ένα τέλος 9,5 τοις χιλίοις στις καταθέσεις, κάτι που απέφερε 70 εκατομμύρια Ευρώ. Έκαμε αναφορά στην αναχαίτιση του αριθμού αύξησης των δημοσίων υπαλλήλων που ανήλθαν από 40 χιλιάδες σε 60 χιλιάδες σε δέκα χρόνια. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι και επί υπουργίας του συνέχισε η αύξηση του προσωπικού στη Δημόσια Υπηρεσία και σε τομείς δημοσίου δικαίου. Το 2007 ο αριθμός ήταν 66 χιλιάδες ενώ κατά το χρόνο που αποχώρησε - το 2011 - ο αριθμός ανήλθε στις 71,553 χιλιάδες. Διευκρίνισε ότι ως Υπουργός Οικονομικών δεν είχε την πρόβλεψη ανταπόκριση από τον Πρόεδρο και το Υπουργικό Συμβούλιο σε μέτρα που εισηγήθηκε για την αντιμετώπιση της κρίσης. Επεσήμανε ότι το μέγεθος του τραπεζικού τομέα ήταν υπέρμετρα μεγάλο - οκτώ φορές μεγαλύτερο από το ΑΕΠ. Διημένησε την έντονη αντίθεσή του στην αγορά της Ρωσικής Τράπεζας Uniastum από την Τράπεζα Κύπρου· μεταξύ άλλων, και για το λόγο ότι αγοράστηκε σε εξωφρενικά ψηλή τιμή. Αναγνώρισε ότι από τον Ιούνιο του 2011, μετά τον αποκλεισμό της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές, η Κύπρος μπήκε στο μηχανισμό

σταθερότητας με εισήγηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός ενδεικτικό της πτώσης και υποβάθμισης της κυπριακής οικονομίας. Σε ερώτηση της Επιτροπής εάν υπήρξε εγρήγορση στην αντιμετώπιση της εκδηλωθείσας οικονομικής κρίσης, απάντησε ότι κρίνοντας εκ των υστέρων, τα μέτρα το οποία λήφθηκαν δεν ήταν αρκετά, προσθέτοντας ότι στην επιδείνωση της οικονομίας επέδρασε και η επελθούσα ζημία από την έκρηξη στο Μαρί.

Παρά την απόδοση της κρίσης της οικονομίας στη ζημιογόνο λειτουργία των τραπεζών, σε σειρά δηλώσεων του κυρίου Σταυράκη κατά την υπουργία του, εξήρε το τραπεζικό και συναλλαγματικό σύστημα. Προέβη επί τούτου σε σειρά δηλώσεων. Στις 13/10/2008 δήλωσε ενώπιον της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Οικονομικών και Προϋπολογισμού: *«Εμείς στην Κύπρο για τέσσερεις λόγους οι τράπεζες μας και τα συναλλαγματικά μας είναι σε μία εξαιρετικά προσοντούχο θέση. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι ίσως έχουμε το πιο ασφαλισμένο τραπεζικό σύστημα στην Ευρώπη .....»*. Προσθέτοντας στην ίδια συνεδρία, σε μεταγενέστερο στάδιο, *«... άρα, καταληκτικά, δεν υπάρχει κανένας απολύτως κίνδυνος απώλειας λεφτών από οποιονδήποτε πελάτη κυπριακής τράπεζας ή κυπριακού συνεργατικού ιδρύματος. ....»*. Σε μεταγενέστερη δήλωση και πάλι στην ίδια Κοινοβουλευτική Επιτροπή στις 17/10/2008, ανέφερε: *« Έχουμε ένα πάρα πολύ εύρωστο κυπριακό τραπεζικό σύστημα»*. Επέκρινε όμως την ασυμμετρία εκτελεστικών ανώτερων στελεχών της τράπεζας, μεταξύ μισθού και φιλοδωρήματος (bonus) που είναι 20, όπως είπε, και 30 φορές μεγαλύτερο από τον μέσο μισθό ενός υπαλλήλου. Στο βιβλίο του ο κύριος Σταυράκης, το οποίο εξέδωσε μετά το πέρας της υπουργίας του, αναφέρει ότι υπήρχαν περιπτώσεις όταν υπηρετούσε ως ανώτερο εκτελεστικό στέλεχος της Τράπεζας Κύπρου απ' όπου παραίτησε για να αναλάβει τα υπουργικά του καθήκοντα, που οι ετήσιες συνολικές του απολαβές ανέρχονταν σε 1 εκατομμύριο Ευρώ. Κατέθεσε αντλώντας, ως μπορεί να συναγάγουμε από τις εμπειρίες του στην Τράπεζα Κύπρου, ότι τα διοικητικά συμβούλια των τραπεζών δεν ανταποκρίθηκαν στο ύψος των περιστάσεων, εξειδικεύοντας προς τούτο μεγάλες δανειοδοτήσεις.

Τόσο το 2008, όσο και μεταγενέστερα, ο κύριος Σταυράκης προέβη σε δηλώσεις ότι η διεθνής οικονομική κρίση δεν θα επηρεάσει την Κύπρο. Ανεφέρθη, δε, σε δήλωση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, σε σχέση με τα οικονομικά της Κύπρου: «*The economy is projected to bottom out in 2010 and give way to a mild recovery in 2011 and stronger growth in following years. ...*».

Σε σχέση με το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων και την έλλειψη προετοιμασίας για αντιμετώπιση συνεπειών ενός τέτοιου ενδεχόμενου, παρέπεμψε την Επιτροπή σε δήλωση του Προέδρου της Δημοκρατίας τρεις μέρες πριν την πρώτη απόφαση για απομείωση που είπε ότι τέτοιο ενδεχόμενο δεν υπάρχει. Δικαιολόγησε τη μετάθεση ελλείμματος του δημόσιου χρέους από την Κεντρική Τράπεζα στο Υπουργείο Οικονομικών, λέγοντας ότι αυτό επικρατεί σε 25 από τις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν έδωσε όμως λεπτομέρειες για την ανεξαρτησία την οποία απολαμβάνουν επιτροπές που συστήνονται προς τούτο. Στην περίπτωση της Κύπρου, ο έλεγχος γινόταν από αξιωματούχους του Υπουργείου Οικονομικών που λειτουργούσαν κάτω από τον Υπουργό ο οποίος, ως εκπρόσωπος της κυβέρνησης, είχε πρωταρχική υποχρέωση διασφάλισης ενός υγιούς ισοζυγίου μεταξύ δημόσιου χρέους και ΑΕΠ. Πώς μπορούσε η Επιτροπή να ασκεί έλεγχο επί του ελέγχοντος αυτήν !

Τους πρώτους δέκα μήνες του 2008 επήλθε, ως ανέφερε, αύξηση δαπανών 11,3%. Υπήρξε υπέρβαση των προϋπολογισθέντων δαπανών κατά 5,6%, αποδιδόμενη σε αύξηση κοινωνικών παροχών, μισθών και Πασχαλινού επιδόματος. Το 2010 προειδοποίησε τον Πρόεδρο ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα θα ξεπερνούσε το 3% και ότι η Κύπρος θα ενταχθεί στη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος. Ήμουν, όπως ανέφερε, ο κακός Υπουργός, δεν εισακούομαι ούτε από τον Πρόεδρο ούτε από άλλα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου. Έπαιζα το καμπανάκι του κινδύνου χωρίς ανταπόκριση.

Παράλληλα, υποστήριξε ότι σε μεγάλο μέρος της υπουργίας του εφαρμόστηκε σωστή οικονομική πολιτική. Απέδωσε, κατά κύριο λόγο, τη χρεωκοπία στην οποία περιήλθε η κυπριακή οικονομία, στο ότι οπισθοδρομήσαμε λόγω της ζημίας 10 δις Ευρώ που υπέστησαν οι τράπεζες.

Ο κύριος Σταυράκης ερωτήθηκε από την Ερευνητική Επιτροπή κατά πόσο φέρει πολιτική ευθύνη για τα διαδραματισθέντα. Στο ερώτημα δεν έδωσε ευθεία απάντηση άλλη από αναφορά του στην υποβολή παραίτησής του τον Ιούλιο του 2012.

Σε άλλο σημείο της μαρτυρίας του, αναφέρθηκε σε πιέσεις που δεχόταν για τη μορφοποίηση της οικονομικής πολιτικής. Εξέφρασε τη μετάνοιά του γιατί δεν μπόρεσε, όπως είπε, να αντισταθεί σε πολιτικές πιέσεις, απολήγοντας στην έκδοση χρεογράφων.

Παρά την απόδοση ευθυνών στις τράπεζες για την επιδείνωση της οικονομίας, όχι μόνο προηγουμένως αλλά και ένα μήνα πριν την αποχώρησή του, είχε δηλώσει στην Επιτροπή Οικονομικών της Βουλής των Αντιπροσώπων ότι *«... Οι τράπεζες, πρώτον, έχουν καλή εποπτεία και, δεύτερο, ισχυρούς δείκτες κεφαλαιουχικής επάρκειας. ...»*. Στην ίδια συνεδρία, ο κ. Ορφανίδης, Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας, είχε δηλώσει: *«Η οικονομία έχει επιδεινωθεί σοβαρά σε βαθμό που κινδυνεύει ο τόπος»*. Σε ερώτημα της Επιτροπής επί τούτου, ο κύριος Σταυράκης απάντησε: *«Εκ του αποτελέσματος, κύριε Πρόεδρε, καταστράφηκε ο τόπος αλλά λόγω των τραπεζών και όχι λόγω άλλων απόψεων του κυρίου Ορφανίδη»*. Συμφώνησε με τη θέση ότι υπάρχει τρύπα στα δημοσιονομικά, κρυμμένο χρέος όσον αφορά το συνταξιοδοτικό. Αξιοσημείωτο είναι ότι παρά την απόδοση της χρεωκοπίας στις τράπεζες, στην ίδια συνεδρία της Επιτροπής Οικονομικών - ως είναι καταγεγραμμένο - ο κύριος Σταυράκης είπε : *«Οι τράπεζες που πωλούν εμπιστοσύνη, το ίδιο και το κράτος»*. Είναι όντως μία εκπληκτική

δήλωση, γενόμενη από τον Υπουργό Οικονομικών της Κύπρου μετά τον αποκλεισμό της από τις διεθνείς αγορές.

Δεν ήταν η πρώτη φορά που προέβη σε άκρως επαινετικές δηλώσεις για τις τράπεζες. Το 2008 είχε δηλώσει στη Βουλή των Αντιπροσώπων απερίφραστα ότι η Κύπρος έχει το πιο ασφαλισμένο τραπεζικό σύστημα στην Ευρώπη. Σε ερώτηση της Ερευνητικής Επιτροπής κατά πόσο είναι ενήμερος του γεγονότος ότι ο κύριος Ορφανίδης με επιστολές του προς τον Πρόεδρο, τον καθιστούσε γνώστη του γεγονότος ότι η κατάσταση της οικονομίας της Κύπρου *‘είναι κρίσιμη’*. Η απάντηση του κυρίου Σταυράκη ήταν ότι *«η δουλειά του κυρίου Ορφανίδη ήταν η εποπτεία των τραπεζών»*. Κατέθεσε, όμως, ότι δεν κατέστη ενήμερος των επιστολών του κυρίου Ορφανίδη προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Παρά τις διακηρύξεις του για την ευρωστία των τραπεζών που εμπνέουν εμπιστοσύνη, κατέθεσε ότι η εταιρική διακυβέρνηση της Τράπεζας Κύπρου και της Λαϊκής Τράπεζας ήταν πτωχή. Μεγάλες δανειοδοτήσεις προς μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου των Τραπεζών, έθεταν σε θέση εξάρτησης μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου των Τραπεζών προς εκτελεστικά στελέχη. Η αγορά ελληνικών ομολόγων υπήρξε δυσανάλογα ψηλή σε σχέση με τα κεφάλαια της Τράπεζας Κύπρου, ενώ η αγορά της Uniastrum υπήρξε μία εσφαλμένη απόφαση.

Δεχόταν, ως κατέθεσε ο κύριος Σταυράκης, πιέσεις από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας αλλά και μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου, να συμφωνεί με δαπάνες πέραν των δυνατοτήτων του Κράτους. Με τις *‘ευλογίες’* του Προέδρου είχαν, ως είπε, κάθε εβδομάδα δεκάδες προτάσεις που είχαν οικονομικό κόστος ή οικονομικές επιπτώσεις. Ήθελαν, ως ανέφερε, επανειλημμένα, *«Πρόεδρος και Υπουργοί, να διεξάγουν κάποιο έργο, αγνοώντας προειδοποιήσεις μου για τις συνέπειες»*. Σε μια από τις διευκρινιστικές ερωτήσεις της Επιτροπής ως προς το αν κρίνει ότι φέρει

ευθύνη για την κατάσταση στην οποία περιήλθε η οικονομία του τόπου, απάντησε: *«Σίγουρα, κύριε Πρόεδρε, νομίζω κανένας από εμάς που ήταν στην κυβέρνηση ή και στην αντιπολίτευση ή και είχε σχέση με τα οικονομικά του τόπου σε αυτή την τραγωδία, μπορεί να αποποιηθεί ευθυνών»*. Καταληκτικά, επί του θέματος της κατάπτωσης της οικονομίας, συμφώνησε ότι *«.... Βλέποντας σήμερα το παρελθόν, αντιλαμβάνομαι πως ίσως θα έπρεπε να ήμουν πιο αρνητικός και λιγότερο ενδοτικός στις πιέσεις για αυξημένες παροχές. ...»*.

Τέλος, υποβλήθηκαν ερωτήσεις στον κύριο Σταυράκη σε σχέση με δύο θέματα για τα οποία επαίρετο. Στο Βιβλίο το οποίο έγραψε μετά το πέρας της υπουργίας του **«Οικονομία στην Πολιτική και Υπηρεσία στην Πολιτική»**, αναφέρει ότι την τελευταία εβδομάδα της προεκλογικής περιόδου τον Μάιο του 2011, *«... συνέβησαν δύο σημαντικά γεγονότα τα οποία πιστεύω ότι είχαν σημαντική επίπτωση στις βουλευτικές εκλογές, αφήνοντας να νοηθεί ότι ευεργετήθηκε, όπως λέτε, το κυβερνών κόμμα, δηλαδή το ΑΚΕΛ»*. Το πρώτο αφορούσε συμφωνία που επετεύχθη την Παρασκευή πριν τις εκλογές, με το Κατάρ, για μεγάλη επένδυση στην Κύπρο.

Το δεύτερο, απέτρεψε την ίδια εβδομάδα τον Οίκο Αξιολόγησης Fitch να γνωστοποιήσει την απόφασή του για υποβάθμιση της κυπριακής οικονομίας, υποβάθμιση η οποία κοινοποιήθηκε την Τρίτη μετά τις εκλογές.

Σε σχέση με την προσπάθεια μη δημοσίευσης της υποβάθμισης της κυπριακής οικονομίας από τον Οίκο Fitch την τελευταία εβδομάδα του προεκλογικού αγώνα, του υποβλήθηκε το εξής ερώτημα: *«Καλά. Το θεωρούσατε, κύριε Σταυράκη, καθήκον σας ως Υπουργός να έχετε ανάμειξη σχετικά με τα διαδραματισθέντα; Διότι η πράξη σας αυτή, ένας εύκολα μπορεί να συμπεράνει ότι είχε ως αποτέλεσμα την απόκρυψη από το εκλογικό σώμα ενός σημαντικού γεγονότος. Θέλω την απάντησή σας»*. Και η απάντηση: *«Νομίζω είναι άδικος αυτός ο χαρακτηρισμός διότι ήμουν γνωστός ως ένας*

τεχνοκράτης Υπουργός Οικονομικών, ο οποίος ούτε κομματικός ήμουν ούτε μέλος του ΑΚΕΛ. Έκανα τη δουλειά μου με τον καλύτερο δυνατό τρόπο». Αναγνωρίζει ο κύριος Σταυράκης ότι ο υπουργός έχει πολιτική αποστολή και η τεχνογνωσία του μπορεί να παράσχει έρεισμα για τη σωστή πολιτική. Δεν τον απαλλάσσει όμως από πολιτικές ευθύνες για το καλό του τόπου που αναλαμβάνει κάθε κάτοχος του υπουργικού αξιώματος.

Ο κύριος Σταυράκης, στην κατάθεσή του, αναφέρθηκε στη λειτουργία της Τράπεζας Κύπρου όπου υπηρέτησε ως εκτελεστικό στέλεχος πριν την ανάληψη υπουργικών καθηκόντων. Η γενική εκτίμησή του για τη λειτουργία του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας Κύπρου αντανάκλαται στην ακόλουθη δήλωσή του: *«Δεν ανταποκρίθηκε στο ύψος των περιστάσεων και ότι τα διοικητικά συμβούλια είναι ένα σημαντικό στοιχείο της σωστής εταιρικής διακυβέρνησης των εταιρειών».* Στην κατάθεση του ανέφερε, απαντώντας σε ερώτηση της Επιτροπής, ότι σύμφωνα με τον κώδικα που εφαρμόζεται σε σοβαρές Τράπεζες του εξωτερικού, *«... απαγορεύεται ή αυστηρά αποθαρρύνεται η λήψη δανείων, πιστωτικών διευκολύνσεων από τους συμβούλους, διότι αυτό δημιουργεί μία έκδηλη στάση εξάρτησης των συμβούλων από τις εκτελεστικές διευθύνσεις των τραπεζών ...»* και ότι *«... το ύψος του δανείου, το επιτόκιο, τους όρους, αυτό έκδηλα δημιουργεί μία σχέση εξάρτησης ...».* Επέκρινε το Διοικητικό Συμβούλιο για την έγκριση, όπως είπε, τεράστιας επένδυσης στα ελληνικά ομόλογα, επένδυση που ήταν δυσανάλογα ψηλή σε σχέση με τα κεφάλαια και δυνατότητες της Τράπεζας Κύπρου. Ως προς την αγορά της Uniastrum, κατέθεσε ότι τόσο κατά την υπηρεσία του στην Τράπεζα Κύπρου, όσο και μεταγενέστερα, ως Υπουργός, τάχθηκε εναντίον της αγοράς. Η Uniastrum εκτεινόταν στο σύνολό της Ρωσικής επικράτειας μέχρι και τη Σιβηρία. Η ανάκτηση χρεών με την πώληση υποθηκευμένων ακινήτων ήταν εξ αντικειμένου δυσχερής. Προσέθεσε ότι *«... οι πλείστες χώρες οι οποίες προσπάθησαν να μπουν σε νέες αγορές και να κάνουν λιανική τραπεζική, είχαν τεράστιες ζημιές ...».* Η τράπεζα, ως ανέφερε, είχε 400 καταστήματα στη Ρωσία. Σε άλλο σημείο της μαρτυρίας του, είπε ότι η πτωχή

εταιρική διακυβέρνηση σε επίπεδα διοικητικών συμβουλίων των τραπεζών, ήταν ένας από τους λόγους που χρεωκόπησαν οι τράπεζες μας. Χαρακτήρισε την εταιρική διακυβέρνηση πτωχή.

3.2.2.

KAZAMI

ΑΣ Κ.

Τον κύριο Χαρίλαο Σταυράκη, αντικατέστησε στις 5 Αυγούστου 2011, ο κύριος Καζαμίας.

Βρήκε την οικονομία, ως κατέθεσε, σε δεινή κατάσταση. Υπήρχε ο κίνδυνος στάσης πληρωμών. Οι ζημίες από την έκρηξη στο Μαρί ήταν τεράστιες. Η σχέση μεταξύ Κεντρικής Τράπεζας και Υπουργείου Οικονομικών ήταν ανύπαρκτη· θλιβερό γεγονός. Το 2007, σημείωσε, ότι για πρώτη φορά είχε η Κύπρος δημοσιονομικό πλεόνασμα. Το πλεόνασμα μειώθηκε το 2008, χρόνο κατά τον οποίο εκδηλώθηκε η διεθνής οικονομική κρίση. Στην κατιούσα της κυπριακής οικονομίας επενέργησαν, όπως είπε, αρνητικά *«τα διαχρονικά διαρθρωτικά προβλήματα και στρεβλώσεις, τις οποίες σχεδόν όλοι οι ενασχολούμενοι στην πολιτική τα βλέπουμε, μερικά από αυτά από ίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας ...»*.

Πριν αναλάβει υπουργικά καθήκοντα, ο κύριος Καζαμίας υπηρέτησε στο Ελεγκτικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώπιον του οποίου προέβη σε δήλωση ότι στο χώρο της πολιτικής αναπτύχθηκε μια κουλτούρα ότι *«... από τη στιγμή που εμείς είμαστε οι κυβερνώντες και υπάρχει προσωρινός τρόπος αντιμετώπισής τους, ας τα αφήσουμε για τους επόμενους ...»*.

Σε συνέντευξή του στην Εφημερίδα 'ΑΛΗΘΕΙΑ' στις 23/10/2011, προέβη, μεταξύ άλλων, στις ακόλουθες δηλώσεις: -

« .... (α) Χάσαμε τρία χρόνια λόγω της απουσίας επικοινωνίας μεταξύ Υπουργείου Οικονομικών και Κεντρικής Τράπεζας. Και (β) το τραπεζικό μας σύστημα είναι υγιές ...».

Σε παρόμοιες δηλώσεις προέβη τον επόμενο μήνα, στις 18/11/2011, στην Εφημερίδα 'ΧΑΡΑΥΓΗ'.

Ο κύριος Καζαμίας έκαμε στην κατάθεσή του εκτεταμένη αναφορά στην απομείωση των ελληνικών ομολόγων. Ανέφερε κατ' αρχήν ότι στις 21/07/2011 ότι η απομείωση έγινε πάνω σε εθελοντική βάση. Στις 26 με 27 Οκτωβρίου 2011, λήφθηκε η δεύτερη απόφαση για περαιτέρω απομείωση των ελληνικών ομολόγων, η οποία προκάλεσε ζημία στις τράπεζες ύψους 4,5 δις Ευρώ, εξισούμενη με 25% του ΑΕΠ. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ως κατέθεσε, δεν τον συμβουλευθήκε για τη μελετουμένη απομείωση που συμφωνήθηκε στις 26, 27 Οκτωβρίου. Ερωτηθείς αν ήτο παρών στη συνεδρία του Υπουργικού Συμβουλίου, έδωσε κατ' αρχήν αρνητική απάντηση, λέγοντας ότι ήταν στις Βρυξέλλες. Όταν όμως έγινε ειδική αναφορά στην απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου που τον φέρει ως παρόντα και λαμβάνοντας ενεργό μέρος στις διεργασίες τους, δεν αμφισβήτησε το γεγονός. Η συνεδρία του Υπουργικού Συμβουλίου της 25^{ης} Οκτωβρίου 2011 απεικονίζει την κυριαρχία του Προέδρου, κυρίου Χριστόφια, στο Υπουργικό Συμβούλιο και την απουσία οποιασδήποτε διάθεσης να ιχνηλατήσει τις συνέπειες του επικείμενου κουρέματος.

Ενώπιον του Υπουργικού Συμβουλίου υπήρχαν τέσσερα νομοσχέδια, τρία από τα οποία έπρεπε, ως εισηγήθηκε ο Υπουργός Οικονομικών, να αποφασιστούν κατά τη συνεδρία του Υπουργικού Συμβουλίου. Αυτά αφορούσαν την - (α) διαχείριση Χρηματοοικονομικών Κρίσεων, (β) τη σύσταση και λειτουργία Ανεξάρτητου Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και, (γ) τροποποίηση του περί *Επιβολής Ειδικού Φόρου Πιστωτικού Ιδρύματος Νόμου του 2011*.

Το πρώτο νομοσχέδιο αφορούσε την παροχή σε περιόδους χρηματοοικονομικών κρίσεων, μετά από εισήγηση της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου, να λαμβάνει μέτρα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων ρευστότητας ή και φερεγγυότητας του χρηματοοικονομικού συστήματος ή και για σκοπούς ενίσχυσης της κεφαλαιουχικής βάσης ή και του ισολογισμού των χρηματοοικονομικών οργανισμών στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Ο κύριος Καζαμίας υποστήριξε τη θέση του λέγοντας, μεταξύ άλλων, «... *Εάν ό μή γένοιτο συμβεί κάτι τη βδομάδα που μεσολαβεί, τουλάχιστον να το έχουμε 'εγκριμένο' για να το καταθέσουμε στη Βουλή, όπου εκεί μπορεί να γίνει συζήτηση και μπορεί να γίνει και οποιαδήποτε αλλαγή, εάν προκύψει κάτι. ....*». Το γεγονός στο οποίο αναφέρεται είναι προδήλως η περαιτέρω απομείωση των ελληνικών ομολόγων κατά τη συνεδρία της επταύριον.

Στη συνέχεια, ο Υπουργός Οικονομικών επανέλαβε την παράκλησή του για την έγκριση των Νομοσχεδίων 2, 3 και 4, λέγοντας: «**Υπουργός Οικονομικών:** *Η παράκλησή μου είναι το 2, 3 και το 4 να μας απασχολήσουν και να δω κατά πόσο να μην το καταθέσω. Αλλά, να το έχουμε 'εγκριμένο' από το Υπουργικό Συμβούλιο ό μή γένοιτο εάν μέχρι την επομένη συνεδρία του Υπουργικού Συμβουλίου απαιτηθεί εκ των πραγμάτων να δείξουμε ότι πήραμε την απόφαση ως Υπουργικό Συμβούλιο, να το έχουμε στο χέρι για να το καταθέσουμε χωρίς καμιά καθυστέρηση. ...*».

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας απάντησε: «*Κοίταξε, εγώ δεν θεωρώ ότι είναι έγκλημα και εάν συμβεί αυτή τη βδομάδα κάτι, εκείνο που φοβάσαι θα το πάθεις, κάπου θα καταλήξουμε αύριο εμείς, δεν μπορεί να μην καταλήξουμε και να έρθουμε την Τετάρτη και να πάρουμε απόφαση, δεν νομίζω ότι έχει κάποιος δικαίωμα να μας κατηγορήσει. Δεν είναι την Κύπρο που αφορά το θέμα αποκλειστικά, είναι την Ελλάδα που αφορά και είναι οι παρενέργειες του ελληνικού χρέους αυτές*».

Σε μεταγενέστερο στάδιο της ίδιας συνεδρίας ο Υπουργός Οικονομικών επανέλαβε, αναφορικά με τη διαχείριση των χρηματοοικονομικών, «... *πρέπει*

να υπάρχει άμεση δράση για διασφάλιση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας. Πρέπει να υπάρχει το θεσμικό και το νομικό πλαίσιο, έτσι που το Κράτος μας να είναι σε θέση, σε περίπτωση που προκύψει ανάγκη, γι αυτό είπαμε ότι πρέπει να είμαστε προετοιμασμένοι, να παρέμβει και να υποστηρίξει το χρηματοοικονομικό σύστημα ...».

Και η απάντηση του Προέδρου: «Ο κύριος Καζαμίας επεσήμανε, μεταξύ άλλων, κατά τη συνεδρία του Υπουργικού Συμβουλίου ότι σε περίπτωση κατάρρευσης τραπεζών το κράτος είναι εγγυητής των καταθέσεων μέχρις 100 χιλιάδες Ευρώ ...».

Στη συνέχεια, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διατύπωσε τη θέση «Δεν είμαστε μόνοι μας, εν πάση περιπτώσει. Εμείς είμαστε στη λιγότερο αχρεία κατάσταση. Υπάρχουν άλλοι, που είναι πολύ χειρότερα».

Απάντηση του Υπουργού Οικονομικών: «Εμείς είμαστε στη χειρότερη κατάσταση από πλευράς ποσοστών, με βάση το μέγεθος μας και την εμπλοκή των τραπεζών μας στην ελληνική αγορά και στα ελληνικά κυβερνητικά ομόλογα. Αλλά σε απόλυτους αριθμούς έχει άλλους, οι οποίοι κοιμούνται λιγότερο από εμάς».

Προκύπτει ότι δεν έγινε καμιά ουσιαστική μελέτη για τις επιπτώσεις που θα είχε η απομείωση των ελληνικών ομολόγων, ούτε μελέτη για τις συνέπειες της. Ως αποτέλεσμα της απομείωσης η οποία οριστικοποιήθηκε τον επόμενο Φεβρουάριο οι τράπεζες υπέστησαν ζημιά 4,5 εκ. Ευρώ.

Παρά την κατιούσα της οικονομίας του τόπου, ο κύριος Καζαμίας διατήρησε αισιοδοξία για το μέλλον. Σε συνέντευξή του στην Εφημερίδα 'ΧΑΡΑΥΓΗ' της 8^{ης} Ιανουαρίου 2012, διαβεβαίωσε ότι έχουμε απομακρυνθεί από το μηχανισμό στήριξης. Στο μεταξύ, στις 10/11/2011 ο Olli Rehn εξέφρασε σοβαρές ανησυχίες για την κυπριακή οικονομία, πληροφορώντας ότι επί τούτου

αποφασίστηκε η επιβολή προστίμου στην Κυπριακή Δημοκρατία 35 εκατομμυρίων Ευρώ. Στο μεταξύ λήφθηκε σειρά μέτρων που ικανοποίησαν την Επιτροπή του κυρίου Rehn και η απόφαση για την επιβολή προστίμου ανακλήθηκε.

Σε άλλη συνέντευξή του στις 08/01/2012 ο κύριος Καζαμίας ανέφερε ότι οι τράπεζες είναι υγιείς και ότι *«... οι καταθέτες δεν έχουν να φοβηθούν τίποτε και τους καλούμε να κωφεύσουν ...»*.

Σε άλλη συνέντευξή του στο ΡΙΚ, στις 10/12/2012, είπε: *«Από τα 10 δις εκατομμύρια Ευρώ που χρωστά το κράτος είναι ανακτήσιμο το ποσό και θα τα βγάλουν πέρα οι τράπεζες και θα απαντήσει το κράτος ως συμμετοχος στη λειτουργία τους»*.

Η αισιοδοξία του κυρίου Καζαμίας για τα οικονομικά δρώμενα καταποντίστηκε λίγες μέρες αργότερα. Στις 13/01/2012 η Standard & Poor's υποβάθμισαν την κυπριακή οικονομία στα σκουπίδια (junk). Τόνισε στη μαρτυρία του ότι η πολεμική, ως τη χαρακτήρισε, μεταξύ Προέδρου της Δημοκρατίας και Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, ήταν άκρως ζημιογόνος. Συμφώνησε με δήλωση του κ. Καλοζώη στις 25/07/2011 ότι η Κύπρος ήταν στα πρόθυρα πτώχευσης όταν ανέλαβε υπουργικά καθήκοντα.

Επιστρέφουμε σε ένα άλλο θέμα το οποίο επίσης απασχόλησε το Υπουργικό Συμβούλιο στις 25/10/2011, το ακόλουθο: Τη διάθεση ποσού 60 εκ. Ευρώ το οποίο συνελέγη βάσει φορολογίας 3 τοις χιλίοις στον κύκλο εργασιών των τραπεζών για τη δημιουργία Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Σκοπός ήταν, όπως εξήγησε ο κύριος Καζαμίας, η δημιουργία ενός ταμείου ίσου με το 5% του ΑΕΠ για τη στήριξη της σταθερότητας των τραπεζών σε ώρα ανάγκης. Η απάντηση του Προέδρου της Δημοκρατίας χρήζει ιδιαίτερης μνείας και σχολιασμού. Είπε: *«Το κράτος είχε άλλες ανάγκες και έβαλε το φόρο για να πάρει και να καλύψει τις δικές του ανάγκες, να μην τα βάζουμε*

*πάλι με τους ανθρώπους, διότι γι αυτό θα θριαμβολογήσει ο Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας, ο οποίος μας έλεγε ότι τα 60 εκατομμύρια Ευρώ να πάνε όλα σ' αυτή την υπόθεση και ας έμενε έτσι το Κράτος». Η δήλωση αυτή αποκαλύπτει ασυδοσία εκ μέρους του κυρίου Χριστόφια αφενός και, ανυπακοή προς το νόμο, αφετέρου. Ταυτόχρονα, αποκαλύπτει το μένος του κατά του κυρίου Ορφανίδη (τα πρακτικά του Υπουργικού Συμβουλίου της 25^{ης} Οκτωβρίου 2011 συνάπτονται ως **Παράρτημα Αρ. 8**).*

Σε συνέντευξή του στον ASTRA την 01/03/2012 ο κύριος Καζαμίας είπε: *«Έχουμε χρόνο να θέσουμε στο σκαμνί τον οποιοδήποτε έχει ευθύνη για την κατάσταση όπως έχει διαμορφωθεί». Επί τούτου, η Ερευνητική Επιτροπή τού υπέβαλε την ερώτηση: «Τί εννοούσατε με τη δήλωσή σας και ποιους εννοούσατε»; Και η απάντηση του κυρίου Καζαμίας: «Εκείνους που θα κρίνουν τα σώματα τα οποία είναι εντεταλμένα να παίρνουν τέτοιες αποφάσεις. Τότε δεν υπήρχε ερευνητική επιτροπή, σήμερα υπάρχει και εκεί και όπου η Ερευνητική Επιτροπή θα κρίνει ότι κάποιος έχουν τες οποιοσδήποτε ευθύνες, αστικές η ποινικές, είμαι σίγουρος ότι θα το πράξουν».*

3.2.3.

ΣΙΑΡΛΗ

B.

Στην κατάθεσή του ο κύριος Σιαρλή είπε ότι τα δημοσιονομικά του κράτους ήταν σε άσχημη κατάσταση πριν την απομείωση των ελληνικών ομολόγων. Επανέλαβε ότι κατέθεσαν και άλλοι, ότι από το 2010 η Ευρωπαϊκή Ένωση προειδοποιούσε την Κύπρο για την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος. Προδήλως, είπε, οι προειδοποιήσεις δεν λαμβάνονταν υπόψη. Αναφορικά με το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων, επιβεβαίωσε ότι δεν έγινε έρευνα για τις επιπτώσεις του κουρέματος των ελληνικών ομολόγων. Υπήρχε, κατά την άποψή του, περιθώριο για διαπραγματέυση του θέματος. Αυτό είναι σωστό. Η Ελλάδα πήρε 50 δις Ευρώ για την ανακεφαλαίωση των τραπεζών της. Η αξία των ελληνικών ομολόγων της Κύπρου ανερχόταν στο 25% του ΑΕΠ.

Άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είχαν ελληνικά ομόλογα, η ποσοστιαία αναλογία τους στο ΑΕΠ ήταν μεταξύ 1% και 2%. Ούτε η Ελλάδα συνέδραμε στην άμβλυνση της ζημίας που υπέστησαν οι κυπριακές Τράπεζες από την απομείωση των ελληνικών ομολόγων. Προφανώς, η οικονομική κατάσταση της Ελλάδος δεν το επέτρεπε.

Όπως και άλλοι, ο κύριος Σιαρλή κατέθεσε ότι επιβαλλόταν η υποβολή αιτήματος στήριξης στον ευρωπαϊκό μηχανισμό μετά τον αποκλεισμό της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές. Συνεχίζοντας, είπε, ότι η υποβολή αιτήματος για στήριξη ήταν επιτακτική μετά την απομείωση των ελληνικών ομολόγων. Αναφορά έγινε σε απάντηση ερωτήσεων της Ερευνητικής Επιτροπής και στις πρόνοιες του Άρθρου 1,19 του Μνημονίου Συναντίληψης. Υπογράμμισε ότι η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία, προσέφυγαν στο μηχανισμό πριν περιέλθει η οικονομία τους στα σκουπίδια. Αντιμετώπιζε, δε, η Κύπρος, όπως είπε, κάθε μήνα το ενδεχόμενο στάσης πληρωμών. Τον Ιανουάριο του 2013 ζητήθηκε η γνώμη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως προς τους τρόπους εξυγίανσης τραπεζικών ιδρυμάτων. Η απάντηση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας λήφθηκε την 1^η Φεβρουαρίου 2013, περιλαμβάνοντας στα μέσα εξυγίανσης και το ενδεχόμενο απομείωσης καταθέσεων.

Τον Δεκέμβριο του 2012 θεσπίστηκε νομοθεσία που κάλυψε το 90% των προβλεπομένων από το Μνημόνιο Συναντίληψης μέτρων, ως κατέθεσε ο κύριος Σιαρλή. Την 21/01/2013 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έδωσε στην Κυπριακή Δημοκρατία έγγραφο στο οποίο προσδιορίζονται «*Terms of Reference of the Eurogroup*» (Τεκμήριο Αρ. 21 ενώπιόν μας). Το πρόγραμμα δεν ήταν ολοκληρωτικό και όπως αναφέρεται στο ίδιο το έγγραφο, πρόγραμμα για το αντικείμενο των συνομιλιών για τελική συμφωνία θα δινόταν το Μάρτη του 2013.

Παρά τις διαπιστώσεις του για την κυπριακή οικονομία, ο κύριος Σιαρλή προέβη σε σειρά δηλώσεων που δεν αντανάκλασαν την αποτίμηση των

οικονομικών δεδομένων. Δήλωσε: *«Προφανώς, το τραπεζικό σύστημα έχει υποστεί ζημιές, απώλειες, λόγω της έκθεσης στα ελληνικά ομόλογα, παραμένει όμως σταθερό το τραπεζικό σύστημα και αυτό το υπογραμμίζω, οι καταθέτες δεν έχουν τίποτα να φοβηθούν, αυτοί που έχουν εκτεθεί είναι οι μέτοχοι των τραπεζών και όχι οι καταθέτες των τραπεζών»*. Στον ίδιο, όπως είπε, δεν τέθηκε ποτέ θέμα από την Τρόικα κουρέματος καταθέσεων. Στις 24/04/2012 ο κύριος Σιαρλή δήλωσε στο Τρίτο Πρόγραμμα του ΡΙΚ ότι το έλλειμμα το 2012 *«... θα κρατήσει κάτω από το 2,5% »*. Σε ερώτηση της Επιτροπής επί του θέματος, ανέφερε ότι πριν προβεί στη δήλωση αυτή, είχε πάρει τη βεβαίωση του Προέδρου της Δημοκρατίας ότι έτσι θα είχαν τα πράγματα. Αντί τούτου, το έλλειμμα υπερέβη το 5%.

Τέλος, σε συνέντευξή του στην Εφημερίδα 'ΣΗΜΕΡΙΝΗ', ανέφερε: *«Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, όμως, πρέπει να αναλύσουμε αυτά τα προβλήματα για να γνωρίζουμε πώς έχουν προκύψει ούτως ώστε να μάθουμε από τα λάθη και να τα αποφύγουμε στο μέλλον. Φυσικά, εκεί όπου υπάρχουν σοβαρές ευθύνες πρέπει με κάποιο ανεξάρτητο τρόπο να διερευνηθούν και να επιμετρηθούν δίκαια ώστε να υπάρξει παραδειγματισμός για το μέλλον»*. Αναφορά έγινε στη μαρτυρία του και στη Λαϊκή Τράπεζα η οποία αν δεν ετύγχανε της βοήθειας ύψους 1,8 δις Ευρώ (χρεόγραφα) του κράτους, θα κατέρρεε. Επί του θέματος, υποβλήθηκε η ακόλουθη ερώτηση από την Επιτροπή: *«Να αντιληφθούμε αυτή τη δήλωσή σας ότι αξιώνετε και τη σύσταση σώματος ανάλογου με την παρούσα Ερευνητική Επιτροπή»;* Και η απάντηση του κυρίου Σιαρλή: *«Συμφωνώ απόλυτα»*.

3.2.4.

ΣΑΡΡΗΣ

M.

Ο κύριος Σαρρής αναφέρθηκε στην ένταξη της Κύπρου στην ONE και τα κριτήρια για ένταξη στην Ευρωζώνη. Η Γερμανία, ως είπε, δεν ήταν υπέρ της ένταξης της Κύπρου στην Ευρωζώνη· υποστήριζε ότι αυτό έπρεπε να γίνει

μετά την λύση του Κυπριακού. Αναφέρθηκε στη μαρτυρία του σε διάλεξη του κυρίου Πισσαρίδη στο LSE (London School of Economics) ότι η οικονομική κρίση άρχισε από τις αρχές του 2008. Ο κύριος Σαρρής, σε συνέντευξή του στο Τρίτο Πρόγραμμα του ΡΙΚ, είχε πει στις 23/09/2008 : *«Η παρούσα οικονομική κρίση στις ΗΠΑ, ίσως είναι η πιο σοβαρή από το 1929-30»*. Είπε ότι μετά τον αποκλεισμό της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές, η Κύπρος έπρεπε να είχε αποταθεί στο μηχανισμό στήριξης, συμφωνώντας επί τούτου με όσα ανέφερε ο κύριος Σιαρλή. Η καταφυγή στο Ρωσικό δάνειο συνιστούσε μία αλόγιστη πολιτική η οποία είχε ως αντικείμενο τη συνέχιση των αυξημένων δαπανών. Για την ορθότητα του Ρωσικού δανείου και τη χρήση του, επιφυλάξεις διατύπωσε και ο κύριος Σαρρής. Επεσήμανε, όπως και ο προηγούμενος μάρτυς, ότι η Ελλάδα πήρε 50 δις Ευρώ μετά το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων για την κεφαλαιοποίηση τραπεζικών ιδρυμάτων.

Την 1^η Μαρτίου 2013 ο κύριος Σαρρής ανέλαβε καθήκοντα Υπουργού Οικονομικών στη νεοεκλεγείσα κυβέρνηση του Προέδρου Αναστασιάδη. Σε τρεις διαφορετικές ημερομηνίες - την 1^η, την 4^η και την 11^η Μαρτίου, προέβη σε δηλώσεις ότι αποκλείεται η απομείωση καταθέσεων σε τράπεζες. Ερωτήθηκε αν ήταν ενήμερος της πρόνοιας του Άρθρου 1,19 του Μνημονίου Συναντίληψης του Νοεμβρίου του 2012 που προβλέπει, στο αγγλικό κείμενο το ενδεχόμενο απομείωσης καταθέσεων. Απάντησε ότι ήταν ενήμερος της πρόνοιας αυτής, λέγοντας ότι *«... ήταν φυσικό το Μνημόνιο αυτό να υποδεικνύει ότι έπρεπε μία χώρα να είναι έτοιμη με την κατάλληλη νομοθεσία και τις κατάλληλες προετοιμασίες ώστε οτιδήποτε χρειαστεί όσον αφορά τις τράπεζες, να μην είναι έκπληξη»*. Ήταν επίσης ενήμερος, ως ελέχθη, δημοσιευμάτων όπως στους 'FINANCIAL TIMES', ότι η απομείωση καταθέσεων ήταν ένα ενδεχόμενο. Ειδική αναφορά επί του προκειμένου, γινόταν και στη γνωμάτευση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας της 01/02/2013.

Εξήγησε ο κύριος Σαρρής ότι κατά τις διαπραγματεύσεις τέθηκε επίμονα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι έπρεπε να εισαχθεί κούρεμα των καταθέσεων, διαφορετικά θα προχωρούσαν στο κλείσιμο των δύο μεγάλων τραπεζών, Τράπεζας Κύπρου και Λαϊκής, με πολύ αρνητικές επιπτώσεις για την οικονομία του τόπου. Ενδεικτικά, ανέφερε ότι *«.... Κανείς εκτός από την Κύπρο δεν ετοποθετείτο υπέρ της ιδέας να γίνει κάτι άλλο εκτός από το κούρεμα, μετά από επανειλημμένες προτάσεις διαφόρων ειδών - 6%, 15%, έγιναν διάφορες προτάσεις από πολλούς ....»*. Στην επιμονή τους για εξέταση θέματος κουρέματος και της απειλής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ότι σε περίπτωση μη αποδοχής θα κλείσουν οι δύο μεγάλες τράπεζες, τους ανέφερα ότι οι οδηγίες του Προέδρου της Δημοκρατίας ήταν ότι δεν δεχόμεθα τέτοιο ενδεχόμενο και μάλιστα ότι θα αποχωρούσαμε από τη συνεδρία του Eurogroup. Ο σκληρός πυρήνας του Eurogroup, η Γερμανία και οι περί αυτών, μου ζήτησαν όπως καλέσω τον Πρόεδρο για συζήτηση του θέματος.

Προσήλθε ο Πρόεδρος ο οποίος όχι μόνο αντιτάχθηκε στο κούρεμα αλλά τους εξήγησε ότι βάσει των συνταγματικών διατάξεων της Κύπρου, καμιά συμφωνία επί του προκειμένου δεν μπορεί να ισχύσει εκτός αν εγκριθεί από τη Βουλή. Σε απάντηση ο αντιπρόσωπος του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, απευθυνόμενος προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, είπε: *«Κύριε Πρόεδρε, είναι δική σας επιλογή, εμείς θα δώσουμε οδηγίες, μετά που θα συμφωνήσει ο κύριος Draghi, εις τον κύριο Δημητριάδη ότι δεν ανοίγουν οι τράπεζες την Τρίτη και όλα τα οποία θα ακολουθήσουν από αυτή την δραματική κίνηση, δηλαδή βασικά η έξοδός μας από την Ευρωζώνη .....»*.

Τελικά, έγινε εισήγηση για την απομείωση καταθέσεων μέχρις 100 χιλιάδες Ευρώ κατά 6,75% και, πάνω από 100 χιλιάδες, 9,9%.

Ο κύριος Σαρρής διατύπωσε τη θέση ότι τα πράγματα θα ήσαν διαφορετικά αν αποτεινόμαστε στο μηχανισμό στήριξης το 2011. Σ' εκείνο το στάδιο θα χρειαζόμαστε μόνο 2 με 3 δις Ευρώ για στήριξη των τραπεζών. Πρόσθεσε ότι αν δρομολογούσαμε πορεία προς το μηχανισμό στήριξης και ισορροπούσαμε

τα δημοσιονομικά «... θα μπορούσαμε να βλέπουμε με βεβαιότητα σε 2, 3 χρόνια να επανέλθουμε στις αγορές, υπό αυτή την έννοια και να σταθούμε στα πόδια μας ...». Στις διαπραγματεύσεις η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι συν αυτή, επέμεναν ότι η Τράπεζα Κύπρου και η Λαϊκή Τράπεζα ήταν αφερέγγυες. Η κατάσταση από Οίκους Αξιολόγησης της κυπριακής οικονομίας στα σκουπίδια, είχε εξαιρετικά δυσμενείς επιπτώσεις για την κυπριακή οικονομία η οποία κατ' ουσίαν αιμορραγούσε. Η ανεργία, ανέφερε ο κύριος Σαρρής, λόγω της παράλειψης λήψης αναγκαίων μέτρων και εξισορρόπησης των δημοσιονομικών, έφθασε τις 50 χιλιάδες άτομα.

Ερωτήθηκε ο κύριος Σαρρής από την Επιτροπή, κατά πόσο τέθηκε υπόψη των Ευρωπαίων εταίρων η θέση στην οποία βρέθηκε η Κύπρος από το 1974 μία ημικατεχόμενη χώρα η οποία υπέστη εθνοκάθαρση του 80% του πληθυσμού της καταληφθείσας περιοχής οι οποίοι κατέληξαν στις ελεύθερες περιοχές, πρόσφυγες, πλείστοι από τους οποίους κατέστησαν άστεγοι και άνεργοι και ότι ως αποτέλεσμα της τούρκικης εισβολής και κατοχής μεγάλου μέρους της Κύπρου, η χώρα στερήθηκε τα 70% των πλουτοπαραγωγικών της πόρων. Ο κύριος Σαρρής απάντησε: «... Κύριε Πρόεδρε, η πολύ άμεση απάντηση ήταν να μας δοθούν συγχαρητήρια με τον τρόπο παρόλο το τρομακτικό πλήγμα που δεχτήκαμε στο 1974 σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα να βρούμε τα πόδια μας και αμέσως μετά, να μας πουν, γι αυτό είστε αδικαιολόγητοι που τα τελευταία δύο χρόνια ενώ είχατε την ευκαιρία να διορθώσετε ...».

Σε άλλη ερώτηση της Επιτροπής κατά πόσο τέθηκαν υπόψη τους οι πρόνοιες, για τα ανθρώπινα δικαιώματα, του Κυπριακού Συντάγματος και εκείνες του Χάρτη Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απάντησε θετικά, προσθέτοντας, ιδιαίτερα όσον αφορά το θέμα της περιουσίας, τονίζοντας ότι το δικαίωμα της περιουσίας προστατεύεται από τις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο ερώτημα κατά πόσο είχε ληφθεί νομική συμβουλή επί του προκειμένου, απάντησε αρνητικά, προσθέτοντας ότι αυτό ήταν κάτι το οποίο

πιστεύαμε ότι όλα αυτά τα οποία λαμβάνονται, ήταν γνωστά, τα είχαν υπόψη, αντ' αυτού έκαμαν τους δικούς τους υπολογισμούς.

Η πρώτη συμφωνία απορρίφθηκε από τη Βουλή. Γνώμη του κυρίου Σαρρή είναι ότι αυτό ήταν σφάλμα, προσθέτοντας ότι αν γινόταν δεκτή δεν θα ακολουθούσε η διάλυση της Λαϊκής.

Τέλος, ερωτηθείς αν ήλθε σε γνώση του έγγραφο του Eurogroup το οποίο παραδόθηκε στην προηγούμενη κυβέρνηση με τίτλο «*Strictly Confidential Commission Paper*» στο οποίο ρητά διαγράφεται ως μια πιθανή λύση για εξυγίανση, το κούρεμα καταθέσεων στο οποίο γίνεται αναφορά στην Εφημερίδα 'ΠΟΛΙΤΗΣ' της 23^{ης} Ιουλίου 2013, απάντησε αρνητικά.

3.3.

ΓΕΝΙΚ

ΟΣ ΕΛΕΓΚΤΗΣ

3.3.1.

ΓΙΩΡΚΑ

ΤΖΗ ΧΡ.

Η κυρία Γιωρκάτζη, Γενικός Ελεγκτής της Δημοκρατίας, κατέθεσε για θέματα που εμπíπτουν στη δικαιοδοσία και αρμοδιότητά της. Το Σύνταγμα τής αναθέτει έλεγχο των εισπράξεων και πληρωμών του κρατικού τομέα. Νομοθεσία θεσπισθείσα μετά την Ανεξαρτησία, επεξέτεινε τις αρμοδιότητές της παρέχοντάς της εξουσίες να ελέγχει νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, δηλαδή Ημικρατικούς Οργανισμούς, τους Δήμους και τα Κοινοτικά Συμβούλια. Η εξουσία της επεκτάθηκε νομοθετικά σε διαχειριστικούς ελέγχους, προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο οι ελεγχόμενοι οργανισμοί χρησιμοποιούν τους διαθέσιμους πόρους τους με τον πιο οικονομικό, αποδοτικό και παραγωγικό τρόπο. Αποτελεί μέρος της αποστολής της ο έλεγχος της διαχείρισης του δημοσίου χρήματος και βελτίωσης της λειτουργίας

των προαναφερθέντων θεσμικών οργάνων κατά τρόπο που διασφαλίζει την πρέπουσα διαχείριση των δημοσίων πόρων. Δεν της παρέχεται εξουσία για τη διαπίστωση ποινικών ευθυνών.

Δυστυχώς, ως ανέφερε η κυρία Γιωρκάτζη, οι εισηγήσεις της δεν τύγχαναν πάντοτε της αναγκαίας προσοχής ή υιοθέτησης. Παρέθεσε παραδείγματα δυσλειτουργίας κρατικών υπηρεσιών όπως η περίπτωση της αστυνομίας. Υπάρχουν, ανέφερε, 160 χιλιάδες ανεκτέλεστα εντάλματα που αφορούν οφειλές προς το Κράτος, ύψους 135 εκατομμυρίων Ευρώ. Υπάρχουν, όπως είπε, εντάλματα τα οποία εκκρεμούν για δέκα ή περισσότερα χρόνια. Οι αιτιάσεις της αστυνομίας για τη μη εκτέλεσή τους, δεν κρίνονται ικανοποιητικές μεταξύ αυτών, ο αριθμός ταυτότητος του προσώπου στο οποίο αφορά το ένταλμα, αλλαγή διεύθυνσεως, κ.ά.. Μεγάλος αριθμός ενταλμάτων, όπως μας ανέφερε, αφορούν μέλη του αστυνομικού Σώματος. Η εκτέλεση των ενταλμάτων δεν ακολουθούσε την αριθμητική σειρά. Τα εντάλματα αφορούν και πολλούς δημοσίους υπαλλήλους. Η δικαιολογία των τελευταίων για τη μη καταβολή των οφειλών τους είναι ότι δεν τους επιδόθηκε το ένταλμα. Σύμφωνα με την κυρία Γιωρκάτζη, γενικά οι οφειλές προς το κράτος, τουτέστιν καθυστερημένες οφειλές, ανέρχονται σε 1,6 δις Ευρώ. Οι φορολογικές οφειλές προς το κράτος ανέρχονται σε 950 εκατομμύρια Ευρώ, 380 εκατομμύρια από τα οποία είναι μη ανακτήσιμα χρέη λόγω πτώχευσης και άλλων περιστατικών των οφειλετών. Ένα επωφελές μέτρο που λήφθηκε αφορά απόφαση παροχής ευχέρειας στο Τμήμα Εσωτερικών Προσόδων να συλλέγει πληροφορίες από άλλα κυβερνητικά Τμήματα.

Πολλά τμήματα, παρόλο που ο ρόλος τους έχει περιοριστεί, δεν έχει μειωθεί ανάλογα και ο αριθμός του προσωπικού, ιδίως οι ωρομίσθιοι. Στην Εκπαιδευτική Υπηρεσία οι ώρες του διδακτικού προσωπικού μειώνονται σταδιακά από το 45^ο έτος της ηλικίας τους και μετέπειτα.

Ο έλεγχος της ορθότητας της κυβερνητικής πολιτικής δεν τελεί υπό τον έλεγχο του Γενικού Ελεγκτή της Δημοκρατίας. Παρά ταύτα, έγιναν και γίνονται επισημάνσεις από το Τμήμα του Γενικού Ελεγκτή για θέματα όπως αύξηση του δημοσίου χρέους και τα παρεπόμενα. Σημείωσε, δε, ότι *«... κατά τα τελευταία χρόνια υπήρχε μία πολιτική δανεισμού βραχυχρόνια για την κάλυψη μακροχρόνιων αναγκών και τούτο όταν οι διεθνείς αγορές έκλεισαν από τον Ιούνιο του 2011 και πλέον δεν επιτρεπόταν, δεν μπορούσε η κυβέρνηση να δανειστεί ...»*. Προσέθεσε ότι *«... και επομένως η προηγούμενη συμπεριφορά τού να δανειζόμαστε βραχυχρόνια, μας έφερε ουσιαστικά προ ενός αδιεξόδου. Ότι δεν μπορούσαμε να αναχρηματοδοτήσουμε εκείνο το δημόσιο χρέος, καταλήξαμε να πάρουμε δάνειο από τη Ρωσική Ομοσπονδία για να αντιμετωπίσουμε επείγουσες ανάγκες μας και γι αυτά υπάρχει ο σχολιασμός στην Έκθεση, κύριε Πρόεδρε. Με υποδείξεις επίσης για την καλύτερη διαχείριση του δημοσίου χρέους από το Γραφείο Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους του Υπουργείου Οικονομικών ...»*.

Αναφορικά με τις προσφορές για την παροχή υπηρεσιών ή κατασκευή έργων ή παροχών αγαθών, η κυρία Γιωρκάτζη ανέφερε: *«Υπάρχει μία σειρά αναφορών σε διαδικασίες προσφορών όπου είτε φωτογραφίζονται συγκεκριμένες προσφορές είτε γίνεται κατακύρωση με ένα τρόπο που δεν εξοικονομεί στο δημόσιο χρήματα ....»*.

Η ενοικίαση ακινήτων, τομέας στον οποίο το κράτος δαπανά 30 εκατομμύρια Ευρώ ετησίως, και πάλιν δημιουργεί ερωτηματικά ως προς τη διασπάθιση δημοσίου χρήματος. Σε μερικές περιπτώσεις, όπως ανέφερε, *«.... δαπανηρά κτήρια εξαιτίας κακού προγραμματισμού παρέμειναν άδεια για πολλούς μήνες, καμιά φορά και χρόνια, με το κράτος να καλείται να καταβάλει τα ενοίκια επειδή είναι ένα συμβόλαιο που δεν του δίνει διεξόδους διαφυγής ...»*. Η ενοικίαση κατοικιών για τη στέγαση διπλωματών στο εξωτερικό, είναι άλλο πρόβλημα. Το υφιστάμενο σχέδιο στο πεδίο αυτό, είναι ελαττωματικό, είπε η κυρία Γιωρκάτζη. *«... Αυτό καθ' αυτό το σχέδιο υποκινεί, προτρέπει τους*

διπλωμάτες να ενοικιάζουν πιο ακριβά σπίτια, έχοντας υπόψη ότι υπάρχει μια οροφή στη δική τους συνεισφορά ...». Οι τοπικές Αρχές - Δήμοι, Κοινοτικά Συμβούλια - είναι άλλος προβληματικός τομέας, υπάρχει, όπως είπε η κυρία Γιωρκάτζη, πλεονάζον προσωπικό, οι δε προσλήψεις γίνονται βάσει πολιτικών κριτηρίων· όπως, χαρακτηριστικά, ανέφερε, «... ένας σου, ένας μου».

Η λειτουργία της Δημόσιας Υπηρεσίας πάσχει, ως είπε η μάρτυς, από γραφειοκρατία, ευθυνοφοβία και μετακύληση ευθυνών, που την εμποδίζει να ανταποκριθεί στα καθήκοντά της. Επικρατεί, ως είπε, «... μια δυστυχώς νοοτροπία του προσωπικού να μην αποκολληθεί από τις εξουσίες του, να επιδεικνύει σε κάθε στάδιο μιας διαδικασίας την εξουσία που έχει ο κάθε λειτουργός και να μη σέβεται τον πολίτη και να τον χειρίζεται ως τον πελάτη του ....».

Τέλος, η κυρία Γιωρκάτζη κατέθεσε ότι «96% των μελών της Δημόσιας Υπηρεσίας αξιολογούνται ως 'excellent', γεγονός ισοπεδοτικό, απαξιωτικό κάθε έννοιας αξιοκρατίας».

3.4.

ΠΡΟΕΔ

ΡΟΙ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ

Ενώπιον της Επιτροπής κατέθεσαν ο Πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Θεσμών, Αξιών και Επιτρόπου Διοικήσεως, ο κύριος Δημήτρης Συλλούρης, ο Πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Παρακολουθήσεως Σχεδίων Ανάπτυξης και Ελέγχου Δημοσίων Δαπανών, ο κύριος Γεώργιος Γεωργίου, καθώς και ο Πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Οικονομικών και Προϋπολογισμού, ο κύριος Νικόλας Παπαδόπουλος.

3.4.1.

ΣΥΛΛΟΥ

ΡΗΣ Δ.

Ο κύριος Συλλούρης κατ' αρχήν κατέθεσε ότι η Κεντρική Τράπεζα έθεσε υπόψη των μελών της Επιτροπής κατάλογο ονομάτων 6 χιλιάδων ατόμων που μετέφεραν χρήματα από την Κύπρο στο εξωτερικό τις πρώτες 15 μέρες Μαρτίου 2013. Έκαμε επίσης αναφορά στη χορήγηση δανείων γύρω στις 28 Μαρτίου 2013, σε 6, 7 μοναστήρια στην Ελλάδα που, ως αφήνεται να νοηθεί, μεταφέρθηκαν σε εγγεγραμμένες θυγατρικές εταιρείες μοναστηριών στη Λιβερία. Εξέφρασε την απογοήτευσή του γιατί η Κεντρική Τράπεζα τους εφοδίασε και με τα ονόματα προσώπων που είχαν καταθέσει 100 χιλιάδες Ευρώ και κάτω, στο εξωτερικό, ενώ παράκλησή τους ήταν να στείλουν τον κατάλογο ονομάτων ατόμων που έστειλαν χρήματα στο εξωτερικό από λογαριασμούς πέραν των 100 χιλιάδων Ευρώ. Δεν τους εφοδίασαν όμως με τα ονόματα ατόμων που έστειλαν χρήματα στο εξωτερικό μεταξύ 15 και 27 Μαρτίου 2013.

Σημειώνεται στο παρόν στάδιο ότι η εκροή χρημάτων από την Κύπρο στο εξωτερικό σε οποιαδήποτε περίοδο, δεν αποτελεί αντικείμενο προς διερεύνηση ενώπιον της Ερευνητικής Επιτροπής.

Με πολύ μελανά χρώματα περιέγραψε ο κύριος Συλλούρης την πίεση που δέχθηκαν τα μέλη της Βουλής για την επιψήφιση του νομοσχεδίου για την ενίσχυση της Λαϊκής με κρατική χορηγία 1,8 δις Ευρώ. Δεν τέθηκαν στοιχεία ενώπιον της Βουλής για τη βιωσιμότητα της Λαϊκής Τράπεζας. Οι υποχρεώσεις της Λαϊκής σε ΕΛΑ από 2 δις μέχρι 3 δις Ευρώ, εκτινάχθηκαν σε 9 δις Ευρώ μέχρι το τέλος του χρόνου. Ο κύριος Συλλούρης ήταν πολύ επικριτικός για την πώληση των Παραρτημάτων των κυπριακών Τραπεζών στην Τράπεζα Πειραιώς και τους όρους πώλησης, επιβαρύνοντας την Κύπρο με επιπρόσθετο χρέος 5,5 δις Ευρώ οφειλών σε ΕΛΑ. Επέκρινε με σφοδρότητα τη δήλωση του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, του κυρίου

Δημητριάδη, ότι η Λαϊκή τέθηκε σε αναπνευστήρα μέχρι τις εκλογές, θέση που δε συνάδει με την ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας. Σε δήλωσή του της 17/12/2008 στο Τρίτο Πρόγραμμα του ΡΙΚ, ο κύριος Συλλούρης είπε, μεταξύ άλλων, ότι το 2009 η οικονομία θα στραγγαλιστεί. Επεξηγώντας τη δήλωση του, είπε ότι υπήρξε καταφανής πτώση στην αγορά ακίνητης ιδιοκτησίας αλλά και στον κατασκευαστικό τομέα που συρρίκνωσε τα έσοδα του κράτους. Σε άρθρο του στην Εφημερίδα 'ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ' στις 15/12/2010, ο κύριος Συλλούρης μίλησε για μαύρη τρύπα στην οικονομία, που δημιουργήθηκε με τις οφειλές του κράτους προς ιδιοκτήτες ακίνητης ιδιοκτησίας η οποία απαλλοτριώθηκε, ανερχόμενη σε 500 εκατομμύρια Ευρώ.

Τέλος, επέκρινε την απουσία ανεξάρτητης επιτροπής για διορισμούς προσωπικού σε Ημικρατικούς Οργανισμούς οι οποίοι σήμερα διενεργούνται από τα Διοικητικά Συμβούλια.

3.4.2.

Γ.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ο κύριος Γεωργίου ήταν ο επόμενος μάρτυς ο οποίος κατέθεσε. Διαπίστωσε, μεταξύ άλλων, ότι υπήρξαν περιπτώσεις όπου οι δαπάνες δεν ήταν μέσα στα πλαίσια των προβλεπόμενων από τους Προϋπολογισμούς και συνέχισε: «... δεν συνήδαν, δεν ήταν σύμφωνα και με τα προϋπολογισμένα έξοδα, δαπάνες αλλά και διασπάθιση αυτών των χρημάτων του δημοσίου από τους φορείς οι οποίοι ήταν ενταλμένοι στην υλοποίηση του Προϋπολογισμού είτε ήταν δημόσια υπηρεσία είτε ήταν ημικρατικός οργανισμός είτε ήταν τοπική αυτοδιοίκηση ...». Περαιτέρω, έκαμε αναφορά στις Εκθέσεις και διαπιστώσεις του Γενικού Ελεγκτή και επισημάνσεις για παρεκκλίσεις από τα θέσμια στη διάθεση δημοσίου χρήματος. Ο κύριος Γεωργίου προέβη στην εξής παρατήρηση ή και διαπίστωση: «... Ως εκ τούτου, κατά καιρούς,

προβλημάτισε τόσο τον πρόεδρο της Επιτροπής, όσο και τα μέλη της, το γεγονός ότι χρόνο με το χρόνο οι επισημάνσεις και οι παρατηρήσεις του Γενικού Ελεγκτή της Δημοκρατίας διογκώνονται, χωρίς όμως να υπάρχουν απτά αποτελέσματα για επαναφορά των οποιωνδήποτε πράξεων, παραλείψεων, ενεργειών ή και καθυστερήσεις στη νομιμότητα ...». (Τεκμήριο 29, σ.7).

Προβληματική, ανέφερε ο κύριος Γεωργίου, είναι και η ενοικίαση ακινήτων για στέγαση υπηρεσιών του Υπουργείου Οικονομικών, ανερχόμενη σε 30 εκατομμύρια Ευρώ. Εντοπίστηκαν ενοικιάσεις χωρίς προηγούμενες προσφορές, οι αποφάσεις λαμβάνονταν από ενδομηματικές επιτροπές.

Άλλη εκτροπή εντοπίστηκε στην ενοικίαση ακινήτων που δεν τηρούσαν τις προδιαγραφές. Αναφέρθηκε, δε, και σε ένα - όπως το χαρακτήρισε - συγκλονιστικό γεγονός, την ενοικίαση ακινήτου από δημόσια Αρχή για περίοδο 50 χρόνων: «... με ετήσια μισθώματα τα οποία ξεπερνούσαν τις 650 χιλιάδες Ευρώ. ...». Κατά κανόνα, οι ενοικιάσεις είναι για χρονική περίοδο, όπως είπε, 10, 15 χρόνων ή 20 μέχρι 30 χρόνια.

Άλλη εκτροπή - αντλώντας προς τούτο και παρατηρήσεις της Ελεγκτικής Υπηρεσίας - έγκειται στο γεγονός ότι «... ποσοστά των προσφοροδοτούμενων έργων δεν υλοποιούνταν μέσα στους χρόνους της συμβατικής υποχρέωσης των εργολάβων ή των υπευθύνων, αλλά παρατείνονταν σε χρόνους που είχαν ως συνεπακόλουθο την αύξηση του κόστους είτε ως χρήμα αλλά και ως απώλεια της χρήσης για τη Δημόσια Υπηρεσία ...».

Τέλος, σε ερώτηση της Επιτροπής για γενική εκτίμηση της Επιτροπής της οποίας προϊστάται για τα δημόσια οικονομικά, είπε: «Η γενική εκτίμηση, κύριε Πρόεδρε, είναι ότι έγιναν τρομακτικά λάθη. Τρομακτικά λάθη τα οποία ξεκίνησαν ιδιαίτερα από τις αρχές του 2011 όταν η κυπριακή οικονομία τέθηκε εκτός αγορών, εκτός διεθνών αγορών. Δυστυχώς δεν εισακούσαμε είτε αυτό ονομάζεται καμπανάκι ή καμπάνα των αξιολογήσεων των διεθνών οίκων

αναφορικά με την κυπριακή οικονομία, το τρίτο στοιχείο είναι ότι και μετά που κλήθηκε η Τρόικα στην Κύπρο, δυστυχώς υπήρχε μια ενσυνείδητη προσπάθεια ροκανίσματος του χρόνου ...».

3.4.3.

ΠΑΠΑΔ

ΟΠΟΥΛΟΣ Ν.

Ο κύριος Παπαδόπουλος, από τις 15/09/2009 σε συνέντευξή του στο Τρίτο Πρόγραμμα του ΡΙΚ, δήλωσε ότι *«... το δημοσιονομικό έλλειμμα έχει ξεφύγει εκτός ελέγχου ...»*. Αναφέρθηκε, παράλληλα, σε δήλωση του Προέδρου της Δημοκρατίας στις 14/10/2008 ότι *«... στο παρόν στάδιο νοιώθουμε αλώβητοι...»*. Οι ρυθμοί ανάπτυξης, είπε ο κύριος Παπαδόπουλος, μεταξύ 2006 και 2009 ήταν θετικοί. Το Φεβρουάριο του 2010 ο κύριος Σταυράκης ετοίμασε σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση της οικονομικής κατολίσθησης τα οποία απέρριψε ο Πρόεδρος Χριστόφιας. Σε ερώτηση της Επιτροπής εάν μέλη της κυβέρνησης, σύμφωνα με την πολιτική τάξη, φέρουν το βάρος των ευθυνών της κυβέρνησης, απάντησε θετικά, προσθέτοντας *«... Εάν μου επιτρέπεται, υπάρχουν όμως διάφορα επίπεδα ευθύνης. Υπάρχουν επίπεδα ευθύνης τα οποία σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό εστιάζονται στην οικονομική διαχείριση, η οποία ήταν στα χέρια, στην υπηρεσία του Προέδρου της Δημοκρατίας, ο οποίος καθόριζε αυτή την πολιτική και την υλοποιούσε μέσω του Υπουργού Οικονομικών ...»*.

Διεύκλωσε, ο κύριος Παπαδόπουλος, τη θέση ότι έπρεπε η Κύπρος να αποταθεί στο μηχανισμό στήριξης αμέσως μετά τον αποκλεισμό της από τις διεθνείς αγορές τον Μάιο του 2011, σημειώνοντας επανειλημμένα, όπως είπε, *«... ο Πρόεδρος άδειαζε τους Υπουργούς Οικονομικών ...»*. Χαρακτηριστικό των επιπτώσεων του αποκλεισμού της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές, είναι και το εξής, ως είπε ο κύριος Παπαδόπουλος : *«Μέχρι τον αποκλεισμό από τις διεθνείς αγορές είχαμε μόνο δύο υποβαθμίσεις από τους Οίκους*

Αξιολόγησης, μετά είχαμε ..... 19. ...». Ως προς το Ρωσικό δάνειο, εξέφρασε την άποψη ότι σκοπός ήταν να παράσχει ευχέρεια στην κυβέρνηση να τα βγάλει πέρα μέχρι τις εκλογές. Μεταξύ 2009 και 2011 ανέφερε ότι όλοι μας έκρουαν τον κώδωνα του κινδύνου για την κατηφόρα της κυπριακής οικονομίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, καθώς και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Σε συνέντευξη του την 01/07/2011 στο Τρίτο Πρόγραμμα του ΡΙΚ, ανέφερε ότι «η κυβέρνηση κοίταζε δεξιά και αριστερά για να μαζέψει χρήματα για να περάσουμε από τη μια βδομάδα στην άλλη. Όλες οι έκτακτες προτάσεις και φορολογίες είναι απλά μπαλώματα ...». Σε άλλη συνέντευξή του, είπε ότι το συνταξιοδοτικό αντιμετωπίζει μεγάλα προβλήματα τα οποία δεν αντιμετωπίζει η κυβέρνηση, λόγω της αύξησης της βιωσιμότητας του πληθυσμού της Κύπρου' υφίσταται μια τρύπα, ως τη χαρακτήρισε, 5 δις Ευρώ. Όπως είπε ενώπιόν μας, η μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού περιεχόταν σε όλες τις ειδικές συστάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου προς την Κύπρο.

Στη συνέχεια, ο κύριος Παπαδόπουλος ανέφερε στις ζημίες που υπέστησαν οι τράπεζες από την απομείωση των ελληνικών ομολόγων και παράλληλα στις ζημίες που υπέστησαν οι τράπεζες από την αγορά κυπριακών ομολόγων. Ενώπιόν μας κατέθεσε: *«Η ουσία είναι αυτή που περιγράφω στη δήλωσή μου. Έχασαν σημαντικά ποσά οι κυπριακές τράπεζες, παρουσίασαν ζημίες επειδή είχαν αγοράσει κυπριακά ομόλογα και το πρόβλημα τί ήταν; Επειδή η κυβέρνηση δεν μπορούσε να δανειστεί από κανένα, δεν μπορούσε να δανειστεί από το εξωτερικό, με πολιτικές πιέσεις εξανάγκαζαν ή εξανάγκαζε ή πίεζε ή έπειθε το συνεργατισμό και τις τράπεζες να αγοράζουν κυβερνητικά ομόλογα, τα αγόραζαν και παρουσίαζαν ζημίες με την υπονόμηση και την υποβάθμιση της κυπριακής οικονομίας ...».*

Στις 02/12/2011 ο κύριος Παπαδόπουλος έδωσε και πάλι συνέντευξη στο Τρίτο Πρόγραμμα του ΡΙΚ, στην οποία είπε, μεταξύ άλλων: *«... Ο μύθος για τις τράπεζες συντηρείται από το ΑΚΕΛ για αποπροσανατολισμό από τις*

ευθύνες της κυβέρνησης ...». Του τέθηκε η ερώτηση: «Δηλαδή, οι τράπεζες δεν έπρεπε να αγοράσουν κυπριακά ομόλογα; Δεν έπρεπε να δανείζουν οι τράπεζες την κυβέρνηση»; Απάντησε, «με το ίδιο σκεπτικό που λέμε για τα ελληνικά ομόλογα, θα πρέπει να πούμε και για τα κυπριακά ομόλογα, αφού σήμερα τα κυπριακά ομόλογα είναι σε χειρότερο σημείο από τα ελληνικά, πέρσι. Οι άλλες χώρες που υπέβαλαν αίτημα για στήριξη από το μηχανισμό, όπως η Ελλάδα και η Ισπανία, έπραξαν τούτο πριν αποκλειστούν από τις διεθνείς αγορές. Εξίσου σημαντικό είναι ότι οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώθηκαν μέσα σε τρεις εβδομάδες. Αν πηγαίναμε στο μηχανισμό ...» είπε, «από τον Μάιο του 2011, το αίτημά μας θα εξετάζετο μαζί με εκείνο της Ελλάδας και της Ισπανίας ...»..

Ο κύριος Παπαδόπουλος έκαμε αναφορά στα λεχθέντα από το Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας και παρουσίασε δέσμη επιστολών του κυρίου Ορφανίδη προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας που έμειναν αναπάντητες. Την ίδια τύχη είχαν, όπως τους είπε ο κύριος Ορφανίδης, και επανειλημμένα τηλεφωνήματά του για συνάντηση με τον Πρόεδρο.

Κατά τη συζήτηση του Νομοσχεδίου για κρατική στήριξη της Λαϊκής, καμιά αναφορά δεν έγινε σε ΕΛΑ. Το μόνο το οποίο τους λέχθηκε είναι πιθανή υποχρέωση του κράτους για εγγύηση καταθέσεων κάτω των 100 χιλιάδων Ευρώ. Για τον ΕΛΑ της Λαϊκής πληροφορήθηκαν όταν αυτό ανήλθε σε 9 δις εκατομμύρια Ευρώ.

Από το Δεκέμβριο του 2012 η PIMCO αξιολόγησε τις δύο μεγάλες τράπεζες της Κύπρου ως αφερέγγυες. Αναφέρθηκε, επίσης, στις θέσεις του κυρίου Καλοζώη ότι η κυβέρνηση προέβαινε σε βραχυπρόθεσμα δάνεια γιατί κανένας δεν παρείχε μακροπρόθεσμα δάνεια στην Κύπρο. Επέρριψε ευθύνες και στις τράπεζες για λάθη, παραλείψεις και κακοδιαχείριση, ως παράγοντες που συνέβαλαν στην κατολίσθηση του τραπεζικού συστήματος.

Ο κύριος Παπαδόπουλος δήλωσε ότι πολλοί χαρακτήριζαν το κόμμα στο οποίο ανήκει, ως κυβερνώσα αντιπολίτευση, προσθέτοντας «... και γι αυτούς τους λόγους και για πολλούς άλλους, εγώ διατηρούσα την άποψη και επροσπάθησα να την περάσω μέσα στο δικό μου κόμμα, μή επιτυχώς, ότι έπρεπε να αποχωρήσουμε από την κυβέρνηση του κυρίου Χριστόφια και για την οικονομία και για πολλούς άλλους λόγους. Τελικά, αποχωρήσαμε μετά την έκρηξη στο Μαρί ...».

Το ΔΗ.ΚΟ αποχώρησε από την κυβέρνηση στις 3 Αυγούστου 2011. Κοινό ανακοινωθέν που εκδόθηκε, αναφέρει: «... Συνεχίσαμε και ολοκληρώσαμε σήμερα σημείο προς σημείο επί της ουσίας συζήτησης που είχαμε με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας επί των προτάσεων των όρων και των στόχων για τη διακυβέρνηση που είχαμε καταθέσει ως ΔΗ.ΚΟ. Δυστυχώς δεν έγινε κατορθωτό να επιτευχθεί μία πλήρης συμφωνία και στρατηγική εξόδου από την κρίση ...».

Σε ερώτηση της Επιτροπής, κατά πόσο το ΔΗ.ΚΟ αναλαμβάνει τις ευθύνες του ως συγκυβέρνηση ή, ως ο κύριος Παπαδόπουλος διέγραψε ως κακουχίες του οικονομικού συστήματος κατά την περίοδο που το κόμμα ανήκε στην κυβέρνηση με υποδειχθέντα μέλη, απάντησε «Ναι». Τέθηκε υπόψη του κυρίου Παπαδόπουλου ότι μία εφημερίδα χαρακτήρισε την αποχώρηση του ΔΗ.ΚΟ από την κυβέρνηση και τους λόγους που δόθηκαν για την απομάκρυνσή τους, ως 'βελούδινο διαζύγιο' μεταξύ ΑΚΕΛ και ΔΗ.ΚΟ. Απάντησε ότι υπήρχαν και άλλοι λόγοι, οικονομικοί. Πρόσθεσε ότι «... η μεγαλύτερη ευθύνη για τα μαύρα χάλια στα οποία έχουμε βρεθεί, δυστυχώς βαρύνει τους ώμους του Προέδρου της Δημοκρατίας της δικής του κυβέρνησης. Δηλαδή, δεν είναι μόνο ότι είχε την ευθύνη του ευρύτερου συντονισμού της διαμόρφωσης μιας οικονομικής πολιτικής, είναι ότι αντιδρούσε και σε κάθε προσπάθεια υλοποίησης μέτρων αντιμετώπισης εκείνης της κατάστασης και το είπα πριν και το επαναλαμβάνω, δεν είναι τυχαίο ότι ο κύριος Χριστόφιας δημόσια άδειαζε τους Υπουργούς του ...». Ο κύριος

Παπαδόπουλος ήταν πολύ επικριτικός για το Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, τον κύριο Δημητριάδη, ο οποίος στο *Hellenic American Bankers Association* στη Νέα Υόρκη, είπε ότι οι τράπεζες της Κύπρου είναι 'καζίνο'. Τις δηλώσεις του, όπως πληροφόρησε την Επιτροπή, επανέλαβε ο Υπουργός Οικονομικών της Γαλλίας. «Αντιδράσαμε σε τούτο, ως απαξιωτικό για τις κυπριακές τράπεζες».

Απάντησε, λέγοντας, ότι «απλώς επαναλαμβάνω τι είπε ο Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου».

3.5. ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ

3.5.1 ΔΙΟΓΕΝΟΥΣ Α.

Ακούσαμε κατ' αρχήν τη μαρτυρία των συμβούλων της Τράπεζας Κύπρου που διετέλεσαν πρόεδροι της Επιτροπής Αμοιβών. Πρώτη κατέθεσε η κυρία Άννα Διογένους η οποία υπηρέτησε ως μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας Κύπρου από το 2006 μέχρι το 2013 και Πρόεδρος της Επιτροπής Αμοιβών από 15/09/2008 μέχρι τις 09/06/2010. Υπήρξε επίσης μέλος της Επιτροπής Αμοιβών από την 01/01/2006 μέχρι 11/10/2006. Από τα στοιχεία τα οποία παρείχε η Τράπεζα Κύπρου στην Ερευνητική Επιτροπή εμφανίζεται ότι η κυρία Διογένους και πρόσωπα ή εταιρείες συνδεδεμένα με αυτήν, είχαν δάνειο από την Τράπεζα 23 εκατομμύρια 650 χιλιάδες Ευρώ, 13 εκατομμύρια και 599 χιλιάδες Ευρώ από τα οποία ήταν ακάλυπτα. Η κυρία Διογένους απάντησε ότι η ίδια και η εταιρεία τους υπήρξαν διαχρονικά μεγάλοι πελάτες της Τράπεζας, τα δε ανασφάλιστα ποσά καλύπτονταν από προσωπικές εγγυήσεις. Το δάνειο ανήλθε σε 27 εκατομμύρια 260 χιλιάδες Ευρώ μέχρι το 2012 αλλά μόνο ποσό 199 χιλιάδων Ευρώ δεν ήταν εξασφαλισμένο.

Τέθηκαν υπόψη της κυρίας Διογένους οι πρόνοιες του Άρθρου 41 του *περί Τραπεζικών Εργασιών Νόμου 1997 έως το 2009* και συνακόλουθων οδηγιών. Προβλέπουν ότι η πλειοψηφία των μελών της Επιτροπής Αμοιβών, στην προκειμένη περίπτωση, πρέπει να είναι ανεξάρτητα και ο Πρόεδρος της Επιτροπής πρέπει να είναι απαρέγκλιτα ανεξάρτητος. Το 2009, εκτός από μέλη του Συμβουλίου που υπηρετούσαν πέραν των εννέα ετών που δεν εθεωρούντο ως ανεξάρτητα, προστέθηκαν σε αυτούς και σύμβουλοι οι οποίοι όφειλαν στην Τράπεζα πέραν των 500 χιλιάδων Ευρώ. Η κυρία Διογένους είπε ότι ο δανεισμός δεν ήταν προηγούμενως στοιχείο που καθιστούσε μέλος μη ανεξάρτητο· ο κανονισμός αυτός τέθηκε από την Κεντρική Τράπεζα το 2009. Ως αποτέλεσμα της εξέλιξης αυτής παραιτήθηκε, ως ανέφερε, το 2010.

Οι αμοιβές και τα φιλοδωρήματα των εκτελεστικών μελών της Τράπεζας, και συγκεκριμένα του κυρίου Ηλιάδη, του πρώτου εκτελεστικού, του κυρίου Σταυράκη και του διαδόχου του μετά την ανάληψη υπουργικών καθηκόντων την 01/03/2008 και, του κυρίου Κυπρή, αποτέλεσαν αντικείμενο εξέτασης.

Τέθηκε υπόψη της κυρίας Διογένους ότι το Πρωτόκολλο για την παροχή αμοιβών προβλέπει ότι πρέπει να υπάρχει λογική αναλογία μεταξύ της αμοιβής εκτελεστικού στελέχους και του παρεχόμενου φιλοδωρήματος. Κατ' αρχήν έγινε πρόνοια για την παροχή φιλοδωρήματος μέχρι 83% στον πρώτο εκτελεστικό σύμβουλο και χαμηλότερα ποσοστά για το δεύτερο, τον κύριο Σταυράκη και, τον τρίτο, τον κύριο Κυπρή.

Άλλη πρόνοια του Πρωτοκόλλου αναφέρει ότι δεν πρέπει να παρέχονται κίνητρα για την ανάληψη υπέρμετρων κινδύνων. Έγινε αναφορά στην αύξηση των απολαβών του κυρίου Ηλιάδη, η συνολική αμοιβή και φιλοδωρήματα του οποίου υψώθηκε από 1 εκατομμύριο 188 χιλιάδες και 680 Ευρώ σε 2 εκατομμύρια 574 χιλιάδες και 447 Ευρώ, παρά την αισθητή μείωση της κερδοφορίας της Τράπεζας. Ανάλογες αυξήσεις παρασχέθηκαν στη μισθοδοσία και στους κυρίους Σταυράκη και Κυπρή. Ο κύριος Σταυράκης, στο βιβλίο του, ανέφερε ότι είχε χρόνο που οι συνολικές του απολαβές έφθασαν το ένα εκατομμύριο Ευρώ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία τα οποία κατείχε - Τεκμήριο 55 - η συνολική αμοιβή του κυρίου Ηλιάδη ουδέποτε ανήλθε στα 2 εκατομμύρια, ως τείνουν να καταδείξουν τα στοιχεία τα οποία αποστάληκαν από την Τράπεζα. Επίσης, εξήγησε ότι από το 2009, μέρος του φιλοδωρήματος - το ήμισυ - παρεχόταν σε μετοχές της Τράπεζας τις οποίες οι κάτοχοι έπρεπε να κρατήσουν για ένα χρονικό διάστημα πριν τις διαθέσουν.

Ως προς τα χρέη της κυρίας Διογένους και εταιρειών ή και προσώπων συναρτωμένων προς αυτήν, η εικόνα είναι η ακόλουθη: Το 2007 είχαν χρέος

14 εκατομμύρια 464 χιλιάδες Ευρώ, 10 εκατομμύρια και 538 χιλιάδες από τα οποία ήταν ακάλυπτα. Δεν αμφισβήτησε το ποσό η κυρία Διογένους. Προσέθεσε όμως ότι το χρέος εκαλύπτετο από προσωπικές εγγυήσεις. Το 2008 η οφειλή προς την τράπεζα ανήλθε σε 30 εκατομμύρια και 821 χιλιάδες Ευρώ, 24 εκατομμύρια και 954 χιλιάδες από τα οποία ήταν ακάλυπτα. Απάντησε η κυρία Διογένους ότι «... ένα μεγάλο μέρος των υποχρεώσεων είναι εγγυητική επιστολή για τη Volkswagen που ήταν η εταιρεία που εργαζόμαστε για την εισαγωγή αυτοκινήτων, αυτά είναι όλα καλυμμένα από τα ίδια τα αυτοκίνητα, από το stock των αυτοκινήτων». Το 2009 το χρέος ανερχόταν σε 27 εκατομμύρια και 442 χιλιάδες Ευρώ, από τα οποία τα 19 εκατομμύρια ήταν ακάλυπτα. Οι δανειοδοτήσεις στα ίδια περίπου επίπεδα συνεχίστηκαν το 2011 και το 2012. Σε ερώτηση της Επιτροπής κατά πόσο θεωρούσε τον εαυτόν της ανεξάρτητο, απάντησε θετικά, δεδομένου ότι πριν το 2009 δεν υπήρχε η πρόνοια για περιορισμό της δανειοδότησης μέχρι 500 χιλιάδες Ευρώ, για να έχει ένας την ιδιότητα του ανεξάρτητου.

Ως συνάγεται, τα εκτελεστικά μέλη διαδραμάτιζαν σημαίνοντα ρόλο στη δανειοδότηση προσώπων και εταιρειών. Η αντιπαραβολή φιλοδωρημάτων με την ύπαρξη χρεών από μέλη της Επιτροπής Αμοιβών, ενέχει εξ αντικειμένου κινδύνους και πιθανότητα συναλλαγής. Δεν υπονοούμε ότι στην περίπτωση της κυρίας Διογένους επενέργησε αυτό το στοιχείο στην παροχή φιλοδωρημάτων. Αυτό, όμως, επιβάλλει η ορθή εταιρική διαχείριση η οποία και πρέπει να τηρείται.

Τέθηκαν υπόψη της κυρίας Διογένους οι εκτιμήσεις της Ανεξάρτητης Επιτροπής ICFCBS που διορίστηκε από την Κεντρική Τράπεζα το Νοέμβριο του 2012 για αξιολόγηση της τραπεζικής κουλτούρας (στα Αγγλικά): «*We found that a common cause behind many of Cyprus problems lay in culture and attitudes. A frequent observation by people we speak to, was that the Cyprus establishment was too closed, that personal and political relationships played too great a role in the management of its business affairs, and that it*

needed to be more open to different ideas and belief. We agree. We found it striking for example, that there are few non Cypriots on the boards». Ερωτήθηκε η κυρία Διογένους κατά πόσο συμφωνεί με αυτή την εκτίμηση. Η κυρία Διογένους απάντησε, *«Εσυμφώνησα μετά από την εξήγηση ότι η πιο πάνω αναφορά έγινε σε σχέση με τράπεζες».*

3.5.2. ΠΙΤΤΑΣ Α.

Άλλο μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας Κύπρου που διετέλεσε πρόεδρος της Επιτροπής Αμοιβών, είναι ο κύριος Ανδρέας Πίττας. Ο κύριος Πίττας διετέλεσε σύμβουλος της Τράπεζας Κύπρου για εννέα χρόνια, παραιτούμενος από το Συμβούλιο το 2008, απρόθυμος να καταστεί μή ανεξάρτητο μέλος του Συμβουλίου.

Η Επιτροπή έθεσε στον κύριον Πίττα το ακόλουθο ερώτημα: *«Οι αμοιβές των στελεχών, κυρίως αυτών που διαθέτουν προϊόντα και υπηρεσίες ή διαχειρίζονται τα διαθέσιμα κεφάλαια της τράπεζας, οφείλουν να διαμορφώνονται με συνεπή συνεκτίμηση της αρχής αποφυγής της παροχής κινήτρων για την ανάληψη υπερβολικών κινδύνων ή τον προσπορισμό βραχυπρόθεσμου οφέλους. Τηρείτο αυτός ο κανονισμός από την Επιτροπή Αμοιβών»;* Ο κύριος Πίττας απάντησε, *«Σαφέστατα».* Εξήγησε ότι η Επιτροπή Αμοιβών συστάθηκε το 2004 και αναμορφώθηκε με τη βοήθεια του Οίκου *McKinsey* τον επόμενο χρόνο.

Η Επιτροπή παρέπεμψε τον κύριον Πίττα στην πρόνοια του Πρωτοκόλλου Καλής Εταιρικής Διαχείρισης που προβλέπει : *«Ο καθορισμός των εκάστοτε αποδεκτών ανωτέρων ορίων ανάληψης κινδύνων ....»*, θέτοντας το ερώτημα *«... αν τέθηκαν τέτοια όρια και ποια υπήρξαν αυτά ...».* Απάντησε ότι το θέμα των κινδύνων δεν εμπίπτει στη δικαιοδοσία της Επιτροπής Αμοιβών αλλά εκείνης της Επιτροπής Κινδύνων. Σε ερώτηση εάν τα παρεχόμενα φιλοδωρήματα συναρτώνται με τους κινδύνους που αναλαμβάνονται, ο κύριος

Πίπτας απάντησε ότι κατά τη γνώμη του δεν συναρτώνται αποκλειστικά με τους κινδύνους αλλά με τα καθήκοντα της θέσης.

Και ο κύριος Πίπτας έτυχε μεγάλων δανείων από την Τράπεζα Κύπρου. Κατά την αποχώρησή του από το Συμβούλιο το 2008, η Επιτροπή έθεσε υπόψη του κυρίου Πίπτα ότι είχε δάνειο από την Τράπεζα, 3 εκατομμυρίων, 85 χιλιάδων Ευρώ από το οποίο ήταν ακάλυπτο. Ο κύριος Πίπτας απάντησε: *«Η εταιρεία μου πάντοτε ήταν ο μεγαλύτερος, η μεγαλύτερη μας τράπεζα ήταν η Τράπεζα Κύπρου και το 2008, όταν αποχώρησα, είχε ένα overdraft 12 εκατομμυρίων 600 χιλιάδων Ευρώ και ένα δάνειο 3 εκατομμυρίων 33 χιλιάδων Ευρώ ... Ήταν εξασφαλισμένα από το Α μέχρι το Ω με υποθήκες με floating charges και προσωπική εγγύηση δική μου ...»*. Ο κύριος Πίπτας πρόσθεσε ότι δεν κατανοεί τι σημαίνει 'ακάλυπτο χρέος' ως καταγράφεται στον πίνακα που κατέθεσε η τράπεζα στην Επιτροπή. Υπήρχαν, είπε, 'floating charges' επί όλων των υπαρχόντων της εταιρείας που κάλυπταν, ως είπε, τα πάντα. Παρέπεμψε η Επιτροπή τον κύριον Πίπτα στην πρόνοια του Πρωτοκόλλου η οποία συσχετίζει φιλοδωρήματα της Εκτελεστικής Ομάδας με το μισθό τους. Εξήγησε ότι κατ' αρχάς ο κύριος Ηλιάδης είχε μισθό 195 χιλιάδες Ευρώ και δικαίωμα φιλοδωρήματος μέχρι 84%. Ο κύριος Σταυράκης είχε μισθό 142 χιλιάδες Ευρώ και φιλοδώρημα μέχρι 70% και ο κύριος Κυπρής μισθό 125 χιλιάδες Ευρώ και φιλοδώρημα μέχρι 60%. Αυτά, το 2005. Ερωτήθηκε εάν τα φιλοδωρήματα συσχετιζόνταν με την κερδοφορία της τράπεζας. Απάντησε: *«... Στα χρυσά χρόνια της τράπεζας, για να πάρει κάποιος φιλοδώρημα 100%, το κέρδος έπρεπε να ανέλθει στο 110% του προϋπολογισθέντος κέρδους ...»*.

Τέθηκε υπόψη του κυρίου Πίπτα ότι παρά τα προμνησθέντα το 2006 οι συνολικές απολαβές και ωφελήματα του κυρίου Ηλιάδη ανήλθαν σε 791 χιλιάδες Ευρώ ενώ ο μισθός του ήταν 384 χιλιάδες Ευρώ. Ερωτήθηκε πώς συνάδει αυτό με τον λογικό συσχετισμό μεταξύ μισθοδοσίας και ωφελημάτων. Απάντησε ότι τα τρία κερδοφόρα χρόνια αποφασίστηκε να αυξηθούν τα ωφελήματα της Εκτελεστικής Διοίκησης κατά 450 χιλιάδες Ευρώ. Στο

ερώτημα πώς εξηγούνται οι συνολικές απολαβές του κυρίου Ηλιάδη το 2007 - 1 εκατομμύριο 209 χιλιάδες Ευρώ - όταν ο μισθός και βραχυπρόθεσμα ωφελήματα ανέρχονταν μόνο σε 456 χιλιάδες Ευρώ. Η απάντηση ήταν ότι τα ωφελήματα ελληνικών ανώτερων τραπεζικών στελεχών ήσαν πολύ ψηλότερα και εύκολα ο κύριος Ηλιάδης θα μπορούσε να βρει δουλειά στην Ελλάδα που θα είχε απολαβές 1,5 εκ. Ευρώ μέχρι 2 εκ. Ευρώ. Ερωτήθηκε ο κύριος Πίπτας μετά από όσα χαρακτήρισε ως *χρυσά χρόνια*, το 2005, το 2006 και το 2007, που η κερδοφορία της τράπεζας ανήλθε ουσιωδώς, πώς αυξήθηκε η μεταγενέστερη μισθοδοσία του κυρίου Ηλιάδη σε 2 εκατομμύρια 547 χιλιάδες Ευρώ. Απάντησε: *«Αυτά γίνονταν πολύ ενωρίτερο, κύριε Πρόεδρε' όχι κατά την εποχή μου εμένα. Εγώ προσπαθούσα να τηρήσω αυστηρά τους κανόνες όσο μπορούσα μεσ' στα πλαίσια της αγοράς, δηλαδή δε θα μπορούσαμε να αντικαταστήσουμε τον κύριο Ηλιάδη ο οποίος κόστιζε, όπως είπατε, το 2008 ή το 2007, 1 εκατομμύριο 209 χιλιάδες Ευρώ, με έναν πιο φθηνό, έγιναν και προσπάθειες να βρούμε και άλλους, ήταν πολύ πιο ακριβοί από τον κύριο Ηλιάδη».*

Αναγνώστηκε στον κύριο Πίπτα η διαπίστωση της Ανεξάρτητης Επιτροπής για το τραπεζικό σύστημα σε σχέση με την κουλτούρα, όπως και στην κυρία Διογένη προηγουμένως. Ακολούθως ερωτήθηκε ο κύριος Πίπτας εάν συμφωνεί με τις γενόμενες διαπιστώσεις. Απάντησε: *«Συμφωνώ και υπερθεματίζω τα κακά της Κύπρου, εν μέρει έγκεινται εκεί».*

3.5.3. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ Μ.

Άλλο μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας Κύπρου που διετέλεσε πρόεδρος της Επιτροπής Αμοιβών και κατέθεσε ενώπιόν μας, είναι ο κύριος Μάνθος Μαυρομμάτης. Υποβλήθηκαν και στον ίδιο ανάλογες ερωτήσεις, όπως και στους δύο άλλους προέδρους της Επιτροπής οι οποίοι κατέθεσαν ενώπιόν μας. Ο κύριος Μαυρομμάτης διορίστηκε στο Διοικητικό Συμβούλιο

της Τράπεζας Κύπρου τον Δεκέμβριο του 2005 και διετέλεσε πρόεδρος της Επιτροπής Αμοιβών από 10/06/2010 μέχρι 29/08/2012. Λόγω του ότι ήταν, ως ανέφερε, ανεξάρτητο μέλος, ανέλαβε καθήκοντα ως μέλος της Επιτροπής Αμοιβών από το χρόνο του διορισμού του στο Διοικητικό Συμβούλιο της Τράπεζας Κύπρου. Υπογράμμισε ότι θεωρεί τον θεσμό του ανεξάρτητου μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου πολύ σημαντικό για να μην υπάρξει οποιαδήποτε αμφιβολία για την ανεξαρτησία του. Για το λόγο αυτόν, είπε, οι οικονομικές του συναλλαγές ήταν με άλλες τράπεζες. Τέθηκε στον κύριο Μαυρομμάτη ότι το 2007 είχε δάνεια από την Τράπεζα Κύπρου ύψους 4 εκατομμυρίων και 495 χιλιάδων Ευρώ με ακάλυπτο ποσό 62 χιλιάδες Ευρώ. Η απάντηση του κυρίου Μαυρομμάτη εντοπίζεται στο ακόλουθο απόσπασμα της κατάθεσής του: *«... εγγυητής σε κάποιο συγγενή μου για κάποια κυβερνητική προσφορά που εξέδωσε και μέχρι την ολοκλήρωση της προσφοράς υπήρχε μία υποχρέωση προς την τράπεζα η οποία ολοκληρώθηκε άμεσα ....»..*

Ως προς τις απολαβές του κυρίου Ηλιάδη και το ύψος τους, ερωτήθηκε εάν ήταν συμβατές με τη μεγάλη πτώση της κερδοφορίας της Τράπεζας Κύπρου. Ο κύριος Μαυρομμάτης απάντησε: *« Έχετε δίκαιο και γι αυτό έγινε η αλλαγή στον τρόπο υπολογισμού των ωφελημάτων για να μην ενθαρρύνει και την - θα έλεγα - καμιάν φορά αλόγιστη ανάληψη κινδύνων, γι αυτό, το 2010 αποφασίστηκε ότι το οποιοδήποτε φιλοδώρημα θα γίνεται το 50% σε μετρητά και το 50% σε μετοχές και το 2011 αποφασίστηκε ότι αν δοθεί φιλοδώρημα ....»..*

Αναφορικά με τις επενδύσεις της Τράπεζας Κύπρου σε ελληνικά ομόλογα που ανήλθαν σε 2 δις εκατομμύρια Ευρώ, ανέφερε ότι παρόλο που τα ελληνικά ομόλογα εθεωρούντο από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ως *'risk free'* και η Ελλάδα την εποχή εκείνη είχε ψηλή αξιολόγηση - A.2 - *«ήταν σίγουρα ριψοκίνδυνο».*

Σημαντική είναι η διαπίστωση του κυρίου Μαυρομμάτη ότι οι Εκτελεστικοί Διευθυντές είχαν υπέρμετρη δύναμη, απολήγοντας στην ανυπαρξία του πρέποντος ισοζυγίου ‘*checks and balances*’ στον νενομισμένο βαθμό.

3.5.4. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ Η.

Κατέθεσε ενώπιον της Επιτροπής και ο υπεύθυνος της Υπηρεσίας Πιστωτικού Κινδύνου της Τράπεζας Κύπρου, ο κύριος Ηρακλής Ηρακλέους. Τέθηκε υπόψη του απόσπασμα από τη σύνοψη της προκαταρκτικής έκθεσης της Ανεξάρτητης Επιτροπής που διορίστηκε για αξιολόγηση του τραπεζικού συστήματος ICFCBS η οποία έχει ως εξής (στα Αγγλικά) :

«Two characteristics of Cyprus of the banking methods contributed to the bad loan problem at the heart of the crisis. One was the practice of advancing loans against collateral (usually real estate) and personal guarantee, with insufficient attention paid to cash flow and ability to repay».

(Και στα Ελληνικά, σε ελεύθερη μετάφραση): «*Τα χαρακτηριστικά των τραπεζικών μεθόδων συνέβαλαν εις τον κακό δανεισμό ο οποίος βρίσκεται στο κέντρο της κρίσης. Ένα από αυτά ήταν η πρακτική χορήγησης δανείων, συνήθως υποθήκες, real estate, και προσωπική εγγύηση χωρίς να δίδεται επαρκής σημασία εις την ρευστότητα και την ικανότητα του χρεώστη να αποπληρώσει».*

Ο κύριος Ηρακλέους απάντησε ότι, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά χορηγήσεις για την ανάπτυξη γης από ‘*developers*’, «*.... πιστεύω ότι δεν δόθηκε ιδιαίτερη σημασία να αξιολογηθεί ο τομέας ανάπτυξης γης και κατ’ επέκταση το σύνολο των χρηματοδοτήσεων που ήταν εκτεθειμένη η τράπεζα στο συγκεκριμένο τομέα ούτως ώστε να υπάρξει σε ένα μακροοικονομικό επίπεδο η σφαιρική εικόνα και να τίθονταν κάποια όρια και κάποιοι φραγμοί ούτως ώστε να μην ξεπερνούσαμε ένα συγκεκριμένο σημείο ....*». Υπήρχαν, ως εξήγησε, «*... στόχοι για την αύξηση των χορηγήσεων αλλά όχι συγκεκριμένοι στόχοι όσον*

αφορά τομείς ανάπτυξης της οικονομίας, είτε ομιλούμε για την ανάπτυξη γης ή για άλλους τομείς. Σε ορισμένες περιπτώσεις όταν απέρριπταν δάνεια λόγω του ελλοχεύοντος κινδύνου, δέχονταν πιέσεις για επανεξέταση των αιτήσεων ...». Πέραν τούτου, υπήρχε, όπως είπε, «μία διαδικασία κατά την οποία όταν έπαιρναν ορισμένες απορριπτικές αποφάσεις, θα έπρεπε να ενημερώνουν και τους αρμόδιους Γενικούς Διευθυντές που είχαν την ευθύνη των μονάδων απ' όπου έρχονταν οι αιτήσεις». Ερωτηθείς ως προς τη φύση των πιέσεων, απάντησε: «Υπήρχαν πιέσεις και από τις ίδιες τις μονάδες που υπέβαλλαν τις αιτήσεις, μέσα στα πλαίσια επίτευξης στόχων που είχαν για αύξηση των χορηγήσεων, αλλά υπήρχαν και πιέσεις και από ανώτατα κλιμάκια για να επανεξετάσουμε κάποιες περιπτώσεις».

Ο μάρτυς αναφέρθηκε σε σειρά μεγάλων δανείων χορηγηθέντων σε εταιρείες για τα οποία, κατά την κρίση του, υπήρχαν επισφάλειες. Αναφέρθηκε, κατ' αρχήν, σε κάποια δάνεια στο Συγκρότημα 'Δ. ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ', δάνειο ύψους 10,5 εκατομμυρίων Ευρώ, μέρος του οποίου 1 εκατομμύριο 560 χιλιάδες Ευρώ δεν είναι ανακτήσιμο. Στη συνέχεια, έκανε αναφορά σε μεγάλο δανεισμό στην 'ARISTO DEVELOPERS', στην οποία είχε ανάμειξη ο πρώην Πρόεδρος της Τράπεζας Κύπρου, το οποίο αυξήθηκε μεταξύ του 2006 μέχρι το 2011, από 24 εκατομμύρια 500 χιλιάδες Ευρώ σε 198 εκατομμύρια 580 χιλιάδες Ευρώ. Ως προς αυτό το δάνειο, δεν υπάρχουν προβλέψεις για την ανακτησιμότητά του. Ο Εσωτερικός Ελεγκτής προέβη στα ακόλουθα σχόλια σε σχέση με αυτό το δάνειο: *«Η τράπεζα, επηρεαζόμενη από το κλίμα οικονομικής ευφορίας, χορήγησε σημαντικά ποσά για μεγάλες αναπτύξεις, χωρίς να ληφθούν υπόψη η πιθανότητα ύφεσης ή, έστω, στασιμότητα στην αγορά και χωρίς ουσιαστικό έλεγχο της προόδου των έργων ...».*

Άλλο δάνειο το οποίο αυξήθηκε μεταξύ του 2006 μέχρι το 2011, από 31 εκατομμύρια Ευρώ σε 114 εκατομμύρια, χορηγήθηκε στο Τουριστικό Συγκρότημα 'ΛΟΥΗΣ'. Σύμφωνα με τις προβλέψεις, ποσό 38 εκατομμυρίων Ευρώ είναι μη ανακτήσιμο.

Άλλη περίπτωση στην οποία αναφέρθηκε ο κύριος Ηρακλέους, είναι η χορήγηση δανείου στον κύριο Μιλτιάδη Νεοφύτου το οποίο από 5 εκατομμύρια Ευρώ το 2006, αυξήθηκε σε 19 εκατομμύρια 950 χιλιάδες Ευρώ το 2012. Για το δάνειο αυτό, δεν υπάρχουν προβλέψεις για την ανακτησιμότητά του. Σε σημείωμα του Εσωτερικού Ελεγκτή, αναφέρεται: *«Σημαντικό μέρος της εταιρείας διοχετεύθηκε σε αθλητικά σωματεία, επιβαρύνοντας ακόμα περισσότερο την ρευστότητα της εταιρείας τα τελευταία χρόνια και λαμβάνοντας υπόψη τη δυσκολία των πελατών να εξυπηρετήσουν τις υποχρεώσεις τους έχουν γίνει κατ' επανάληψη ομαλοποιήσεις των Λογαριασμών»*. Επεξήγησε ο μάρτυς ότι ο κύριος Νεοφύτου ήταν πρόεδρος του Σωματείου 'ΟΜΟΝΟΙΑ'. Σε σημείωμα του Εσωτερικού Ελεγκτή αναφέρεται ότι σημαντικό μέρος των κεφαλαίων του δανείου *«... διοχετεύθηκαν στο αθλητικό σωματείο ΟΜΟΝΟΙΑ»*.

Άλλο προβληματικό δάνειο χορηγήθηκε στην εταιρεία 'S. Z. ELIADES', το δάνειο αυξήθηκε από 33 εκατομμύρια 500 χιλιάδες Ευρώ το 2006, και σε 357,4 εκατομμύρια Ευρώ το 2011. Το δάνειο χαρακτηρίζεται ως προβληματικό. Δεν υπήρχαν εμπράγματα εξασφαλίσεις, λήφθηκαν μόνο προσωπικές εγγυήσεις παρόλο που υπήρξε έλλειψη ικανότητας αποπληρωμής.

Προβληματικό δάνειο 13 εκατομμυρίων και 9 χιλιάδων Ευρώ, χορηγήθηκε και στο Συγκρότημα 'ΣΤΑΜΠΟΥΛΗ'. Αναφέρεται ότι το συγκρότημα αυτό είχε σχέση με πρώην αξιωματούχο της τράπεζας. Σύμφωνα με τον Εσωτερικό Ελεγκτή, η ικανότητα του χρεώστη αποπληρωμής του δανείου, ενέχει κινδύνους λόγω της σημαντικής πτώσης των υποθηκευμένων ακινήτων.

Μεγάλο δάνειο 80 εκατομμυρίων 680 χιλιάδων Ευρώ χορηγήθηκε στο Συγκρότημα 'SFS'. Οι προβλέψεις για αυτό το δάνειο είναι ότι 8 εκατομμύρια 820 χιλιάδες Ευρώ δεν είναι ανακτήσιμα.

Άλλο δάνειο το οποίο χορηγήθηκε, ως είπε στη μαρτυρία του ο κύριος Ηρακλέους, είναι εκείνο το οποίο παρασχέθηκε στο Συγκρότημα Χ'ΓΙΑΝΝΗ, ύψους 31 εκατομμυρίων 180 χιλιάδες Ευρώ, ως ανέφερε ο Εσωτερικός Ελεγκτής, χωρίς τεκμηρίωση της ικανότητας αποπληρωμής του.

Άλλο δάνειο το οποίο εγείρει ερωτηματικά, είναι εκείνο το οποίο χορηγήθηκε στο Συγκρότημα 'QUALITY' το οποίο αυξήθηκε από 2 εκατομμύρια 830 χιλιάδες Ευρώ το 2006, σε 73 εκατομμύρια Ευρώ το 2011. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Εσωτερικού Ελεγκτή, θα απωλεσθούν 27 εκατομμύρια 850 χιλιάδες Ευρώ. Σε έκθεσή του, *«παρά την έλλειψη αποπληρωμής, ικανότητα αποπληρωμής από ίδιες εργασίες, η τράπεζα συνέχισε να αυξάνει τη δανειοδοτική της σχέση με το Συγκρότημα»*.

Τέλος, σε ερώτηση της Επιτροπής κατά πόσο συμφωνεί με τις διαπιστώσεις της ΗΒSC ότι *«... δεν υπήρχε πλήρης διαφάνεια στα πρακτικά των διαφόρων επιτροπών ή σωμάτων. Η κουλτούρα που καλλιεργήθηκε στο Συγκρότημα, ήταν τέτοια ώστε το προσωπικό να εκτελεί εντολές των ανωτέρων του χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα αμφισβήτησης ή διαφορετικής άποψης ...»*. Απάντησε, *«υπήρχαν και περιθώρια που να νοιώσεις ότι μπορείς να εκφέρεις την άποψή σου και να διαφωνήσεις ...»*.

3.5.5. Β. ΒΥΡΩΝΟΣ

Ο κύριος Βύρων Βύρωνος, υπεύθυνος Υπηρεσίας Ανάκτησης Χρεών της Τράπεζας Κύπρου, κατέθεσε για τον ρόλο της Υπηρεσίας και τις διαδικασίες που ακολουθούνται. Στην υπηρεσία του, εξήγησε, έρχονται υποθέσεις στις οποίες τερματίζεται η δανειακή σύμβαση. Απ' εκεί και πέρα, ξεκινά η διαδικασία ανάκτησης οφειλών που εστιάζονται κατά κύριον λόγο στην έγερση αγωγών ενώπιον του δικαστηρίου και, μετά την έκδοση απόφασης, στην

τροχιοδρόμηση εκτελεστικών μέτρων' « και την εν κατακλείδι είτε είσπραξη εξ ολοκλήρου, μερικώς ή και τη διαγραφή του χρέους ...». Ερωτηθείς αν υπήρχαν παρεμβάσεις στην εκτέλεση του έργου της Υπηρεσίας, απάντησε αρνητικά, προσθέτοντας ότι σε κάποιες περιπτώσεις υπήρξαν επαφές με την έννοια, «... δέστε τη συγκεκριμένη περίπτωση, δέστε τι μπορούμε να κάνουμε». Τέθηκαν υπόψη του κυρίου Βύρωνος οι διαπιστώσεις της ICFCBS για την έλλειψη πλήρους διαφάνειας στα πρακτικά των διαφόρων επιτροπών και την επικρατούσα κουλτούρα. Ο κύριος Βύρωνος απάντησε ότι όσον αφορά την Υπηρεσία Είσπραξης Χρεών, τα πάντα γίνονται με πλήρη διαφάνεια. Όλα γίνονται γραπτώς, άρα δεν υπάρχει ένα άτομο το οποίο μπορεί να αποφασίσει το κλείσιμο μιας υπόθεσης. Ερωτήθηκε ο κύριος Βύρωνος για τη διαγραφή χρεών της «TAMASOS HOTELS ENTERPRISES» που έχει ως κύριο μέτοχο την ΠΕΟ και τέσσερεις εγγυητές - τον Γενικό Γραμματέα της ΠΕΟ τον κύριο Χαρ. Κυρίτση, τον κύριο Κλεάνθη Κλεάνθους, στέλεχος του ΑΚΕΛ και της ΠΕΟ, τον κύριο Σωτήρη Φελλά, επίσης στέλεχος ΑΚΕΛ και ΠΕΟ και, τον κύριο Χρίστο Αλέκου, επίσης στέλεχος του ΑΚΕΛ. Εκτός από προσωπικές τους εγγυήσεις, είχαν δεσμεύσει και ενάμιση εκατομμύριο μετοχές της εταιρείας 'NEW MARATHON TOURS'. Αναφέρθηκε στις συνθήκες κάτω από τις οποίες απαλλάγησαν οι εγγυητές των υποχρεώσεων τους. Οι εγγυητές υποστήριζαν ότι η τράπεζα είχε δεσμευτεί να πωλήσει τις μετοχές της NEW MARATHON TOURS και να εξοφλήσει το υπόλοιπο του δανείου. Κανένα γραπτό σημείωμα δεν υπήρχε, όπως κατέθεσε ο κύριος Βύρωνος, που να επιμαρτυρεί τέτοια συμφωνία. Αιωρούνται ερωτηματικά για την όλη διευθέτηση.

Σε άλλο σημείο της μαρτυρίας του, ο κύριος Βύρωνος κατέθεσε: «Μπορεί μια υπόθεση να κλείσει με κάποια αναγνώριση ζημίας στο αρχικό στάδιο πριν την καταχώρηση της αγωγής. Μπορεί μια υπόθεση να κλείσει κατά την εξέλιξη της δικαστικής διαδικασίας καθώς και μετά την έκδοση απόφασης». Ως προς τη διαγραφή 193 χιλιάδων Ευρώ από χρέος της ΠΕΟ, ο κύριος Βύρωνος εξήγησε ότι το ποσό του διαγραφέντος χρέους αφορούσε τόκους υπερημερίας στην

εταιρεία 'CMS CUSTOMERS MANAGEMENT SERVICES' διευθυντές της οποίας ήταν ο κύριος Αχιλλέας Κυπριανού, υιός πρώην Προέδρου της Δημοκρατίας και, ο δεύτερος, ο κύριος Λούης Λοΐζου, Επήλθε διευθέτηση για την αποπληρωμή του χρέους' εξηγώντας ότι ο κύριος Κυπριανού εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις του, όχι όμως ο κύριος Λούης Λοΐζου. Τελικά, διεγράφη ποσό 1 εκατομμυρίου και 285 χιλιάδες Ευρώ.

Άλλο χρέος για το οποίο διεγράφησαν 502 χιλιάδες Ευρώ, αφορά την εταιρεία 'ΑΤΡΩΤΟΣ ΛΤΔ' που σχετίζεται με τον κύριο Σωτήρη Σαμψών, βουλευτή του ΔΗ.ΣΥ. Διεγράφη ποσό 502 χιλιάδων Ευρώ που εκτός από την εταιρεία αφορούσε και προσωπικές υποχρεώσεις του κυρίου Νίκου και της κυρίας Βέρας Σαμψών. Το Διοικητικό Συμβούλιο, ως ανέφερε, ενέκρινε την καταβολή ενός ποσού 769 χιλιάδων Ευρώ, διαγράφοντας το προαναφερθέν ποσό 502 χιλιάδων Ευρώ.

Άλλο χρέος το οποίο διεγράφη, αφορά συγγενή μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας, της κυρίας Μαρίας Ξενοφώντος. Για την αποπληρωμή του χρέους κινήθηκε αγωγή. Όπως είπε ο κύριος Βύρωνος, *«... το ποσό της διαγραφής αφορούσε καθαρά μη δικαστικά εισπράξιμα ή και μη δικαστικά διεκδικήσιμα ...»*.

Η επόμενη διαγραφή χρέους στην οποία έγινε αναφορά, αφορούσε τον κύριο Τίμη Ευθυμίου, πρώην Υπουργό και πρώην βουλευτή, ύψους 199 χιλιάδες Ευρώ. Το χρέος αφορούσε προσωπικές υποχρεώσεις του κυρίου Ευθυμίου, όσο και υποχρεώσεις της εταιρείας του. Η υπόθεση δεν προχώρησε στο δικαστήριο λόγω της καταβολής από τον χρεώστη ποσού 570 χιλιάδων Ευρώ. Από το ποσό των 199 χιλιάδων Ευρώ, 107 χιλιάδες αφορούσαν, ως είπε ο μάρτυρας, *«... μη δικαστικά εισπράξιμα ποσά, ...»*.

3.5.6. ΙΩΑΝΝΟΥ Ε.

Ο κύριος Ιωάννου, Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας Κύπρου, μεταξύ 07/09/2006 και 14/05/2008, κατέθεσε για τα δρώμενα στην Τράπεζα κατά την περίοδο της προεδρίας του. Ο κύριος Ιωάννου έχει μακράν πείρα στον τραπεζικό τομέα, διετέλεσε κατ' αρχήν υπάλληλος στην Τράπεζα Κύπρου και, μεταγενέστερα, ηγετικό στέλεχος της Κεντρικής Τράπεζας. Από το 1990 μέχρι το 2002 υπηρέτησε ως διευθυντής Συμβουλίου της Alpha Bank Ltd. Και μεταγενέστερα ως πρόεδρος και διευθυντής Συμβουλίου της Alpha Bank Romania. Κατέθεσε ότι κατά την περίοδο της υπηρεσίας του ως Πρόεδρος ετηρείτο ο Κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης του Χρηματιστηρίου Αξιών Κύπρου, με μόνη εξαίρεση εκείνη που αφορούσε τους ανεξάρτητους συμβούλους. Προσέθεσε ότι ως προς τούτο, οι σχετικές διατάξεις του Κώδικα θα τύγχαναν εφαρμογής από το 2005. Έδωσε λεπτομέρειες για τα ισχύοντα ως προς την παροχή φιλοδωρημάτων, λέγοντας ότι εάν οι στόχοι της τράπεζας εκπληρούντο σε βαθμό 110% των προβλεπομένων, το φιλοδώρημα έφθανε 100% ενώ εάν αυτοί εκπληρούντο μέχρι 100% το φιλοδώρημα υποβιβάζοταν σε 95% του μισθού και από το σημείο εκείνο και μετά, μειωνόταν ανάλογα με το εκατοστιαίο ποσοστό εκπλήρωσης των στόχων της τράπεζας.

Αναφορικά με την παροχή φιλοδωρήματος στον κύριο Σταυράκη επί τη αψυτηρετήσει του, μας πληροφόρησε ότι το φιλοδώρημα ήταν 668 χιλιάδες Ευρώ και ότι μαζί με τα ωφελήματα από το Ταμείο Προνοίας, το ποσό το οποίο πήρε κατά την αποχώρησή του από την τράπεζα ανήλθε σε 2 εκατομμύρια Ευρώ. Ως προς τη χορήγηση των 668 χιλιάδων Ευρώ του φιλοδωρήματος, κατέθεσε τα ακόλουθα: *«Ήταν μέρος των 2 εκατομμυρίων Ευρώ, και αυτό το ποσό ή παρόμοιο ποσό, τι θα έλεγα, όταν ένας αψυτηρετούσε πρόωρα, τότε του δίνετουν κάποιο πρόσθετο φιλοδώρημα και αυτό είναι το πρόσθετο φιλοδώρημα το οποίο δόθηκε στον κύριο Σταυράκη».*

Η ύπαρξη τέτοιου κανόνα δεν έχει στοιχειοθετηθεί, ούτε εύλογα ανταποκρίνεται στη λογική των πραγμάτων. Η αποχώρηση είναι οικειοθελής.

Ο κύριος Ε. Ξενοφώντος που κατέθεσε επί του προαναφερθέντος θέματος, είπε ότι ο κύριος Σταυράκης διεκδικούσε για πολλά χρόνια πριν την αποχώρησή του, όπως του αναγνωριστεί η προγενέστερη υπηρεσία του στη Λαϊκή Τράπεζα στα ωφελήματα των οποίων θα ετύγχανε επί τη αποχωρήσει του, υποστηρίζοντας ότι του είχε δοθεί τέτοια υπόσχεση επί τούτου όταν ανέλαβε τα καθήκοντά του στην Τράπεζα Κύπρου. Ο κύριος Ξενοφώντος κατέθεσε ότι αυτό δεν επιβεβαιώνεται ούτε υπήρχε τέτοιο προηγούμενο στα πεπραγμένα της Τράπεζας Κύπρου. Σχετικά με την απόφαση για την παροχή του φιλοδωρήματος που παρασχέθηκε στον κύριο Σταυράκη επί τη αποχωρήσει του, ο κύριος Ξενοφώντος κατέθεσε: *«Από τη διοίκηση που μπορεί να είναι ο κύριος Ιωάννου, μπορεί να είναι κάποιος άλλος εκ μέρους του, ότι ήθελαν να το χρησιμοποιήσουν ένα element για να του δοθούν πρόσθετα λεφτά και μετά είπα, ο,τιδήποτε γίνει πρέπει να γίνει συνεδρία, δεν δεχόμεθα να γίνει αυτό το πράγμα, έτσι από το τηλέφωνο. Και κάμαμε συνεδρία και λέγαμε, όχι, όχι, αλλά η πλειοψηφία απεφάσισε να του δώσουμε κάτι, ήταν να πάει να γίνει Υπουργός, τράπεζα είμεθα, είναι πράγματα τα οποία δυστυχώς δεν μπορείς να τα αποφύγεις σε τέτοιες περιπτώσεις οπότε αποφασίσαμε και δώσαμε πρόσθετα ποσά».*

Ό,τι μπορεί ένας να συναγάγει επί του θέματος, είναι ότι στην παροχή του μεγάλου φιλοδωρήματος που δόθηκε στον κύριο Σταυράκη, επενέργησε και η νέα θέση την οποία θα κατελάμβανε μετά την αποχώρησή του, δηλαδή, ανάληψη καθηκόντων ως Υπουργός Οικονομικών καθώς και η επιθυμία διατήρησης καλών σχέσεων με ένα σημαντικό στέλεχος της νέας κυβέρνησης. Τέτοιες πρακτικές δεν μπορεί παρά να αποδοκιμαστούν. Αναφορικά με τη σύνθεση της Επιτροπής Αμοιβών και του ανεξάρτητου των μελών της, κατέθεσε ότι η πρόνοια για την μη ύπαρξη χρεών τους προς την τράπεζα πέραν του ποσού των 500 χιλιάδων Ευρώ, ενεργοποιήθηκε το 2009.

Ως προς την απόφαση για την αγορά της Uniastrum, ερωτήθηκε ο κύριος Ιωάννου για το δικαιολογημένο της αγοράς της Uniastrum. Σημειωτέον ότι ο κύριος Ιωάννου αποχώρησε από την Τράπεζα Κύπρου στις 14/05/2008, ενώ η αγορά ολοκληρώθηκε το τέλος Νοεμβρίου του ίδιου έτους. Κατέθεσε ότι «... πρώτα-πρώτα να πω ότι αγοράστηκε η Uniastrum, κοίταξα για να βρω ποιες άλλες αγορές τραπεζών είχαν γίνει εις τη Ρωσία, από ποιους και σε ποιες τιμές. Η πιο πρόσφατη αγορά ήταν από την Barclay's .... και είχα εξετάσει τα δεδομένα αυτής της τράπεζας την οποία είχε αγοράσει η Barclay's και πώς αυτά τα δεδομένα συγκρίνονται με εκείνα της Uniastrum και κατέληξα στο συμπέρασμα ότι η αγορά της Uniastrum ήταν σε καλύτερους όρους από εκείνους που αγόρασε η Barclay's, βεβαίως πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η αγορά, τότε, άρχισε να αντιμετωπίζει προβλήματα λόγω της διεθνούς κρίσεως, εν πάση περιπτώσει αυτή η αγορά που έκανε η Τράπεζα Κύπρου με τα δεδομένα της τότε εποχής ήταν καλύτερη. Το τι πήγε στραβά μετά και αν πήγε στραβά, δεν το ξέρω ...».

Ως προς τις διαγραφές χρεών, απάντησε ότι δεν υπήρχε περίπτωση διαγραφής χρεών, λόγω της ταυτότητας του χρεώστη. Συμβιβασμοί μπορούσαν να επιτευχθούν με εταιρείες ή πρόσωπα που δεν είχαν την ικανότητα να ανταποκριθούν στο χρέος τους.

Στο ερώτημα κατά πόσο συμφωνεί με τη διαπίστωση της Έκθεσης ICFCBS ως προς τη λειτουργία των κυπριακών τραπεζών την οποία χαρακτηρίζει ως αδύνατη «*Weak Bank Governance*», ο κύριος Ιωάννου απάντησε, κατά πρώτον, «ότι οι διαπιστώσεις της Επιτροπής αναφέρονται γενικά στο τραπεζικό σύστημα» και, κατά δεύτερον λόγο, ότι «δεν συμφωνεί με το εύρημα αυτό ως προς τη διοίκηση της Τράπεζας Κύπρου». Είπε, χαρακτηριστικά : «Δεν δέχομαι ότι η Τράπεζα Κύπρου ήταν σε αυτή την κατάσταση».

Σε άλλη ερώτηση, πάλι με αναφορά στην ίδια έκθεση σχετικά με τη χορήγηση δανείων χωρίς να λαμβάνεται στον αναμενόμενο βαθμό η ευχέρεια αποπληρωμής, απάντησε: *«Μάλιστα. Έχουν δίκαιο αν, επί παραδείγματι, αναφέρονται σε μικροδάνεια έχουν απόλυτο δίκαιο αλλά δε μιλούμε ότι όλες οι τράπεζες έχουν μικροδάνεια, η Τράπεζα Κύπρου ήταν αρκετά προσεκτική, τουλάχιστον τον καιρό που ήμουν εγώ και δεν πιστεύω ότι αυτό το culture το οποίο υπήρχε τότε διαβρώθηκε σε τέτοιο βαθμό αργότερα».*

Ο κύριος Ιωάννου δεν συμφώνησε ότι δεν υπήρξε επαρκής έλεγχος από την Κεντρική Τράπεζα ως προς την αγορά ελληνικών ομολόγων, τα οποία, όπως διακηρύχθηκε τόσο από τον Πρόεδρο της Κεντρικής Τράπεζας όπως και από τον Πρόεδρο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, ήσαν εξασφαλισμένα. Εξήγησε ότι μετά το τέλος του 2007, με την εκδήλωση της διεθνούς τραπεζικής κρίσης, οι τράπεζες της Κύπρου δεν είχαν την ευχέρεια να επενδύσουν σε αξιόγραφα ξένων τραπεζών και, κατά συνέπεια, επικεντρώθηκαν σε επενδύσεις σε κρατικά ομόλογα. Όσον αφορά το ύψος της επένδυσης σε ελληνικά κρατικά ομόλογα, ο κύριος Ιωάννου είπε ότι αυτό είναι άλλη ιστορία την οποία μπορούν άλλοι να απαντήσουν, *«... αλλά νομίζω ότι τα πλαίσια στα οποία έγιναν αυτές οι πράξεις πρέπει να είναι εκείνα που σας λέω ...».* Σχετικά με τη συμφωνία του Μαρτίου του 2013 για τη συγχώνευση της Τράπεζας Κύπρου και της Λαϊκής με τον τρόπο που έγινε και την πώληση των υποκαταστημάτων της Τράπεζας Κύπρου και της Λαϊκής στην Ελλάδα, αναφορικά με την πώληση των καταστημάτων των δύο Τραπεζών στην Ελλάδα, είπε: *«Πλήρες λάθος, απόλυτα λάθος και απόλυτο λάθος η πώληση των καταστημάτων ή το χάρισμα των καταστημάτων εις την Ελλάδα. Η Τράπεζα Κύπρου ήταν μία από τις μεγάλες τράπεζες της Ευρώπης, τα καταστήματα στην Ελλάδα είχαν κτιστεί πολύ προσεκτικά για πολλά χρόνια, υπήρχε μία μεγάλη διασπορά στο είδος εργασιών που έκαμνε, ειλικρινά δεν θεωρώ καθόλου ότι ήταν προς ξεπούλημα και εν τούτοις ξεπουλήθηκαν ...».* Σχετικά με τη συγχώνευση των δύο τραπεζών, ο κύριος Ιωάννου ανέφερε: *«Πιστεύω ότι αυτό ήταν το μεγαλύτερο λάθος που θα μπορούσε να γίνει διότι*

για χρόνια μελετούσαμε το θέμα τού να πάρουμε, να μην πάρουμε τις μετοχές της Λαϊκής τις οποίες είχε η HSBC και η απόφαση και η θέση ήταν ότι καμιά επιτροπή ανταγωνισμού δε θα επέτρεπε κάτι τέτοιο διότι η συγκέντρωση θα είναι τεράστια. Σε ό,τι αφορά την εμπορική εργασία, η Τράπεζα Κύπρου και η Λαϊκή μπορεί να είχαν 70% της αγοράς. Πώς μπορεί να κάμεις τέτοια ερώτηση ...».

Στο πλαίσιο εξέτασης των πραγμάτων στην Τράπεζα Κύπρου, χρήσιμη αναφορά μπορεί να γίνει και στη μαρτυρία του κυρίου Σιαρλή ο οποίος δεν ανήκε, όπως είπε, στην ομάδα των ανώτερων εκτελεστικών προέδρων του Συγκροτήματος. Ήταν, όπως είπε, ένα βήμα πιο κάτω και δεν είχε προσωπικά καμιά ανάμειξη στη διαχείριση κινδύνων του Συγκροτήματος. Τα τελευταία τρία με τέσσερα χρόνια της υπηρεσίας του, πριν αποχωρήσει για να αναλάβει υπουργική θέση, έπαιρνε, ως είπε, φιλοδώρημα μεταξύ 50 και 100 χιλιάδες Ευρώ πέραν του μισθού του ο οποίος ήταν *«περίπου το ένα τρίτο, το ένα τέταρτο, που έπαιρναν οι ανώτατοι εκτελεστικοί ...».*

Διαγραφές χρεών, κατέθεσε ο κύριος Ιωάννου, γίνονταν όταν δεν ήταν εφικτή η είσπραξη τους, προσθέτοντας ότι όταν δεν υπήρχε δυνατότητα είσπραξης από έναν εγγυητή, απαλλασσόταν από τις υποχρεώσεις του. Διαγραφές μεγάλων χρεών έπρεπε να περάσουν από επιτροπές του Διοικητικού Συμβουλίου και από το ίδιο το Διοικητικό Συμβούλιο.

3.5.7. ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΥ Θ.

Ο κύριος Αριστοδήμου, υπηρέτησε ως μέλος του Συμβουλίου της Τράπεζας Κύπρου από το 1991 μέχρι 14/5/2009, οπότε αν εξελέγη Πρόεδρος του Συμβουλίου. Έπαυσε, κατά συνέπεια, να είναι ανεξάρτητο μέλος χρόνια πριν την ανάληψη της προεδρίας. Σε σημείωμα της τράπεζας ο κύριος Αριστοδήμου φέρεται να είχε μεγάλο δάνειο από την Τράπεζα της Κύπρου,

μερικά από τα οποία ακάλυπτα. Κατά πόσο τα δάνεια αυτά ήταν εξυπηρετούμενα, ασφαλισμένα, και πώς δικαιολογείται η διαχρονική τους αύξηση, τέθηκε στον κύριο Αριστοδήμου το ακόλουθο ερώτημα, αντλώντας στοιχεία επί τούτου από πληροφορίες που παρασχέθηκαν από την Τράπεζα Κύπρου: *«Τα δάνεια τα οποία είχατε το 2006 - 52 εκατομμύρια 98 χιλιάδες Ευρώ - ακάλυπτα, ήταν ένα ποσό 4 χιλιάδων 211 Ευρώ. Το 2007 είχατε χρέος 60 εκατομμύρια 227 χιλιάδες Ευρώ, το ακάλυπτο μέρος ήταν πάλι 4 εκατομμύρια 615 χιλιάδες Ευρώ. Από το 2008 που γίνετε πρόεδρος, τα χρέη σας προς την τράπεζα συνεχώς αυξάνονταν κατά πολύ, ανήλθαν σε 170 εκατομμύρια 187 χιλιάδες Ευρώ από το οποίο ποσό 21 εκατομμύρια 700 χιλιάδων Ευρώ ήταν ακάλυπτο, το 2009 αυξήθηκε σε 182 εκατομμύρια Ευρώ, ακάλυπτο ήταν μόνο 275 χιλιάδων Ευρώ, το 2010 το χρέος αυξήθηκε δραματικά σε 304 εκατομμύρια 681 χιλιάδες Ευρώ και έφτασε στο αποκορύφωμα του το 2011 σε 319 εκατομμύρια 681 χιλιάδες Ευρώ. Θέλουμε να μας πείτε το εξής, τα δάνεια σας ήταν εξυπηρετούμενα, δηλαδή καταβάλλατε τις δόσεις που ήταν συμφωνημένες να καταβάλλονται»;*

Ο κύριος Αριστοδήμου συμφώνησε με τα προαναφερθέντα ως ισχύοντα το 2007, χρόνο κατά τον οποίον, ως είπε, διέθεσε το 80% του μετοχικού του κεφαλαίου στις υπό εξέταση εταιρείες σε τρίτους, διατηρώντας μόνο ποσοστό 15% των μετοχών. Τα χρέη που είχε εκείνος ή και οι εταιρείες του, ήταν πάντα εξασφαλισμένα, λέγοντας ότι *«... μέρος ήταν απλώς διαδικαστικά, μη εξασφαλισμένα ...»*.

Για την αγορά ελληνικών ομολόγων από την Τράπεζα Κύπρου, του τέθηκε υπόψη η δήλωση του κυρίου Κυπρή της 10^{ης} Νοεμβρίου του 2009, ότι η Τράπεζα Κύπρου απογυμνώθηκε σχεδόν ολότελα από ελληνικά ομόλογα, και ότι το θέμα τέθηκε ενώπιον του Συμβουλίου της Τράπεζας την επαύριον. Η απάντησή του ήταν : *«Όχι, κύριε Πρόεδρε, δεν θυμούμαι»*, προσθέτοντας ότι *«εάν ήταν στα πρακτικά του Συμβουλίου, τότε πρέπει να είναι αλήθεια»*. Πρόσθεσε ότι υπήρχαν δύο επιτροπές του τραπεζικού συγκροτήματος που ασχολούνταν με αγοραπωλησία ομολόγων. Η αρμοδιότητα της πολιτικής της

τράπεζας περιοριζόταν στον καθορισμό της γενικής πολιτικής· όχι σε αυτήν τούτη την αγορά ομολόγων. Σε μια περίοδο η τράπεζα είχε υπερβάλλουσα ρευστότητα η οποία επέβαλλε τη διενέργεια επενδύσεων. Τέθηκε υπόψη του η επιστολή προς την Κεντρική Τράπεζα, της 01/03/2010, προς τον κύριο Ηλιάδη, με την οποία προειδοποιούσε για την επικινδυνότητα των ελληνικών ομολόγων. Απάντησε ότι η επιστολή περιήλθε σε γνώση τους σε μεταγενέστερο στάδιο, πότε, δεν μπορούσε να ανακαλέσει στη μνήμη του, προσθέτοντας ότι δεν σχημάτισε την εντύπωση ότι η επιστολή ήταν αποτρεπτική από την αγορά και φύλαξη ελληνικών ομολόγων, αναφερόμενος σε δηλώσεις του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας ότι δεν υπήρχε κανένας κίνδυνος για τα ομόλογα. Ερωτηθείς για τις σοβαρές υποβαθμίσεις της ελληνικής οικονομίας, αρχής γενομένης από τον Οίκο Moody's ο οποίος την κατέταξε στην πρώτη βαθμίδα των σκουπιδιών, το Διοικητικό Συμβούλιο, κατέθεσε, ότι εκτός από πολύ μεγάλους δανεισμούς, δεν υποβάλλονταν αιτήσεις για δάνεια προς έγκριση από το Διοικητικό Συμβούλιο. Το ίδιο ίσχυε και για διαγραφές χρεών. Ερωτηθείς αναφορικά με διαγραφή χρεών στην TAMASOS HOTEL ENTERPRISES της SIGAN, δεν μπορούσε να φέρει στη μνήμη του τέτοια θέματα, εξηγώντας ότι για τη διαγραφή χρεών υπήρχε επιτροπή η οποία ακολουθούσε *“κάποια διαδικασία”*. Υπήρχαν, όπως είπε, πολλές διαγραφές, προσθέτοντας: *«Αυτές οι διαγραφές σίγουρα πρέπει να έρχοντο πληροφοριακά και στο Συμβούλιο αλλά, όπως έχω πει, δε θυμάμαι τα συγκεκριμένα, αλλά στο Συμβούλιο πρέπει να έρχεται κατάλογος των διαγραφών που γίνονταν»*. Διατύπωσε τη θέση ότι η Τράπεζα Κύπρου είχε *‘καλό αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου’*. Θέματα εξετάζονταν από Επιτροπές Υπηρεσιακών και κατέληγαν σε επιτροπές Διοικητικού Συμβουλίου. Υπήρχαν τέσσερεις τέτοιες επιτροπές που λειτουργούσαν, ως είπε, μέσα στα πλαίσια της εταιρικής διακυβέρνησης. Η Επιτροπή, αναφερόμενη στους σχετικούς κανόνες, υπέδειξε στον κύριο Αριστοδήμου ότι αποκλείουν συμμετοχή στο Συμβούλιο ατόμων που ανήκαν στο προσωπικό της τράπεζας τα τελευταία πέντε χρόνια πριν αναλάβουν καθήκοντα. Καθώς επίσης τον αποκλεισμό προσώπων τα οποία τα τελευταία τρία χρόνια είχαν σημαντική επιχειρηματική

σχέση με την τράπεζα ή με τον Όμιλο. Στο ερώτημα απάντησε θετικά. Στο επόμενο ερώτημα, κατά πόσο ετηρείτο ο προαναφερθείς κανονισμός, απάντησε ότι όταν εξελέγη πρόεδρος, τηρούσε όλους τους όρους και όλους τους κανονισμούς αλλά και μετέπειτα. Στη συνέχεια, η επιτροπή έκανε αναφορά στον κανονισμό ο οποίος προβλέπει αποστασιοποίηση από συναλλαγές και πιστωτικές διευκολύνσεις από την τράπεζα σε οποιοδήποτε σύμβουλο ο οποίος σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή κατά τα τελευταία τρία έτη δεν είχε χρέη τα οποία υπερέβαιναν τις 500 χιλιάδες Ευρώ. Η απάντησή του ήταν ότι η πρόνοια αυτή αφορά τους ανεξάρτητους συμβούλους.

Ως προς τα φιλοδωρήματα του εκτελεστικού προσωπικού, είπε: «...*αλλά ότι ποτέ δεν θυμάμαι να εδόθησαν τέτοια ποσά στον κύριο Ηλιάδη είτε σε οποιοδήποτε εκτελεστικό ...*». Τα φιλοδωρήματα, είπε, είχαν ως αντικείμενο την ενεργοποίηση των εκτελεστικών μελών στην άσκηση των καθηκόντων τους.

Η απομείωση των ελληνικών ομολόγων, επίσης έδωσε λαβή στην υποβολή σειράς ερωτήσεων στον κύριο Αριστοδήμου.

Πριν την πρώτη απομείωση, είχαν σειρά επαφών με αρμοδίους του Υπουργείου Οικονομικών μέχρι και την Ελληνική Κυβέρνηση, προειδοποιώντας για τις ζημιές που θα επέφερε τέτοιο κούρεμα.

Ως προς τη δεύτερη απομείωση, δεν ζητήθηκε καν η γνώμη της τράπεζας ως προς τις συνέπειες που θα είχε για το τραπεζικό ίδρυμα. Μετέπειτα, προς άμβλυνση των επιπτώσεων, αποταθήκαμε και στις ελληνικές Αρχές οι οποίες μελετούσαν το ενδεχόμενο εκποίησης κρατικής περιουσίας για κάλυψη της ζημιάς που επέφερε η απομείωση στις κυπριακές τράπεζες, πλην ουδέν αποτέλεσμα. Υπογράμμισε ότι μετά την πρώτη απομείωση του Ιουλίου του 2011, έμεινε με την εντύπωση ότι δεν θα ακολουθούσε και δεύτερη.

Σχετικά με την αγορά της Uniastrum, ο μάρτυς είπε ότι όλα τα δεδομένα που τέθηκαν ενώπιον του Συμβουλίου, μαζί και εκθέσεις εμπειρογνομόνων, ήταν ευνοϊκές. Στη συνεδρία για τη λήψη αποφάσεων μετείχαν και οι ξένοι

εμπειρογνώμονες καθώς και οι εκτελεστικοί σύμβουλοι. Η απόφαση λήφθηκε ομόφωνα. Διατύπωσε επιφυλάξεις αναφορικά με την ορθότητα της διαπίστωσης της Ανεξάρτητης Επιτροπής ICFCBS, συγκεκριμένα με την εξής διαπίστωση: «*The main external causes were two. One was the liberalizing effect of Cyprus joining the EU and the euro, which opened up new markets and released large amounts of liquidity under a previously tightly controlled banking system, while simultaneously make it harder for Cyprus to restrain credit growth with traditional monetary levers ...*» προσθέτοντας ότι «...δόθηκε βάρος αρνητικό εις την Τράπεζα Κύπρου, από όλη τη μελέτη συνάγεται τούτο κατά την άποψη μου με αλλότριους σκοπούς».

3.5.8. ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ Ε.

Ο κύριος Ξενοφώντος υπηρέτησε για χρόνια πολλά ως στέλεχος της Τράπεζας Κύπρου, αφυπηρέτησε το 2004, πλην από το 1998 κατέστη μέλος του Συμβουλίου της Τράπεζας Κύπρου. Τον Αύγουστο του 2012 εξελέγη Αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου. Κατέθεσε ενώπιόν μας για σειρά θεμάτων μεταξύ των οποίων η εταιρική διακυβέρνηση, η αγορά ελληνικών ομολόγων, φιλοδωρήματα εκτελεστικών στελεχών, η αγορά της Uniastrum, διαγραφές χρεών και, η απόφαση του Eurogroup του Μαρτίου του 2013 για τη σύμπτυξη της Τράπεζας Κύπρου και της Λαϊκής. Συνάγεται από τη μαρτυρία του ότι κρίσιμες αποφάσεις για τα πραττόμενα λαμβάνονταν από επιτροπές, το δε Συμβούλιο της Τράπεζας βεβαίωνε τις αποφάσεις του χωρίς αν όχι εξονυχιστική έστω διεισδυτική έρευνα. Στην Επιτροπή Κινδύνου πολλές φορές μετείχε και ο Εσωτερικός Ελεγκτής που εκ των πραγμάτων ενείχε στοιχείο αυτονομίας. Ερχόμενοι στα ελληνικά ομόλογα, μας πληροφόρησε ότι η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, μετά από έρευνα, καταδίκασε την αγορά ελληνικών ομολόγων για σειρά λόγων μεταξύ των οποίων και η ανάληψη υπερβολικού κινδύνου και εκτροπή από τα θέσμια λειτουργίας της Τράπεζας. Κάλεσε προς τούτο τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου να υποβάλουν τις παραστάσεις

τους, έχοντας υπόψη τις εξουσίες που της παρέχονται για καταβολή μεγάλου προστίμου ανερχόμενου, όπως μας είπε ο κύριος Ξενοφώντας με κάποιαν επιφύλαξη, μέχρι και 350 χιλιάδες Ευρώ. Για την εξέλιξη του θέματος, δεν έχουμε μαρτυρία. Διαφώνησε ότι η αγορά ελληνικών ομολόγων, μετά την ανακοίνωση του κυρίου Κυπρή της 10/12/2009 ότι η τράπεζα αποξενώθηκε από το πλείστο μέρος αυτού του χαρτοφυλακίου σε ελληνικά ομόλογα, περιήλθε σε γνώση του Διοικητικού Συμβουλίου τον Φεβρουάριο του 2010, ούτε αργότερα, ως ανέφερε, πριν το καλοκαίρι του 2011 όταν έγινε το 'stress test' της Τράπεζας. Οι εκτελεστικοί στο θέμα των ομολόγων - κατά πρώτον λόγο ο κύριος Ηλιάδης και ο κύριος Καρυδάς - είχαν την ευθύνη για την εκτίμηση των κινδύνων και στη συνέχεια την αγορά των ομολόγων. Όταν το θέμα της αγοράς περιήλθε σε γνώση του Συμβουλίου, η πλειοψηφία των μελών του, αντίθετα με τη θέση του κ. Ξενοφώντας, έκρινε ότι η κατάσταση ήταν διαχειρίσιμη. Σε σημείωμά του ο κύριος Ξενοφώντας, της 25^{ης} Μαΐου 2012, αναφέρει: «... a Board of Directors, particularly a Bank Board, is not just a club of friends ...». Συμφώνησε ο κύριος Ξενοφώντας με τη διαπίστωση της ICFCBS ότι υπήρξε «... a Weak Bank Governance», ότι εκτροχιάστηκε «... to corporate governance στην Τράπεζα ....». Προσέθεσε, δε, ότι δεν υπήρχαν τα απαραίτητα 'checks and balances'. Συμφώνησε επίσης με τις διαπιστώσεις της προαναφερόμενης έκθεσης ότι δεν υπήρχε πρόβλεψη συσχετισμός μεταξύ παροχής δανείου και δυνατότητας του χρεώστη να το αποπληρώσει. Ο εκτροχιασμός από τα θέσμια της εταιρικής διακυβέρνησης επετάθη μεταξύ 2006 και 2008. Προκύπτει από τη μαρτυρία του ότι γινόταν αλόγιστος δανεισμός σε 'developers' για την αγορά χωραφιών προς το σκοπό ανάπτυξης. Αυτά ήλθαν στην επιφάνεια, όπως είπε ο κύριος Ξενοφώντας, κατά τη διενέργεια της έκθεσης της PIMCO χωρίς, όπως τόνισε ο ίδιος, να συμφωνεί με τις διαπιστώσεις της έκθεσης. Αμφισβήτησε την ορθότητα διαπιστώσεως της έκθεσης της Alvarez & Marsal, ότι η αγορά νέων ομολόγων περιήλθε σε γνώση του Διοικητικού Συμβουλίου στις 19/02/2010.

Για τη Uniastrum τα πράγματα, ως προκύπτει από τη μαρτυρία του, δεν ήλθαν στο φως στην ολότητά τους ενώπιον του Συμβουλίου. Προηγήθηκε της απόφασης για την αγορά η λήψη συμβουλών από δύο ξένους οίκους, τους J.P.Morgan και Ernst & Young. Ενώπιον του Συμβουλίου τέθηκαν πολλοί φάκελοι. Το *due diligence report* για τη Uniastrum, των Ernst & Young, δεν τέθηκε ενώπιον μας αλλά μόνο σύνοψή του. Μεταξύ άλλων, δεν ήλθε σε φως ότι η τιμή αγοράς ήταν πάνω από τρεις φορές μεγαλύτερη από την καθαρή αξία του ενεργητικού της Uniastrum. Η αγορά της Uniastrum υπήρξε σφάλμα, κατά τον κύριο Ξενοφώντος, η σημερινή αξία της οποίας δεν υπερβαίνει το ένα τρίτο της τιμής αγοράς, εκτός αυτού η Uniastrum οφείλει σήμερα, ως είπε, 700 εκατομμύρια Ευρώ στην Τράπεζα Κύπρου. Ερωτηθείς για τις διαγραφές χρεών, απάντησε ότι αυτές ελέγχονται από το *Risk Committee* και το *Audit Committee*. Η Κεντρική Τράπεζα, όπως είπε, είχε ρόλο στην έγκριση διαγραφών, ο ρόλος του Συμβουλίου ήταν αν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο όρος δευτερεύων στο ζήτημα.

Ιδιαίτερη αναφορά έκαμε στη δανειοδότηση του κυρίου Μιλτιάδη Νεοφύτου μετά που διάβασε στον τύπο ότι ο χρεώστης αυτός έκαμε δωρεάν στο Σωματείο ΟΜΟΝΟΙΑ, 5 από τα 14 εκατομμύρια Ευρώ που του όφειλε. Ο κύριος Νεοφύτου είχε, ως είπε, σημαντικά χρέη στην τράπεζα. Υποβλήθηκε ερώτηση στον κύριο Ξενοφώντος αναφορικά με τη διαγραφή μέρους οφειλής της ανεψιάς του, θυγατέρας του αδελφού του, της κυρίας Μαρίας Ξενοφώντος, να μας πληροφορήσει τι γνωρίζει περί τούτου. Σε απάντηση είπε: «*Πρέπει να σας πω ότι δεν είχα καμιά σχέση με την υπόθεση τούτη, ήξερα ότι κάποτε ο κύριος Βάσος Σιαρλή είχε συναντήσεις μαζί της Μαρίας για να διευθετήσουν παλιές υποθέσεις, τις οποίες φαίνεται ο αδελφός μου ήταν εγγυητής και ο αδελφός μου, αναγκάστηκε ο άνθρωπος, πώλησε κτήματα για να τα κάμει, εκάμαν κάποια διευθέτηση, νομίζω θα ήταν, δεν ξέρω, θα ήταν παραπάνω τόκοι penalty που βάλαν ...*». Ως προς την απαλλαγή εγγυητών του χρέους της, της TAMASOS, τέθηκε ένα σημείωμα ενώπιον του Συμβουλίου το οποίο

έλεγε ότι «... δεν είχαν περιουσιακά στοιχεία οι διάφοροι και ότι ήταν απλώς εκπρόσωπος του κόμματος κ.λ.π. Είχαμε προβλήματα».

Αναφορικά με τις αμοιβές των εκτελεστικών μελών, χαρακτήρισε την παροχή φιλοδωρημάτων ως *‘προπατορικό αμάρτημα’* της Τράπεζας Κύπρου. Υιοθετήθηκε με την πρόσληψη του κυρίου Ηλιάδη ο οποίος προηγουμένως υπηρέτησε στην Ελλάδα. Ο κύριος Ξενοφώντος διατύπωσε την άποψη ότι η παροχή φιλοδωρημάτων δεν αρμόζει σε τράπεζα η οποία είναι *‘retail bank’*, δηλαδή τράπεζα η οποία ασχολείται με τον καθημερινό δανεισμό και τη λήψη καταθέσεων. Ως αποτέλεσμα της πρόσληψης του κυρίου Ηλιάδη, αναμόρφωσαν και το μισθολόγιο του κυρίου Σταυράκη και Κυπρή.

Η παροχή φιλοδωρημάτων αποτελεί πρακτική η οποία υιοθετείται σε *‘investment banks’*, δηλαδή, επενδυτικούς οργανισμούς. Όταν τέθηκε σε ισχύ το διάταγμα του 2009 που περιόριζε τα φιλοδωρήματα σε 50%, αναμορφώθηκαν, ως μας ενημερόρησαν, προς τα άνω οι μισθοί των εκτελεστικών. Αντίθετα προς τον κύριον Ιωάννου, κατέθεσε ότι δεν υπήρχε κανονισμός για την παροχή φιλοδωρήματος σε αποχωρούντα στελέχη της τράπεζας. Σε προηγούμενο στάδιο, διευκρίνισε, αποχώρησε και άλλο στέλεχος της Τράπεζας Κύπρου για να αναλάβει υπουργικά καθήκοντα, ο κύριος Παπαγεωργίου, χωρίς να του παρασχεθεί οποιοδήποτε φιλοδώρημα. Ενωρίτερα, κατά την εξέταση της κατάθεσης του κυρίου Ιωάννου, αναφερθήκαμε σε αυτή την πτυχή της μαρτυρίας του κυρίου Ξενοφώντος επί του θέματος, κάτι το οποίο δε θα επαναλάβουμε. Υπήρχαν κανόνες, όπως κατέθεσε, για την πρόσληψη προσωπικού το οποίο έπρεπε να ήταν ηλικίας κάτω των 30 ετών. Επίσης ανέφερε ότι από καιρού εις καιρόν επιβάλλονταν παγοποιήσεις στην πρόσληψη προσωπικού. Πολλές φορές γίνονταν παραστάσεις ακόμα και από Προέδρους της Δημοκρατίας, όπως από τον κύριο Σπύρο Κυπριανού και από τον κύριο Γλαύκο Κληρίδη για προσλήψεις προσωπικού χωρίς, όμως, όπως προκύπτει από τη μαρτυρία του, να υπάρχει επιμονή περί τούτου. Σε ερώτηση εάν συμφωνεί με τις διαπιστώσεις της

ICFCBS αναφορικά με τον εποπτικό ρόλο της Κεντρικής Τράπεζας, διαβάζοντας του το σχετικό απόσπασμα, απάντησε: «*Πρέπει να πω ότι και εγώ είμαι απογοητευμένος από την εποπτεία η οποία εγένετο στην τράπεζα διότι εγώ, η πρώτη μου κίνηση που έκαμα μετά που έμαθα ότι πήραμε όλα αυτά τα μπόνους, πήγα στον κύριο Πουλλή ...*». Ερωτήθηκε επίσης αν συμφωνεί με τις διαπιστώσεις της ICFCBS ως προς την επικρατούσα culture, διαβάζοντας του το σχετικό απόσπασμα. Μετά από ορισμένες επεξηγήσεις, απάντησε: «*Πιστεύω, ναι*». Τέθηκε υπόψη του επίσης και η διαπίστωση της προαναφερθείσας έκθεσης που λέει : «*The problem in Cyprus is that it was poorly managed*». Απάντησε: «*Εγώ συμφωνώ*».

Ο κύριος Ξενοφώντος ήταν πολύ επικριτικός για την απόφαση σύμπτυξης των δύο τραπεζών που είχε ως πρωταρχικό σκοπό τη μεταβίβαση του ELA το οποίο όφειλε η Λαϊκή για το οποίο, τελικά, θα ήταν υπόλογη η Τράπεζα Κύπρου.

Δεύτερον, απαλλαγή του κράτους από τις οφειλές προς τους εξασφαλισμένους καταθέτες μέχρις 100 χιλιάδων Ευρώ, σε περίπτωση διάλυσης της Λαϊκής λόγω αφερεγγυότητας. Χαρακτήρισε τα αποφασισθέντα στο Eurogroup ως έγκλημα σε βάρος της Τράπεζας Κύπρου, εκφράζοντας την ίδια απογοήτευση και για την πώληση των καταστημάτων των τραπεζών στην Ελλάδα, απολήγοντας σε ζημίες ύψους 3,4 δις Ευρώ.

3.5.9. ΑΡΤΕΜΗ Α.

Ο κύριος Αρτέμη έγινε μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας Κύπρου το Μάρτιο του 2010. Τον Μάιο του 2005 έγινε Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου και τον Αύγουστο του 2012 ο Πρόεδρος του. Ως ανέφερε, ούτε ο ίδιος ούτε η οικογένεια του ούτε και συνδεδεμένες εταιρείες δεν είχαν ποτέ δάνεια από την Τράπεζα Κύπρου. Από το 2004 καθιερώθηκαν κανόνες

εταιρικής διακυβέρνησης που είχαν, μεταξύ άλλων, ως αντικείμενο την κατάργηση συγκέντρωσης εξουσιών σε ένα άτομο. Ως προς το πότε περιήλθε σε γνώση του Συμβουλίου η αγορά ελληνικών ομολόγων μετά τη δήλωση του κυρίου Κυπρή ότι η τράπεζα είχε αποξενωθεί του πλείστου μέρους του χαρτοφυλακίου της σε ελληνικά ομόλογα, απάντησε: *«Τον Αύγουστο του 2011»*. Επί τούτου, η μαρτυρία του συμπίπτει με εκείνη του κυρίου Ξενοφώντος.

Σε σχέση με την επιστολή της Κεντρικής Τράπεζας προς τον κύριο Ηλιάδη της 1/3/2010 για τους κινδύνους που εγκυμονούσε η μεγάλη επένδυση σε ελληνικά ομόλογα, κατέθεσε ότι αυτή περιήλθε σε γνώση του περί τον Μάρτιο του 2012, όταν είχε γίνει αναφορά στα ΜΜΕ επί τούτου από τον τότε Πρόεδρο της Λαϊκής Τράπεζας, τον κύριο Σαρρή. Ως προς την καταδίκη της Τράπεζας Κύπρου από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς για την αγορά ελληνικών ομολόγων, ο κύριος Αρτέμη βεβαίωσε το γεγονός, προσθέτοντας ότι η ενοχή της Τράπεζας συνίσταται στο γεγονός ότι σε δύο περιπτώσεις, η τράπεζα παρέλειψε να προβεί σε ανακοίνωση για την κατοχή των ελληνικών ομολόγων. *«Εμείς»*, ως είπε ο κύριος Αρτέμη, *«... είμαστε με την εντύπωση ότι ίσχυε η δήλωση του κυρίου Κυπρή ότι είχαμε απαλλαγεί από το σύνολο, σχεδόν, των ελληνικών ομολόγων»*. Σχετικά με τα φιλοδωρήματα εκτελεστικών αξιωματούχων της τράπεζας, κατέθεσε ότι μετά από ευρωπαϊκές οδηγίες του 2009, αυτά περιορίστηκαν στο 50% της μισθοδοσίας τους. Σε ερώτηση κατά πόσο στη χορήγηση φιλοδωρημάτων λαμβανόταν υπόψη η συνεχής από το 2008 πτώση της αξίας των μετοχών της Τράπεζας Κύπρου, απάντησε: *«Η τιμή της μετοχής δεν έχει να κάνει τίποτα με την οικονομική θέση της τράπεζας. Δηλαδή, ούτε έχει σχέση .... . Ό,τι προσμετρά...»* είπε, *«... είναι η οικονομική κατάσταση της τράπεζας ...»* προσθέτοντας *«... διότι υπάρχουν άλλοι λόγοι που επηρεάζουν την τιμή της μετοχής»*.

Αναφορικά με την αγορά της Uniastrum, υποβλήθηκε η εξής ερώτηση στον κύριον Αρτέμη : *«Νομίζετε, έστω εκ των υστέρων, ότι υπήρξε μια πολύ*

επιζήμια πράξη για την Τράπεζα Κύπρου η αγορά της *Uniastrum* ...»; Ο κύριος Αρτέμη απάντησε καταφατικά. Συμφώνησε επίσης ότι για τη λειτουργία της *Uniastrum* μετά την απόκτησή της, δαπανήθηκαν 700 εκατομμύρια Ευρώ.

Σε σχέση με τη *Uniastrum*, τέθηκε υπόψη το ακόλουθο απόσπασμα από την κατάθεση του κυρίου Καρυδά ενώπιον της επιτροπής: «*Το πώς έγινε το due diligence (τεχνοοικονομική μελέτη) τόσο από την υπηρεσία της Τράπεζας, όσο και απ' τους Ελεγκτές, το εάν εντοπίστηκαν τα προβληματικά δάνεια και γιατί δε συμπεριλήφθηκαν σε escrow, θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο έρευνας ...*». Απάντησε ότι κανείς δεν διαφώνησε με την αγορά της *Uniastrum*, συμπληρώνοντας «... Άρα, εάν 4 χρόνια μετά, ο κύριος Καρυδάς έχει να μας πει ότι το 2008 είχε αυτά τα ευρήματα, εγείρεται θέμα για τον κύριο Καρυδά που δεν τα έφερε σε γνώση του Διοικητικού Συμβουλίου ...».

Τέθηκε υπόψη του κυρίου Αρτέμη το ακόλουθο μέρος της έκθεσης της ICFCBS σχετικά με την απόκτηση ελληνικών ομολόγων: «*When domestic sources of funding eventually ran out, they used official liquidity support to fund further expansion, including the fatal step (το 'θανάσιμο βήμα') of acquiring 5.7bn Euro of Greek Government Bonds (GGBs) which was to cost them 4.5bn Euro in losses eventually.*» Αναφέρθηκε, βέβαια, ότι οι απώλειες δεν αφορούν μόνο την Τράπεζα Κύπρου αλλά και άλλες τράπεζες. Ερωτήθηκε εάν συμφωνεί με τη διαπίστωση, δοθέντος ότι, ως μας είπε, οι αγορές ομολόγων δεν εγκρίνονταν από το Διοικητικό Συμβούλιο. Στο ερώτημα, δόθηκε η εξής απάντηση: «*Δεν νομίζω ότι ήταν χωρίς επίβλεψη*».

Άλλη ερώτηση αφορούσε την έκθεση της ICFCBS ως προς τις 'business methods'. Του δόθηκε το σχετικό απόσπασμα από την έκθεση και ερωτήθηκε εάν συμφωνεί με τα συμπεράσματα. Έδωσε την ακόλουθη απάντηση: «*Τη συμμερίζομαι εν μέρει .... Θα πρέπει να πω ότι είναι γεγονός ότι την περίοδο 2005-2008, με την ανάθεση της τότε νέας ηγεσίας της τράπεζας, του κυρίου Ηλιάδη και του κυρίου Σταυράκη, αναπτύχθηκε πολύ ραγδαία η παροχή δανείων, ιδιαίτερα στον τομέα της ανάπτυξης ακινήτων ....*».

Στο επόμενο ερώτημα κατά πόσο συμφωνεί με τη διαπίστωση της προαναφερθείσας επιτροπής ότι η παροχή μεγάλων εξουσιών σε εκτελεστικά στελέχη στην απουσία του πρέποντος ελέγχου, συμφώνησε, ότι η παροχή ορισμένων δανείων ήταν ριψοκίνδυνη, διεφώνησε όμως γενικά με την πιο πάνω διαπίστωση ως προς τη λειτουργία της Τράπεζας Κύπρου. Συμφώνησε, όμως, με διαπιστώσεις που έγιναν σε άλλο σημείο της έκθεσης, ότι η επίβλεψη των τραπεζών ήταν χαλαρή και όχι η πρέπουσα.

Τέθηκαν υπόψη του κυρίου Αρτέμη οι παρατηρήσεις της προαναφερθείσας έκθεσης ως προς την κουλτούρα που επικρατούσε στον τραπεζικό τομέα και ερωτήθηκε εάν συμφωνεί με τα συμπεράσματα: *«Culture. We found that a common cause behind many of Cyprus' problems lay in culture and attitudes. A frequent observation by people we spoke to was that the Cyprus establishment was too closed, that personal and political relationships played too great a role in the management of its business affairs and that needed to be more open to different ideas and people»*. Στο ερώτημα αν συμφωνεί, ο κύριος Αρτέμη απάντησε καταφατικά. Συμφώνησε όμως απόλυτα με τις διαπιστώσεις της ICFCBS ότι η καθυστέρηση σύναψης συμφωνίας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιούλιο του 2012, είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή πολύ αυστηρότερων όρων τον Μάρτιο του 2013.

Ως είπε για την αγορά της Uniastrum, τόσο ο ίδιος όσο και άλλα μέλη, ήταν προβληματισμένοι για τη συνομολόγηση της συμφωνίας και έθεσε στο Συμβούλιο το ερώτημα εάν έπρεπε να διαπραγματευτεί την αγορά της Ρωσικής τράπεζας ή ακόμα και την αποχώρηση από την εξαγορά. Σε σχέση με τις διαγραφές χρεών, δεν ήταν σε θέση να ανακαλέσει στη μνήμη του λεπτομέρειες, εκτός στην περίπτωση της TAMASOS HOTEL ENTERPRISES η οποία σχετιζόταν με το ΑΚΕΛ.

Σε άλλο ερώτημα, επιβεβαίωσε το γεγονός ότι η κυρία Κυπριανού, σύζυγος του κυρίου Άντρου Κυπριανού, προσλήφθηκε τον Αύγουστο του 2012 στην υπηρεσία της Τράπεζας Κύπρου. Σε σχέση με την παροχή φιλοδωρήματος στον κύριο Σταυράκη, επί τη αποχωρήσει του από την Τράπεζα, ανέφερε ότι το θέμα συζητήθηκε στο Διοικητικό Συμβούλιο και ότι λήφθηκε υπόψη ότι δεν έφευγε για να καταλάβει θέση σε ανταγωνιστικό οργανισμό. Στο ερώτημα κατά πόσο υπήρχε πρακτική της τράπεζας ή αρχή ή κανόνας, να παραχωρούνται τέτοια φιλοδωρήματα όταν ένας αποχωρούσε, ο κύριος Αρτέμη απάντησε: « Όχι, δεν νομίζω».

Ο μάρτυς ήταν πολύ επικριτικός για τη συμφωνία για πώληση των παραρτημάτων της Τράπεζας στην Ελλάδα η οποία υπήρξε εξαιρετικά ζημιογόνος και, γενικότερα, στους λόγους που οδήγησαν σε πτώση της Τράπεζας. Εξειδίκευσε τους ακόλουθους λόγους ότι συνέβαλαν στην κατιούσα των τραπεζών, πρώτον, τη συμφωνία για την απομείωση των ελληνικών ομολόγων χωρίς κανένα αντάλλαγμα που υπήρξε ζημιογόνος για τις τράπεζες. Κατά δεύτερον λόγο, πηγή ζημιών, ως ανέφερε, προήλθε από την έντονη και συνεχιζόμενη πολιτική που κήρυξε η προηγούμενη κυβέρνηση εναντίον του τραπεζικού συστήματος που είχε ως αποτέλεσμα υπονόμηση της εμπιστοσύνης των καταθετών στις τράπεζες με αποτέλεσμα τη φυγή καταθέσεων από κυπριακά τραπεζικά ιδρύματα.

Τέλος, έκαμε τη διαπίστωση ότι η επιλογή της PIMCO ήταν ατελής και τα ευρήματά της ανακριβή. Συμπλήρωσε, δε, ότι τον Ιούλιο του 2012 η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου και η Τρόικα, υπολόγισαν τις ανάγκες των τραπεζών στα 10 δις Ευρώ. «Δηλαδή, ...» ως είπε, «... *οδηγηθήκαμε σε μια αυτοεπιβεβαιούμενη προφητεία, εάν θέλετε*».

3.5.10 ΚΑΡΥΔΑΣ Ν.

Ο κύριος Καρυδάς, Γενικός Διευθυντής Διεύθυνσης Κινδύνων του Συγκροτήματος, κατέθεσε ενώπιον της Επιτροπής για θέματα του κλάδου υπηρεσίας του ο οποίος διαιρείται σε τρία τμήματα :

- (α) Κίνδυνοι αγοράς,
- (β) Πιστωτικοί κίνδυνοι και,
- (γ) Λειτουργικοί κίνδυνοι.

Σε ερωτήσεις της Επιτροπής εξήγησε ότι μεταξύ Σεπτεμβρίου και Οκτωβρίου του 2009 πωλήθηκαν ελληνικά ομόλογα αξίας 1,7 δις Ευρώ, παρέμεινε στην κατοχή της τράπεζας μόνο ένα μικρό ποσό ομολόγων, γεγονός που επιβεβαίωσε σε συνεδρία του Διοικητικού Συμβουλίου την 11/12/2009, λέγοντας, ως μας ανέφερε, ότι *«ο κίνδυνος που αναλαμβάνει η τράπεζα έναντι των ομολόγων της Ελληνικής Κυβέρνησης είναι χαμηλός καθώς η Τράπεζα Κύπρου μείωσε σημαντικά τις μετοχές της σε ελληνικά ομόλογα από την αρχή του έτους μέχρι τα τέλη Οκτωβρίου»*.

Η Επιτροπή παρέπεμψε τον κύριο Καρυδά σε επιστολή της Τράπεζας Κύπρου στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς την 06/07/2012, όπου υποδεικνύεται ότι οι αγορές ελληνικών ομολόγων γινόντουσαν με προφορικές οδηγίες του κυρίου Α. Ηλιάδη και του κυρίου Ν. Καρυδά. Ο κύριος Καρυδάς ανέφερε ότι τα γραφόμενα είναι αναληθή και ότι η επιστολή στάληκε με οδηγίες του κυρίου Κυπρή, χωρίς να συμβουλευθεί τον ίδιο. Για την ύπαρξη της επιστολής αυτής, όπως ανέφερε, πληροφορήθηκε από τον Τύπο, εφημερίδα ΑΛΗΘΕΙΑ, τον Αύγουστο του 2012. Αναφερόμενος στην επιστολή της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου, της 01/03/2010, ως προς τους κινδύνους που εγκυμονούσε κατοχή ελληνικών ομολόγων, ο κύριος Καρυδάς είπε ότι, *«ως αποτέλεσμα, επαύσαμε να αγοράζουμε νέα ομόλογα εκτός από μίαν ποσότητα 52 εκατομμυρίων, τον Απρίλιο του 2010»*. Ως προς τη διάθεση ή μείωση του

αριθμού των ομολόγων, απάντησε ότι «τα ομόλογα εκρατούντο μέχρι τη λήξη τους». Παράλληλα, είπε ότι «τα stress tests για την τράπεζα ήταν ευμενής».

Τον Σεπτέμβρη, Οκτώβρη, του 2009, διατέθηκαν ελληνικά ομόλογα αξίας 1,7 δις Ευρώ. Το Συμβούλιο καθόριζε τα όρια για την αγορά ελληνικών ομολόγων τα οποία τον Ιούλιο του 2009 είχαν καθοριστεί σε 3 δις Ευρώ. Τον Μάρτιο του 2010, σε συνεδρία του «Rating Committee» της τράπεζας, ενημερώθηκαν ότι τα όρια περιορίστηκαν για την αγορά ελληνικών ομολόγων σε 2 δις. Στην ίδια συνεδρία έγινε η εκτίμηση ότι η ελληνική οικονομία είχε περάσει τους χειρότερους κινδύνους και ότι δεν υπήρχε ενδεχόμενο πτώχευσης της χώρας. Επέκρινε την έκθεση Alvarez & Marsal σε σχέση με το κείμενο της οποίας τού τέθηκαν ερωτήσεις με το αιτιολογικό ότι δεν ήταν αντικειμενική.

Σχετικά με τις διαγραφές δανείων σε εταιρείες στις οποίες ήταν αναμειγμένα πολιτικά πρόσωπα - TAMASOS HOTEL ENTERPRISES (ΠΕΟ-ΑΚΕΛ), Αχιλλέας Κυπριανού, Σαμψών - απάντησε ότι «... Παλιά, λόγω του ότι τα δάνεια προς σωματεία πάντοτε κατέληγαν σε πιέσεις για διαγραφή, υπήρχε η πολιτική της τράπεζας να μην δίνονται δάνεια σε σωματεία ...». Πρόσθεσε, δε, ότι «με αυτό τον τρόπο κάποιοι για να εξυπηρετήσουν κάποια σωματεία, ίσως έδιναν δάνεια σε τρίτα πρόσωπα για λογαριασμόν σωματείων». Σε μεταγενέστερο στάδιο, πρόσθεσε επί του θέματος: «Ενδεικτικά, αναφέρω τις υποχρεώσεις της ΟΜΟΝΟΙΑΣ και του Μιλτιάδη Νεοφύτου, οι λογαριασμοί του οποίου χρησιμοποιούνταν για την έμμεση χρηματοδότηση της ΟΜΟΝΟΙΑΣ. Για τους πιο πάνω λογαριασμούς, υπήρξαν τηλεφωνικές παρεμβάσεις προς τον Α. Ηλιάδη και τον Θ. Αριστοδήμου, από τον τότε Πρόεδρο Δ. Χριστόφια και τον Γενικό Γραμματέα του ΑΚΕΛ Α. Κυπριανού, υποσχόμενοι ότι οι υπερβάσεις εκατομμυρίων που θα παραχωρούσαν προσωρινά κατά ή περί τον Μάιο – Ιούνιο του 2012 προς τον Μιλτιάδη Νεοφύτου, θα καλύπτονταν από άλλες πηγές. Πληροφορήθηκα για το περιεχόμενο των συνομιλιών αυτών, αμέσως μετά από τους ίδιους τους Α. Ηλιάδη και Θ. Αριστοδήμου ...».

Για τα άλλα δάνεια τα οποία διαγράφηκαν, ο κύριος Καρυδάς δεν ήταν σε θέση να μας δώσει οποιεσδήποτε πληροφορίες, είτε γιατί έγιναν πριν να πάει στην Τράπεζα, είτε γιατί δεν μπορούσε να ανακαλέσει στη μνήμη του λεπτομέρειες.

Τέθηκε υπόψη του κυρίου Καρυδά σειρά διαπιστώσεων της ICFCBS, πρώτον, για την ύπαρξη *'weak bank governance'*, διαβάζοντάς του το σχετικό απόσπασμα. Στο ερώτημα απάντησε ότι *«αυτό, βασικά, πρέπει να το απαντήσουν τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου γιατί εκεί είναι που αναφέρεται»*.

Σχετικά με τις διαπιστώσεις της ίδιας επιτροπής για τα *«banking methods»* που τέθηκαν υπόψη του, απάντησε ότι οι διαπιστώσεις δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, λαμβάνοντας υπόψη ότι πολλές φορές μετά τη χορήγηση δανείων λόγω αλλαγής συνθηκών, οι δυνατότητες του χρεώστη προς αποπληρωμή του χρέους, μεταβάλλονται. Καλούμενος να σχολιάσει τη διαπίστωση που έγινε στην προαναφερθείσα έκθεση, ότι η καθυστέρηση συνομολόγησης συμφωνίας υποστήριξης της κυπριακής οικονομίας από το Eurogroup τον Ιούλιο του 2012 για πολλούς λόγους υπήρξε ζημιογόνος, απάντησε: *«Συμφωνώ με αυτό, αλλά μπορώ να προσθέσω και κάτι άλλο, το μεγαλύτερο πρόβλημα που δημιουργήθηκε στις τράπεζες της Κύπρου και στο τραπεζικό σύστημα, ήταν η **συνεχής κατηγορία των τραπεζών από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τον Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, ..., λέγοντας ότι οι τράπεζές μας ήταν διαλυμένες ...**»*.

Σχολιάζοντας την αναφορά της έκθεσης στην επικρατούσα κουλτούρα στον τραπεζικό τομέα, η οποία του αναγνώστηκε, ανέφερε: *«Προσωπικά, εγώ δεν έχω κάνει χάρη σε κανένα ...»* προσθέτοντας στη συνέχεια ότι για το λόγο αυτό δεν είχε υποστήριξη από κανένα. Σε αναφορά του για τη λήψη απόφασης για την αγορά της Uniastrum, είπε ότι ο κύριος Ξενοφώντος είχε διατυπώσει κάποιες αμφιβολίες στις οποίες αντεπαρεβλήθη ο κύριος Κυπρή, λέγοντας ότι *«... είναι μια ευκαιρία την οποία δεν πρέπει να χάσουμε»*. Όλοι

οι εκτελεστικοί που μίλησαν πριν από τον ίδιο, ήταν ένθερμοι υποστηρικτές της αγοράς. Τελικά, και ο ίδιος, με κάποιον σκεπτικισμό, συναίνεσε στην αγορά.

Αναφερόμενος στους λόγους αποχώρησης του από την Τράπεζα στις 31/08/2012, ανέφερε ότι αυτό ήταν η εκφρασθείσα επιθυμία του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας που υλοποιήθηκε από την τράπεζα με αναδόμηση της διευθυντικής δομής.

Τέλος, ανέφερε: *«Τελικά, απομακρύνθηκα από την τράπεζα στις 31/08/2012 με βάση τη ψευδή μαρτυρία του Μ. Πεκρή, ότι του είχα δώσει δήθεν οδηγίες να διαρρεύσει στον Τύπο έγγραφα της Τράπεζας, τα οποία ήταν όμως όλα εις βάρος μου. Όμως ...»* επανειλημμένα τόνισε, *«... η απομάκρυνση μου εξυπηρετούσε και συγκεκριμένα στελέχη της Τράπεζας Κύπρου τα οποία ήθελαν να μου φορτώσουν όλα τα κακώς έχοντα στην Τράπεζα ...»*.

Αναφέρθηκε, τέλος, στην πρόσληψη της κυρίας Κυπριανού, συζύγου του Γενικού Γραμματέα του ΑΚΕΛ, λέγοντας: *«... σε συνεργασία με τον Β. Σιαρλή, προσέλαβαν τη σύζυγο του Α. Κυπριανού στο Πολιτιστικό Ίδρυμα της Τράπεζας Κύπρου σε ηλικία σημαντικά μεγαλύτερη του ορίου που προβλέπεται στην πολιτική της Τράπεζας και σε περίοδο που υπήρχε παγοποίηση στις προσλήψεις. Και τούτο, χωρίς να το γνωρίζουν εκ των προτέρων, ούτε ο Α. Ηλιάδης ούτε ο Θ. Αριστοδήμου ....»*.

3.5.11 ΚΥΠΡΗΣ Γ.

Άλλο εκτελεστικό στέλεχος της τράπεζας και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου που κατέθεσε ενώπιόν μας, είναι ο κύριος Κυπρή ο οποίος εντάχθηκε στην Τράπεζα Κύπρου το 1980 και από το 1993 μέχρι το 2004 διετέλεσε Γενικός Οικονομικός Διευθυντής του Συγκροτήματος. Από το 2005 διορίστηκε Πρώτος Γενικός Διευθυντής και το 2006 κατέστη μέλος του

Διοικητικού Συμβουλίου. Το 2010 διορίστηκε Αν. Διευθυντής Σύμβουλος και στις 12/07/2012 διορίστηκε Διευθύνων Σύμβουλος σε αντικατάσταση του κυρίου Ηλιάδη ο οποίος παραιτήθηκε.

Κατά πρώτον, ερωτήθηκε ως προς τα φιλοδωρήματα τα οποία έπαιρναν τα εκτελεστικά μέλη σε συσχετισμό με τους κινδύνους που λάμβαναν για την κερδοφορία της τράπεζας. Στο ερώτημα έδωσε την ακόλουθη απάντηση: «Οι κίνδυνοι οι οποίοι λαμβάνονται αντικατοπτρίζονται με κάποιους δείκτες απόδοσης ...» προσθέτοντας, «... με τους δείκτες των επισφαλειών μιας τράπεζας. Ήταν ένας από τους παράγοντες οι οποίοι επηρέαζαν το κατά πόσο ένα μέλος θα πάρει είτε ολόκληρο το bonus, ας το πούμε, που εδικαιούτο». Σχετικά με τις χορηγήσεις δανείων σε εκτελεστικά μέλη του Συγκροτήματος, απάντησε ότι το θέμα ήταν εκτός των αρμοδιοτήτων του, κατά συνέπεια δεν ήταν σε θέση να προβεί σε οποιεσδήποτε εκτιμήσεις.

Ως προς την εσωτερική διακυβέρνηση και την οργανική της δομή σε σχέση με τις οδηγίες του 2006 μέχρι το 2010 και τις πρόνοιες του Άρθρου 18 της σχετικής νομοθεσίας ως προς την ανεξαρτησία συμβούλων και διευθυντικών στελεχών και την τήρησή τους, απάντησε αρνητικά, προσθέτοντας ότι το γεγονός αναφερόταν στους λογαριασμούς της Τράπεζας. Συγκεκριμένα, στην Ετήσια Έκθεση του 2011, διαπιστώνεται ότι πέντε μέλη δεν τηρούσαν κάποιον από τους όρους που προνοούσε ο κώδικας είτε διότι υπηρετούσαν μετά τη συμπλήρωση εννέα ετών, είτε λόγω δανεισμού τους από την τράπεζα.

Διαφωτιστική υπήρξε η μαρτυρία του κυρίου Κυπρή ως προς την αγορά και διάθεση ελληνικών ομολόγων. Αναφέρθηκε σε απόφαση του Συμβουλίου ότι τουλάχιστον για την περίοδο μέχρι το πρώτο εξάμηνο του 2009, η Ελλάδα εθεωρείτο ως *'home country'*. Τα πρώτα σύννεφα άρχισαν να παρουσιάζονται στον ορίζοντα της ελληνικής οικονομίας το δεύτερο εξάμηνο του 2009. Έκαμε αναφορά στη διάθεση ελληνικών ομολόγων τον Σεπτέμβριο,

Οκτώβρη του 2009 και, συνακόλουθα, στη δήλωσή του στο Stock Watch της 10/12/2009.

Ο κύριος Ηλιάδης εξέφρασε προς τον κύριο Κυπρή τη δυσφορία του για τη δήλωση και ότι είχε παραστάσεις για τη δημοσιοποίηση του γεγονότος της απαλλαγής από ελληνικά ομόλογα, από Έλληνες πολιτικούς. Την ίδια ημέρα δόθηκαν οδηγίες από τον κύριο Ηλιάδη, δηλαδή στις 10/12/2009, για νέα αγορά ελληνικών ομολόγων, προφανώς σε συνεννόηση με τον κύριο Καρυδά. Το γεγονός αυτό δεν γνωστοποιήθηκε στη συνεδρία του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας Κύπρου την επαύριον, δηλαδή στις 11/12/2009.

Το Δεκέμβριο του 2010 και μετά στην επόμενη περίοδο, η επένδυση σε ελληνικά ομόλογα αυξήθηκε σε 2 δις και 124 εκατομμύρια. Οι αγορές συνεχίστηκαν καθόλη τη διάρκεια του πρώτου τριμήνου το 2010. Περί νέων αγορών ελληνικών ομολόγων δεν είχαμε πληροφορηθεί, ως είπε, ούτε εγώ αλλά ούτε και το Συμβούλιο.

Το γεγονός περιήλθε σε γνώση του κυρίου Κυπρή, όπως είπε, όταν ετοιμάζονταν οι λογαριασμοί για το τέλος του χρόνου που, ως συνάγεται από τη μαρτυρία του, τέθηκαν υπόψη του Διοικητικού Συμβουλίου στη συνεδρία του, της 19^{ης} Φεβρουαρίου 2010. Κατά τη συνεδρία εκείνη το Διοικητικό Συμβούλιο υιοθέτησε, ως μας είπε, τις θέσεις του Διευθύνοντα Συμβούλου, δηλαδή του κυρίου Ηλιάδη.

Ερχόμενος στην προειδοποιητική επιστολή της Κεντρικής Τράπεζας της 01/03/2010, για τους κινδύνους που ενείχε το χαρτοφυλάκιο σε ελληνικά ομόλογα, ανέφερε ότι η επιστολή απευθυνόταν στον κύριο Ηλιάδη ο οποίος την απέστειλε στο Γενικό Διευθυντή του Συγκροτήματος Διαχείρισης Κινδύνων, όπως προβεί σε «... *ανάλογο χειρισμό σε συνεννόηση πάντα με τον κύριο Ηλιάδη*». Η επιστολή δεν περιήλθε σε γνώση των υπολοίπων μελών της Εκτελεστικής Διεύθυνσης ή του Διοικητικού Συμβουλίου «... *μέχρι τις αρχές*

του '12 - εάν δεν κάνω λάθος - όπου μια άλλη τράπεζα διέρρευσε στον Τύπο ότι υπήρχε αυτή η επιστολή».

Τέθηκαν υπόψη του κυρίου Κυπρή οι διαπιστώσεις της ICFCBS σε σχέση με το επίπεδο διακυβέρνησης του το κείμενο που σχετίζεται με Weak Bank Governance, απάντησε *‘επικροτώ πλήρως’*. Διαφώνησε με τις διαπιστώσεις της Alvarez & Marsal ότι έγινε εσκεμμένη προσπάθεια λογιστικής απόκρυψης της ζημίας που υπέστη η Τράπεζα από την απομείωση ελληνικών ομολόγων. Είπε ότι *«το θέμα αντιμετωπίστηκε στους λογαριασμούς μέσα στα παραδεκτά πλαίσια»*. Δεν συμφώνησε με τις διαπιστώσεις της ICFCBS ότι η δανειοδότηση γινόταν χωρίς επικέντρωση στις δυνατότητες του δανειστή για αποπληρωμή. Είπε ότι υπήρχαν εσωτερικοί κανονισμοί προς τούτο οι οποίοι ετηρούντο. Σε σχέση με την ύπαρξη χαλαρής εποπτείας από την Κεντρική Τράπεζα, όπως διαπιστώνεται στην έκθεση της ICFCBS, το κείμενο της οποίας τέθηκε υπόψη του, απάντησε, *«Συμφωνώ στο βαθμό που αφορούν θέματα τα οποία περιήλθαν στη γνώση μου ...»*. Ως προς το χαρακτηρισμό της κουλτούρας που επικρατούσε στη λειτουργία της τράπεζας, τέθηκαν υπόψη του τα γραφόμενα στην έκθεση της ICFCBS. Στο ερώτημα για την παροχή των παρατηρήσεων του επί τούτου, είπε: *«... Δεν μπορώ να διαφωνήσω με τις παρατηρήσεις»*. Συμφώνησε επίσης με τις διαπιστώσεις της προαναφερθείσας έκθεσης ότι η καθυστέρηση συνομολόγησης συμφωνίας με την Τρόικα τον Ιούλιο του 2012, υπήρξε ζημιογόνος. Επληροφόρησε την Επιτροπή ότι πριν την απομείωση των ελληνικών ομολόγων, η κυβέρνηση ζήτησε τις απόψεις των τραπεζών επί του θέματος.

Υπήρξε πολύ επικριτικός για τη συμφωνία του Μαρτίου του 2013 ως προς την σύμπτυξη Τράπεζας Κύπρου και Λαϊκής και τη διάθεση των υποκαταστημάτων των τραπεζών στην Ελλάδα. Υπογράμμισε ότι επί τούτου δεν ζητήθηκε η γνώμη της Τράπεζας Κύπρου ούτε υπήρχε ανταπόκριση στο αίτημα για συμμετοχή αντιπροσωπείας της Τράπεζας στις διαπραγματεύσεις. Τους λέχθηκε τηλεφωνικά, ότι *«... ήταν θέμα της Τρόικας πλέον και δεν ήθελαν*

την παρουσία των τραπεζών». Και νέα παράκλησή τους για συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις σχετικά με θέματα της τράπεζας, ως είπε ο κύριος Κυπρής, απέβη εις μάτην.

Η συμφωνία που επιτεύχθηκε τον Μάρτιο στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για σύμπτυξη ή συνένωση της Τράπεζας Κύπρου και Λαϊκής, δεν ήταν προς το συμφέρον της Τράπεζας Κύπρου. Ως αποτέλεσμα, η Τράπεζα Κύπρου επωμίστηκε το χρέος της Λαϊκής σε EΛA, ανερχόμενο σε 9,5 δις Ευρώ. Η Τράπεζα δεν είχε χρέος σε EΛA πριν τις 19/02/2013 όταν δανείστηκε, για πρώτη φορά, 1 δις Ευρώ. Σε σχέση με την απομείωση καταθέσεων, δεν υπήρχε καμιά προειδοποίηση από την κυβέρνηση, αντίθετα, τον Φεβρουάριο του 2013 η Κεντρική Τράπεζα εξέδωσε ανακοίνωση ότι το κούρεμα καταθέσεων ήταν πράξη που αντίκειται προς το Σύνταγμα.

Για την αγορά της Uniastrum, έκαμε αναφορά για τη λήψη εκθέσεων από τους Οίκους JPMorgan και Ernst & Young και ότι η απόφαση του Συμβουλίου για την αγορά της Τράπεζας ήταν ομόφωνη.

Αναφορικά με τη διαγραφή χρεών, κατέθεσε ότι μέχρι τις 12 Ιουλίου που διορίστηκε Διευθύνων Σύμβουλος, δεν είχε οποιαδήποτε ανάμειξη είτε στη χορήγηση δανείων είτε στη διαγραφή δανείων.

3.5.12. ΗΛΙΑΔΗΣ Α.

Ο κύριος Ηλιάδης υπηρέτησε ως Γενικός Διευθυντής της Τράπεζας Κύπρου Ελλάδος από την ίδρυση της το 1991 μέχρι το τέλος του 2004. Από το 2005 έγινε Ανώτατος Εκτελεστικός Διευθυντής του Συγκροτήματος, θέση την οποία κατείχε μέχρι τις 10/07/2012 που παραιτήθηκε. Διετέλεσε επίσης μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου από το 2006 μέχρι την παραίτησή του. Σχετικά με τη χορήγηση φιλοδωρήματος επί τη αποχωρήσει στελέχους της Τράπεζας, ανέφερε ότι αυτό ήταν χαριστικό μέτρο. Τέτοιο φιλοδώρημα δόθηκε στον

κύριο Ξενοφώντος και στον κύριο Σταυράκη. Αρνήθηκε ότι τα δάνεια που συνήψε από την Τράπεζα Κύπρου εκείνος και μέλη της οικογένειας του ή εταιρεία της οικογένειας του, χορηγήθηκαν με ευνοϊκούς όρους. Ως προς τα ελληνικά ομόλογα, κατέθεσε ότι αρμόδιοι για την αγορά ήσαν -

- (α) η Επιτροπή ALCO που καθόριζε το πλαίσιο αγοράς κ α ι ,
- (β) η Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων του Διοικητικού Συμβουλίου και το ίδιο το Διοικητικό Συμβούλιο.

Ο κύριος Ηλιάδης αρνήθηκε ότι η αγορά ομολόγων στις 10/12/2009 μετά την ανακοίνωση από τον κύριο Κυπρή ότι η Τράπεζα αποξενώθηκε του πλείστου μέρους του χαρτοφυλακίου της σε ελληνικά ομόλογα, έγινε με οδηγίες του, λέγοντας, μεταξύ άλλων, ότι η μαρτυρία του κυρίου Κυπρή επί του προκειμένου είναι ψευδής. Υποστήριξε ότι η προειδοποιητική επιστολή της Τράπεζας Κύπρου της 01/03/2010 προς τον ίδιον, περιήλθε σε γνώση του το 2012.

Διερωτάται ένας, αν είναι σωστά τα λεγόμενά του, κατά πόσο υπήρξε πλήρης αδράνεια στην εκπλήρωση των καθηκόντων του ως το ανώτατο εκτελεστικό στέλεχος της Τράπεζας Κύπρου.

Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις που περιέχονται στο σημείωμα της 21/12/2005, ο Ανώτατος Εκτελεστικός Διευθυντής του Συγκροτήματος είναι, σύμφωνα με την απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της 26/07/2004. Το εύρος των εξουσιών του προσδιορίζεται ως εξής : -

- (α) ο πρώτος στην εκτελεστική ιεραρχία του Συγκροτήματος,
- (β) προεδρεύει της Ανώτατης Εκτελεστικής Επιτροπής,
- (γ) έχει τη γενική εποπτεία και ευθύνη της Εκτελεστικής Διεύθυνσης του Συγκροτήματος κ α ι ,
- (δ) ως πρώτος στην ιεραρχία, είναι υπόλογος στον Πρόεδρο, Επιτροπή Προέδρου, και το Διοικητικό Συμβούλιο, για την εύρυθμη λειτουργία του

Συγκροτήματος και την υλοποίηση των στρατηγικών στόχων και σχεδίων αυτού, όπως εγκρίνονται από το Διοικητικό Συμβούλιο.

Αμφισβήτησε τη μαρτυρία του κυρίου Κυπρή, του κυρίου Ξενοφώντος και του κυρίου Αρτέμη, ότι έμαθαν για την αγορά ομολόγων το καλοκαίρι του 2011. Σημείωσε, δε, ότι στους Λογαριασμούς της 31/12/2009 καταγράφεται ότι η Τράπεζα κατείχε ελληνικά ομόλογα αξίας 927 εκατομμυρίων Ευρώ.

Ο κύριος Ηλιάδης αρνήθηκε, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, ότι η αγορά ομολόγων της 10/12/2009 ήταν σε γνώση του.

Σε σχέση με τις οδηγίες της Κεντρικής Τράπεζας του 2007, που προσδιορίζουν την επικινδυνότητα χώρας και την καθιέρωση διαδικασιών για την αξιολόγησή τους, απάντησε ότι υπήρχε ο Γενικός Διευθυντής Κινδύνων 'ρίσκων' «... στο οποίο βάλλαμε και τον κίνδυνο αγοράς και τον κίνδυνο των *operations* ...». Τον Σεπτέμβρη του 2009 που διατέθηκε το πλείστο μέρος των ελληνικών ομολόγων, δεν σημειώθηκε οποιαδήποτε ζημία διότι η πώληση έγινε πριν ανακοινωθεί 'το έλλειμμα', εννοώντας στην ελληνική οικονομία. Για τις νέες αγορές ομολόγων τέλος του 2009 και αρχές του 2010 ότι είναι ανεπιθύμητο η Τράπεζα να εκτίθεται σε μεγάλο κίνδυνο από μίαν συγκεκριμένη επένδυση, όπως τα ελληνικά ομόλογα, απάντησε: «..... αν θεωρείτο ο κίνδυνος των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου μεγάλος, έπρεπε και οι Κεντρικές Τράπεζες να δώσουν τις ανάλογες οδηγίες για να τυγχάνουν πιο αυστηρού χειρισμού ...». Συνοψίζοντας τη θέση του επί του θέματος, τα μέλη του Συμβουλίου ήταν ή έπρεπε να ήταν ενήμερα για τα ελληνικά ομόλογα και αν πίστευαν ότι ο κίνδυνος ήταν αυξημένος, έπρεπε να αναφέρουν στο Συμβούλιο να μειωθεί η έκθεση στο μηδέν.

Ερωτηθείς για την εξαγορά της Uniastrum, ο κύριος Ηλιάδης κατέθεσε ότι οι διαπραγματεύσεις άρχισαν τον Φεβρουάριο-Μάρτιο του 2008. Ερωτήθηκε ο κύριος Ηλιάδης, αναφορικά με την υποβάθμιση της Uniastrum στις 05/06/2008 από τους Moody's από σταθερή σε αρνητική, εξηγώντας ότι «*the change in outlook on Uniastrum's deposit ratings reflects its weak financial*

performance over the past two years ...», ο κύριος Ηλιάδης απάντησε : «Δεν μπορώ να θυμώμαι κάθε λεπτομέρεια».

Τέθηκε στον κύριο Ηλιάδη ότι ο Οίκος Fitch υποβάθμισε την Τράπεζα Κύπρου αρχάς Νοεμβρίου του 2008, μετά την τελική συμφωνία για την αγορά της Uniastrum. Ο κύριος Ηλιάδης απάντησε: *«Αυτό, κύριε Πρόεδρε, συμβαίνει, συχνά έρχονται και κάνουν αξιολογήσεις μετά από μια εξαγορά και μπορεί να δίνουν κάποιες ενδείξεις οι οποίες αναμένουν να δουν πώς θα εξελιχθούν τα πράγματα ...».*

Σχετικά με την τιμή αγοράς της Uniastrum, το ενεργητικό της οποίας καθορίστηκε σε 161 εκατομμύρια Ευρώ, καταβλήθηκε ποσό 539,8 εκατομμυρίων Ευρώ, αντανακλόν ποσοστό 235% ως υπεραξία. Στο ερώτημα δόθηκε η εξής απάντηση: *«Η εξαγορά, κύριε Πρόεδρε, με τη συμβουλή της JPMorgan, τους Υ & Ks, τους Ernst & Young, έγινε αφού επισκέφθηκαν τη Ρωσία και οι 10 – 12 Γενικοί Διευθυντές της Τράπεζας, ο καθένας να αξιολογεί τον τομέα του και έγινε η εξαγορά και πήγαν όλα αυτά τα στοιχεία στο Διοικητικό Συμβούλιο, είχε πέντε συνεδρίες το Διοικητικό Συμβούλιο ολόήμερες, συζητήθηκαν τα πάντα, ειδικά για τη Uniastrum και αποφασίστηκε .....».*

Η Επιτροπή υπενθύμισε τον κύριο Ηλιάδη για τη συνέντευξη του στο Stock Watch κατά το χρόνο αγοράς της Uniastrum, ότι θεωρούσε την επένδυση επιτυχή για την Τράπεζα Κύπρου. Ερωτήθηκε αν εκ των υστέρων κρίνει ότι έγινε μεγάλο λάθος. Ο κύριος Ηλιάδης απάντησε: *«... Το πλάνο για τη Ρωσία περιλάμβανε και ήταν αρμόδιος ο κύριος Σταυράκης ...».* Η Επιτροπή υπόμνησε στον κύριο Ηλιάδη ότι ο κύριος Σταυράκης αποχώρησε από την Τράπεζα τέλος Φεβρουαρίου του 2008, γνωστοποιώντας του επίσης ότι κατέθεσε ενώπιον μας ότι ήταν εναντίον τέτοιας επένδυσης, θέση την οποία διατύπωσε και όταν ανέλαβε υπουργικά καθήκοντα.

Ο κύριος Ηλιάδης απάντησε ότι ο κύριος Σταυράκης δεν του γνωστοποίησε τέτοια αντίθεση. Απαντώντας στην Επιτροπή ο κύριος Ηλιάδης είπε ότι περιήλθε σε γνώση του η δήλωση του κυρίου Καρυδά στις 27/08/2012 ότι η Uniastrum είχε πολλά προβληματικά δάνεια, λέγοντας ταυτόχρονα ότι οι προβλέψεις για επισφάλειες ήταν εσκεμμένα μειωμένες. Απάντησε ότι όχι μόνο ο κύριος Καρυδάς αλλά και δέκα, δώδεκα Γενικοί Διευθυντές της Τράπεζας επισκέφθηκαν τη Ρωσία για να διερευνήσουν τα της Uniastrum. Μετά την επιστροφή τους έκριναν και γνωστοποίησαν στο Διοικητικό Συμβούλιο ότι οι διαπιστώσεις τους ήταν θετικές. Ως προς τα χρήματα τα οποία διατέθηκαν από την Τράπεζα Κύπρου για τη λειτουργία της Uniastrum, ο κύριος Ηλιάδης είπε ότι όταν ο ίδιος έφευγε, το ποσό ανερχόταν σε 200 με 250 εκατομμύρια Ευρώ. Δέχθηκε όμως ότι το ποσό μπορεί να αυξήθηκε μεταγενέστερα, τονίζοντας ότι η Uniastrum αγοράστηκε γιατί είχε δίκτυον που παρείχε τη δυνατότητα προσέλκυσης καταθέσεων.

Ερωτηθείς για τα φιλοδωρήματα τα οποία έπαιρνε από την Τράπεζα και κατά πόσο ήταν υπέρμετρα, απάντησε: «Νομίζω αυτά πρέπει να τα πει η Τράπεζα και η Επιτροπή Αμοιβών ...». Ανέφερε, επίσης, ότι τα κριτήρια για τον καθορισμό των φιλοδωρημάτων τέθηκαν με τη βοήθεια συμβούλων.

Αναφορικά με την απομείωση των ελληνικών ομολόγων το 2011, ανέφερε ότι δεν ζητήθηκε η γνώμη τους, κυρίως όμως ότι είχε για το δεύτερο κούρεμα του Οκτώβρη του 2011 αρκετές επαφές με τον Υπουργό ούτε, όπως μας ανέφερε, μετά την απομείωση ζητήθηκε από την Κυβέρνηση η γνώμη τους για τις συνέπειες που θα είχε για την Τράπεζα.

Αναφορικά με τις διαγραφές χρεών, ο κύριος Ηλιάδης είπε ότι δεν είχε ούτε συστάσεις από οποιοδήποτε, η δε ταυτότητα του χρεώστη ήταν άσχετη, προσθέτοντας ότι «... όλοι αντιμετωπίζονταν με τον ίδιο τρόπο». Ούτε μπορούσε, όπως είπε, να φέρει στη μνήμη του διαγραφές που έγιναν στο απώτερο παρελθόν. Ήταν όμως ενήμερος, ως μας ανέφερε, για το χορηγηθέν

χρέος στον κύριο Νεοφύτου και τη συνάφειά του με το Σωματείο ΟΜΟΝΟΙΑ. Απάντησε ο κύριος Ηλιάδης : *«Ξέρω ότι βοηθούσε την ΟΜΟΝΟΙΑ γιατί σαν οργανισμός δεν δάνειζε σε ποδοσφαιρικά σωματεία, αν ήθελε ο κύριος Νεοφύτου να βοηθήσει την ΟΜΟΝΟΙΑ, βοήθησε, όσο καιρό ήμουν στην Τράπεζα οι λογαριασμοί του κυρίου Νεοφύτου και με τις δουλειές που υπήρχαν εξυπηρετούντο κανονικά».*

Η έκθεση Alvarez & Marsal αναφέρει σχετικά με την αγορά ελληνικών ομολόγων ότι υπεύθυνοι ήταν ο κύριος Ηλιάδης και συν αυτώ ο κύριος Κυπρής και ο κύριος Καρυδάς, παρόλο που τον Απρίλιο του 2010 ο κύριος Κυπρής διατύπωσε επιφυλάξεις για την αγορά πρόσθετων ομολόγων. Ο κύριος Ηλιάδης απάντησε ότι δεν θυμάται πολύ καλά.

Σχετικά με διαπιστώσεις του κυρίου Τσολάκη που περιέχονται στην έκθεση του Νοεμβρίου του 2008 για λεπτομέρειες οι οποίες εκτίθενται στη μαρτυρία του ότι *«... στις 10/12/2009 δώσατε οδηγίες στον κύριο Πατσαλίδη να προβεί στην αγορά 400 χιλιάδων ελληνικά ομόλογα».* Ο κύριος Ηλιάδης απάντησε ότι δεν ήταν στην κουλτούρα του να δίδει προφορικές οδηγίες. Εξάλλου, υπογράμμισε ότι η έκθεση του Εσωτερικού Ελεγκτή ετοιμάστηκε χωρίς να ληφθούν οι απόψεις του. Τέθηκαν υπόψη του οι διαπιστώσεις του κυρίου Τσολάκη ως προς την εταιρική διακυβέρνηση και ότι, μεταξύ άλλων, ανέφερε ότι ο κύριος Ηλιάδης ήλεγχε τις πληροφορίες που δίνονταν στο Διοικητικό Συμβούλιο. Επίσης, αναφέρει, ο κύριος Ηλιάδης, είχε τη στήριξη σχεδόν ολόκληρου του Συμβουλίου. Όταν δε διαφωνούσε με μια θέση *«... απειλούσε με παραίτηση και φώναζε».* Επίσης γίνεται αναφορά στην έκθεση σε αυστηρές παρατηρήσεις στις οποίες προέβαινε ο κύριος Ηλιάδης σε στελέχη της Τράπεζας που πρόβαλλαν ή διατύπωναν θέση διαφορετική με τη δική του.

Ο κύριος Ηλιάδης αντιλόγησε ότι *«... αν η κατάσταση της οικονομίας μας δεν ήταν τραγική, κύριε Πρόεδρε, αυτά θα ήταν αστεία. Δυστυχώς δεν είναι αστεία είναι πολύ σοβαρά πράγματα και είναι ανηθικότητες. Η κουλτούρα μου δε*

μου επέτρεπε ποτέ να εκβιάσω ή να πιέσω κάποιον, ποτέ δεν το έκαμα, ούτε συνήθιζα να καλώ στο γραφείο μου και να φωνάζω κάποιου ή ο,τιδήποτε. Υπήρχε ελευθερία σκέψης και πάντοτε το έλεγα, για εμένα είναι, κύριε Πρόεδρε, είναι κανόνας απαραβάτος η ελευθερία σκέψης και έκφρασης και για αυτό έμεινα στην Τράπεζα Κύπρου, για αυτό συνέχισα 33 χρόνια να είμαι στην Τράπεζα Κύπρου γιατί είχα το δικαίωμα σκέψης και μπορούσα να το πω και σεβάστηκα για όλους τους εργαζόμενους για αυτό το πράγμα ....».

Τέθηκαν υπόψη του κυρίου Ηλιάδη οι διαπιστώσεις της Επιτροπής ICFCBS με τις οποίες κατ' ουσίαν διεφώνησε εκτός από τη διαπίστωση ότι καθυστέρηση υποβολής αιτήματος για στήριξη, αναγόταν σε πολιτικούς παράγοντες με την οποία συμφώνησε απόλυτα.

Τέλος, χαρακτήρισε ως καταστροφή την απόφαση του Eurogroup για τη συνένωση της Τράπεζας Κύπρου και Λαϊκής με τη μεταφορά του ELA της δεύτερης στην πρώτη.

3.5.13. ΤΣΟΛΑΚΗΣ Κ.

Ο κύριος Τσολάκης υπηρέτησε ως Εσωτερικός Ελεγκτής της Τράπεζας Κύπρου από το 2007. Το Νοέμβριο του 2012 ερεύνησε το θέμα των ελληνικών ομολόγων - απόκτηση, διάθεση και τα μετέπειτα. Περιήλθαν σε γνώση του στοιχεία μεταξύ των οποίων και η δήλωση του κυρίου Κυπρή της 10/12/2009 ότι η Τράπεζα Κύπρου αποξενώθηκε από μεγάλο μέρος του χαρτοφυλακίου της σε ελληνικά ομόλογα αξίας 1,7 δίσ Ευρώ. Παρέμειναν στην ιδιοκτησία της τράπεζας μόνο ομόλογα αξίας 180 εκατομμυρίων Ευρώ. Οι έρευνες του αποκάλυψαν ότι την ίδια ημέρα που προέβη στη δήλωσή του, με οδηγίες του κυρίου Ηλιάδη αγοράστηκαν ελληνικά ομόλογα αξίας 150 εκατομμυρίων Ευρώ και λίγο αργότερα, στις 15/12/2009, ομόλογα αξίας 250 εκατομμυρίων Ευρώ. Στη συνέχεια, αναφέρθηκε στην επιστολή της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου που στάληκε από τον αξιωματούχο της, τον κύριο Πουλλή,

στον κύριο Ηλιάδη, προειδοποιώντας για τους κινδύνους που ενείχε η κατοχή μεγάλου αριθμού ελληνικών ομολόγων. Η επιστολή, όπως επιμαρτυρείται από έγγραφα στοιχεία, λήφθηκε στις 02/03/2010 και αποστάληκε στον υπεύθυνο για τη διαχείριση κινδύνων και αγορών. Η επιστολή, ως διαπίστωσε, δεν γνωστοποιήθηκε ούτε στην Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων αλλά ούτε και στο Διοικητικό Συμβούλιο. Έκαμε ειδική αναφορά στη συνεδρία του Διοικητικού Συμβουλίου στην Ελλάδα στις 13/05/10 κατά την οποία ο κύριος Κώστας Σεβέρης *«εξέφρασε την άποψη ότι ίσως θα έπρεπε να πωλήσουμε τα ομόλογα ελληνικού δημόσιου που κατείχε η Τράπεζα. Ο Ανδρέας Ηλιάδης εξαπέλυσε προς τον κύριο Σεβέρη δριμεία επίθεση και κανείς άλλος σύμβουλος δεν εξέφρασε οποιαδήποτε άλλη άποψη γι αυτό το θέμα»*. Κατά τον κύριο Τσολάκη, *«οι διοικητικοί σύμβουλοι γνώριζαν για την αγορά των ελληνικών ομολόγων που έγινε στις 10/12/2009 και μετέπειτα. Δεν ενημερώθηκαν, όμως, για την επιστολή της Κεντρικής Τράπεζας της 01/03/2010 ..»*. Όμως ο Διευθυντής Διαχείρισης Κινδύνων, με γραπτό υπόμνημα στο ανώτατο εκτελεστικό στέλεχος και στον Πρόεδρο της Επιτροπής Ελέγχου, είπε ότι ήλθε σε επαφή με την Κεντρική Τράπεζα σε σχέση με την επιστολή της 01/03/2010 και έδωσε τις αναγκαίες εξηγήσεις. Υπογράμμισε ότι στις 27/04/2010 οι Standard & Poor's καθώς και οι Moody's, στις 14/06/2010 υποβάθμισαν την ελληνική οικονομία στα σκουπίδια. Σύμφωνα με τους κανόνες της Βασιλείας, τα ελληνικά και γενικά τα ομόλογα Ευρωπαϊκών χωρών και ορισμένων άλλων χωρών δεν έφεραν κανένα κίνδυνο. Από την άλλη, οι οδηγίες της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου επέβαλλαν την αξιολόγηση κινδύνου κάθε χώρας.

Στην έκθεσή του ο κύριος Τσολάκης συνοψίζει τα της επαναγοράς ελληνικών ομολόγων, ως ακολούθως: *«Συνοψίζοντας την επαναγορά των ΟΕΔ, ελληνικά ομόλογα έγιναν χωρίς την εκ των προτέρων ενημέρωση και έγκριση του Διοικητικού Συμβουλίου και με σκοπό την αύξηση των εσόδων από τόκους υψηλής απόδοσης τους και με μεγάλο ποσό να προέρχεται από φθηνή χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, αγνοώντας πλήρως*

την αξιολόγηση των κινδύνων όπως απαιτείται τόσο από τον πυλώνα 2 και από τις κατευθυντήριες γραμμές της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου, όσο και από την πολιτική ανάληψης κινδύνων συγκροτήματος ....».

Μετά το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων, ο κύριος Ηλιάδης μου ανέφερε ότι του είπε ο κύριος Ορφανίδης «.... να βεβαιωθείτε ότι τηρήθηκαν τα όρια». Επίσης τόνισε ότι οι δηλώσεις του κυρίου Κυπρή στο Stock Watch για την αποξένωση των ελληνικών ομολόγων, ενίσχυσαν την πίστη επενδυτών στην Τράπεζα Κύπρου. Αναφέρθηκε σε σημείωμα του κυρίου Ηλιάδη προς το Διοικητικό Συμβούλιο, στο οποίο ανέφερε ότι «δεν πρέπει να καθορίζουμε όρια επένδυσης σε ομόλογα ευρωπαϊκών χωρών».

Το επόμενο θέμα το οποίο αποτέλεσε το αντικείμενο εξέτασης του κυρίου Τσολάκη, ήταν οι επισφαλείς χρηματοδοτήσεις. Επί τούτου, αναφέρθηκε σε έκθεση που φέρει τίτλο «Χρηματοδοτήσεις που παραχωρήθηκαν την περίοδο 2006-2011». Έγινε αναφορά στην έκθεση σε χρηματοδοτήσεις 42 μεγάλων πελατών. Ό,τι προκύπτει, είπε ο κύριος Τσολάκης, είναι ότι υπήρχε τεκμηρίωση της ικανότητας αποπληρωμής του χρέους των οφειλετών. Το συγκρότημα συνέχισε να αυξάνει τις χρηματοδοτήσεις του σε ψηλούς ρυθμούς το 2008, παρά το γεγονός ότι έπρεπε να γίνει αντιληπτό ότι ο αναπτυξιακός κύκλος της οικονομίας είχε φθάσει στο τέλος του το δεύτερο εξάμηνο του 2007. Αιτήματα για αναδανειοδότηση συζητούντο πριν το θέμα αχθεί ενώπιον αρμόδιας επιτροπής. Αυτό, ανέφερε σε κατάθεσή του αξιωματούχος της Τράπεζας, λέγοντας: «Γνώριζα ότι οι όροι που περιλαμβάνονταν στα αιτήματα των χρηματοδοτήσεων των πελατών, εσυζητούνταν με ανώτατα στελέχη της Τράπεζας. Οποιαδήποτε συμπερίληψη προτάσεως στο κείμενο της απόφασης από μέρους μου η οποία θα μετάβαλλε σημαντικά κάποιους όρους που είχαν συμφωνηθεί, δε θα είχε ουσιαστικά περιθώρια να γίνει αποδεκτή».

Συνοψίζοντας τα στοιχεία επί του θέματος που πραγματεύεται στην έκθεσή του, του Νοεμβρίου του 2012, ο κύριος Τσολάκης είπε ότι «το θέμα αυτό ....

δείχνει την όλη κουλτούρα που έφερε την τράπεζα σε αυτή τη δεινή κατάσταση».

Ως προς τα φιλοδωρήματα, κατέθεσε ότι αυτά αξιολογούνται στο τέλος του χρόνου χωρίς αναφορά στην επικινδυνότητα δανείων και επενδύσεων και δυσχέρειες αποπληρωμής στο μέλλον. *«Στην παροχή δανείων ...»,* όπως ανέφερε στην έκθεση του ο κύριος Τσολάκης, *«... επενεργούσαν και τα κίνητρα της διευθυντικής ομάδος για μπόνους σε συσχετισμό με τους δανεισμούς».*

Το δανειακό χαρτοφυλάκιο της τράπεζας αυξήθηκε μεταξύ του 2006 και του 2011 κατά 126%, από 12,8 δις σε 28,9 δις Ευρώ.

Ο κύριος Τσολάκης ήταν επικριτικός για δάνεια χορηγηθέντα σε εκτελεστικά στελέχη, ιδιαίτερα στον κύριο Ηλιάδη. Σχετικά με δάνειο προς τον κύριο Ηλιάδη στην Ελλάδα, ύψους 2 εκατομμυρίων Ευρώ, αναφέρει στην έκθεση του ο κύριος Τσολάκης: *«Ο σκοπός της σύμβασης του συγκεκριμένου δανείου, αναγράφει, αποπεράτωση, ανακατασκευή κατοικίας, ωστόσο, όπως αναλύεται κατωτέρω, το δάνειο δεν χρησιμοποιήθηκε για στεγαστικές ανάγκες, αλλά είχε σκοπό την αποπληρωμή διαφόρων δανείων που τηρούνταν από τον κύριο Ηλιάδη στην Κύπρο, ενώ μικρό μέρος του δανεισμού αυτού - περίπου 280 χιλιάδων Ευρώ - αφορούσε στεγαστική ανάγκη».*

Αναφέρθηκε, επίσης, απαντώντας σε ερωτήσεις της Επιτροπής, στη διαγραφή χρεών της TAMASOS HOTEL ENTERPRISES που είχε σχέση με πολιτικά πρόσωπα, 2 εκατομμυρίων 813 χιλιάδων Ευρώ και απαλλαγή των εγγυητών από κάθε υποχρέωση. Από την άλλη, είπε ότι η διαγραφή του υπόλοιπου χρέους της ΠΕΟ, ήταν δικαιολογημένη. Σχετικά με την αμοιβή εκτελεστικών στελεχών της τράπεζας, είπε τα ακόλουθα: *«Η μισθοδοσία τους αυξήθηκε από*

την Επιτροπή Αμοιβών, σύμφωνα με έγγραφα που είχε στην κατοχή του, χωρίς να λήφθηκε επί τούτου η έγκριση του Διοικητικού Συμβουλίου».

Συμφώνησε με τη διαπίστωση της Alvarez & Marsal ως προς τη λειτουργία της τράπεζας ότι «*there appears to have been a lack of formal governance around major decisions and actions*», τονίζοντας ότι συμφωνούσε 100%. Μας παρέπεμψε στις διατάξεις του Άρθρου 11.1(γ) του *περί Τραπεζικών Εργασιών Νόμου* που προβλέπει ότι δάνεια προς συμβούλους θα πρέπει να παρέχονται με τους ίδιους εμπορικούς όρους, όπως δίδονται σε άλλους πελάτες, δηλαδή, με το ίδιο επιτόκιο. Η πρόνοια αυτή, άφησε να νοηθεί στη μαρτυρία του ότι δεν τηρείται πάντα.

Τέλος, συμφώνησε με τις διαπιστώσεις της ICFCBS οι οποίες του αναγνώστηκαν, ως προς -

- (α) Business methods,
- (β) χαλαρή εποπτεία από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου και,
- (γ) την κουλτούρα που επικρατούσε στην Τράπεζα Κύπρου.

Σε σχέση με τη διαπίστωση της έκθεσης ότι υπήρχε '*weak bank governance*', απάντησε, «*μέρος αλήθειας, κύριε Πρόεδρε*».

3.6. ΛΑΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

3.6.1 ΣΑΡΡΗΣ Μ

Μετά την απομάκρυνση της ηγεσίας του κυρίου Ανδρέα Βγενόπουλου και άλλων στελεχών από την ηγεσία της Λαϊκής, διορίστηκε νέο Διοικητικό Συμβούλιο στις αρχές του 2012. Τον Ιανουάριο του 2012, πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου ανέλαβε ο κύριος Σαρρής, πρώην Υπουργός Οικονομικών στην κυβέρνηση Τάσσου Παπαδόπουλου. Ως μας ανέφερε, υπηρέτησε και προηγουμένως στο Διοικητικό Συμβούλιο της Λαϊκής Τράπεζας, μεταξύ του 2004 και του 2005. Η κατάσταση της Λαϊκής Τράπεζας, όταν ανέλαβε το νέο Διοικητικό Συμβούλιο δεν ήταν καθόλου καλή :

(α) Λόγω της ζημίας που υπέστη η τράπεζα από το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων, που άφησε ζημιάν στην τράπεζα 3,5 δις Ευρώ,

(β) το ηθικό του προσωπικού ήταν σε πολύ χαμηλό επίπεδο και ,

(γ) λόγω της συνεχώς επιδεινούμενης οικονομικής κατάστασης της Ελλάδος, το ελληνικό χαρτοφυλάκιο της Λαϊκής ήταν εκτεθειμένο σε μεγάλους κινδύνους.

Όπως κατέθεσε, 50% των δραστηριοτήτων τόσο της Λαϊκής όσο και της Τράπεζας Κύπρου, ήταν στην Ελλάδα. Δημιουργήθηκε, είπε, πρόβλημα ρευστότητας σε πολλές τράπεζες της Ευρωζώνης και συνεφωνήθη σε ευρωπαϊκό επίπεδο όπως γίνουν προσπάθειες για εξεύρεση κεφαλαίων από υπάρχοντες ή νέους επενδυτές. Ανάλογες προσπάθειες έγιναν και από τη Λαϊκή Τράπεζα στην Κύπρο τον Φεβρουάριο του 2012. Η έκθεση όμως της τράπεζας στην ελληνική οικονομία αποθάρρυνε πιθανούς επενδυτές.

Καταβλήθηκε προσπάθεια για διαχωρισμό των εργασιών της Λαϊκής στην Ελλάδα, με πρόσδοση σ' αυτή μορφήν θυγατρικής εταιρείας ή μέσω κεφαλαιοποίησης της Τράπεζας κάτω από νέους όρους που θα κεφαλαιοποιούντο οι ελληνικές τράπεζες με το ποσό των 50 δις Ευρώ που παρασχέθηκε στην Ελλάδα από την Ευρωζώνη για το σκοπό αυτόν.

Οι προσπάθειες δεν καρποφόρησαν. Συνακόλουθα, η Λαϊκή Τράπεζα δεν ήταν βιώσιμη αν δεν ετύγγανε κρατικής βοήθειας. Γι αυτό, έτυχε υποστήριξης από το κράτος με την αγορά 85% του μετοχικού κεφαλαίου της Τράπεζας, με την παροχή κρατικών ομολόγων, ύψους 1,8 δις Ευρώ.

Όταν η Λαϊκή περιήλθε υπό την κυριαρχία του κράτους, η οφειλή της Λαϊκής Τράπεζας σε ELA ανερχόταν σε 3,8 δις Ευρώ. Χωρίς την παροχή πρόσθετου ELA, η Λαϊκή Τράπεζα θα αντιμετώπιζε άτακτη χρεωκοπία. Για την κατάσταση της Λαϊκής Τράπεζας, ήταν ενήμερη η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου.

Δήλωση του Προέδρου της Δημοκρατίας στη Βιέννη, ότι *«... προσπαθούμε να σώσουμε μία τράπεζα η οποία είναι χρεωκοπημένη, επέτεινε τις ανησυχίες για τη βιωσιμότητα της Λαϊκής και είχε ως αποτέλεσμα την εκροή καταθέσεων»*. Η Λαϊκή συνέχισε να επιβιώνει με την άντληση ολοένα και περισσότερου ELA το οποίο, αρχάς του Ιουλίου του 2012 ανήλθε σε 9,6 δις Ευρώ. Ανέφερε, μεταξύ άλλων, ότι πριν την επιψήφιση του νομοσχεδίου για την παροχή κρατικής βοήθειας στην Λαϊκή, τέθηκε υπόψη του σώματος ότι η Τράπεζα είχε υποχρεώσεις ανερχόμενες σε 3,8 δις Ευρώ σε ELA.

Αναγνώρισε ότι η παράγραφος 1,19 του Μνημονίου Συναντίληψης, του Νοεμβρίου του 2012, άφηνε ανοικτό το ενδεχόμενο συμμετοχής καταθετών, στη διάσωση της Τράπεζας, υπήρχαν όμως προς τούτο έντονες αντιδράσεις. Έρευνα που διενεργήθηκε με τη βοήθεια συμβούλων για τις επισφάλειες του ελληνικού τομέα της Λαϊκής, απεκάλυψε ότι αυτές ανερχόντουσαν σε 200 εκατομμύρια Ευρώ το 2010, και σε 1,6 δις Ευρώ το 2011. Συμφώνησε επίσης

με διαπιστώσεις της ICFCBS ότι η εισροή μεγάλου μεγέθους ξένων κεφαλαίων στην Τράπεζα, παρείχε την ευχέρεια αλόγιστης επέκτασης του δανεισμού στην Κύπρο και επενδύσεων στα ελληνικά ομόλογα. Συμφώνησε ότι υπήρχε κακή εταιρική διακυβέρνηση και κακή διαχείριση της Τράπεζας και όχι αρκούντως δραστική εποπτεία από την Κεντρική Τράπεζα. Συμφώνησε ακόμα ότι παραχωρούντο δάνεια με εξασφαλίσεις ή και εγγυητές, ενώ ήταν γνωστό ότι η ρευστότητα της εξασφάλισης θα ήταν προβληματική.

Ο κύριος Σαρρής, ανέφερε ότι αποφασίστηκε η διάσωση της Λαϊκής ενόψει της προοπτικής ότι τα προβλήματα ήταν γενικώς διαχειρίσιμα αφενός και, αφετέρου, με την προσδοκία ότι θα υπογραφόταν μνημόνιο σύντομα το 2012. Η καθυστέρηση συνομολόγησης συμφωνίας για στήριξη της κυπριακής οικονομίας υπήρξε ζημιογόνος. Δεν ήταν σε θέση να πληροφορήσει την Επιτροπή ως προς τις ηλεκτρονικές μεταφορές λεφτών κατά την χρονική περίοδο που οι τράπεζες ήταν κλειστές.

Στις αρχές Αυγούστου 2012, όπως είπε ο κύριος Σαρρής, του ζητήθηκε από το Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας να παραιτηθεί. Του λέχθηκε ότι ήταν επιθυμία τόσο του ιδίου, όσο και του Προεδρικού, να παραιτηθεί, όπως και έπραξε.

3.6.2. ΦΙΛΙΠΠΟΥ Α.

Ο κύριος Φιλίππου διαδέχθηκε τον κύριο Σαρρή στις 09/08/2012 ως Μή Εκτελεστικός, όπως και ο κύριος Σαρρής, Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Λαϊκής Τράπεζας. Κατ'αρχήν εξήγησε ότι το ELA πρέπει να εξετάζεται σε συνδυασμό με δύο άλλες διευκολύνσεις:-

- (α) Τη χρηματοδότηση τραπεζών από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με εχέγγυο τα κυβερνητικά ομόλογα κ α ι ,
- (β) τις συμφωνίες επαναγοράς (repos.) .

Απέρριψε κάθε ισχυρισμό ότι η Βουλή παραπλανήθηκε με οποιοδήποτε τρόπο ως προς τα δεδομένα της Λαϊκής Τράπεζας, επιψηφίζοντας το νομοσχέδιο για την κρατική της υποστήριξη. Κατέθεσε ότι, σύμφωνα με τα βιβλία της Λαϊκής Τράπεζας και τους ελέγχους Ελεγκτών τον Μάρτιο του 2013, η Λαϊκή Τράπεζα ήταν φερέγγυα. **«Δηλαδή, είχε περισσότερα περιουσιακά στοιχεία απ' ό,τι είχε παθητικό».**

Κατά την Έκτακτη Γενική Συνέλευση του Φεβρουαρίου του 2013, η τότε κυβέρνηση ανέφερε ότι πρέπει η Τράπεζα να συνεχίσει να εργάζεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, ώστε να φθάσει στο επιθυμητό τέλος που θα ήταν η ανακεφαλοποίηση της Τράπεζας μέσω του Μνημονίου που 'αναμενόταν', ως είπε, «... από μέρα σε μέρα». Είπε ότι αν κατέρρεε η Λαϊκή Τράπεζα τον Μάιο του 2012, το κράτος θα ήταν υποχρεωμένο να καταβάλει στους εγγυημένους καταθέτες 8,5 δις Ευρώ. Η κυβέρνηση δεν είχε τις δυνατότητες να ανταποκριθεί σε τέτοια υποχρέωση.

Διατύπωσε τη θέση ότι αν τύγχανε ανακεφαλαίωσης η Τράπεζα, όπως ήταν το πρόγραμμα από την αρχή, η Λαϊκή ήταν βιώσιμη. Έκαμε, δε, αναφορά σε δύο επιστολές του τότε Υπουργού Οικονομικών, του κυρίου Σαρρή, για την ετοιμότητα της κυβέρνησης να παράσχει την αναγκαία στήριξη στην Τράπεζα προς αντιμετώπιση προβλημάτων ρευστότητας και κεφαλαιουχικής επάρκειας.

Η προγενέστερη μετατροπή της Λαϊκής Τράπεζας στην Ελλάδα από θυγατρική σε υποκατάστημα, υπήρξε εξαιρετικά ζημιογόνος. Κατά τη γνώμη του, η Κεντρική Τράπεζα δεν έπρεπε να επιτρέψει την κίνηση αυτή βάσει του Άρθρου 30 των *περί Τραπεζικών Εργασιών Νόμου*.

Ήταν, κατά τον κύριο Φιλίππου, ατυχές ότι η Κύπρος δεν μπήκε στο μηχανισμό στήριξης από το 2011. Την εκροή χρημάτων από τις τράπεζες όταν αυτές ήταν κλειστές, απέδωσε σε παράλειψη της Κεντρικής Τράπεζας να δώσει έγκαιρα οδηγίες για το κλείσιμο του internet banking.

Εκτίμηση του κυρίου Φιλίππου, είναι ότι ήταν κακή ιδέα η σύσμιξη των δύο τραπεζών. Σχετικά με τη συμφωνία για την πώληση των εργασιών των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα, ο κύριος Φιλίππου κατέθεσε ότι επέφερε ζημιά ύψους 3 δις Ευρώ στους μετόχους και καταθέτες της Λαϊκής Τράπεζας.

3.6.3. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Κ.

Ο κύριος Λαζαρίδης, Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Λαϊκής Τράπεζας, κατέθεσε σε σχέση με τη διάθεση των μετοχών της HSBC 21,6%, στη Λαϊκή Τράπεζα, στην Marfin Investment Group (MIG) και TOSCA Fund. Όπως είπε, η απόφαση για τη διάθεση των μετοχών της HSBC ήταν αποκλειστικά δική της. Ούτε υπήρξε οποιαδήποτε άρνηση εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου ή της Κεντρικής Τράπεζας, για εξουσιοδότηση αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου της HSBC στη Λαϊκή. Κατ' αρχήν, είπε ο κύριος Λαζαρίδης, ότι ο εν λόγω οργανισμός τους ανέφερε ότι σκεπτόταν αύξηση του ποσοστού του στη Λαϊκή Τράπεζα, σε 51%. Μετά άλλαξε γνώμη και ανέφερε ότι σκόπευαν να μειώσουν το ποσοστό τους σε 5%. Στην απόφαση για διάθεση των μετοχών της HSBC στην Marfin και Tosca Fund, δεν διαδραμάτισε οποιοδήποτε ρόλο.

Παρενθετικά σημειώνουμε ότι ο κύριος Χριστοδούλου, Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας κατά την κρίσιμη περίοδο, ανέφερε ότι 6 περίπου μήνες πριν την πώληση των μετοχών, τον Ιούνιο του 2005, σε ελληνικές εταιρείες, τον προσήγγισε αξιωματούχος της HSBC ο οποίος του είπε ότι ήταν δυστυχής με τη θέση τους στη Λαϊκή Τράπεζα και ότι είχαν κατά νουν να αυξήσουν το μερίδιό τους σε βαθμό που θα τους παρείχε έλεγχο, δηλαδή, να αποκτήσουν πάνω από το 50% των μετοχών ή να μειώσουν τις μετοχές τους στη Λαϊκή. Τους έπεισε, όπως είπε ο κύριος Χριστοδούλου, να προβούν σε διαπραγματεύσεις με τη Λαϊκή προς το σκοπό διασφάλισης της παραμονής τους στην Κύπρο. Και όντως έλαβαν χώραν διαπραγματεύσεις, μετά από τις

οποίες ο κύριος Johnny Crichton, Head of International, τους γνωστοποίησε ότι οι συνομιλίες με τη Λαϊκή δεν απέδωσαν καρπούς και ως εκ τούτου η HSBC θα διέθετε το μετοχικό τους κεφάλαιο στη Λαϊκή **(Τεκμήριο 101)**.

Άλλο τεκμήριο που κατατέθηκε, είναι επιστολή του Εκτελεστικού Διευθυντή της HSBC, ημερομηνίας 23/06/2005, που επιβεβαιώνει τα της συνάντησης του με τον κύριο Χριστοδούλου και τα διαμειφθέντα. Σε απάντηση ο κύριος Χριστοδούλου εξέφρασε τη θλίψη του όπως ένας οργανισμός όπως η HSBC θα τερμάτιζε τη συμμετοχή του στη Λαϊκή Τράπεζα **(Τεκμήριο 102)**.

Όταν επήλθε συμφωνία μεταξύ της HSBC και των δύο ελληνικών οργανισμών, το Διοικητικό Συμβούλιο της Λαϊκής Τράπεζας, μετά από εισήγηση του κυρίου Λαζαρίδη, ζήτησε όπως λόγω εξαιρετικών περιστάσεων και συγκεκριμένα αυτών που προκλήθηκαν από φήμες για την αποχώρηση της HSBC, που προκάλεσαν αναστάτωση στην αγορά, η αρμόδια αρχή εγκρίνει τη μεταβίβαση των μετοχών μέσα σε κλειστή περίοδο, γεγονός το οποίο επετράπη από την αρμόδια αρχή.

Όπως κατέθεσε ο κύριος Λαζαρίδης, δεν περιήλθε σε γνώση του ότι υπήρχε οποιαδήποτε ταυτότητα συμφερόντων μεταξύ της MIG και Tosca Fund.

Σειρά δηλώσεων του κυρίου Λαζαρίδη στον Τύπο, υποδηλώνει ότι ο κύριος Λαζαρίδης με χαράν υποδέχθηκε την έλευση της Marfin στη Λαϊκή Τράπεζα, σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, της 17^{ης} Φεβρουαρίου κάτω από τον τίτλο

ΓΑΜΟΣ ΜΕ ΥΨΗΛΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ

Marfin - Λαϊκή : Επέκταση σε Ελλάδα και Βαλκάνια.

«Ο Πρόεδρος του Ομίλου Λαϊκής, Κίκης Λαζαρίδης, και ο Αντιπρόσωπος της Marfin Financial Group, Ανδρέας Βγενόπουλος, αναφέρθηκαν χθες στον τραπεζικό 'γάμο' ...».

Ο κύριος Βγενόπουλος ανέφερε ότι «... η συμμετοχή της *Marfin* στη *Λαϊκή* είναι μία από τις καλύτερες επενδύσεις η οποία θα λειτουργήσει προς όφελος των μετόχων των δύο οργανισμών ....». Ο κύριος Λαζαρίδης με τη σειρά του, επεσήμανε ότι «... η επιλογή της *Marfin* βρισκόταν υπό την έγκρισή του, καθώς από την *HSBC* υπήρχε η δέσμευση ότι για την πώληση του μεριδίου της θα εξασφάλιζε τη σύμφωνη γνώμη της *Λαϊκής* για τον νέο επενδυτή».

Δημοσίευμα του ΠΟΛΙΤΗ για την ίδια συνέντευξη της ίδιας περιόδου, αναφέρει: «*Η ικανοποίηση για τη συνεργασία των δύο Ομίλων, ήταν διάχυτη χθες στα λόγια και τα πρόσωπα του Κίκη Λαζαρίδη και του Ανδρέα Βγενόπουλου*».

Ο κύριος Λαζαρίδης παραιτήθηκε από τη *Λαϊκή Τράπεζα* στις 17/07/2006. Κατέληξε σ' αυτή την απόφαση γιατί η νέα Διοίκηση είχε πρόθεση να γίνει αγορά των δύο τραπεζών - *Marfin* και *Εγνατία* - να γίνει, ως είπε στην κατάθεσή του, αυτό το 'merge'. Ήταν της γνώμης ότι οι δύο αυτές ελληνικές τράπεζες δεν ήταν του ιδίου επιπέδου με τη *Λαϊκή*. Αντέδρασε έντονα, ως είπε στην κατάθεση του εάν σκόπευαν να προχωρήσουν, λέγοντας ότι «... εγώ δεν είχα θέση εις τη *Λαϊκή Τράπεζα*. Και μάλιστα είχα πει τότε, ότι τέτοιου είδους κινήσεις, ενδεχόμενα να οδηγήσουν τελικά και στην καταστροφή ολοκλήρου του τραπεζικού συστήματος και της οικονομίας της Κύπρου. Αυτά ήταν εκείνα τα οποία άφησα τότε και έτσι εγκατέλειψα».

3.7. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

3.7.1. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΧΡ.

Ο κύριος Χριστοδούλου διετέλεσε Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας από 01/05/2002 μέχρι 01/05/2007. Στην κατάθεσή του ανέφερε ότι περιήλθε σε γνώση του η αγορά μετοχών της Λαϊκής από την Marfin και Tosca Fund και από Laiki nominees, από δημοσιεύματα του Τύπου στις 2 Φεβρουαρίου 2006. Με εντολές του, ο κύριος Πουλλής, επικεφαλής τότε της Διεύθυνσης Εποπτείας και Ρύθμισης Τραπεζικών Εργασιών, ήλθε σε επαφή με τον κύριο Ερωτόκριτο, Διευθύνοντα Σύμβουλο της Λαϊκής Τράπεζας, ζητώντας διευκρινίσεις επί του θέματος. Ο κύριος Ερωτόκριτος ζήτησε όπως έχει συνάντηση - μαζί με τον κύριο Βγενόπουλο - με τον Διοικητή, η οποία διευθετήθηκε και έλαβε χώραν την 06/07/2006. Σε ερώτηση του Διοικητή σε σχέση με την ηγεσία της Tosca Fund, απάντησαν και οι δύο ότι επρόκειτο για ανεξάρτητο ταμείο από τον κύριο Βγενόπουλο καθώς και τη Marfin. Επί τούτου, ο Διοικητής τους ανέφερε ότι θα διερευνήσει το θέμα.

Στην ίδια συνάντηση έθεσαν υπόψη του Διοικητή ότι ο κύριος Βγενόπουλος είχε κατά νουν την αύξηση του μεριδίου της Marfin στη Λαϊκή Τράπεζα μέχρι 19%. Δημοσίευμα του ΠΟΛΙΤΗ της 07/02/2006, ότι στη μεταβίβαση μετοχών της HSBC στους νέους αγοραστές έγινε παρατυπία σε κλειστή περίοδο, ο ίδιος παρατήρησε ότι το θέμα εμπίπτει στις αρμοδιότητες της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

Αναφέρθηκε σε έκθεση του κυρίου Πουλλή, του Νοεμβρίου του 2006, στην οποία κάμνει αναφορά σε τρία Μνημόνια (*Memoranda*) **(Τεκμήριο 98)** « .... με κύριο περιεχόμενο να πλαισιοθετήσουν αλλά και εν λεπτομερεία να ρυθμίσουν τη συνεργασία του κυρίου Λαζαρίδη με το νέο καθεστώς που

επήρχετο και την ύπαρξη συναντίληψης μεταξύ του κυρίου Βγενόπουλου και του κυρίου Λαζαρίδη .....». Από την έκθεση του κυρίου Πουλλή προκύπτει επίσης, ως ανέφερε ο κύριος Χριστοδούλου, ότι υπήρχαν δύο προτάσεις για την εξαγορά του μεριδίου της HSBC στη Λαϊκή: «.... αλλά είχαν αποφασίσει με τη σύμφωνη γνώμη και της Λαϊκής να προτιμηθεί η MARFIN Λαϊκή γιατί λέω στη φιλοσοφία των δύο διοικήσεων υπήρξε σύμπτωση ...».

Ο κύριος Χριστοδούλου στη μαρτυρία του ανέφερε ότι κατά τη συνάντηση που είχε με τον κύριο Βγενόπουλο και Ερωτόκριτο, του γνωστοποίησε ότι θα διερευνήσει κατά πόσο υπήρξε ταυτότητα συμφερόντων μεταξύ Marfin και Tosca Fund. Στις 26/06/2006 ο κύριος Χριστοδούλου απέστειλε την ακόλουθη επιστολή στον κύριο Βγενόπουλο **(Τεκμήριο 82)** : «*Η Κεντρική Τράπεζα διερευνά ανεπιβεβαίωτη πληροφορία, σύμφωνα με την οποία υπήρξε προσυμφωνία μεταξύ της Marfin Financial Group Holdings S.A., και του Tosca Fund αναφορικά με την εξαγορά του μετοχικού κεφαλαίου της Λαϊκής το οποίο κατείχε η HSBC. Έχει περιέλθει στην αντίληψη της Κεντρικής Τράπεζας ότι η Marfin Financial Group Holdings S.A. προβαίνει σε αγορές μετοχών της Λαϊκής σε κλειστή περίοδο κατά παράβαση της σχετικής οδηγίας της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς της Κύπρου. Έχοντας υπόψη τα πιο πάνω, η Κεντρική Τράπεζα, ανάλογα με τα ευρήματα της προρρηθείσας έρευνας, δεν θα διστάσει να προχωρήσει σε αναστολή ή και ακύρωση της παραχωρηθείσας έγκρισης για κατοχή, μέχρι και 19% του μετοχικού κεφαλαίου της Λαϊκής*».

Της επιστολής προηγήθηκε σημείωμα του κυρίου Σπύρου Γ. Σταυρινάκη, Διευθυντή Τμήματος Εποπτείας Διεθνών Τραπεζών Ρύθμισης και Διασφάλισης Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας **(Τεκμήριο 97(A))**, στο οποίο αξιολογείται η Marfin με αναφορά στην πρότασή της για αύξηση του μετοχικού της μεριδίου στη Λαϊκή που να μην υπερβαίνει το 20%. Γίνεται εισήγηση για θετική αντιμετώπιση του αιτήματος, στέλλοντας «..... *πάλιν ένα σαφές μήνυμα ότι η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου προτίθεται να παρακολουθεί από κοντά και πάνω σε συνεχή βάση, την οποιαδήποτε*

επίδραση του Ομίλου Marfin στην εν γένει λειτουργία και περαιτέρω αύξηση των εργασιών του Ομίλου της Λαϊκής Τράπεζας».

Δεν υπάρχει οποιοδήποτε γραπτό σημείωμα ή κείμενο το οποίο να επιμαρτυρεί τη διεξαγωγή έρευνας από την Κεντρική Τράπεζα ως προς την ύπαρξη ή μη ταυτότητας συμφερόντων μεταξύ Marfin και Tosca Fund.

Ερωτηθείς ο κύριος Χριστοδούλου κατά πόσον όντως διεξήχθη έρευνα επί του θέματος, απάντησε ότι διεξήχθη έρευνα με τη συνήθη πρακτική που ακολουθεί η Κεντρική Τράπεζα από τη Διεύθυνση Εποπτείας και Ρυθμίσεων Τραπεζικών Εργασιών. Κατέληξε, δε, ότι δεν υπήρχε επιβεβαίωση της σχετικής πληροφορίας για συνάφεια μεταξύ Marfin και Tosca Fund. Υπάρχουν ερωτηματικά αν όντως διεξήχθη έρευνα και αν ναι ως προς την εμβέλεια της.

Σε σχέση με την απόκτηση από το Dubai Fund ποσοστού 31% του μετοχικού κεφαλαίου της Λαϊκής, ο κύριος Χριστοδούλου κατέθεσε ότι το ταμείο αυτό ήταν στην ουσία κρατικό και συνεπώς δεν υπόκειται σε εποπτεία από την Κεντρική Τράπεζα. Το Ταμείο ανήκε στον Εμίρη του Dubai και ως εκ τούτου δεν υπόκειται σε έλεγχο από την Κεντρική Τράπεζα της χώρας εκείνης.

Αναφορικά με τις προσπάθειες του κυρίου Χριστοδούλου να πείσει την HSBC να μην αποχωρήσει από τη Λαϊκή και, μεταγενέστερες εξελίξεις, αναφορά γίνεται στη θεώρηση της μαρτυρίας του κυρίου Λαζαρίδη και, ως εκ τούτου, δεν παρίσταται ανάγκη αναφοράς στο θέμα εκ νέου.

Τέλος, τέθηκε υπόψη του κυρίου Χριστοδούλου η συμφωνία πρόσληψης του τότε συζύγου της θυγατέρας του, του κυρίου Κιζουρίδη **(Τεκμήριο 99)**, από τον Όμιλο Λαϊκής. Ο τότε γαμπρός του εργοδοτήθηκε στην τράπεζα με πολύ ψηλή μισθοδοσία. Η συμφωνία έγινε με τον κύριο Βγενόπουλο στον οποίο θα ήταν αποκλειστικά υπόλογος ο κύριος Κιζουρίδης. Η αμοιβή του καθορίζεται στο ακόλουθο μέρος της συμφωνίας.

Το κείμενο της συμφωνίας αναφέρει: «*Αρχικές συνολικές μηνιαίες απολαβές σας θα είναι 4.869,95 Λίρες βασικός μισθός, πλέον τιμαριθμικό επίδομα 13.7% επί του βασικού μισθού. Η ετήσια προσαύξηση σας θα είναι 125.02 Λίρες, βασικός μισθός, πλέον τιμαριθμικό επίδομα. Μετά, θα παίρνετε μηνιαίο επίδομα παραστάσεως 150 Λίρες*».

Ερωτηθείς ο κύριος Χριστοδούλου εάν ήταν ενήμερος της συμφωνίας, απάντησε: «*Ο κύριος Κιζουρίδης το θεώρησε πρέπει να ζητήσει την άποψη μου επί του θέματος ...*», προσθέτοντας ότι «*δεν είχε υπόψη του τους όρους εργοδότησης ούτε οποιαδήποτε εμπλοκή στο θέμα*». Ο κύριος Χριστοδούλου πρόσθεσε ότι, ως είχε πληροφορηθεί, ο γαμπρός του είχε πρόταση για εργοδότηση του και από τον κύριο Ηλιάδη της Τράπεζας Κύπρου. Προηγουμένως, ο κύριος Κιζουρίδης, ως ανέφερε ο κύριος Χριστοδούλου, εργαζόταν για χρόνια στην Barclay's και στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

Η Επιτροπή δεν προχώρησε στην εξέταση οποιουδήποτε ζητήματος σε σχέση με ισχυρισμούς για δωροδοκία του κυρίου Χριστοδούλου ενόψει τρέχουσας έρευνας για πιθανή διάπραξη αδικήματος από τις αστυνομικές Αρχές.

3.7.2. ΘΕΟΦΙΛΟΥ Α.

Από την Τράπεζα Κύπρου για την αγορά της Uniastrum, η Κεντρική Τράπεζα ανέθεσε στην κυρία Θεοφίλου, Λειτουργό του Ιδρύματος, να αξιολογήσει το αίτημα με αναφορά στην υπόσταση της τράπεζας και τις προοπτικές της. Η τράπεζα, όπως διαπιστώνει, έχει 222 υποκαταστήματα, λειτουργούντα σε κάθε πόλη της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας με πληθυσμό άνω των 600 χιλιάδων κατοίκων. Οι διαπιστώσεις της κυρίας Θεοφίλου περιέχονται σε υπόμνημα το οποίο υπεβλήθη στην Προϊσταμένη της, την κυρία Έλενα Γρηγοριάδου, με αντίγραφο στον Προϊστάμενο της Υπηρεσίας, τον κύριο Πουλλή. Σ' αυτό διαγράφει - με επιμέλεια πρέπει να πει ένας - τα θετικά και αρνητικά της

Uniastrum. Πληροφόρησε την Επιτροπή ότι μετά την υποβάθμιση της Uniastrum στις 5/6/2008 από τη Moody's Investors Services, ζητήθηκε από την Τράπεζα Κύπρου να υποβάλει μια πιο σύγχρονη έκθεση η οποία οδήγησε σε νέα έκθεση της Moody's, ημερομηνίας 7/6/2008 (**Τεκμήριο 95**). Σε έκθεση της Moody's, της 27/6/2008, επιβεβαιώνεται η προηγούμενη αξιολόγηση της σε σχέση με την ευρωστία της τράπεζας. Μεταξύ των θετικών στοιχείων που καταγράφονται στην έκθεσή της - διατυπωμένης στα Αγγλικά - είναι η επικέντρωση της Τράπεζας σε δανειοδοτήσεις ατόμων και λήψη των καταθέσεων του κοινού. Οι καταθέσεις του κοινού ανέρχονταν σε 75% του συνόλου των καταθέσεων, ενώ οι δανειοδοτήσεις του κοινού ανέρχονταν σε 40% του χαρτοφυλακίου. Η κυρία Θεοφίλου κατέθεσε ότι οι Moody's έθεσαν υπό επαναξιολόγηση την υπόσταση της Uniastrum προς το σκοπό πιθανής αναδόμησης λόγω της εξαγοράς της από την Τράπεζα Κύπρου.

Τα αρνητικά στοιχεία της Uniastrum συνοψίζονται στο **Παράρτημα 14 του Τεκμηρίου 96** και έχουν ως εξής:

« 1. Poor corporate governance. 2. Failure to legitimize an indirect beneficial ownership of certain states in the bank by the two key shareholders. 3. Significant loan concentration. 4. High portion of loss with unclear substance and inadequate collateralisation. 5. Poor profitability and cost-efficiency indicators. 6. Unsophisticated risk management systems. 7. Weaknesses in the loan process. 8. Absence of a formal policy with regard to related parties. 9. Deficiencies in the tax function's controls and methodology which may potentially lead to additional tax liabilities» και 10. Lack of disclosure».

Στην ίδια έκθεση, η κυρία Θεοφίλου αναφέρει ότι το 2007 η Τράπεζα ήταν ζημιογόνος λόγω της ένταξης του προσωπικού του οργανισμού στην υπηρεσία της Τράπεζας, του οποίου οι αριθμοί αφήνονταν κατά το πλείστον έξω από τα επίσημα στοιχεία, για λόγους φοροδιαφυγής. Πολλά δάνεια παρεχόντουσαν χωρίς ασφάλεια και χωρίς αξιολόγηση των δυνατοτήτων του χρεώστη να

αποπληρώσει το δάνειο. Χορηγήθηκαν δάνεια σε υψηλόβαθμα πρόσωπα - ο όρος που χρησιμοποιείται είναι 'VIP' - βασισμένα σε προσωπικές σχέσεις. Δηλαδή, δεν ακολουθείτο η ενδεδειγμένη διαδικασία όσον αφορά τις δανειοδοτήσεις των προσώπων αυτών. Η Τράπεζα εργοδοτούσε συνολικά 4,300 υπαλλήλους. Σημειώνεται, επίσης, στο **Παράρτημα 14 του Τεκμηρίου 96**, «*According to E & Y due to strong asset growth yet poor internal capital generation, Uniastrum's capital adequacy has become a constraint to its future development*». Δηλαδή, υπήρχε έλλειψη κεφαλαίου και εάν η Τράπεζα εξακολουθούσε να λειτουργεί από μόνη της, οι προοπτικές ήταν πτωχές, αλλά θα πρέπει να πούμε ότι βάσει της συμφωνίας εξαγοράς, οι μέτοχοι θα έβαζαν και κάποια ποσά ως κεφάλαιο στην τράπεζα, για να μπορέσει να αναπτυχθεί και αυτό φαίνεται και στο '*business plan*' που δείχνει ότι θα γίνουν κάποιες κεφαλαιουχικές αυξήσεις το 2008 και το 2009».

Τέλος, τρεις μέρες μετά τη συνομολόγηση της τελικής συμφωνίας για την αγορά της Uniastrum που έγινε στις 31/10/2008, ο Οίκος Fitch υποβάθμισε την Τράπεζα Κύπρου. Στο σχετικό απόσπασμα του Παραρτήματος 14 αναφέρεται, μεταξύ άλλων: «*Fitch downgraded the Bank of Cyprus long term issuer default credit rating estimating that the acquisition of Uniastrum Bank in Russia increases the risks of the credit ...*».

Οι διαπιστώσεις του Οίκου Fitch βεβαιώθηκαν. Η κυρία Θεοφίλου δεν προέβη σε εισήγηση για έγκριση ή απόρριψη του αιτήματος της Τράπεζας Κύπρου για αγορά της Uniastrum.

3.7.3. ΠΟΥΛΛΗΣ Κ.

Ο κύριος Πουλλής διετέλεσε Ανώτερος Διευθυντής του Τμήματος Εποπτείας και Επενδύσεων Τραπεζών. Τη θέση αυτή κατείχε από το 2003. Ζητήθηκε ο κύριος Πουλλής να καταθέσει σε σχέση με τέσσερα θέματα:

- (α) Τη δανειοδότηση της Uniastrum,
- (β) την επίβλεψη του χαρτοφυλακίου ελληνικών ομολόγων των τραπεζών,
- (γ) την κρατική στήριξη της Λαϊκής κ α ι ,
- (δ) σε σχέση με τις διαπιστώσεις της Ανεξάρτητης Επιτροπής ICFCBS.

Uniastrum

Μετά την παραλαβή της Έκθεσης της κυρίας Θεοφίλου **(Τεκμήριο 14)**, ο κύριος Πουλλής διαβίβασε υπόμνημα στον Διοικητή της Τράπεζας, σε σχέση με το αίτημα της Τράπεζας Κύπρου να εξαγοράσει το 80% της Uniastrum **(Τεκμήριο 15)**. Σε αυτό, διαγράφει θετικά και αρνητικά της επένδυσης, αντλώντας προς τούτο πληροφορίες και από την Έκθεση της κυρίας Θεοφίλου. Πέραν της έκθεσης, είχε επαφές και με αξιωματούχους της Τράπεζας Κύπρου. Υπογράμμισε, μεταξύ άλλων, ότι σε συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας Κύπρου, ο Γενικός Ελεγκτής του Συγκροτήματος, επεσήμανε ότι *«κατά τη διεξαγωγή των ελέγχων due diligence εντοπίστηκαν όλοι οι σημαντικοί κίνδυνοι οι οποίοι έχουν καλυφθεί επαρκώς στις συμφωνίες Sales and Purchase Agreement και Shareholders Agreement»*. Μεταξύ άλλων, ανέφερε ότι *«από τα 222, τα 125 περίπου καταστήματα της Uniastrum ήσαν ζημιογόνα»*.

Στα συμπεράσματα διαπιστώνει κατ' αρχήν ότι *«η εξαγορά της Uniastrum από την Τράπεζα Κύπρου, όπως και κάθε εξαγορά, εμπεριέχει κινδύνους οι οποίοι δεν είναι δυνατό να προβλεφθούν ή/και να καλυφθούν πλήρως με τις ασφαλιστικές δικλείδες που εισάγονται σε διάφορες συμφωνίες»*.

Στη συνέχεια παραθέτει τα θετικά στοιχεία της εξαγοράς για να καταλήξει ότι

(α) το σχετικό νομικό καθεστώς της εξαγοράς,

(β) τα πλείστα προβλήματα της Uniastrum έχουν εντοπιστεί και ήδη έχουν ασφαλιστικές δικλείδες,

(γ) η Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας δεν έχει αναφέρει οποιοδήποτε αρνητικό για την Uniastrum και τους μετόχους της κ α ι ,

(δ) το κόστος εξαγοράς δεν επηρεάζει αρνητικά το κεφάλαιο της Τράπεζας Κύπρου,

και εισηγήθηκε την παραχώρηση άδειας στην Τράπεζα Κύπρου για την εξαγορά της Uniastrum.

Η έκθεση του κυρίου Πουλλή δεν πραγματεύεται στην ολότητά της τα αρνητικά στοιχεία που προσδιορίζονται στην έκθεση της κυρίας Θεοφίλου η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως σφαιρική, καθιστώσα εξ αντικειμένου την αγορά της Uniastrum ως ενέχουσα μεγάλους κινδύνους. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο κύριος Πουλλής, ως κατέθεσε, δεν είχε υπόψη του ότι στις 05/06/2008 οι Moody's Investors Services υποβάθμισαν την αξιολόγηση της Uniastrum από B.2 σε αρνητική. Επί τούτου προσέθεσε ότι και αν το είχαν υπόψη τους, αμφιβάλλει κατά πόσο η Κεντρική Τράπεζα δεν θα ενέκρινε την επένδυση.

Άλλο στοιχείο που δεν είχαν υπόψη τους είναι ότι δόθηκε η έγκριση για την εξαγορά, πριν να έχουν υπόψη τους κατά το χρόνο έγκρισης του αιτήματος της Τράπεζας Κύπρου, την έκθεση της Ernst & Young.

Τελικά, το αίτημα της Τράπεζας Κύπρου για εξαγορά της Uniastrum εγκρίθηκε με όλα τα επακόλουθα.

Ελληνικά Ομόλογα

Ο κύριος Πουλλής εξήγησε ότι η επιστολή, ημερομηνίας 01/03/2010, για ελληνικά ομόλογα στάληκε σε όλες τις τράπεζες που είχαν στο χαρτοφυλάκιό τους ελληνικά ομόλογα. Όλες οι τράπεζες έδωσαν γραπτή απάντηση εκτός της Τράπεζας Κύπρου. Ως ανέφερε στην Επιτροπή, ο κύριος Ηλιάδης μίλησε επί του θέματος με τον κύριο Ορφανίδη. Ένας μπορεί να συμπεράνει ότι ο έλεγχος που ασκήθηκε επί του προκειμένου σε σχέση με την Τράπεζα Κύπρου, δεν ήταν αρκούντως δραστικός.

Χορήγηση 'ELA' στη Λαϊκή Τράπεζα

Στο σημείο αυτό, πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι δεν πραγματευόμεθα, για τους λόγους που εξηγήσαμε, γεγονότα που συνέβησαν πριν την απομάκρυνση της παλαιάς ομάδας διακυβέρνησης της Λαϊκής Τράπεζας κατά το τέλος Νοεμβρίου και την ανάληψη της διοίκησης από νέο Συμβούλιο με Πρόεδρο τον κύριο Σαρρή. Η θέση του κυρίου Πουλλή ήταν ότι χορηγήθηκε ELA αφού η Κεντρική Τράπεζα είχε ικανοποιηθεί ότι η Λαϊκή ήταν 'solvent', δηλαδή αξιόχρη.

Ως προς τη στήριξη της Λαϊκής από το κράτος με νομοθεσία της 18/05/2012, ο κύριος Πουλλής δεν ήταν σε θέση να πει πολλά, επειδή, ως είπε, είχε αποχωρήσει από την τράπεζα 9 ημέρες προηγουμένως. Το αξιόχρεο μιας τράπεζας για τη χορήγηση ELA, όπως μας είπε, κρίνεται από την Εποπτική Αρχή, δηλαδή την Κεντρική Τράπεζα. Πριν την αποχώρησή του, ως ανέφερε, η Λαϊκή ήταν αξιόχρη. Υπογράμμισε ότι η Κεντρική Τράπεζα δεν είχε το δικαίωμα να απαγορεύσει την αγορά ομολόγων ευρωπαϊκών χωρών, μεταξύ των οποίων, βέβαια, και η Ελλάδα.

Συμφώνησε με την έκθεση της ICFCBS ότι η καθυστέρηση συνομολόγησης συμφωνίας για στήριξη της Κύπρου τον Ιούλιο, ήταν όχι μόνο ζημιογόνα αλλά 'καταστρεπτική'. Συμφώνησε με τις διαπιστώσεις της προαναφερθείσας επιτροπής ως προς την επικρατούσα κουλτούρα και προσέγγιση προς τα πράγματα. Είπε, συγκεκριμένα: *«Βεβαίως σε ένα μεγάλο βαθμό συμμερίζομαι και γενικά βεβαίως διότι εγώ συμφωνώ ότι στην Κύπρο δεν υπάρχει governance ούτε στους ημικρατικούς ούτε στην κυβέρνηση ούτε στους legal authorities ούτε πούποτε, δηλαδή υπάρχει μία κουλτούρα η οποία δεν συνάδει με την εταιρική διακυβέρνηση...»*.

3.7.4. ΣΤΑΥΡΙΝΑΚΗΣ Σ.

Ο κύριος Σταυρινάκης είχε μακράν υπηρεσία στην Κεντρική Τράπεζα. Στην πορεία και ανέλιξη του ασχολήθηκε με τη διαμόρφωση της εταιρικής διακυβέρνησης τραπεζικών ιδρυμάτων. Κατά πρώτον λόγο, έκαμε αναφορά στην αίτηση της Marfin, της 07/06/2006, να αυξήσει το ποσοστό της που ήταν ελάχιστα κάτω από το 10%, σε ποσοστό πέραν του 19%.

Ο νόμος προβλέπει ότι χρειάζεται η έγκριση της Κεντρικής Τράπεζας για απόκτηση μεριδίου πέραν του 10% σε τράπεζα. Για το λόγο αυτόν ούτε η Marfin ούτε η Tosca Fund υπέβαλαν αίτηση για έγκριση των αιτημάτων τους να αποκτήσουν εκάτεροι ποσοστό κάτω του 10% αρχάς του 2006, προσθέτοντας ότι *«πλην, όμως, να δοθεί ένα σαφές και δυνατό μέτρο ότι η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου προτίθεται να παρακολουθεί και να αξιολογεί, πάνω σε συνεχή βάση, την οποιαδήποτε επίδραση του Ομίλου Marfin επί της λειτουργίας και περαιτέρω αύξησης των εργασιών του Ομίλου της Λαϊκής Τράπεζας»*.

Στις 19/05/2006 η Marfin υπέβαλε αίτημα για την αύξηση του μεριδίου της σε ποσοστό λίγο κάτω από το 20%. Το αίτημα αξιολογήθηκε από τον κύριο Σταυρινάκη σε έκθεσή του της 19/05/2006 (**Τεκμήριο 97^A**). Συνοδευτικά, στις

25/05/2006, σε υπόμνημά του και πάλι στον κύριο Πουλλή, παρέθεσε το τελικό του συμπέρασμα. Εισηγήθηκε την έγκριση του αιτήματος, προσθέτοντας *«ότι πλην όμως ... της Λαϊκής Τράπεζας»*.

Εκτός από τον κύριο Βγενόπουλο ο οποίος ήλθε σε επαφή με την Κεντρική Τράπεζα μετά την εξαγορά μεριδίου των μετοχών της, κανένας εκπρόσωπος της Tosca Fund δεν είχε επαφή με τη Λαϊκή Τράπεζα. Επέκρινε τη Λαϊκή Τράπεζα διότι αποδέχθηκε την εξαγορά μεριδίου ανερχομένου σε πέραν του 19% του κεφαλαίου της Τράπεζας χωρίς να διερευνήσει ποιοι ήταν αυτοί *«οι οποίοι στην ουσία θα ελέγξουν το επόμενο διοικητικό συμβούλιο»*.

Στις 07/06/2006 χορηγήθηκε άδεια στην Marfin για την αύξηση του κεφαλαίου της στη Λαϊκή σε 19% περίπου. Στις 29/06/2006 ο Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας κύριος Χριστοδούλου, τον πληροφόρησε ότι η Κεντρική Τράπεζα διερευνά ανεπιβεβαίωτη πληροφορία σύμφωνα με την οποία υπήρξε προσυμφωνία μεταξύ της Marfin Financial Group Holdings S.A. και του Tosca Fund **(βλ. Παράρτημα 3 του Τεκμηρίου 96)**. Σε ερώτηση της Επιτροπής κατά πόσο διεξήχθη έρευνα, απάντησε ότι δεν γνωρίζει αφού στην επιστολή αυτή δεν είχε εμπλοκή το τμήμα του.

Αφήνονται και από τη μαρτυρία του κυρίου Σταυρινάκη ερωτηματικά κατά πόσο διεξήχθη οποιαδήποτε έρευνα για τη διαπίστωση της ύπαρξης κοινών συμφερόντων μεταξύ Marfin και Tosca Fund.

Για τα ελληνικά ομόλογα δεν είχε πολλά να πει, εκτός από αναφορές στην εγκύκλιο της 01/03/2010 και δεύτερης εγκυκλίου με το ίδιο αντικείμενο, της 29/02/2012.

Ερωτηθείς για τις διαπιστώσεις της Alvarez & Marsal ότι η εποπτεία της Κεντρικής Τράπεζας ήταν χαλαρή και, ως εκ τούτου ατελής, ο κύριος

Σταυρινάκης απάντησε ότι δεν είχε αρμοδιότητα κατά τον κρίσιμο χρόνο για την εποπτεία των τραπεζών.

Σχετικά με τη χορήγηση ELA στη Λαϊκή, είπε ότι όλες οι αποφάσεις «παίρνοντο με την προϋπόθεση ότι υπήρχε σε εξέλιξη πρόγραμμα. Η Τρόικα είχε κατεβεί στην Κύπρο και υπήρχε σε εξέλιξη πρόγραμμα με στόχο την ανακεφαλαιοποίηση της Λαϊκής Τράπεζας για να την καταστήσει φερέγγυα, άρα η Λαϊκή Τράπεζα ενέπιπτε στη δεύτερη κατηγορία ...». Είπε, όμως, ότι «...όταν παρεχόταν ELA στη Λαϊκή, οι κεφαλαιουχικοί της δείκτες ήταν κάτω από τους δείκτες τους οποίους επιβάλλει ο κανονισμός της Κεντρικής Τράπεζας .... άρα υπό κάποια έννοια δεν ικανοποιούσε τους δείκτες κεφαλαιουχικής επάρκειας ...».

Κληθείς να σχολιάσει τη δήλωση του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας, του κυρίου Πανίκου Δημητριάδη, ότι η Λαϊκή τέθηκε στον αναπνευστήρα μέχρι τις εκλογές, γενόμενη τον Μάρτιο του 2013, ο κύριος Σταυρινάκης απάντησε ότι «αυτή η δήλωση μπορεί να ερμηνευθεί, όπως είπατε, ότι η Λαϊκή Τράπεζα ψυχομαχούσε και ότι ήταν έτοιμη να εκπνεύσει αλλά δεν θέλω να ερμηνεύσω την απάντηση του Διοικητή, αλλά μπορώ να σας δώσω μια δική μου απάντηση, ότι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αγωνιούσε για το γεγονός ότι δεν υπογράφεται το πρόγραμμα ...».

Η Κεντρική Τράπεζα έβαλε 'dead line' προς άρση του ELA της Λαϊκής μέχρι τις 21/03/2013.

Σε ερώτηση της Επιτροπής, ο κύριος Σταυρινάκης είπε ότι «ένας μπορεί να πει από καθαρά τεχνοκρατικής άποψης ότι η Λαϊκή δεν ήταν φερέγγυα, αλλά εκείνο το οποίο έχει σημασία έστω και αν οι κεφαλαιουχικοί δείκτες της Λαϊκής ήταν κάτω από το *minimum* ήταν αυτό που είπα προηγουμένως, δεν υπήρχε η προοπτική προγράμματος, οπότε η Κεντρική Τράπεζα η θέση της ήταν ότι η Λαϊκή Τράπεζα αν δεν ήταν φερέγγυα θα μπορούσε να καταστεί φερέγγυα

λόγω της προοπτικής του προγράμματος της υπογραφής συμφωνίας με την Τρόικα».

Ο κύριος Σταυρινάκης κατέθεσε ότι δεν υπήρχε προειδοποίηση από το Υπουργείο Οικονομικών προς την Κεντρική Τράπεζα ότι γίνονταν σκέψεις για δεύτερο κούρεμα των ελληνικών ομολόγων το οποίο ενδεχομένως θα είχε καταστροφικές συνέπειες για τις κυπριακές τράπεζες για τη λήψη αναγκαίων μέτρων προς τούτο. Σχολιάζοντας αναφορά στην έκθεση της ICFCBS για χαλαρή εποπτεία των τραπεζών από την Κεντρική Τράπεζα, απάντησε ότι εκείνο που έλειπε από την Κεντρική Τράπεζα ήταν η σύσταση επιτροπών που να διαχειρίζονται τους διάφορους τομείς αρμοδιότητάς της. Υπήρχε, όπως είπε, μόνο μία επιτροπή, η Επιτροπή Προσωπικού. Σχετικά με διαπίστωση της ίδιας επιτροπής ότι οι τράπεζες παρείχαν δάνεια χωρίς συσχετισμό με την ικανότητα του χρεώστη για αποπληρωμή του δανείου, ο κύριος Σταυρινάκης απάντησε: *«Αυτή είναι η πρακτική την οποία ακολουθούν διαχρονικά οι κυπριακές τράπεζες, έδιδαν πάρα πολύ έμφαση στην εξασφάλιση την οποία έπαιρναν από τους χρεώστες αντί στην ικανότητα του χρεώστη να αποπληρώσει το δάνειο του».*

Ο κύριος Σταυρινάκης πληροφόρησε την Επιτροπή ότι η Κεντρική Τράπεζα δεν έλαβε μέρος στο Eurogroup ούτε εκπροσωπείτο στο Eurogroup της 25^{ης} Μαρτίου.

Για τη συμφωνία για πώληση των ελληνικών υποκαταστημάτων των κυπριακών τραπεζών, ο κύριος Σταυρινάκης ανέφερε τα ακόλουθα:-

- (α) Ήταν ειλημμένη απόφαση του Eurogroup για πώληση των καταστημάτων,
- (β) η απόφαση επί τούτου ήταν στοιχειοθετημένη ως 'prior action' δηλαδή έπρεπε να ληφθεί «προτού εφαρμοστούν οι υπόλοιπες αποφάσεις του Eurogroup»,

(γ) υπήρχε φοβερή πίεση χρόνου ότι οι αποφάσεις έπρεπε να ληφθούν σε δύο εικοσιτετράωρα.

Τέλος, σε σχέση με την εκροή καταθέσεων όταν οι τράπεζες ήταν κλειστές, ανέφερε ότι ο κύριος Τρόκκος του Υπουργείου Οικονομικών του τηλεφώνησε το Σάββατο το πρωί για το κλείσιμο των τραπεζών, ήλθε σε επαφή με άλλα στελέχη της Κεντρικής Τράπεζας και δόθηκαν στη συνέχεια οι αναγκαίες εντολές για το κλείσιμο των τραπεζών. Το Σάββατο, εξήγησε, είναι τραπεζική αργία τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό. Μπορούσε, είπε, θεωρητικά μια τράπεζα να παρανομήσει και να ανοίξει τις πόρτες της το Σάββατο να δεχθεί κάποιους πελάτες προς το σκοπό διαβίβασης χρημάτων στο εξωτερικό.

3.7.5. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ Α.

Ο κύριος Ορφανίδης υπηρέτησε ως Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας από την 1^η Μαΐου 2007 μέχρι τις 2 Μαΐου 2012. Κατά πρώτο λόγο ομίλησε για τα δημοσιονομικά του 2007 τονίζοντας ότι επί διακυβέρνησης Τάσσου Παπαδόπουλου, γινόταν προσπάθεια σύγκλισης με τη δημοσιονομική πολιτική των χωρών της ευρωζώνης. Η κατάσταση άλλαξε άρδην μετά την ανάληψη της προεδρίας από τον κ. Χριστόφια. Η δημοσιονομική πολιτική ήταν τόσο επεκτατική που το 2008 σημειώθηκε το χειρότερο ισοζύγιο τρεχουσών δαπανών στη Δημοκρατία. Τούτο επήλθε λόγω της αστόχαστης αύξησης των δαπανών. Η διαμορφούμενη κατάσταση χειροτέρευε από μέρα σε μέρα. Προς τούτο απέστειλε επιστολή στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας στις 15/04/2009 προειδοποιώντας για τους κινδύνους που αντιμετώπιζε η κυπριακή οικονομία και την ανάγκη λήψης μέτρων προς υποσύλωση της. Στην επιστολή του χαρακτηρίζει την εκδηλωθείσα οικονομική κρίση ως τη χειρότερη από το 1930 και ότι η Κύπρος δε θα έμενε αλώβητη. Στην επιστολή του κάνει σειρά εισηγήσεων για την αντιμετώπιση της κρίσης. Εξήγησε στον Πρόεδρο τους κινδύνους που διέτρεχε η κυπριακή οικονομία και την ανάγκη λήψης άμεσων

μέτρων σε συνάντηση τους. Ο τότε Υπουργός Οικονομικών, κύριος Χ. Σταυράκης, ήταν αντίθετος προς τούτο.

Είχε παρεμβάσεις, ως κατέθεσε, από κυβερνητικούς παράγοντες να μην προβαίνει σε δηλώσεις που αντιστρατεύονται την οικονομική επικοινωνιακή πολιτική της κυβέρνησης. Κλήθηκε μάλιστα να συνδράμει προσπάθεια για την πώληση του χρυσού της Κεντρικής Τράπεζας κάτι που θα εμπλούτιζε τα κυβερνητικά ταμεία με ρευστότητα. Αυτά κατέθεσε σε συνεδρία της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Οικονομικών και Προϋπολογισμού στις 30/04/2012, καθώς και ότι έγινε δέκτης πολιτικών παρεμβάσεων για χαλάρωση του εποπτικού ελέγχου που ασκούσε η Κεντρική Τράπεζα. Στην ίδια συνεδρία, γνωστοποίησε στην Επιτροπή ότι είχε ταχθεί εναντίον του κουρέματος των ελληνικών ομολόγων. Σε άρθρο του στις 17/04/2012 ανέφερε ότι οι απώλειες των κυπριακών τραπεζών από την αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους ήταν διαχειρίσιμες.

Σε σχέση με την απομείωση των ελληνικών ομολόγων, κατέθεσε ότι τον Ιούλιο του 2012 οι αρχηγοί των κρατών μελών της ευρωζώνης άφησαν την εντύπωση ότι είχαν συμφωνήσει ότι απώλειες τραπεζών από απομείωση κρατικών ομολόγων θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν από την τότε συσταθείσα αρχή EFSF, με την παροχή βοήθειας στις τράπεζες για ανακεφαλαιοποίηση. Ο κύριος Ορφανίδης διατύπωσε τη θέση ότι μέχρι το Μάιο του 2012 η Κύπρος αν έπαιρνε τα αναγκαία μέτρα θα μπορούσε να αποφύγει αίτημα στο Μηχανισμό Στήριξης. Οι δηλώσεις του Προέδρου τον ίδιο μήνα στη Βιέννη περί χρεωκοπημένων τραπεζών υπέσκαψαν την αξιοπιστία τους.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αναζητούσε τρόπους να συμβάλει στη βελτίωση της κατάστασης. Για το σκοπό αυτόν ο Πρόεδρος της ΕΚΤ απεύθυνε μαζί με τον κύριο Ορφανίδη επιστολή προς τον κύριο Χριστόφια ότι ήταν αναγκαίο η Κύπρος να λάβει κάποια μέτρα προς αντιμετώπιση της κατάστασης και διάσωση της αξιοπιστίας της. Προς τούτο διευθετήθηκε

συνάντηση στη Φρανκφούρτη στην οποία θα παρίστατο και ο κύριος Καζαμίας. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε, στην οποία παρέστη ο διάδοχος του κυρίου Καζαμίας, κύριος Σιαρλή. Ο Υπουργός Οικονομικών είπε ότι θα λαμβάνονταν τα αναγκαία μέτρα μέσα σε τέσσερις εβδομάδες, πράγμα που δεν έγινε. Αντίθετα, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας προέβη σε δήλωση ότι κανένας δεν αποφασίζει εκτός από τον ίδιο. Αν λαμβάνονταν τα μέτρα αυτά τα ομόλογα της Δημοκρατίας θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την άντληση ρευστότητας από την ΕΚΤ.

Η ανησυχία του κυρίου Ορφανίδη για τα δρώμενα στο οικονομικό πεδίο αυξανόταν συνεχώς. Την 01/12/2009 προειδοποιώντας και πάλι με επιστολή του για τις συνέπειες της κατιούσας της κυπριακής οικονομίας, διατυπώνει την ανησυχία του για *«...σοβαρή επιδείνωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων της κυβέρνησης»*. Προβλέπει ότι *«...χωρίς αλλαγές στη δημοσιονομική πολιτική, εκτιμώ ότι το έλλειμμα θα ξεπεράσει το 6% του ΑΕΠ το 2010 και το 2011»*. Χαρακτηρίζει την κατάσταση ως κρίσιμη προσθέτοντας, μεταξύ άλλων, *«επιβάλλεται τάχιστα η εκπόνηση στρατηγικού σχεδίου μεσοπρόθεσμης εξυγίανσης των δημόσιων οικονομικών. Χρειάζονται τομές, ξεκινώντας από το δημόσιο τομέα»*. Η επιστολή του έμεινε αναπάντητη. Δεν έπαυσε όμως να θέτει υπόψη του Προέδρου τις ανησυχίες του για τη συνεχώς επιδεινούμενη κατάσταση της κυπριακής οικονομίας. Απεύθυνε προς τούτο νέα επιστολή στον Πρόεδρο, ημερ. 18/05/2010. Διαπιστώνει κατ' αρχήν ότι *«η Κύπρος δεν έχει ακόμα μπει κάτω από το μικροσκόπιο λόγω του μικρού της μεγέθους στις διεθνείς αγορές. Κατά την άποψη μου, αυτό είναι θέμα χρόνου και η Κύπρος κινδυνεύει σοβαρά να θεωρηθεί από τους οίκους αξιολόγησης και τις αγορές ως χώρα με ευάλωτη και αδύναμη οικονομία και να υποστεί μείωση της πιστοληπτικής της ικανότητας»*. Προειδοποιώντας ότι *«τυχόν υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας μας θα ακολουθηθεί από υποβάθμιση των τραπεζών, τα πολύ ψηλά επιτόκια και στέρεψη των πηγών ξένου δανεισμού και τις γνωστές επώδυνες συνέπειες. Δραματική είναι η κατάληξη της επιστολής: «Σας προειδοποιώ τα τελευταία δύο χρόνια, για τον*

κατηφορικό δρόμο που οδεύει η Κυπριακή οικονομία. Τονίζω με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο ότι αν δεν γίνει αλλαγή πορείας με τη λήψη ουσιαστικών δημοσιονομικών μέτρων και κυρίως το σκέλος των δημοσίων δαπανών, οι συνέπειες για την Κυπριακή οικονομία θα είναι καταστροφικές». Και πάλι δεν υπήρχε απάντηση, ούτε οποιαδήποτε άλλης μορφής ανταπόκριση στην επιστολή. Μπορεί να λεχθεί ότι οι επιστολές έφταναν στα χέρια μη ακουόντων. Ακολούθησε και τρίτη επιστολή προς τον Πρόεδρο από τον κύριο Ορφανίδη. Σ' αυτήν αναφέρει μεταξύ άλλων «...δε θα είναι έκπληξη το γεγονός, ότι μετά τη συζήτηση για τη λήψη μέτρων για δύο χρόνια, κάθε μέρα που περνά καθιστά τα μέτρα που θα πρέπει να παρθούν πιο επώδυνα». Στην ίδια επιστολή τονίζει ότι «...κύρια αιτία του προβλήματος είναι η συνεχιζόμενη διόγκωση των δημοσίων δαπανών και εκεί θα πρέπει να εστιαστούν τα διορθωτικά μέτρα». Ούτε σε αυτή την επιστολή δεν υπήρξε απάντηση από τον Πρόεδρο.

*Άκρως δραματική ήταν η τελευταία επιστολή που απέστειλε ο κύριος Ορφανίδης στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας στις 18/07/2011. Της επιστολής προηγήθηκε ο αποκλεισμός της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές το τέλος Μαΐου 2011. Λέγει στον Πρόεδρο μεταξύ άλλων «*συνυπολογίζοντας όλα τα δεδομένα, το διεθνές δυσμενές περιβάλλον, τις δυσκολίες προσφυγής σε εξωτερικό δανεισμό, τις επιπρόσθετες οικονομικές επιπτώσεις από τα πρόσφατα γεγονότα, πιστεύω ότι η οικονομία βρίσκεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, συγκρινόμενη με εκείνη του 1974*».*

Εδώ χρήζει να πούμε δύο λόγια για το τι συνέβη το 1974. Η ξενόδουλη στρατιωτική Χούντα της Ελλάδος έκαμε πραξικόπημα στις 15/07/1974 και ανέτρεψε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και τη συνταγματική τάξη, διανοίγοντας το δρόμο για την Τουρκική εισβολή, η οποία ακολούθησε σε δύο φάσεις, απολήγοντας στην κατάληψη από τα τουρκικά στρατεύματα του 38% περίπου του κυπριακού εδάφους. Η εισβολή είχε ως αποτέλεσμα την εθνοκάθαρση του 80% των Ελλήνων κατοίκων της περιοχής

και την αποστέριση του κράτους από το 70% των πλουτοπαραγωγικών του πηγών. Ακολούθησε οικονομική καταστροφή τεραστίων διαστάσεων. Με αυτή την καταστροφή, ο κύριος Ορφανίδης παραλληλίζει στην τελευταία του επιστολή την εκκολαπτόμενη οικονομική κατάσταση της Κύπρου.

Σχετικά με την έγκριση της εξαγοράς από την Τράπεζα Κύπρου της Ρωσικής Τράπεζας Uniastrum, ο κύριος Ορφανίδης κατέθεσε, πρώτον, ότι η αξιολόγηση της αξίας των ενεργητικών της τράπεζας έγινε με βάση τη λογιστική και όχι την αγοραία αξία τους. Μετά από επαφές με τις αρχές της Τράπεζας Κύπρου και τους σχεδιασμούς που έκαναν, το αίτημα εγκρίθηκε λαμβάνοντας υπόψη και τις – όπως τις χαρακτήρισε – φοβερές προοπτικές που διάνοιγε η επένδυση. Αφήνονται αμφιβολίες κατά πόσο αξιολογήθηκαν σωστά οι κίνδυνοι που ενείχε το εγχείρημα όπως διαγράφονται στην έκθεση της κυρίας Θεοφίλου **(Τεκμήριο 96 – Παράρτημα 14)**.

Ερχόμενος στην υπόσταση των κυπριακών τραπεζών επαναβεβαίωσε ως ορθή τη δήλωση στην οποία προέβη στις 17/04/2012 ότι οι τράπεζες είναι εύρωστες και βρίσκονται σε πολύ καλή κατάσταση. Επί τούτου, εγείρονται ερωτηματικά. Από το Νοέμβριο του 2011 η Λαϊκή Τράπεζα είχε ζητήσει κρατική στήριξη για τις κεφαλαιουχικές της ανάγκες και από το 2012 άρχισε να αντλεί ρευστότητα από το ELA. Το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων προκάλεσε τεράστιες ζημίες, κατά πρώτο, στη Λαϊκή και, κατά δεύτερο, στην Τράπεζα Κύπρου ύψους 4,5 δις ευρώ. Ως προς το δεύτερο κούρεμα, ο κύριος Ορφανίδης κατέθεσε ότι η κυβέρνηση δε ζήτησε τη γνώμη της Κεντρικής Τράπεζας.

Αναφορικά με την επιστολή της Κεντρικής Τράπεζας προς όλες τις τράπεζες σε σχέση με την επικινδυνότητα των ελληνικών ομολόγων, ημερ. 01/03/2010 **(Τεκμήριο 83)**, πληροφόρησε την Επιτροπή ότι επακόλουθα είχε συνομιλία με τον Διευθύνοντα Σύμβουλο, κύριον Ηλιάδη, διαψεύδοντας τη μαρτυρία του κυρίου Ηλιάδη επί του προκειμένου. Εκτός από τις εκτιμήσεις της Κεντρικής

Τράπεζας ως προς τους ελλοχεύοντες κινδύνους, δεν παρεχόταν δικαίωμα στην Κεντρική Τράπεζα είτε να απαγορεύσει, είτε να ζητήσει από τις τράπεζες να αποξενωθούν από αυτά. Ως είπε, το εποπτικό πλαίσιο της ΕΕ δεν νομιμοποιεί τον επόπτη να κάνει αναφορές για το πόσα ομόλογα πρέπει να έχουν οι τράπεζες, ούτε μπορεί ο επόπτης να υποδείξει τις χώρες από τις οποίες θα αγοραστούν τα ομόλογα. Για το λόγο αυτό η επιστολή της 01/03/2010 ήταν διατυπωμένη με πολλή περίσκεψη.

Ήταν πολύ επικριτικός για την έκθεση Alvarez & Marsal, η οποία χρησιμοποιήθηκε, ως κατέθεσε, από τη νέα διεύθυνση της Κεντρικής Τράπεζας για να διαβάσει το τραπεζικό σύστημα. Έκρινε τα ευρήματα της ως καθοδηγούμενα και αναξιόπιστα.

Και για την έκθεση της ανεξάρτητης Επιτροπής - Independent Commission on the Future of the Cyprus Banking Sector – ήταν επικριτικός για τον τόνο της ανάλυσης και το γεγονός, όπως διαπίστωσε, ότι δεν ρωτήθηκε κανένας από την Κεντρική Τράπεζα αναφορικά με θέματα που προκάλεσαν αρνητικά σχόλια. Είναι και αυτή μια *«ούτως καλούμενη ανεξάρτητη επιτροπή»* που διέβαλε το τραπεζικό σύστημα. Συμφώνησε όμως με την εκτίμηση της αναφορικά με την επικρατούσα κουλτούρα στις κυπριακές τράπεζες. Εξέφρασε επίσης τη συμφωνία του προς τα γραφόμενα της, ότι η καθυστέρηση υποβολής αιτήματος για στήριξη ήταν όχι μόνο ζημιογόνος αλλά *«μας πήρε πίσω μια γενιά για την οικονομία του τόπου»*. Έπρεπε να κλείσουμε συμφωνία προς στήριξη, παράλληλα προς το αίτημα της Ισπανίας.

Πριν το τέλος της μαρτυρίας του προέβη σε σειρά παρατηρήσεων που συνοψίζονται πιο κάτω:

(α) Μετά την αποχώρηση του ιδίου, η διακυβέρνηση της Κεντρικής Τράπεζας περιήλθε κάτω από τον πλήρη έλεγχο του ΑΚΕΛ.

(β) Στο στόχαστρο ήταν η απόδοση ευθυνών στις τράπεζες για την κατάρπωση της κυπριακής οικονομίας μέχρι το χείλος του γκρεμού της χρεωκοπίας.

(γ) Η Τράπεζα Κύπρου είχε κεφαλαιουχικές ανάγκες ανερχόμενες σε περίπου 200 εκατομμύρια ευρώ. Παρεμποδίστηκε η πώληση ασφαλιστικών εταιρειών της Τράπεζας Κύπρου, ώστε να μην είναι σε θέση η Τράπεζα να αντιμετωπίσει τις κεφαλαιουχικές τις ανάγκες.

(δ) Η Κύπρος υπήρξε η πρώτη και μόνη χώρα στην Ευρώπη που η Κεντρική Τράπεζα δε δεχόταν τα ομόλόγά της.

(ε) Η PIMCO ακολούθησε μια πρωτόγνωρη μεθοδολογία στη διαπίστωση των αναγκών των τραπεζών που είχε ως αποτέλεσμα τη μεγέθυνση των αναγκών τους.

3.7.6. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ Π.

Ο κύριος Δημητριάδης ανέλαβε καθήκοντα Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας στις 03/05/2012. Προηγουμένως υπηρέτησε ως καθηγητής στον κλάδο της Οικονομικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο του Leicester της Αγγλίας.

Ως κατέθεσε όταν ανέλαβε καθήκοντα, πίστευε ότι μπορούσε να αποφευχθεί σύναψη μνημονίου για υποστήριξη της κυπριακής οικονομίας. Η Τράπεζα Κύπρου δεν είχε ανάγκη στήριξης, όχι όμως η Λαϊκή. Η κυβέρνηση προέβαινε σε προσπάθειες εξεύρεσης δανεισμού για αντιμετώπιση των προβλημάτων προς κάλυψη των αναγκών της Λαϊκής. 'ΕΛΑ' παρέχεται σε τράπεζα - (α) Όταν είναι φερέγγυα και (β) όταν έχει ικανοποιητικές εξασφαλίσεις.

Σύμφωνα με την εκτίμηση του κυρίου Δημητριάδη, η Λαϊκή κατέστη φερέγγυα μετά την ανακεφαλαιοποίηση της από το κράτος. Τα πράγματα όμως χειροτέρευσαν, οι υποχρεώσεις της Λαϊκής σε ΕΛΑ αυξήθηκαν δραματικά και, ως εκ τούτου, εισηγήθηκε στην κυβέρνηση προσφυγή στο μηχανισμό στήριξης της Ε.Ε. και στο Δ.Ν.Τ. . Ως προκύπτει από άλλη μαρτυρία, αίτημα για

στήριξη από το Eurogroup υποβλήθηκε από τις κυπριακές Αρχές στις 25/06/2012.

Εξήγησε ότι η φερεγγυότητα τραπεζών συναρτάται με τα στοιχεία ενεργητικού, δηλαδή από τα δάνεια, και άλλα περιουσιακά στοιχεία τα οποία κατέχει.

Ο κύριος Δημητριάδης διατύπωσε τη θέση ότι οι οφειλές της Λαϊκής σε ELA, δημιουργήθηκαν λόγω εκροών καταθέσεων από τα υποκαταστήματα της Λαϊκής στην Ελλάδα, ένεκα *«της παρατεταμένης εκλογικής περιόδου»*.

Στις 26/03/2013 ο κύριος Δημητριάδης προέβη στις ακόλουθες δηλώσεις : *«Η Λαϊκή κρατήθηκε στη ζωή μέσω του αναπνευστήρα του ELA για 9 μήνες και ότι η συμφωνία με την Τρόικα αποτέλεσε όρο επιβίωσης για τη χώρα»*.

Στη συνέχεια είπε ότι σκοπός ήταν *«να την κρατήσουμε στη ζωή, να γίνουν οι εκλογές και η νέα κυβέρνηση να αναλάβει τις ευθύνες της»*.

Ο κύριος Δημητριάδης είπε ότι η δήλωσή του παρερμηνεύτηκε διότι η Λαϊκή Τράπεζα παρέμεινε φερέγγυα λόγω της προοπτικής να υπάρξει πρόγραμμα στήριξης, όμως η κατάσταση ρευστότητας της τράπεζας άρχισε να γίνεται δραματική μετά τα μέσα Ιανουαρίου του 2013. Οι υποχρεώσεις σε ELA ανήλθαν σε 9,1 δις εκατομμύρια Ευρώ.

Το δημοσίευμα των Financial Times της 10/02/2013 ότι υπήρχε το ενδεχόμενο κουρέματος τραπεζικών καταθέσεων, οδήγησε στην εκροή από τη Λαϊκή 400 εκατομμυρίων Ευρώ. Η κατάσταση χειροτέρευσε. Πέραν τούτου, κατά τις δέκα πρώτες εργάσιμες ημέρες από 1^η μέχρι 15/03/2013 η Λαϊκή είχε εκροές 550 εκατομμυρίων Ευρώ.

Ενόψει συνεδρίας του Eurogroup τον Μάρτιο του 2013, η παροχή ELA στη Λαϊκή συνέχισε μέχρι 21/03/2013. Κατά τον κύριο Δημητριάδη, η Λαϊκή Τράπεζα ήταν φερέγγυα εφόσον υπήρχε η προοπτική του προγράμματος. Η

σύμπτυξη Τράπεζας Κύπρου και Λαϊκής ήταν πολιτική απόφαση του Eurogroup τέθηκε επιτακτικά: «*Take it or leave it*». Δεν υπήρχε επιλογή.

Σε ερώτημα της Επιτροπής αν συμφωνεί με την άποψη ότι η καθυστέρηση υποβολής αιτήματος στο μηχανισμό στήριξης υπήρξε ζημιογόνος αν όχι καταστρεπτική, θέση με την οποία συμφώνησαν πολλοί που κατέθεσαν ενώπιον της, απάντησε: «*Ναι, κύριε Πική, συμμερίζομαι την άποψη ότι έπρεπε να γίνει η αίτηση από τις αρχές του 2012, ίσως ακόμη και από το τέλος του 2011, διότι διαφάνηκε ότι οι τράπεζες δεν θα έβρισκαν αυτά τα κεφάλαια και επίσης και τεράστιες ανισορροπίες στην κυπριακή οικονομία*».

Εξήγησε ότι οι ανισορροπίες στην οικονομία προέκυψαν από το πολύ μεγάλο έλλειμμα στις τρέχουσες συναλλαγές και το αυξημένο δημόσιο χρέος. Κατά την εκτίμησή του, εάν αποτεινόμαστε για στήριξη αμέσως μετά την απομείωση των ελληνικών ομολόγων, ενδεχομένως θα παίρναμε, όπως είπε, καλύτερους όρους.

Τέθηκαν υπόψη του κυρίου Δημητριάδη οι επιστολές του κυρίου Ορφανίδη προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και ερωτήθηκε αν συμφωνεί. Απάντησε καταφατικά, προσθέτοντας ότι λείπει από αυτές αναφορά στις ατέλειες και τα προβλήματα του τραπεζικού συστήματος.

Η μετακίνηση του ελέγχου του δημόσιου χρέους από την Κεντρική Τράπεζα στο Υπουργείο Οικονομικών υπήρξε, κρίνοντας εκ των υστέρων, σφάλμα. Ερωτηθείς για τη μη επίτευξη συμφωνίας της κυβέρνησης και της Τρόικας τον Ιούλιο του 2012, απάντησε ότι δεν γνωρίζει τους λόγους. Για τη σημειούμενη καθυστέρηση στη συνομολόγηση συμφωνίας, γνωστοποίησε ότι η Κεντρική Τράπεζα ανησυχούσε δίδοντας προς τούτο, τόσο γραπτές όσο και προφορικές προειδοποιήσεις προς την κυβέρνηση. Παρέπεμψε προς τούτο σε επιστολή της 05/10/2012 στον Υπουργό Οικονομικών **(Τεκμήριο 103)** και προς τον

Πρόεδρο της Δημοκρατίας στις 18/11/2012 (**Τεκμήριο 104**). Το Τεκμήριο 104 εξηγεί τη δήλωση του περί τοποθέτησης της Λαϊκής σε 'αναπνευστήρα'.

Από τον Οκτώβριο του 2012 μας δόθηκε προειδοποίηση ότι αν δεν καταλήξουμε σύντομα σε μνημονιακή συμφωνία, θα σταματήσει η παροχή ELA στη Λαϊκή.

Τέλος Νοεμβρίου του 2012, συνομολογήθηκε το «*Memorandum of Understanding*». Είναι λυπηρό, είπε ο κύριος Δημητριάδης, που δεν επήλθε τελική συμφωνία. Προβλεπόταν στήριξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την παροχή 10 δις Ευρώ. Έγινε αναφορά στην παράγραφο 1,19 του Μνημονίου Συναντίληψης και στην πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ημερομηνίας 06/06/2012 στην οποία καθορίζεται ως μέτρο εξυγίανσης το 'bail-in', δηλαδή διάσωσης με ίδια μέσα. Πρόνοια για το ίδιο θέμα έγινε στη διατύπωση γνώμης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, όπως ανέφερε ο κύριος Δημητριάδης, της 01/02/2013.

Σύμφωνα με την έκθεση της PIMCO, οι κεφαλαιουχικές ανάγκες της Τράπεζας Κύπρου ήταν 3,9 δις εκατομμύρια Ευρώ. Ως εκ τούτου, εάν δεν υπήρχε στήριξη της Τράπεζας Κύπρου, αυτή θα καθίστατο αφερέγγυα. Σε σχέση με την αποξένωση από την Τράπεζα Κύπρου και τη Λαϊκή των υποκαταστημάτων τους στην Ελλάδα, αμφισβήτησε τα πορίσματα ανεξάρτητης επιτροπής ότι θα προκύψει όφελος στην Τράπεζα Πειραιώς που τα αγόρασε 3,4 δις Ευρώ. Το εμφανόμενο κέρδος είναι λογιστικό. Θα προκύψουν ζημιές στην Τράπεζα Πειραιώς από την αγορά τα επόμενα τρία χρόνια· χειρότερα, κατά την εκτίμησή του, από το ακραίο σενάριο της PIMCO.

Ως προς την απόφαση για κλείσιμο των τραπεζών που λήφθηκε τις πρωινές ώρες της 16/03/2013 και την εκροή καταθέσεων κατά τη διάρκεια τους, ο κύριος Δημητριάδης κατέθεσε ότι τα συστήματα πληρωμών είναι κλειστά το Σάββατο. Σε σχέση με το internet banking, είπε ότι δόθηκαν προφορικές

οδηγίες από τις 10 το πρωί του Σαββάτου στις τράπεζες, να κλείσει αυτή η δίοδος. Υπήρξε καθυστέρηση στην παροχή γραπτών οδηγιών για το λόγο ότι, ως ανέφερε, «η επιστολή έπρεπε να τύχει νομικής επεξεργασίας». Ήταν η πρώτη φορά που έκλεισαν τράπεζες στην Κύπρο. Ως κατέθεσε, δεν έφυγαν ουσιαστικά μεγάλα ποσά χρημάτων. Αν έφυγαν χρήματα, έφυγαν παράνομα. Διερεύνηση του θέματος από την Κεντρική Τράπεζα, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν έγιναν παρανομίες. Ερωτηθείς για ομιλία στην οποία χαρακτήρισε τη λειτουργία των κυπριακών τραπεζών ως «καζίνο banking», την οποία έκαμε στη Νέα Υόρκη την 11/12/2012 (**Τεκμήριο 106**), έδωσε την εξής απάντηση : «Είναι μία φράση την οποία χρησιμοποίησε και ο Μέρβιν Κινγκ, Διοικητής της Τράπεζας της Αγγλίας για να εξηγήσει το τι έκαναν οι βρετανικές τράπεζες με τα toxic assets, είναι κάτι το οποίο χρησιμοποιούν πολλοί διοικητές εκ των υστέρων να εξηγήσουν τι έγινε σε ένα τραπεζικό σύστημα».

Στις 21/01/2003 το Eurogroup αποφάσισε ότι το πρόγραμμα για στήριξη της Κύπρου θα ολοκληρωνόταν μετά τις εκλογές με την κυβέρνηση η οποία θα προκύψει. Αυτή, είπε, ήταν πολιτική απόφαση του Eurogroup. Κατέθεσε προς τούτο, το **Τεκμήριο 107**.

Σε άλλο σημείο της μαρτυρίας του, είπε ότι δεν θυμάται να υπέδειξε στον κύριο Ηλιάδη να προβεί σε οποιοσδήποτε αλλαγές στη διεύθυνση της Τράπεζας Κύπρου. Ό,τι μπορούσε να ανακαλέσει στη μνήμη του, είναι ότι ο κύριος Α. Ηλιάδης τον παραπλάνησε αναφορικά με την ανακεφαλαίωση της Τράπεζας Κύπρου. Συμφώνησε με όλες τις διαπιστώσεις της Ανεξάρτητης Επιτροπής ICFCBS αναφορικά με ατέλειες στη λειτουργία των τραπεζών, περιλαμβανομένης και της διαπίστωσης ότι υπήρξε σχετικά με την ύπαρξη 'weak bank governance' και για την επικρατούσα κουλτούρα. Ως προς τις διαπιστώσεις της Επιτροπής για χαλαρό έλεγχο των τραπεζών από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, απάντησε ως εξής: «Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξε και η έκθεση της Alvarez & Marsal». Σε σχέση με την

επιστολή της Κεντρικής Τράπεζας της 01/03/2010 για την επικινδυνότητα των ελληνικών ομολόγων, είπε ότι δεν υπήρξε 'follow-up', γεγονός που τείνει να υποστηρίξει την ύπαρξη χαλαρότητας στην άσκηση του εποπτικού ρόλου της Κεντρικής Τράπεζας. Πρόσθεσε ότι από την ημέρα που ανέλαβε καθήκοντα, έγιναν μεγάλες αλλαγές στον τομέα της εποπτείας των τραπεζών. Συμφώνησε με τη διαπίστωση της ICFCBS ότι υπήρξε ζημιογόνος καθυστέρηση στη συνομολόγηση μνημονιακής συμφωνίας.

Σε σχέση με τη φερεγγυότητα της Λαϊκής, επανέλαβε σε άλλο σημείο της μαρτυρίας του ότι αν δεν υπήρχε πρόγραμμα στήριξης, η Λαϊκή δεν θα ήταν φερέγγυα.

Σχετικά με τις διαδικασίες που ακολουθούσε η PIMCO για να καταλήξει στα συμπεράσματά της, ο κύριος Δημητριάδης είπε, ως υπεδείχθη στην PIMCO, οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν έπρεπε να ήταν πιο διαφανείς.

Σε ερώτηση εάν η Κεντρική Τράπεζα είχε διαφορές με την PIMCO, απάντησε καταφατικά. Για το λόγο αυτόν, είπε, διορίστηκε και η Black Rock η οποία, ως μας είπε, βοήθησε πολύ.

Ο κύριος Δημητριάδης δήλωσε στις 04/06/2013 ενώπιον της Επιτροπής Θεσμών της Βουλής ότι η Τράπεζα Κύπρου ήταν φερέγγυα μέχρις ότου έγινε η πώληση των ελληνικών παραρτημάτων της. Προέβη στην εξής επεξήγηση της δήλωσης του: *«Εννοούσα τη λογιστική φερεγγυότητα διότι από τη στιγμή που αναγνωρίστηκαν οι ζημιές της PIMCO στο ελληνικό τους χαρτοφυλάκιο, είχαν πλην 400 εκατομμύρια Ευρώ, πιστεύω, αλλά ήταν λογιστικά φερέγγυα».*

3.8. ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

3.8.1. ΧΡΙΣΤΟΦΙΑΣ Δ., τέως Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας

Ο κύριος Χριστόφιας αρνήθηκε να υποστεί εξέταση από την Ερευνητική Επιτροπή για τους λόγους που καταγράφονται στα πρακτικά της Ερευνητικής Επιτροπής και στοιχειοθετούνται στην ενδιάμεση απόφασή μας της 25^{ης} Αυγούστου 2013, αντίγραφο της οποίας παραπέμφθηκε στον Γενικό Εισαγγελέα. Πρόσθετα προς όσα αναφέρονται στην προαναφερθείσα απόφασή μας, ο κύριος Χριστόφιας πρόβαλε και ως λόγο για την άρνησή του να υποβληθεί σε προφορική εξέταση και το γεγονός ότι δεν ήταν οικονομολόγος, ως εάν να χρειάζονται οικονομικές γνώσεις για να διαγράψει, αφενός, την αλήθεια για τα δρώμενα κατά την περίοδο της προεδρίας του ή, αφετέρου, ότι χρειάζονται ειδικές γνώσεις για να διαπιστώσει ένας ότι αν ξοδεύει περισσότερα απ' ό,τι κερδίζει, οδηγείται προς πτώχευση.

3.8.2. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ Ν, Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας

Ο κύριος Αναστασιάδης εξελέγη Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας τον Φεβρουάριο του 2013 και ανέλαβε τα καθήκοντά του την 1^η Μαρτίου 2013. Ερωτήθηκε κατ' αρχήν αν έχει υπόψη του το Μνημόνιο Συναντίληψης της 29^{ης} Νοεμβρίου 2012 και αν ναι, κατά πόσο είναι ενήμερος της Παραγράφου 1,19 του κειμένου του. Απάντησε θετικά στο ερώτημα, προσθέτοντας ότι η Παράγραφος 1,19 επιδέχεται «πολλαπλών ερμηνειών». Πρόσθεσε ότι η

απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 06/06/2012, μόλις τον Ιούνιο του 2013 υιοθετήθηκε από το *ECOFIN*. Δεν προσκυρώθηκε, όμως, μέχρι σήμερα από άλλα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως εκ τούτου, δεν έχει νομοθετική υπόσταση στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Απαντώντας σε ερώτηση, είπε ότι δεν είναι ενήμερος της διατυπωθείσας, από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, γνώμης την 01/02/2013 ότι μεταξύ των μέσων που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν για την εξυγίανση των τραπεζών, ήταν και το *'bail-in'* (Παράγραφος 1,6). Απάντησε ότι δεν ήταν γνώστης του συγκεκριμένου εγγράφου, ανέφερε, όμως, ότι σε τέτοιο ενδεχόμενο έγινε αναφορά στη Σύμβαση του Eurogroup της Τετάρτης και Πέμπτης Μαρτίου 2013, χωρίς αυτό να αποτελεί αντικείμενο της ημερησίας διάταξης.

Η Επιτροπή υπόμνησε στον κύριο Αναστασιάδη τις επανειλημμένες δηλώσεις του κυρίου Σαρρή κατά το πρώτο δεκαπενθήμερο του Μαρτίου 2013, ότι αποκλείεται η απομείωση καταθέσεων. Αυτή υπήρξε η θέση μας, είπε ο κύριος Αναστασιάδης, προεκλογικά και, μετά, όταν ανέλαβε καθήκοντα Προέδρου.

Στις 02/06/2008, ο κύριος Αναστασιάδης προέβη στην ακόλουθη δήλωση στον *ASTRA*, ότι *«η εκλογή του κυρίου Χριστόφια αποδεικνύει την αποδοκιμασία των χειρισμών Παπαδοπούλου, δηλαδή του Προέδρου που αντικατέστησε ο κύριος Χριστόφιας μετά τις εκλογές του 2008»*. Του τέθηκε το ερώτημα εάν αναφερόταν και στην οικονομική πολιτική της κυβέρνησης του πρώην Προέδρου Παπαδόπουλου. Απάντησε: *«Όχι, βεβαίως, και δε θα ήτο δυνατό, λαμβάνοντας υπόψη ότι επί ημερών της διακυβέρνησης Παπαδοπούλου έγινε κατορθωτή η ένταξη μας στην Ευρωζώνη, αλλά και παρέδωσε μίαν εύρωστη οικονομία, το δημόσιο χρέος της χώρας ανήρχετο μόλις στο 48%, ενώ δημοσιονομικό πλεόνασμα ½ δισεκατομμυρίου παρεδόθη στη νέα κυβέρνηση, συνεπώς αναφερόμουν στις πολιτικές που άπτονται της διαχείρισης του κυπριακού προβλήματος, είναι γνωστή η διαφάνεια μου»*.

Στην ίδια συνέντευξη ο κύριος Αναστασιάδης τόνισε ότι *«αποφασίστηκε η υπεύθυνη στήριξη των χειρισμών του Προέδρου - εννοείται του κυρίου Χριστόφια - και η διαβούλευση μαζί του»*. Του ζητήθηκε να σχολιάσει τη δήλωση αυτή: *«Το μόνο σχόλιο που θα μπορούσα να κάνω είναι η περίοδος χάριτος που δίδεται στον νέο Πρόεδρο της Δημοκρατίας για τους χειρισμούς, όσον αφορά το 'κυπριακό'. Όσον αφορά την οικονομία, όπως θα δείτε και από εμένα, από τα κείμενα που θα καταθέσω, υπάρχει ένας χρονολογικός πίνακας των εξελίξεων από το 2008 μέχρι και την ημέρα που ανέλαβα, με αναφορές γεγονότων και πώς σταδιακά από μίαν ευημερούσα οικονομία καταλήξαμε με μια κρίση η οποία μας έφερε προ των πυλών χρεωκοπίας»*.

Συν τω χρόνω, αρχής γενομένης την 14/10/2008, σε σειρά δηλώσεων του και αξιωματούχων του Δημοκρατικού Συναγερμού, επικριτικών της ακολουθητέας της κυβερνητικής πολιτικής. Συμφώνησε ότι προέβη προεκλογικά σε δηλώσεις για τη σύναψη ενδιάμεσου δανεισμού μέχρι τη σύναψη μνημονιακής συμφωνίας προς αποφυγήν πιέσεων από το Eurogroup. Υπήρχαν, ως είπε, δύο χώρες, η μία εντός και η μία εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες, ως είχε ενδείξεις, θα μπορούσαν να παράσχουν τέτοιο δάνειο. Δεν περιήλθε σε γνώση του, όπως κατέθεσε, έγγραφο *«Common Paper on Cyprus»* στο οποίο έγινε αναφορά σε δημοσίευμα της εφημερίδας ΠΟΛΙΤΗΣ της 23/07/2013 που προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι οι μη εξασφαλισμένοι καταθέτες των δύο μεγάλων τραπεζών θα εκαλούντο να συνεισφέρουν για την εξυγίανση τους μέσω του 'bail-in'.

Σε δηλώσεις του κυρίου Αναστασιάδη στις 16/03/2013 και συνακόλουθα στο Διάγγελμά του της επομένης - 17/03/2013 - αναφορικά με την πρώτη συμφωνία στο Eurogroup, είπε ότι σε αντίθετη περίπτωση το κράτος θα εκαλείτο να καταβάλει τις εγγυημένες καταθέσεις μέχρις 100 χιλιάδων Ευρώ που θα απαιτούσε 30 περίπου τοις εκατόν. Η πρώτη συμφωνία προέβλεπε απομείωση καταθέσεων μέχρις 100 χιλιάδων Ευρώ σε ποσοστό 6,75% και καταθέσεων πάνω από εκατό χιλιάδες, ποσοστό 9,9%.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, σε περίπτωση μη συμφωνίας, θα σταματούσε την παροχή ELA στις δύο τράπεζες. Μη συνομολόγηση συμφωνίας, ως υπογράμμισε ο κύριος Αναστασιάδης, *«δε θα οδηγούσε παρά σε άτακτη χρεωκοπία του κράτους, με αποτέλεσμα κήρυξης στάσης πληρωμών, αδυναμίας καταβολής μισθών, συντάξεων, κοινωνικών ωφελημάτων, αδυναμία αγοράς αναλώσιμων, φαρμάκων και άλλων ειδών πρώτης ανάγκης»*.

Ένας άλλος παράγοντας, ο σημαντικότερος, όπως είπε, που προσμέτρησε στην απόφαση για σύναψη συμφωνίας - *«Όγδοο, το σημαντικότερο που προσμέτρησε στην απόφασή μου ήταν η όποια προσπάθεια για βοήθεια σε περίπτωση χρεωκοπίας, ενδεχόμενα να εχρησιμοποιείτο από τους δανειστές μας ως κίνητρο ή, εάν θέλετε, εργαλείο για εκβιασμού προς επιβολή απαράδεκτης λύσης στο κυπριακό»*.

Εξέφρασε τον απόλυτο σεβασμό του στην ληφθείσα από τη Βουλή απόφαση για την απόρριψη της πρώτης μνημονιακής συμφωνίας του Μαρτίου του 2013, γεγονός το οποίο τόνισε και ενώπιον της Βουλής, τονίζοντας στα μέλη της, ότι *«η απόφαση είναι δική σας, εγώ στηρίζω εκείνο το οποίο υποχρεώθηκα να αποδεχθώ»*.

Διέψευσε την ανακοίνωση της γερμανικής Πρεσβείας ότι ο ίδιος εισηγήθηκε το κούρεμα καταθέσεων κάτω των 100 χιλιάδων Ευρώ, όπως έπραξε νωρίτερα και σε δήλωσή του στην εφημερίδα ΑΛΗΘΕΙΑ. Κατέθεσε ενώπιον της Επιτροπής δέσμη εγγράφων στην οποία το πρώτο μέρος αναφέρεται στην περίοδο διακυβέρνησης του κυρίου Χριστόφια, το δεύτερο, στην περίοδο μεταξύ πρώτης και 15^{ης} Μαρτίου και, το τρίτο, στην περίοδο μεταξύ της 15^{ης} και της 25^{ης} Μαρτίου **(Τεκμήριο 115)**.

Ερωτήθηκε ο κύριος Αναστασιάδης αν κατά τις διαπραγματεύσεις τέθηκε υπόψη του Eurogroup ότι η Κύπρος είναι *«μία ημικατεχόμενη χώρα, που υπέστη, τηρουμένων των αναλογιών, ίσως τη μεγαλύτερη εθνοκάθαρση της σύγχρονης εποχής, ότι απωλέσαμε 70% των πλουτοπαραγωγικών μας πόρων και ότι η πρώτη αξίωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο χαρτοφυλάκιο της θα έπρεπε να ήταν η εφαρμογή της απόφασης 37.253/83 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, που απαιτεί όπως η Τουρκία αποσύρει τα στρατεύματά της από την Κύπρο και ότι αυτή έπρεπε να είναι η πρώτη μέριμνα της Ευρωζώνης»*. Στο ερώτημα έδωσε θετική απάντηση. Εξήγησε, μάλιστα, ότι ως αποτέλεσμα απώλειας μεγάλου μέρους των πλουτοπαραγωγικών πηγών της Κύπρου, η Κύπρος αναγκάστηκε να στραφεί προς την παροχή υπηρεσιών, στο πεδίο του τουρισμού, τραπεζικών υπηρεσιών και τη ναυτιλία. Τόνισε, μεταξύ άλλων, ότι η αλληλεγγύη στο Eurogroup ανάμεσα στα μέλη της Ευρωζώνης, αποτελεί θεμελιακή αρχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τόνισε τις προοπτικές που διανοίγονται για την κυπριακή οικονομία από την αναμενόμενη εκμετάλλευση του φυσικού αερίου στην ΑΟΖ (Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κύπρου), καθώς και τη μεγάλη ζημιά που υπέστη η Κύπρος λόγω της απομείωσης των ελληνικών ομολόγων. Ωστόσο, τίποτε δεν είχε επίδραση στα μέλη του Eurogroup. Η Γερμανία και οι χώρες της Ευρωζώνης που είναι ταυτισμένες με αυτήν - Ολλανδία, Φινλανδία, Αυστρία και Σλοβακία - καθώς και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ήταν ανένδοτοι. Με τις επιπτώσεις της τουρκικής εισβολής και κατοχής, η απάντηση που μας δόθηκε ήταν, *«τότε, καλά τα καταφέρατε να αντιμετωπίσετε την κρίση. Γιατί όχι και τώρα»*;

Στο ερώτημα της Επιτροπής αν προβλήθηκαν νομικά επιχειρήματα για το απαράδεκτο απομείωσης καταθέσεων, ο κύριος Αναστασιάδης έδωσε καταφατική απάντηση:

Πρώτον, ότι η απομείωση ήταν πρωτόγνωρη και ακραία μέθοδος.

Δεύτερον, ότι το μέγεθος του τραπεζικού τομέα ήταν μεγάλο, αν όχι μεγαλύτερο, από άλλες χώρες, όπως η Ιρλανδία και το Λουξεμβούργο.

Τρίτον, οι καταθέτες στις κυπριακές τράπεζες δεν ήταν υπεύθυνοι για την οικονομική κρίση στην οποία περιήλθε η Κύπρος και ότι, παραδοσιακά, οι καταθέτες εναποθέτουν τις οικονομίες τους σε τράπεζες.

Τέταρτον, θα προκαλούνταν τεράστια προβλήματα στο τραπεζικό σύστημα της Κύπρου και, κατ' επέκταση, στην κυπριακή οικονομία, απολήγουσα σε απότομη φυγή κεφαλαίων.

Η απάντηση που μας δόθηκε, είπε ο κύριος Αναστασιάδης, είναι ότι **«του ατομικού, επικρατεί το ευρύτερο καλό»**.

Επρόκειτο, ως είπε στην Επιτροπή, για μια προειλημμένη απόφαση την οποία το Eurogroup ήταν αποφασισμένο να επιβάλει.

Ερωτήθηκε ο κύριος Αναστασιάδης αν τέθηκαν υπόψη του Eurogroup οι πρόνοιες του Χάρτη Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναφορικά με τη διασφάλιση του δικαιώματος ιδιοκτησίας, καθώς και η νομολογία του *περί Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων* επί του ίδιου θέματος.

Σε απάντηση, ο κύριος Αναστασιάδης είπε ότι πριν τη μετάβαση της Κυπριακής Αντιπροσωπείας για διαπραγματεύσεις με το Eurogroup, ζητήθηκε η συμβουλή, όπως τη χαρακτήρισε, «... του γνωστού νομικού Οίκου 'White and Case'. Έγινε αναφορά, είπε ο κύριος Αναστασιάδης, ως προς τα δικαιώματα που διέγραψε η Επιτροπή. Απάντησε ότι οι νομικοί σύμβουλοι του Eurogroup υποστηρίζουν τη θέση ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα υποχωρούν μπροστά στο καλό του συνόλου.

Προσδιορίζοντας το κώλυμα που επικρατούσε στο Eurogroup, ο κύριος Αναστασιάδης είπε ότι «του έβαλαν το πιστόλι στον κρόταφο».

Η αποξένωση των υποκαταστημάτων των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα, τέθηκε ως προϋπόθεση για τη σύναψη συμφωνίας. Εισήγηση του κυρίου Αναστασιάδη για την φορολόγηση των τόκων που έπαιρναν οι καταθέτες, που θα επέφερε 3 δις Ευρώ, απερρίφθη.

Ο αποκλεισμός της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές, έπρεπε να οδηγήσει στην υποβολή αιτήματος για στήριξη από το Eurogroup. Αν όχι, τότε αυτή έπρεπε να ήταν η κίνηση της Κύπρου μετά την απομείωση των ελληνικών ομολόγων. Η καθυστέρηση στην υποβολή αιτήματος για στήριξη και, γενικά, η καθυστέρηση στη συνομολόγηση συμφωνίας επ' αυτού, υπήρξε, ως είπε ο κύριος Αναστασιάδης, καταστροφική.

Σχετικά με την απομείωση των ελληνικών ομολόγων και τη ζημιά που επέφερε στις κυπριακές τράπεζες, η κύρια ευθύνη βαρύνει την κυπριακή κυβέρνηση· όχι την Ελλάδα που αντιμετώπιζε μεγάλα προβλήματα γιατί δεν έθεσε ως όρον για συμφωνία την παροχή, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, βοήθειας στην Κύπρο, για τις απώλειες που θα επέφερε η απομείωση.

Ερωτηθείς ο κύριος Αναστασιάδης για τη γνώμη του ως προς τους λόγους που οδήγησαν την Κύπρο στην κατάσταση που βρέθηκε, απάντησε: *«Εάν θέλετε, συνοψίζονται εις ένα, η ατολμία, η φοβία του πολιτικού κόστους, η παραγνώριση των πολιτικών δυνάμεων και της αντιπολίτευσης και η απροθυμία της να συμβάλει εις τη λήψη των αναγκαίων μέτρων και ενδεχόμενα κάποιες ιδεολογικές αγκυλώσεις που δεν επέτρεπαν, παρά τις συμβουλές των Υπουργών Οικονομικών, παρά τις συμβουλές των πολλών και διαφόρων, είτε των εισηγήσεων είτε των παροτρύνσεων της Ε.Ε. ή πολιτικών οργάνων εις το να προχωρήσουμε εις τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων ...».*

4.

ΣΥΜΠ

ΕΡΑΣΜΑΤΑ

Για τους σκοπούς της έρευνας συγκεντρώθηκε μεγάλος αριθμός εγγράφων το περιεχόμενο των οποίων μπορεί, σύμφωνα με τον *Περί Ερευνητικών Επιτροπών Νόμο*, να αξιολογηθεί από την Επιτροπή και να ληφθεί υπόψη.

Έγινε εκτενής αναφορά στην προφορική μαρτυρία μέσω της οποίας οι μάρτυρες είχαν την ευκαιρία να αναφερθούν σε έγγραφα και σημειώσεις και να εξηγήσουν, όπως αυτοί αντιλαμβάνοντο το περιεχόμενο και τη σημασία τους και βεβαίως να απαντήσουν στις ερωτήσεις της Επιτροπής.

Το μαρτυρικό υλικό που έχει συγκεντρωθεί (προφορική μαρτυρία και έγγραφα) παρέχει τη δυνατότητα καθορισμού γεγονότων και διαπιστώσεων, στη βάση των οποίων καθίσταται δυνατή η θεμελίωση των συμπερασμάτων που άπτονται του αντικειμένου της έρευνας.

Είναι κοινό έδαφος ότι κατά την ένταξη της Κύπρου στη ζώνη του Ευρώ την 01/01/2008 η χώρα πληρούσε όλα τα κριτήρια του Μάαστριχτ, (α) το δημόσιο χρέος ήταν κάτω του 60% του ΑΕΠ με καθοδική πορεία, (β) το δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν γύρω στο 3% του ΑΕΠ, (γ) η οικονομία βρισκόταν σε θετικό ρυθμό ανάπτυξης. (Το 2007 άφησε πλεόνασμα 3,6%).

Μετά τα τραγικά γεγονότα του 1974 που, μεταξύ άλλων, επέφεραν ολοσχερή σχεδόν καταστροφή της οικονομίας, ακολούθησε αναπροσαρμογή του οικονομικού μοντέλου. Η οικονομία σταδιακά ανέκαμψε, φθάνοντας σε ψηλά επίπεδα. Οι τράπεζες επεκτάθηκαν στο εξωτερικό πραγματοποιώντας κέρδη. Αναπτύχθηκαν επιτυχώς οι τομείς ναυτιλίας, τουρισμού και υπηρεσιών. Ο

τομέας των ακινήτων και των κατασκευών γνώρισε μεγάλη άνθηση. Η γεωστρατηγική θέση της Κύπρου, το καλό σύστημα επικοινωνιών και το εύκρατο κλίμα είναι παράγοντες που συνέβαλαν ευνοϊκά στην ανάπτυξη.

Η κατάρρευση της Lehman Brothers στην Αμερική σηματοδότησε την απαρχή της κρίσης, η οποία σύντομα επεκτάθηκε στην Ευρώπη, πλήττοντας χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και την πραγματική οικονομία χωρών της Ευρωζώνης. Οι κραδασμοί της παγκόσμιας, όπως εξελίχθηκε, οικονομικής κρίσης έγιναν αισθητοί, πρώτα στον τομέα της πραγματικής οικονομίας και ακολούθως στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Ήταν τότε (Φεβρουάριος 2008) που ο κύριος Δημήτρης Χριστόφιας κέρδισε τις προεδρικές εκλογές και ανέλαβε καθήκοντα Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Εξαρχής, ανέλαβε το αξίωμα του Υπουργού Οικονομικών ο κύριος Χαρίλαος Σταυράκης, ο οποίος παρέμεινε στο ίδιο Υπουργείο μέχρι τις 05/08/2011.

Οι οικονομικοί δείκτες τους οποίους έχουμε παραθέσει, ομιλούν αφεαυτών για τη διολίσθηση της κυπριακής οικονομίας μέχρι την κατάταξη της από διεθνείς Οίκους Αξιολόγησης, στα σκουπίδια, αρχάς του 2012. Το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 58,3% που ήταν το 2007, στο 85,8% το 2012. Το δημοσιονομικό έλλειμμα, από το πλεόνασμα 3,4% το 2007, κατέπεσε στο -6% το 2009, -5,3% το 2010, -6% το 2011 και -5,2% το 2012. Ακόμα χειρότερα, η ανεργία μεταξύ 2007 και 2012 τριπλασιάστηκε. Ανήλθε από 3,9% το 2007, σε 12% του δυνητικά εργαζομένου πληθυσμού το 2012. Ιδιαίτερα μεγάλη είναι η ανεργία μεταξύ των νέων. Η φτώχεια έπληξε χιλιάδες ανθρώπους, πολλοί από τους οποίους κατέφυγαν για τη διατροφή τους σε συσσίτια που οργάνωσαν φιλανθρωπικά ιδρύματα, τοπικές αρχές και οργανώσεις.

Ο ρυθμός ανάπτυξης επίσης πήρε την κατιούσα. Το 2007 ήταν 5,1%, το 2008 έπεσε στο 3,6%, το 2009 στο -1,9%, το 2010 στο 1,1%, το 2011 στο 0,5% και το 2012 στο -2,4%.

Ο κύριος Χριστόφιας διατύπωσε από το 2008 τη θέση ότι η Κύπρος θα μείνει αλώβητη από την κρίση. Το ίδιο και ο Υπουργός Οικονομικών, ο κύριος Σταυράκης, κατ' επανάληψη. Η κρίση δημιουργούσε, μεταξύ άλλων, δυσπιστία στην παροχή δανείων σε χώρες από διεθνείς τράπεζες και οργανισμούς.

Κοινή είναι η θέση ότι η ανισορροπία μεταξύ εσόδων και δαπανών του κράτους, ήταν ο κύριος λόγος της πτώσης της κυπριακής οικονομίας. Η ασσύμετρη αύξηση των δαπανών σε συσχετισμό προς τα έσοδα του κράτους, ήταν ο βασικός λόγος της κατάρρευσης της κυπριακής οικονομίας.

Οι προειδοποιήσεις των διαφόρων διευθύνσεων του Υπουργείου Οικονομικών για το πού οδηγείτο η οικονομία από την αναντιστοιχία μεταξύ δαπανών και εσόδων, και οι αναπόφευκτες συνέπειες, όχι μόνο παραγνωρίστηκαν αλλά τους λέχθηκε από τον κύριο Σταυράκη ότι τα θέματα αυτά είναι θέματα πολιτικής τα οποία πραγματεύεται αποκλειστικά η πολιτική εξουσία.

Η μετακίνηση του ελέγχου του δημοσίου χρέους από την Κεντρική Τράπεζα στο Υπουργείο Οικονομικών, με απόφαση της κυβέρνησης, υπήρξε άλλος παράγοντας ο οποίος συνέβαλε στο ανεξέλεγκτο των κυβερνητικών πράξεων. Είναι γεγονός ότι και σε άλλες χώρες ο έλεγχος του δημοσίου χρέους ανάγεται στο Υπουργείο Οικονομικών, πλην υπάρχουν θεσμικές διατάξεις που διασφαλίζουν την ανεξαρτησία της Υπηρεσίας από την εκτελεστική εξουσία.

Ως κατέθεσαν αξιωματούχοι του Υπουργείου Οικονομικών, ο προϋπολογισμός καταρτιζόταν σε πρώτο στάδιο από τους λειτουργούς του Υπουργείου με γνώμονα την αντιστοιχία μεταξύ δαπανών και εισοδημάτων του κράτους.

Άλλαξε όμως άρδην από την Εκτελεστική Εξουσία πριν κατατεθεί στη Βουλή, με την αύξηση των δαπανών, χωρίς περαιτέρω διερεύνηση του θέματος με τις διευθύνσεις του Υπουργείου Οικονομικών. Εύλογα συνάγεται ότι ο Πρόεδρος και η Κυβέρνηση, λειτουργούσαν κάτω από το πλέγμα - ***Εγώ κυβερνώ, κάμνω ό,τι θέλω.***

Όπως κατέθεσε ο κύριος Σταυράκης ενώπιον της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Οικονομικών και Προϋπολογισμού, τον Φεβρουάριο του 2010, ετοίμασε σειρά μέτρων προς αντιμετώπιση της οικονομικής κατολίσθησης, πλην τα απέρριψε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Σε ερώτηση της Ερευνητικής Επιτροπής εάν τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου φέρουν το βάρος των ευθυνών της κυβέρνησης, απάντησε θετικά, προσθέτοντας: *«Εάν μου επιτρέπετε, υπάρχουν όμως διάφορα επίπεδα ευθύνης. Υπάρχουν επίπεδα ευθύνης τα οποία σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό εστιάζονται στην οικονομική διαχείριση, η οποία ήταν στα χέρια, στην υπηρεσία του Προέδρου της Δημοκρατίας, ο οποίος καθόριζε αυτή την πολιτική και την υλοποιούσε μέσω του Υπουργού Οικονομικών».*

Η πολιτική τάξη επιβάλλει όπως Υπουργός ο οποίος διαφωνεί με κυβερνητικές αποφάσεις σε σημαντικά θέματα, παραιτείται. Άλλως, δεν μπορεί να απεκδυθεί ευθύνης για τις αποφάσεις που λαμβάνονται.

Ο αποκλεισμός της Κύπρου από τις διεθνείς χρηματαγορές το Μάιο του 2011 και η συνακόλουθη αδυναμία του κράτους για δανεισμό από εξωτερικές πηγές, έθεσε την οικονομία του κράτους σε εξαιρετικά δυσμενή θέση. Όπως κατέθεσε ο κύριος Καζαμίας όταν ανέλαβε καθήκοντα τον Αύγουστο του 2011, η οικονομία περιήλθε σε τέτοιο σημείο που αντιμετώπιζετο το ενδεχόμενο στάσης πληρωμών. Η οικονομία της χώρας, ως συνάγεται, έπεσε στο βάραθρο. Λήφθηκαν ορισμένα μέτρα για την αντιμετώπιση επειγουσών αναγκών. Η σύναψη δανείου 2,5 δις Ευρώ από τη Ρωσία, παρείχε πρόσκαιρη ανάσα. Δεν απέβλεπε, όμως, στην αντιμετώπιση της οικονομικής

κρίσης στην οποία περιήλθε η Κύπρος. Πολλοί χαρακτήρισαν το δάνειο ως ευκαιριακό για να επιτρέψει στην κυβέρνηση να συνεχίσει το έργο της έως παρακάτω και αν ήταν δυνατό, μέχρι τις εκλογές.

Οι πλείστοι που κατέθεσαν ενώπιον της Επιτροπής, ήταν της γνώμης ότι μετά τον αποκλεισμό της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές, η Κύπρος έπρεπε να αποταθεί στο μηχανισμό στήριξης της Ευρωζώνης. Πριν τον αποκλεισμό της Κύπρου από τις διεθνείς αγορές, η Κύπρος είχε υποβαθμιστεί, από τους διεθνείς Οίκους Αξιολόγησης, μόνο κατά 2 βαθμίδες. Μετά την έξοδο της από τις διεθνείς αγορές, οι υποβαθμίσεις συνεχίστηκαν με ταχείς ρυθμούς, οδηγώντας τους Διεθνείς Οίκους Αξιολόγησης να υποβαθμίσουν την Κύπρο στην πρώτη κατηγορία των *σκουπιδιών* (κατηγορία 11). Οι Standard & Poor's στις 13/01/2012, οι Moody's στις 12/03/2012 και οι Fitch στις 25/06/2012. Οι υποβαθμίσεις συνεχίστηκαν με μεγαλύτερη ένταση. Στις 10/01/2013 οι Moody's υποβάθμισαν την Κύπρο στην *κατηγορία 19*, οι Standard & Poor's υποβάθμισαν την Κύπρο στις 21/03/2013 στην *κατηγορία 18* και οι Fitch στις 25/01/2013 στην *κατηγορία 15*.

Ο Πίνακας της διαχρονικής αξιολόγησης της Κύπρου από τους διεθνείς Οίκους Αξιολόγησης για την περίοδο 2002–2013, αποκαλύπτει τις συνεχείς υποβαθμίσεις της κυπριακής οικονομίας από το 2011 και μετά. Επισυνάπτεται ως **Παράρτημα Αρ. 7**.

Παρά τη φθίνουσα κατάσταση της οικονομίας, το 2009 προσλήφθηκαν στη Δημόσια Υπηρεσία 1,060 άτομα, αυξάνοντας ανάλογα τις δαπάνες του δημοσίου. Προειδοποιήσεις για το ενδεχόμενο κατάταξης της Κύπρου κάτω από δημοσιονομική επιτήρηση από τις Ευρωπαϊκές Αρχές, άφηναν τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας αδιάφορο. Σε δηλώσεις του το 2009, είπε ότι «*Αν η Κύπρος τίθεται σε δημοσιονομική επιτήρηση, δεν ήταν τίποτε το σπουδαίο*». Σε άλλες δηλώσεις του τον ίδιο χρόνο, ανέφερε ότι η Κύπρος θα επηρεαστεί λιγότερο από τη διεθνή οικονομική κρίση.

Άλλο αξιοσημείωτο γεγονός, είναι ότι ο πληθωρισμός που ανερχόταν σε 2.2% το τέλος του 2007, ανυψώθηκε μέχρι το Μάιο του 2008 σε 4,6%.

Δεν είναι τυχαίο ότι ο κύριος Ορφανίδης εξέφρασε τις έντονες του ανησυχίες για την πορεία της κυπριακής οικονομίας - το πρώτον, στις 15/04/2009. Τα σημεία των καιρών δεν άφηναν αμφιβολία για το πού οδεύει η κυπριακή οικονομία. Στην επιστολή του κάμνει αναφορά στους δείκτες, αποκαλυπτικούς της επιδείνωσης της οικονομικής κατάστασης. Η προειδοποίηση του αγνοήθηκε. Δεν σταμάτησε όμως να προειδοποιεί για το πού άγεται η οικονομία της Κύπρου. Απηύθυνε στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας άλλες τέσσερεις επιστολές στις οποίες δεν είχε ανταπόκριση (01/12/2009, 10/05/2010, 15/10/2010 και 18/07/2011). Όχι μόνο δεν έτυχε απάντησης, όχι μόνο δεν λήφθηκαν οποιαδήποτε διορθωτικά μέτρα τα οποία εισηγήθηκε, αλλά η κυβέρνηση συνέχισε την αλόγιστη πολιτική της. Όντως δραματική, όπως επισημάναμε νωρίτερα, ήταν η τελευταία προειδοποίηση του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας στις 18/07/2011, στην οποία διαπιστώνει ότι *«η οικονομία βρίσκεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, συγκρινόμενη με αυτή του 1974»*.

Ο παραλληλισμός δεν είναι ακραίος, λαμβανομένου υπόψη ότι αναφέρεται στην οικονομία της χώρας. Τα άλλα δεινά τα οποία επέφερε το πραξικόπημα της ξενόδουλης στρατιωτικής Χούντας της Ελλάδας, που άνοιξε το δρόμο για την ακολουθήσασα τουρκική εισβολή, την κατοχή μεγάλου μέρους της Κύπρου, την εθνοκάθαρση που ακολούθησε και συνακόλουθα τον εποικισμό από Τούρκους των περιοχών που κατέλαβαν, αυτό ήταν η άλλη πτυχή του θέματος. Βάσει της Συνθήκης της Ρώμης για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, η κατάληψη και συνακόλουθα η εθνοκάθαρση και ο εποικισμός, συνιστούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, καθώς και εγκλήματα πολέμου (βλ. *Άρθρα 7 και 8 της Συνθήκης*).

Εάν ο κύριος Ορφανίδης έσφαλε σε κάτι, αυτό έγκειται στην παράλειψη του να γνωστοποιήσει δημόσια την επιστολή του, αναλογιζόμενος τη θέση του ως ανεξάρτητος αξιωματούχος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, η επικοινωνία μεταξύ Υπουργείου Οικονομικών και Κεντρικής Τράπεζας, περιορίστηκε στο ελάχιστο. Οι επιπτώσεις ήταν ιδιαίτερα δυσμενείς, γεγονός που οδήγησε τον διάδοχο του κυρίου Σταυράκη στο Υπουργείο Οικονομικών, τον κύριο Καζαμία, να δηλώσει σε συνέντευξη του στην εφημερίδα ΑΛΗΘΕΙΑ στις 23/10/2011, *«Χάσαμε τρία χρόνια λόγω της απουσίας επικοινωνίας μεταξύ Υπουργού Οικονομικών και Κεντρικής Τράπεζας ...»*. Στην ίδια συνέντευξη, διατύπωσε τη θέση, όπως και ο προκάτοχός του, ότι *«το τραπεζικό μας σύστημα είναι υγιές ...»*.

Σε ανάλογες δηλώσεις προέβη στις 18/11/2011 στην εφημερίδα ΧΑΡΑΥΓΗ. Η απομείωση των ελληνικών ομολόγων και η προκύψασα ζημία, κυρίως στη Λαϊκή Τράπεζα και την Τράπεζα Κύπρου, ύψους 4,5 δις Ευρώ, δεν έκαμψε, ως προκύπτει από τη μαρτυρία του, την πίστη του στην βιωσιμότητα της κυπριακής οικονομίας και των τραπεζών.

Σε συνέντευξη του στην εφημερίδα ΧΑΡΑΥΓΗ, της 08/01/2012, διαβεβαίωσε ότι η Κύπρος έχει απομακρυνθεί από το μηχανισμό στήριξης.

Σε άλλη συνέντευξή του στις 08/01/2012, ανέφερε ότι οι τράπεζες είναι υγιείς, προσθέτοντας ότι *«... οι καταθέτες δεν έχουν να φοβηθούν τίποτε και τους καλούμε να κωφεύσουν ...»*. Τούτο ελέγχθη πέντε μέρες πριν οι Standard & Poor's υποβαθμίσουν στις 13/01/2012 την κυπριακή οικονομία, στα σκουπίδια.

Πρέπει να υπογραμμίσουμε τη δήλωση του κυρίου Καζαμία ενώπιον της Ερευνητικής Επιτροπής, ότι ο Πρόεδρος δεν τον συμβουλευθηκε πριν τη μετάβασή του στο Eurogroup προς εξέταση της περαιτέρω απομείωσης των ελληνικών ομολόγων. Η μαρτυρία του επί του προκειμένου, συμπίπτει με

εκείνη του κυρίου Σταυράκη στο ότι ο τότε Πρόεδρος, κύριος Χριστόφιας, θεωρούσε τον εαυτό του τον κυρίαρχο της πολιτικής της Κυβέρνησης. Είναι όμως πρόδηλο από τα πρακτικά του Υπουργικού Συμβουλίου της 25/10/2011, ότι ο κύριος Καζαμίας εφοβάτο το χειρότερο, εξ ου και η επιμονή του για την έγκριση νομοσχεδίου για τη διαχείριση χρηματοοικονομικών κρίσεων. Καταγράφεται στα πρακτικά ό,τι είπε, ως αναφέραμε: *«Εάν ό μη γένοιτο συμβεί κάτι την εβδομάδα που μεσολαβεί, να το έχουμε τουλάχιστον εγκριμένο ...»*.

Αξιοσημείωτο είναι ότι κανένα μέλος του Υπουργικού Συμβουλίου, περιλαμβανομένου του Υπουργού Οικονομικών, δεν ερώτησε ευθέως τον κύριο Χριστόφια ποιες ήταν οι προθέσεις του ως προς την περαιτέρω απομείωση των ελληνικών ομολόγων. Ήταν καθήκον των μελών του Υπουργικού Συμβουλίου να ζητήσουν πληροφόρηση από τον Πρόεδρο για τις προθέσεις του και να συζητηθεί το θέμα, με αναφορά, μεταξύ άλλων, στις επιπτώσεις που θα είχε πιθανή απομείωση των ελληνικών ομολόγων στον τραπεζικό τομέα.

Η κακή θέση στην οποία βρισκόταν η Λαϊκή Τράπεζα επιδεινώθηκε περαιτέρω, ως αποτέλεσμα της απομείωσης των ελληνικών ομολόγων που επέφεραν σε αυτή ζημίαν υπερβαίνουσα τα 2 δις Ευρώ. Για την εξασφάλιση της λειτουργίας της, άρχισε η παροχή στην τράπεζα βοήθειας ELA η οποία ανήλθε σε 3,8 δις Ευρώ το Μάιο του 2012.

Άξια μνείας είναι η δήλωση του κυρίου Σιαρλή, τότε Υπουργού των Οικονομικών, μετά την απομείωση των ελληνικών ομολόγων: *«Προφανώς το τραπεζικό σύστημα έχει υποστεί ζημίες, απώλειες λόγω της έκθεσης στα ελληνικά ομόλογα, παραμένει όμως σταθερό το τραπεζικό σύστημα και αυτό το υπογραμμίζω, οι καταθέτες δεν έχουν τίποτα να φοβηθούν, αυτοί που έχουν εκτεθεί είναι οι μέτοχοι των τραπεζών και όχι οι καταθέτες των τραπεζών ...»*. Προέβη σ' αυτή τη δήλωση παρά το γεγονός ότι, ως κατέθεσε, επιβαλλόταν η

υποβολή αιτήματος στήριξης στον ευρωπαϊκό μηχανισμό μετά τον αποκλεισμό της Κύπρου από τις διεθνείς χρηματαγορές το Μάιο του 2011.

Το Μάιο του 2012 επισηφίστηκε νομοσχέδιο για τη στήριξη της Λαϊκής Τράπεζας με την παροχή βοήθειας 1,8 δις Ευρώ (Χρεόγραφα) και συνακόλουθα απόκτησης από το κράτος του 85% του μετοχικού της κεφαλαίου. Ως κατέθεσε ο τότε Υπουργός Οικονομικών, κύριος Σιαρλή, εάν η Λαϊκή Τράπεζα δεν ετύγχανε της προαναφερθείσας βοήθειας από το κράτος, θα κατέρρεε.

Και ο Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας, ο κύριος Δημητριάδης, κατέθεσε ότι η Λαϊκή Τράπεζα δεν ήταν φερέγγυα όταν το κράτος ανέλαβε τη διαχείριση της.

Το κράτος δεν ήταν σε θέση να παράσχει ρευστότητα για τη λειτουργία της Λαϊκής Τράπεζας. Ρευστότητα αντλήθηκε από βοήθεια σε ELA την οποία παραχώρησε η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου. Διερωτάται ένας πώς η Κεντρική Τράπεζα συνέχισε την παροχή βοήθειας μέσω ELA στη Λαϊκή Τράπεζα, το ποσό του οποίου ξεπέρασε τα 9 δις μέχρι τον Ιούλιο του 2012, εφόσον η τράπεζα ήταν αφερέγγυα. Η φερεγγυότης τραπεζών συνιστά προϋπόθεση για τη χορήγηση ELA σ' αυτήν. Το κράτος δεν ήταν σε θέση να παράσχει βοήθεια. Πλησιέστερη προς την αλήθεια, είναι η δήλωση του κυρίου Δημητριάδη στις 26/03/2013, ότι *«η Λαϊκή Τράπεζα κρατήθηκε στη ζωή μέσω του αναπνευστήρα του ELA για 9 μήνες και ότι η συμφωνία με την Τράπεζα αποτέλεσε όρον επιβεβαίωσης για τη χώρα»*. Πρόσθεσε ότι *«σκοπός ήταν να την κρατήσουμε στη ζωή, να γίνουν οι εκλογές και η νέα κυβέρνηση να αναλάβει τις ευθύνες της»*.

Στην έκθεσή του, ο κύριος Δημητριάδης είπε ότι οι προαναφερθείσες δηλώσεις του παρερμηνεύθηκαν και ότι πρόθεσή του ήταν να υπογραμμίσει ότι η Λαϊκή Τράπεζα παρέμεινε φερέγγυα λόγω της προοπτικής να υπάρξει πρόγραμμα στήριξης. Περαιτέρω, είπε ότι η κατάσταση ρευστότητας της τράπεζας άρχισε

να γίνεται δραματική μετά από τα μέσα Ιανουαρίου του 2013. Η εξήγηση αυτή δεν αλλοιώνει το υπόβαθρο των δηλώσεων του ότι η Λαϊκή Τράπεζα τέθηκε όντως σε αναπνευστήρα, υποστηριζόμενη από ΕΛΑ που η κυβέρνηση δεν είχε τη δυνατότητα να αποπληρώσει.

Στις 18/05/2012 ζητήθηκε επείγοντως η θέσπιση νομοθεσίας για τη στήριξη της Λαϊκής τράπεζας από το κράτος χωρίς να προηγηθεί η δέουσα έρευνα για τη βιωσιμότητα της Τράπεζας. Επρόκειτο για μία βεβιασμένη πράξη, χωρίς να αξιολογηθούν αρκούντως οι επιπτώσεις στην οικονομία. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, 12 περίπου μέρες αργότερα, ζήτησε τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) για θέματα που άπτονταν της αντιμετώπισης των προβλημάτων της Λαϊκής Τράπεζας. Η απάντηση δόθηκε στις 2/7/2012. Η ΕΚΤ πρότεινε διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης του θέματος από εκείνους που είχαν ήδη υιοθετηθεί.

Ένας μπορεί εύλογα να συμπεράνει ότι πρωταρχικός λόγος στήριξης της Λαϊκής Τράπεζας το Μάιο του 2012, ήταν η αδυναμία του κράτους σε περίπτωση πτώχευσης της Τράπεζας να ανταποκριθεί προς τις υποχρεώσεις του στους καταθέτες της Τράπεζας μέχρι 100 χιλιάδες Ευρώ, που ξεπερνούσαν τα 7 δις Ευρώ.

Η Επιτροπή διερεύνησε σε έκταση τη λειτουργία της Τράπεζας Κύπρου. Στην ανάλυση της μαρτυρίας γίνονται πολλές διαπιστώσεις για τη λειτουργία της. Θα περιοριστούμε στο τελικό αυτό στάδιο στην εξαγωγή των συμπερασμάτων μας.

Η Τράπεζα Κύπρου είναι η μεγαλύτερη τράπεζα της χώρας, με διαχρονική προσφορά στο τραπεζικό πεδίο. Διαφαίνεται από τη ληφθείσα μαρτυρία, ότι, συν τω χρόνω, χαλαρώθηκε ο εξουσιαστικός ρόλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας. Η Εκτελεστική ομάδα που συστάθηκε το 2004 και συστηματοποιήθηκε το 2005, ανέλαβε ιδιαίτερο ρόλο στη διαχείριση του

τραπεζικού ιδρύματος. Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι ανατέθηκε σ' αυτή κεντρικός ρόλος στη διακυβέρνηση της τράπεζας.

Το ανώτατο εκτελεστικό στέλεχος, ο κύριος Ηλιάδης, εύλογα προκύπτει από το σύνολο της προσαχθείσας μαρτυρίας, ότι είχε τον κύριο λόγο στα πραττόμενα. Χαρακτηριστική της αποστασιοποίησης του Διοικητικού Συμβουλίου είναι η μαρτυρία από μέλη του ότι η αγορά ελληνικών ομολόγων μετά την εξαγγελία από τον κύριο Κυπρή στις 10/11/2009 ότι η τράπεζα αποξενώθηκε σχεδόν από ολόκληρο το χαρτοφυλάκιο της σε ελληνικά ομόλογα, δεν περιήλθε σε γνώση του η μεταγενέστερη αγορά ομολόγων μέχρι το 2011 ή το 2012. Υπάρχει μαρτυρία ότι στις ετήσιες εκθέσεις της τράπεζας, γίνεται αναφορά στο χαρτοφυλάκιο ελληνικών ομολόγων. Οι μεγάλοι μισθοί και τα φιλοδωρήματα, και γενικά τα μεγάλα ετήσια ωφελήματα των μελών της εκτελεστικής ομάδας και διευθυντικών στελεχών, είχαν, μεταξύ άλλων, ως αποτέλεσμα την αποστασιοποίηση του υπόλοιπου προσωπικού από την ιθύνουσα τάξη.

Μεγάλα δάνεια σε μέλη του Συμβουλίου, μεταξύ των οποίων και μελών της Επιτροπής Αμοιβών, δημιουργούσαν εξ αντικειμένου βαθμό εξάρτησης των δανειστών από τις διευθύνσεις που ήταν αρμόδιες για τη χορήγηση δανείων.

Η χορήγηση μεγάλων δανείων σε ορισμένα άτομα ή εταιρείες, χωρίς τη δέουσα έρευνα για την ευχέρεια αποπληρωμής τους, υπήρξε ζημιογόνος για την Τράπεζα.

Για τις διαγραφές χρεών, η εικόνα που έχουμε δεν είναι καθοριστική. Υπάρχουν όμως ενδείξεις ότι και εδώ οι προσωπικές σχέσεις διαδραματίζουν ρόλο όπως και στην παροχή δανείων. Η επαναγορά ελληνικών ομολόγων, αρχής γενομένης από 10/11/2009 είχε ως αντικείμενο τον προσπορισμό πρόσκαιρου κέρδους, αδιαφορώντας για τους κινδύνους που εγκυμονούσε η επένδυση.

Οι διαπιστώσεις της ICFCBS για την επικρατούσα κουλτούρα στον τραπεζικό τομέα, ισχύει και για την Τράπεζα Κύπρου, όσο και η διαπίστωση ότι η διακυβέρνηση της τράπεζας ήταν αδύνατη «*weak bank governance*». Παρά ταύτα, η τράπεζα διατήρησε τη φερεγγυότητά της και μετά το πλήγμα που υπέστη από την απομείωση των ελληνικών ομολόγων, ανερχόμενο σε 1,9 δις Ευρώ. Εύλογα συνάγεται ότι ήταν φερέγγυα μέχρι την ημέρα που τέθηκε με απόφαση του Eurogroup σε καθεστώς εξυγίανσης.

Πριν τελειώσουμε με την Τράπεζα Κύπρου, πρέπει να αναφερθούμε στην αγορά της Uniastrium, η αγορά της οποίας επέφερε σημαντικές ζημιές στην Τράπεζα Κύπρου.

Η φιλοδοξία της Τράπεζας Κύπρου να επεκταθεί στη Ρωσία, μίαν τραπεζικά αναπτυσσόμενη χώρα, διάνοιγε, πράγματι, σημαντικές προοπτικές. Ήταν, όμως, εξ αρχής ένα επικίνδυνο εγχείρημα, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία της συγκεκριμένης τράπεζας.

Η τράπεζα είχε 222 παραρτήματα, εκτεινόμενα σε όλη την έκταση της επικράτειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας, 125 από τα οποία λειτουργούσαν με ζημία. Η Τράπεζα Κύπρου εστερείτο πείρας για διαχείριση ενός τόσο μεγάλου οργανισμού. Η υποβάθμιση της τράπεζας Uniastrium από τον διεθνή οίκο αξιολόγησης Moody's, από σταθερή σε αρνητική, έπρεπε να προβληματίσει την Τράπεζα Κύπρου περισσότερο απ' ό τι την προβλημάτισε. Δεν είναι τυχαίο ότι ευθύς μετά τη συνομολόγηση της τελικής συμφωνίας για την αγορά της στις 31/10/2008, ο Οίκος Αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Τράπεζα Κύπρου στις 03/11/2008.

Η έρευνα σε σχέση με τη Λαϊκή Τράπεζα περιορίστηκε στους λόγους που έχουμε εκθέσει, στην εισδοχή της Marfin και Tosca Fund στην Τράπεζα Κύπρου. Αντίθετα, με θέσεις που έχουν προβληθεί, η Λαϊκή Τράπεζα

καλωσόρισε με πανηγυρισμούς την είσοδο της Marfin και της ηγεσίας της στη Λαϊκή Τράπεζα. Η συνάντηση του κυρίου Ερωτόκριτου, Διευθύνοντα Συμβούλου της Λαϊκής Τράπεζας και, του κυρίου Βγενόπουλου, με το Διευθυντή της Κεντρικής Τράπεζας, τον κύριο Χριστοδούλου, στις 06/02/2006, είναι ενδεικτική της σύμπνοιας μεταξύ Λαϊκής και Marfin.

Αναφορά πρέπει να γίνει στην μαρτυρία του κυρίου Χριστοδούλου ότι ανέφερε στους δύο συνομιλητές του ότι θα διερευνήσει κατά πόσο υπήρξε σύμπνοια συμφερόντων μεταξύ Marfin και Tosca Fund. Τους γνωστοποίησε ότι θα εξετάσει κατά πόσο υπήρξε ταυτότητα συμφερόντων μεταξύ Marfin και Tosca Fund. Δεν τέθηκε υπόψη μας οποιαδήποτε μαρτυρία ή έστω ισχυρισμός ότι το θέμα διερευνήθηκε πριν την αδειοδότηση της Marfin να αποκτήσει ποσοστό μέχρι 19%, απόφαση που γνωστοποιήθηκε σε αυτήν με επιστολή του κυρίου Χριστοδούλου στις 26/06/2006. Ο Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας παραχώρησε τη σχετική άδεια, απαραίτητη για την επέκταση του μεριδίου της Marfin, προειδοποιώντας ταυτόχρονα, όπως έχουμε αναφέρει, ότι η Κεντρική Τράπεζα είχε ανεπιβεβαίωτη πληροφορία σύμφωνα με την οποία υπήρξε προσυμφωνία μεταξύ της Marfin Financial Group Holdings S.A., και του Tosca Fund, αναφορικά με την εξαγορά του μετοχικού κεφαλαίου της Λαϊκής από την HSBC. Πρόδηλο είναι ότι αυτή η πληροφορία περιήλθε σε γνώση του κυρίου Χριστοδούλου από τον Φεβρουάριο του 2006, πλην όμως δεν διερευνήθηκε πριν τη χορήγηση άδειας. Όπως έχουμε επισημάνει, ένας εύλογα μπορεί να συναγάγει ότι το θέμα δεν διερευνήθη ούτε μετά τις 26/06/2006.

Για την κατάσταση στην οποία περιήλθε η Λαϊκή στο τέλος του 2011 και αρχές του 2012, κατέθεσαν ο κύριος Σαρρής και ο κύριος Φιλίππου, που υπηρέτησαν διαδοχικά ως Πρόεδροι του Διοικητικού Συμβουλίου της Λαϊκής. Έχουμε ήδη κάμει αναφορά στις καταθέσεις και των δύο μαρτύρων. Επισημαίνουμε στο παρόν στάδιο το τί είπε ο κύριος Σαρρής, ότι χωρίς την παροχή ELA η Λαϊκή Τράπεζα θα αντιμετώπιζε άτακτη χρεωκοπία.

Χαρακτήρισε ως ατυχή τη δήλωση του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Βιέννη ότι μια κυπριακή τράπεζα αντιμετώπιζε χρεωκοπία.

Η Λαϊκή Τράπεζα, μετά που περιήλθε στην κυριότητα του κράτους, συνέχισε να επιβιώνει με την άντληση όλο και περισσότερης βοήθειας ELA που ανήλθε τον Ιούλιο του 2012 σε 9,6 δις Ευρώ. Η άντληση ELA ταυτιζόταν με την προοπτική συνομολόγησης μνημονιακής σύμβασης το συντομότερο δυνατόν. Και ο κύριος Φιλίππου κατέθεσε ότι ήταν ατυχές που η Κύπρος δεν μπήκε στο μηχανισμό στήριξης από το 2011.

Η παροχή ELA στη Λαϊκή Τράπεζα πριν την παραχώρηση βοήθειας από το κράτος (1,8 δις - χρεόγραφα) αλλά κυρίως μετά, υπήρξε καταστροφική. Δεν είναι βέβαιο αν εδικοιοιογείτο η χορήγηση ELA στη Λαϊκή Τράπεζα πριν περιέλθει στην ιδιοκτησία του κράτους (85%). Μπορούσε να δικαιολογηθεί μόνο αν η τράπεζα ήταν φερέγγυα. Δεν έχουμε στοιχεία που να αποκαλύπτουν καθοριστικά κατά πόσο η Λαϊκή Τράπεζα ήταν φερέγγυα όταν άρχισε να της παραχωρείται ELA. Διατηρούμε επιφυλάξεις περί τούτου. Βέβαιο είναι ότι η τράπεζα ήταν αφερέγγυα όταν περιήλθε στη διαχείριση του κράτους και ότι η χορήγηση ELA σε αυτήν, μετά την ημερομηνία εκείνη, δεν εδικοιοιογείτο βάσει των κανόνων που διέπουν τη χορήγηση ELA από την Κεντρική Τράπεζα. Η χορήγηση είχε ως αποκλειστικό σκοπό την παροχή βοήθειας στη Λαϊκή, μεγεθύνοντας ταυτόχρονα το χρέος της για το οποίο το κράτος ήταν υπόλογο.

Το ELA δεν αποτελεί μέσο για τη διατήρηση αφερέγγυας τράπεζας στη ζωή. Το κράτος δεν είχε τα μέσα να αποπληρώσει τη βοήθεια σε ELA, γεγονός που το κατέστησε δέσμιο στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και την Ευρωζώνη, γενικότερα. Το γεγονός αυτό, διαδραμάτισε αρνητικό ρόλο και συνέτεινε στην επιβολή των επώδυνων όρων για τη στήριξη της κυπριακής οικονομίας από το Eurogroup.

Για την Κεντρική Τράπεζα κατέθεσαν, ο νυν και οι πρώην Διοικητές, κύριος Ορφανίδης και κύριος Χριστοδούλου και, ο κύριος Πουλλής, Ανώτερος Διευθυντής του Τμήματος Εποπτείας και Επενδύσεων Τραπεζών, ο κύριος Σταυρινάκης και η κυρία Θεοφίλου.

Από τη μαρτυρία τους και την ανάλυσή της στην οποία έχουμε προβεί, προκύπτει ότι : -

- (α) Δεν διερευνήθηκε, ως έπρεπε, η ταύτιση συμφερόντων μεταξύ Marfin και Tosca Fund.
- (β) Ο εποπτικός ρόλος της Κεντρικής Τράπεζας ως προς την απόκτηση και κατοχή ελληνικών ομολόγων από τις κυπριακές τράπεζες, υπήρξε χαλαρός. Ένδειξη αποτελεί η προειδοποιητική επιστολή της 01/03/2010 χωρίς να υπάρξει συνέχεια στο θέμα.

Η διαρκώς επιδεινούμενη κατάσταση της ελληνικής οικονομίας δε φαίνεται να αποτέλεσε σημείο αναφοράς σε σχέση με επενδύσεις και κατοχή επενδύσεων σε ελληνικά ομόλογα. Σημειωτέον ότι στις 27/04/2010 τα ελληνικά ομόλογα υποβαθμίστηκαν, για πρώτη φορά, στην κατηγορία των σκουπιδιών. Οι προϋποθέσεις και όροι για τη χορήγηση ELA, όχι μόνο δεν τηρήθηκαν αλλά εμφανώς αγνοήθηκαν. Μετά δε, την απόκτηση της Λαϊκής από το κράτος, ηθελημένα αγνοήθηκαν, ενθέτοντας αναπνευστήρα στη Λαϊκή, όπως έχει χαρακτηριστεί. Η προσδοκία για τη σύναψη συμφωνίας για στήριξη της κυπριακής οικονομίας αιωρείτο για πολύ χρόνο, εξ ου και η αναφορά του κυρίου Δημητριάδη στις επερχόμενες εκλογές για την ανάδειξη νέας κυβέρνησης. Η Επιτροπή Κινδύνων της Τράπεζας Κύπρου δεν μερίμνησε για την υιοθέτηση οδηγιών της Κεντρικής Τράπεζας για την αξιολόγηση κινδύνων κατά χώραν, γεγονός που έμεινε απαραίτητο από την Κεντρική Τράπεζα.

Στην περίπτωση της έγκρισης της αγοράς της Uniastrum, το αίτημα της Τράπεζας Κύπρου διερευνήθηκε. Δεν υπήρξε, όμως, ως συνάγεται, η έρευνα κατά πάντα ενδεδειγμένη.

Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, είναι αξιοσημείωτο ότι ο κύριος Πουλλής, ο οποίος μετά την έκθεση της κυρίας Θεοφίλου και θεώρηση του όλου θέματος με πρόσθετες συναντήσεις με αξιωματούχους της Τράπεζας Κύπρου, συνέστησε την έγκριση του αιτήματος χωρίς να έχει υπόψη του την έκθεση της Moody's, της 05/06/2008, με την οποία υποβαθμίστηκε η αξιολόγηση της Uniastrum από B.2 σε αρνητική. Ο κύριος Πουλλής είπε, επί τούτου, ότι και αν το είχαν υπόψη τους, αμφιβάλλει κατά πόσο η Κεντρική Τράπεζα δεν θα ενέκρινε την επένδυση.

Πρέπει, όμως, να επισημάνουμε ότι οι επιστολές του κυρίου Ορφανίδη προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τείνουν να καταδείξουν ότι η Κεντρική Τράπεζα παρακολουθούσε με προσοχή την πορεία της κυπριακής οικονομίας, γεγονός που οδήγησε στις επανειλημμένες προειδοποιήσεις προς την κυβέρνηση για τους κινδύνους που εγκυμονούσε η ακολουθητέα οικονομική πολιτική της κυβέρνησης για την οικονομία του κράτους.

Η μετακίνηση από την κυβέρνηση του ελέγχου του δημοσίου χρέους από την Κεντρική Τράπεζα στο Υπουργείο Οικονομικών, υπήρξε σφάλμα. Η μεταφορά, αν γινόταν, έπρεπε οι μεταβιβαζόμενες εξουσίες να αποδοθούν σε θεσμικά ανεξάρτητο τμήμα του Υπουργείου Οικονομικών.

Η Έκθεση θα ήταν ατελής αν δεν γινόταν αναφορά στα διαχρονικά προβλήματα της κυπριακής οικονομίας. Το προσωπικό της Δημοσίας Υπηρεσίας αυξανόταν συνεχώς. Το 1974, ο αριθμός του προσωπικού ανέρχόταν σε 22,798 χιλιάδες. Το 2011 ανήλθε σε 52,198 χιλιάδες. Το 2011 και το 2012, σε 51,152 χιλιάδες. Ο πίνακας αύξησης του προσωπικού ο οποίος επισυνάπτεται ως παράρτημα, αποκαλύπτει αδιάκοπη αύξηση του

προσωπικού. Ανάλογη υπήρξε η τάση και σε οργανισμούς δημοσίου δικαίου καθώς και στις τοπικές αρχές αυτοδιοίκησης. Ο συνολικός αριθμός του προσωπικού που εργοδοτείτο στις δημόσιες υπηρεσίες ανήλθε στο 19% του δυνητικά εργαζόμενου πληθυσμού.

Στις εκθέσεις της Γενικής Ελέγκτριας, ως και στην κατάθεσή της, γίνεται αναφορά σε αποκλίσεις από τα θέσμια στη λειτουργία υπηρεσιών του δημοσίου. Στις επισημάνσεις και εισηγήσεις της για διορθωτικά μέτρα, δεν υπήρχε πάντα ανταπόκριση. Όπως έχουμε διαγράψει νωρίτερα στην έκθεσή μας, σε ορισμένες περιπτώσεις δεν τηρούνται οι κανόνες που διέπουν την απόκτηση αγαθών ή υπηρεσιών, με προσφορές. Διαπίστωσε επίσης ατέλειες στην ενοικίαση ακινήτων τις οποίες έχουμε καταγράψει.

Πιο ανησυχητικό, είναι ότι σε ορισμένες υπηρεσίες του δημοσίου, ως είπε η Γενική Ελέγκτρια, ο κομματισμός έχει προσλάβει διαστάσεις' όπως είπε χαρακτηριστικά, «ένας σου, ένας μου».

Η αξιοκρατία στη Δημόσια Υπηρεσία έχει ισοπεδωθεί. Όπως, χαρακτηριστικά, είπε η κυρία Γιωρκάτζη, το 96% του προσωπικού της Δημόσιας Υπηρεσίας, αξιολογείται με *Άριστα (Excellent)*.

Υπάρχει διάκριση μεταξύ της Εκτελεστικής και της Διοικητικής Λειτουργίας, βάσει του Συντάγματος, ως έχει κατ' επανάληψη διαπιστώσει και διευκρινίσει το Ανώτατο Δικαστήριο. Η διάκριση της πολιτικής εξουσίας και διοικητικής λειτουργίας έχει ως αντικείμενο την ουδετερότητα της Δημόσιας Υπηρεσίας αναφορικά με τις φιλοδοξίες της πολιτικής εξουσίας και, γενικά, τον αποκλεισμό της πολιτικοποίησης της διοικητικής λειτουργίας. Ως υποδεικνύεται, η διάκριση συνάδει με την αρχή της ισότητας των πολιτών σε κάθε σφαίρα της ζωής, βάσει του νόμου.

Στην *Charilaos Frangoulides (No.2) v. The Republic of Cyprus through the Public Service Commission (1966) 3 C.L.R. 676 (FB)*, θεωρήθηκε

απαράδεκτη η αξιολόγηση μέλους του προσωπικού της Δημόσιας Υπηρεσίας από Υπουργόν, αναλαμβάνοντας προς τούτο τα καθήκοντα του προϊσταμένου της Υπηρεσίας. Κρίθηκε ότι ενήργησε έξω από τη σφαίρα των αρμοδιοτήτων του.

Σε άλλη υπόθεση, στην *Papantoniou α.ο. v. Public Service Commission (1983) 3 C.L.R. 64 (SJ)*, το δικαστήριο προέβη στις ακόλουθες παρατηρήσεις : «*Perusing the confidential reports, it came to my notice that in some of them, comments are made about political loyalties of civil servants. There is no authority either in the law or the General Orders applicable until 1979, or the regulations that replaced them under Circular No. 491, for an evaluation of the political loyalties of civil servants. Hopefully this practice has been discontinued for, in recent confidential reports no mention is made of the political loyalties of officers. If not, it must be discontinued for it is arbitrary and tends to undermine the stature of the public service*».

Ιδιαίτερη σημασία ενέχει η απόφαση της Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην υπόθεση *Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου κ.ά. v. Χρίστου Καραγιώργη κ.ά. (1991) 3 Α.Α.Δ. 159* (απόφαση πλειοψηφίας).

Κηρύχθηκαν αντισυνταγματικές οι πρόνοιες του «*Ο Περί Ωρισμένων Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου (Διορισμός Διοικητικών Συμβουλίων) Νόμος του 1988 (Ν.194/88) ....*» που πρόβλεπαν τη συμμετοχή παρατηρητών υποδεικνυομένων από τα πολιτικά κόμματα που εκπροσωπούνται στη Βουλή. Ως υποδεικνύεται, η διοικητική λειτουργία πρέπει να κρατηθεί μακριά από πολιτική επιρροή.

Σε άλλο σημείο της απόφασης, τονίζεται: «*Η φιλοσοφία πίσω από τη διάκριση μεταξύ της πολιτικής εξουσίας και της διοικητικής λειτουργίας έγκειται στην αναγνώριση της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής για παροχή ίσων ευκαιριών στους πολίτες της Δημοκρατίας για συμμετοχή και υπηρεσία στο δημόσιο τομέα. Όχι μόνο το Άρθρο 28 που θεσμοθετεί την ισότητα αλλά και η*

ολότητα των άρθρων του Συντάγματος που κατοχυρώνουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες του ατόμου βασίζονται στην αρχή ότι η άσκηση τους δεν θα έχει καμιάν δυσμενή συνέπεια για το άτομο ...».

Τέλος, σε άλλο απόσπασμα της απόφασης επεξηγείται : *«Ο κώδικας ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνταυτίζεται μόνο με την αξιοκρατία, δηλ. με την ατομική κρίση του καθενός για διορισμό σε δημόσιο αξίωμα ή θέση, εντελώς ανεξάρτητα από τις πολιτικές του διασυνδέσεις ή τοποθετήσεις. Η ισότητα ενώπιον του νόμου και της διοίκησης επιβάλλει την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών όχι στα πολιτικά κόμματα αλλά στον κάθε πολίτη, για διεκδίκηση θέσης ή αξιώματος στην πολιτεία ...».*

Το δημόσιο συμφέρον απαιτεί τη λήψη μέτρων για την αναβάθμιση, βελτίωση και εκσυγχρονισμό όλων των τομέων της δημόσιας διοίκησης ώστε η δράση και η λειτουργία της να αποβεί κατά πάντα επωφελής, απαλλαγμένη από τις γνωστές γραφειοκρατικές αγκυλώσεις και αδυναμίες. Προβαίνουμε επιγραμματικά σε ορισμένες εισηγήσεις που αφορούν στην αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου που διέπει προσλήψεις και προαγωγές στο δημόσιο τομέα και τα σώματα στα οποία εναποτίθεται εξουσία προς τούτο.

Ο κομματισμός στο δημόσιο πλήττει την υπόσταση των λειτουργών του οι οποίοι, ως εκ της φύσεως των καθηκόντων και της αποστολής τους, έχουν ταχθεί να λειτουργούν ως θεματοφύλακες θεσμών και των κανόνων της χρηστής διοίκησης.

Ο αποκλεισμός νυν και πρώην κομματικών στελεχών από την Επιτροπή Δημόσιας Υπηρεσίας (ΕΔΥ) θα συμβάλει στην προσπάθεια αποκομματικοποίησης.

Η νομοθετική ρύθμιση για τη δημιουργία σώματος ανάλογου προς την ΕΔΥ με τα προαναφερόμενα, μεταξύ άλλων, εχέγγυα για διορισμούς και προαγωγές σε όλους τους οργανισμούς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και τοπικής

αυτοδιοίκησης είναι μέτρο το οποίο θα συμβάλει στη βελτίωση των υπηρεσιών και την εμπέδωση της αξιοκρατίας.

Η ιδέα περί κράτους δικαίου θα ενισχυθεί με τη θεσμοθέτηση κανόνα ο οποίος θα καθιστά επιτακτική τη συμμόρφωση μέσα σε τακτή προθεσμία στις υποδείξεις της Γενικής Ελέγκτριας σε κάθε περίπτωση που η τελευταία διαπιστώνει εκτροπές και ατασθαλίες προερχόμενες από τις υπηρεσίες τις οποίες ελέγχει.

Αίτημα για στήριξη από το Eurogroup, έπρεπε να υποβληθεί ευθύς μετά τον αποκλεισμό της Κύπρου από τις διεθνείς χρηματαγορές. Η καθυστέρηση υποβολής αιτήματος υπήρξε ολέθρια· όπως ολέθρια υπήρξε και η καθυστέρηση συνομολόγησης συμφωνίας για στήριξη μετά την υποβολή αιτήματος το τέλος Ιουνίου του 2012.

Η διαπίστωση πολλών που κατέθεσαν ότι κάθε ημέρα που περνούσε επιδεινώνει την κατάσταση της κυπριακής οικονομίας, είναι ορθή. Το Μνημόνιο Συναντίληψης της 29/11/2012, έπρεπε να οδηγήσει σε τελική συμφωνία άνευ ετέρου. Η Κυπριακή Δημοκρατία πήρε σχεδόν όλα τα θεσμικά μέτρα που προβλέπονται σ' αυτό, με τη θέσπιση της αναγκαίας νομοθεσίας, το Δεκέμβριο του 2012. Ό,τι παρέμεινε, ήταν ο προσδιορισμός του ύψους της βοήθειας και οι όροι κάτω από τους οποίους θα χορηγείτο.

Το Ρωσικό δάνειο δεν απέβλεπε στη λύση των οικονομικών προβλημάτων της Κύπρου αλλά στην παροχή μέσων πρόσκαιρης επιβίωσης. Επιβαλλόταν η προσφυγή στο μηχανισμό στήριξης χωρίς χρονοτριβή και όχι μπαλλώματα. Η καθυστέρηση αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης με υποστήριξη από την Ευρωζώνη είχε, όπως έχουμε αναφέρει, καταστροφικές συνέπειες για την οικονομία.

Η παράγραφος 1,19 του Μνημονίου Συναντίληψης, της 29/11/2012, άφηνε ανοικτό το ενδεχόμενο διάσωσης των τραπεζών με ίδια μέσα. Η απομείωση καταθέσεων σε τράπεζες περιλαμβάνεται στα μέσα που μπορεί να χρησιμοποιηθούν για το σκοπό αυτόν. Δεν υπάρχει οποιαδήποτε ένδειξη ότι η τότε Κυβέρνηση ήγειρε ένσταση ή διατύπωσε αμφιβολίες ή επιφυλάξεις ως προς τη νομική υπόσταση της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission) της 06/06/2012 η οποία κάμνει πρόνοια περί τούτου. Η απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δεν έτυχε της έγκρισης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (European Council), ούτε προσδόθηκε σ' αυτήν νομοθετική υπόσταση με την επισημείωση της σε νόμο από την Ευρωπαϊκή Βουλή. Η γνώμη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, σε απάντηση της επιστολής αιτήματος της κυπριακής Κυβέρνησης για διασαφήνιση του θέματος απομείωσης καταθέσεων σε τράπεζα, της 01/02/2013, αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο απομείωσης καταθέσεων κατά την εξέταση συμφωνίας για στήριξη της Κύπρου από το Eurogroup τον Μάρτιο του 2013.

Ανακοίνωση της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου τον Φεβρουάριο του 2013, ότι το κούρεμα καταθέσεων σε τράπεζες αποκλείεται διότι τέτοιο μέτρο προσκρούει στις διατάξεις του Συντάγματος της Κυπριακής Δημοκρατίας, δεν φαίνεται να είχε οποιαδήποτε επίδραση στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Την άφησε αδιάφορη.

Με το ίδιο πνεύμα, ως φαίνεται, δηλαδή ότι η απομείωση καταθέσεων αποκλείεται, προσήλθε η νέα κυβέρνηση του κυρίου Αναστασιάδη στις διαπραγματεύσεις με το Eurogroup, τον Μάρτιο του 2013. Ο κύριος Σαρρής, ο τότε Υπουργός Οικονομικών, με επανειλημμένες δηλώσεις του απέκλειε τέτοιο ενδεχόμενο.

Έχουμε διαγράψει τα διαδραματισθέντα στις συνόδους του Eurogroup τον Μάρτιο του 2013. Είναι πρόδηλο ότι προβλήθηκαν έντονες ενστάσεις στην απομείωση καταθέσεων. Είναι αβέβαιο, όμως, εάν τέθηκε ευθέως θέμα για τη

νομική υπόσταση της απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 06/06/2012 και το επιτρεπτό του μέτρου αυτού, βάσει του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διασφαλίζει κατά πάντα το δικαίωμα της περιουσίας.

Δεν είναι άσχετο το γεγονός ότι η απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 06/06/2012 εγκρίθηκε από το ECOFIN - το Συμβούλιο Υπουργών Οικονομικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης - μόλις τον Ιούνιο του 2013. Ορθό ήταν να επιμένουμε στη διασαφήνιση της νομιμότητας του μέτρου αυτού από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προτού εγκριθεί ως παραδεκτό το μέτρο της απομείωσης.

Ο Πρόεδρος Αναστασιάδης είπε ότι το Eurogroup μας έβαλε το πιστόλι στον κρόταφο, προβάλλοντας τη θέση ότι - «είτε παίρνετε αυτά που σας παρέχουμε είτε οι τράπεζες (Τράπεζα Κύπρου και Λαϊκή Τράπεζα) θα κλείσουν», οδυνηρός όντως εκβιασμός, πλην η δημοσιοποίηση των ενστάσεων μας για τη νομιμότητα του μέτρου, ίσως να αντιστάθμιζε τη μεγάλη πίεση η οποία ασκείτο.

Σκληρός πυρήνας για την επιβολή των μέτρων που τέθηκαν στη μνημονιακή συμφωνία του Μαρτίου, ήταν η Γερμανία και οι ταυτιζόμενες με αυτήν χώρες, η Αυστρία, η Ολλανδία, η Φινλανδία και η Σλοβακία. Ανάλογη ήταν και η στάση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Λυπηρό είναι ότι δεν αντέδρασε κανένα άλλο μέλος του Eurogroup.

Η απομείωση καταθέσεων σε τράπεζες, φέρνει στο νου παλιές εποχές που οι άνθρωποι φύλαγαν τα χρήματά τους σε ερμάρια και μπαούλα, ή κάτω από τη γη.

Καταληκτικά, η απόφαση για απομείωση καταθέσεων πλήττει την ευρωπαϊκή ομοιογένεια και αλληλεγγύη, κατ' ελπίδαν όχι αμετάκλητα. Συνέχεια τέτοιων

αποφάσεων δεν μπορεί παρά να οδηγήσει στην υπονόμηση της ευρωπαϊκής ταυτότητας.

5.0 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΥΘΥΝΕΣ

Συνεκτιμώντας το σύνολο της μαρτυρίας που τέθηκε ενώπιον μας, πρώτος και κύριος υπαίτιος για την κατάσταση στην οποία περιήλθε η οικονομία της χώρας στα πρόθυρα χρεωκοπίας, είναι ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο κύριος Χριστόφιας. Αυτός καθόριζε την οικονομική πολιτική του κράτους, αδιαφορώντας για τις συνέπειες της πολιτικής του στα δημοσιονομικά της χώρας και σε κάθε πτυχή της οικονομίας. Επέμενε στην επιβολή των θέσεων του, αγνοώντας συμβουλές και παροτρύνσεις από ειδήμονες σε θέματα της οικονομίας ως προς τις συνέπειες των αποφάσεων του. Δεν είχε μέτρο. Χαρακτηριστική ήταν η απόφαση του να συμφωνήσει άνευ όρων για την απομείωση των ελληνικών ομολόγων που κατείχαν οι τράπεζες της Κύπρου, χωρίς κανένα αντιστάθμισμα, επιφέροντας καίριο πλήγμα στον τραπεζικό τομέα. Η ασύγγνωστη καθυστέρηση στην υποβολή αιτήματος για στήριξη και συνομολόγηση συμφωνίας, συνέτειναν σε μεγάλο βαθμό στη διόγκωση του δημοσίου χρέους, στη χειροτέρευση των δημοσιονομικών, χρηματοπιστωτικών και άλλων συναφών προς την οικονομία, προβλημάτων.

Πολιτική ευθύνη φέρουν και τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου που είχαν την ευχέρεια να απορρίψουν προτάσεις και νομοσχέδια σχετικά με την οικονομία, πράγμα που δεν έπραξαν. Διαφωνία με σημαντικές αποφάσεις της κυβέρνησης, αφήνει δύο ενδεχόμενα - Είτε παραίτηση ή συνταύτιση με τις αποφάσεις που λαμβάνονται.

Πολιτική ευθύνη φέρουν και τα κόμματα που μετείχαν στην Κυβέρνηση. Πρωταρχικά το ΑΚΕΛ που ήταν αλληλένδετο με τον Πρόεδρο Χριστόφια και παρείχε την υποστήριξη του στην κυβέρνηση του καθόλη τη διάρκεια της θητείας της.

Πολιτική ευθύνη αποδίδεται κατά δεύτερον λόγο στο ΔΗ.ΚΟ το οποίο μετείχε στην κυβέρνηση για 3,5 περίπου χρόνια. Αποχώρησε από την κυβέρνηση τον Αύγουστο του 2011 για το λόγο ότι δεν επήλθε συμφωνία με τον Πρόεδρο ως προς τα μέτρα που έπρεπε τότε να ληφθούν για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης. Δεν αποχώρησαν λόγω διαφωνίας, έστω και καθυστερημένα, για τη διαχείριση των οικονομικών από την κυβέρνηση. Χαρακτηριστική είναι η επικεφαλίδα του ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΥ της 5^{ης} Αυγούστου 2011, ανακοινώνοντας την αποχώρηση με τον τίτλο : *«ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΗ.ΚΟ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΑΝΑΤΙΝΑΞΕΙ ΤΙΣ ΓΕΦΥΡΕΣ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ»*.

Ευθύνη φέρει και η ΕΔΕΚ η οποία μετείχε στην Κυβέρνηση για δύο περίπου χρόνια. Αποχώρησε τον Ιανουάριο του 2010 λόγω διαφωνίας με τους χειρισμούς του Προέδρου Χριστόφια και την πολιτική του στο κυπριακό. Η κατάρρευση της οικονομίας δρομολογήθηκε από το 2008 και επιτάθηκε το 2009, περίοδος κατά την οποίαν η ΕΔΕΚ μετείχε στην κυβέρνηση.

Ο Πρόεδρος Αναστασιάδης και η Κυβέρνησή του ευθύνονται για ένα και μόνο λόγο: Η προετοιμασία για τις διαπραγματεύσεις στο Eurogroup υπολειπόταν. Υποτιμήθηκαν ενδεχόμενα που κατά λογική συνέπεια, έπρεπε να προβλεφθούν. Δεν απορρίπτουμε όμως τη θέση του κυρίου Αναστασιάδη ότι πριν τη σύναψη της συμφωνίας βρέθηκε προ αδυσώπητου διλήμματος να δεχθεί ή να μη δεχθεί τη σύναψη της εκβιαστικά τεθείσας συμφωνίας. Πήρε το βάρος να δεχθεί, κρίνοντας ότι η άρνηση θα είχε δυσμενέστερες συνέπειες για τον τόπο.

Σφάλμα υπήρξε η μη συμμετοχή εκπροσώπων των τραπεζών στις διαπραγματεύσεις. Οι διαπραγματεύσεις, βέβαια, περιπλάκηναν λόγω της έκθεσης PIMCO η οποία, σύμφωνα με προβληθέντες ισχυρισμούς, υπερέβαλε τις ανάγκες των τραπεζών, υιοθετώντας υπερβαλλόντως ακραία σενάρια. Και ο κύριος Δημητριάδης διατύπωσε κάποιες επιφυλάξεις για το κύρος της έκθεσης της PIMCO λόγω έλλειψης διαφάνειας, γεγονός που

οδήγησε στην επιλογή και άλλης εταιρείας, της Black Rock, για τον έλεγχο των πορισμάτων της πρώτης.

Η απουσία των επηρεαζόμενων τραπεζών από τις διαπραγματεύσεις για κάτι που τις αφορούσε άμεσα, υπήρξε σφάλμα. Πρόδηλο είναι, βέβαια, ότι η συμφωνία για τη διάθεση των υποκαταστημάτων της Τράπεζας Κύπρου και Λαϊκής Τράπεζας στην Ελλάδα, είχε ως αντικείμενο τον περιορισμό των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των δύο τραπεζών στην Κύπρο.

Μπορεί ακόμα να λεχθεί ότι υπήρχαν ενδεχομένως και αλλότρια κίνητρα χωρών της Ευρωζώνης να προσελκύσουν προς ίδιο όφελος καταθέσεις μη Κυπρίων στις κυπριακές τράπεζες. Αφήνονται ακόμα ερωτηματικά ως την επάρκεια της τιμής στην οποία διατέθηκαν. Η παρουσία των τραπεζών στη διαπραγμάτευση ήταν απαραίτητη για το σκοπό αυτό.

Καταλήγοντας, θέλουμε να εκφράσουμε τη πίστη μας ότι η Κύπρος η οποία επέζησε τόσων δεινών θα αντιμετωπίσει τη παρούσα οικονομική κρίση που την έπληξε και θα ορθοποδήσει, χαράσσοντας μια ελπιδοφόρα πορεία για τον δύσμοιρο λαό της.

Γ. Μ. Πικής
Πρόεδρος

Α. Κραμβής
Μέλος

Ηλ. Νικολάου,
Μέλος